

2391.

Georg Brahm
1850

Wie To. 112 Widmungsexemplar des Herausgebers
Georg Brahm

120 flora in ²¹ Russien

vollständig 4/12 25
R

es fehlen

Lit 3 Taf 40: Wunden in Wien → Ergänz 21 2013

4 " 40: Wunden

(mit Abbildung Nebstahl Sehens)

4.5.34 G.

Lit 4: außerdem fehlen Taf. 32-38

2.8.85
E

1571
A decorative flourish or signature at the bottom of the page, featuring a series of stylized, overlapping circular or floral motifs.

U. M. 4. 53 b (Lib. 3. 4.) (Jnk.) (20)
22 216

I O. M A T A L I I M E T E L L I S E

Q V A N I I V R I S C O N S V L T I. E L E G E I A I N G E O R G I I

B R A V N I A G R I P P I N E N S I S T H E A

T R V M V R B I V M.

*A*rdua quam varie potuit fundare vetustas
Oppida, quotq; vrbes condere, Magna viris;
Oppida tot valuit Brunus concludere libro,
Vrbibus atque Arces iungere conspicuas.
Oppida, Mortales qua non coluere priores,
Lympha quibus potus, glans cibus, antra domus.
Sed qua Posteritas curuis deduxit aratris,
Dum trahit ad cætus aspera corda hominum,
Imposuit que iugo montis, qua vallibus imis,
Qua nemori, aut fluiuis, veliuoloque mari.
HÆC tibi quò pateant longe clarissima visu,
Luceat et toto corpore quidquid habent:
Ille situm, et forum, portasque, et mania, pontes,
Exhibet ac moles, marmora, tecta, vias
Flumina, tēpla Deum, fontes, fora, littora, portus,
Et loca, gymnasia et signa, theatra notat.
Narrat, quale solum que sint contermina rura
Que ferat vrbs Bacchi munera, que Cereris.
Præclari quidnam, quas et Natura fodinas
Condat humo, tepidis balnea nata locis.
Quam late imperitet, quibus et caput exerat oris
Hanc fera Fortuna spicula quæue petant
Vnde genus ducat priscum, quo sidere prætet,
Hæc quibus ingenuis Artibus, illa, opibus
Ingenium vt faciat paupertas diuite terra
Mollicies habitet, flagitiumque gerat.
Que cuiq; hinc merces, q; sint comercia, quæue vrbs
Pauperiem fugitat per mare, per que solum?
Doctrina illustres quinam, virtute perennes
Quos dedit, ac Diuos at here, quosque Duces.

Describit mores, qua leges, quique Senatus,
Explicat, et Populi fœdera, vincta manu.
Artes qua, Pacis, ferroque potentia qua, sit,
Auro, consilijs, sedulitate fide.
Publica priuatis ornat, priuataq; raris
Indagat; varia conditor Historie
Quis præsit, Princeps, heres, victor ne, gubernet
Almaq; quo vigeat numine Relligio.
Gesserit vrbs ecquid magni, qua bella? quid inde,
Subdiderit duro libera colla iugo?
NAM diues, surgit, mutato cardine rerum
Corruit, et sati est maxima causa sui.
Sed mors est saxis, tacitisq; senescitur annis
Sic venit et claris vrbibus atra dies.
Quis Romam in media iam quæret, en age, Roma?
Hæc vetus, in nostra, tota sepulta iacet
Nec quidquam superest: quæ quas mirere ruinas,
Tempore quodq; mori, viuere Marte, queat.
Scilicet annosa vt Quercus, celsissima creuit,
Postq; cadit, victa hac tempore Roma, ruit.
Vrbibus at certis, post funera, vita resurgit,
Sedibus aut migrant, omine forte suo
Pax, vrbes firmat, Pacem concordia crescut,
Iustitia, atque armis, Relligionis ope.
HOC duce non igitur populos sic noscere pergis?
Nec vises vrbes, turribus aerias?
Nimirum, docuit, fuerant qua muta per auum;
Pictura, et verbis, Oppida posse loqui
Vt quibus haud liceat, pedibus sine sine per vrbes
Currere, pro pedibus, sufficiant oculi.

G. u. A.
53

R E V E R E N
DISSIMO ET ILLVSTRIS
SIMO PRINCIPI AC DO
MINO, D. GEBHARDO, ELE
CTO ET CONFIRMATO AR
CHIEPISCOPO COLONIEN
SI SACRI ROMANI IMPE
RII PER ITALIAM ARCHI
CELLARIO, PRINCI
PI ELECTORI VVESTPHA
LIAE ET ANGARIAE DV
CI LEGATOQVE NATO,
&c. DOMINO SVO
CLEMENTISS.

G E O R G I V S
BRAVN AGRIPPINAS,
ET FRANCISCVS HO
GENBERGIVS DEDICANT
CONSECRANTQ.

GVVOLF GANGVS

HAMMERSTEIN GEOR-

GIO BRAVNIO

SVO.

*N*tua mēsis adest. Vrbes atque Oppida scribens
Arua colis, laudum confita luminibus.
Non obscurus erit, qualem tibi nomina fingunt,
Inde color; laudis lumine clarus eris.
Scilicet hic fructus pulchro tibi nascitur agro.
Quisquis es, hinc fructus tu quoque carpe tuos.

ANDREAS PAPIVS

IN GEORGII BRAVNI

SVI STVDIA.

*S*iquando mare velinolum, terrasque iacentes,
Iupiter, & latos despiciens populos,
Consistit caeli medio; tractare putamus,
Secretum, regni consilia alta sui,
Soli nota sibi. Surgant ut regna, cadantque:

Stet prima his atas urbibus, his senium. —
At reliquis (quantum Regis sese abdita cuique
Mens aperit) nosse & voluere dulce Dijs
Quas iuste regit ille vices, seu (dedita culpis)
Gens hominum nescit prospera ferre diu:
Seu (poenis attrita) sapit, caelumque fatigans
Exorat multa lenia cuncta prece.
Nec superos magis cara ipsos tenet vlla voluptas.
Tu tamen in partem nos quoque, Brune, vocas;
Insignes quascumque oculis dum subijcis vrbes,
Et populi mores, fataque, opesque canis.
Pro quibus officijs quae nos, quae praemia Musae?
An Musa nil, quod dent tibi, maius habent?
At nobis, quos sic similes facis esse Deorum,
Ipse etiam certe denique numen eris.

GEORGIUS BRAVN, AGRIPPI-
NAS, BENEVOLIS LECTORIBVS

S. D.

PEREGRINATIONEM, Lectores beneuoli, quæ non lucri, cum negoti-
at oribus, sed artium ac virtutum causa, suscipitur, permagna, ad sapi-
entiam, ad rerum vsum & experientiam, adiumenta præbere, nemo est,
qui vnquam negabit. Non etenim sine causa ingeniosus Vlysses, à Poe-
tarum omnium summo, ob singulare peregrinationis studium lauda-
tur, vt, qui multorum prouidus vrbes, & varios hominum mores inspe-
xit. Quid Plato, quid Solon, quid Pythagoras, multiq; Philosophi
alij peregrinando consequuti sint, eruditorum cœtui constat. De Dio-
doro etiam Siculo, historiarum monumenta confirmant, triginta ipsum annos, peregrina-
tionis studio, consecrasse, vt veram Orbis Terrarum descriptionem, historiamq; exhiberet.
Quam, vt omnium certissimam absolutissimamq; Geographorum clarissimus Ptolemæ-
us ille Aegyptius, Antonini Pij Imperatoris tempore, daret, non solis Mercatorum atq; Nau-
tarum informationibus fidem adhibuit, sed & remotissimas nationes ipse, vt labore & difficul-
tate maxima, ita curiosa diligentia, obiuit, ac perlustrauit, & Geographicæ picturæ beneficio,
cum sempiterno nominis sui elogio, à se perlustrata, & obseruata, ad posteritatem transmisit.
Cæterum, hi, & complures alij, celebritate nominis clarissimi viri, heroico, & mitiore vsu sunt
sæculo, quàm, in quod nos, temporum & hominum malignitate, incidimus. Periculosû quip-
pe, imo, vix Regum ac Principum legatis, iam tutum est, ob latronum, ac nefariorum homi-
num frequentiam, qui omnia passim itinera, ad eadem ac rapinas parati, occupant, diuersas
peragrarè regiones, varias perlustrare vrbes ac oppida, peregrinos populorum ac gentium ritus
ac consuetudines, oculari obseruatione, conspiciere. Et, si pestiferis etiam, sceleratissimorum
conatibus, & funestissimis sicariorum insidijs, optima, ingenuorum hominû studia non
impedirentur: Non sunt tamen omnibus eæ facultates ac opes, quas difficiles, & remotæ pere-
grinationes requirunt. Non omnibus id corporis robur, vt molestias & difficultates itinerum
queant perferre. Quod si verò maximè, opes, si vires etiam, valetudoq; suppetant, variè sunt, ac
diuersæ diuersorum, conditiones. multi, functionibus publicis, multi priuatorum negotiorû
mole obruti, non possunt liberalem, & laudabilem inclinationem suam, eorum locorum in-
spectione, quæ historiarum, & famæ præconio, celebria sunt, satiare. His & similibus incom-
modis præsentis instituto nostro occurrendum, & multorum votis, quorum ego sermonibus
ac literis frequenter sum incitatus, consulendum esse putauit. Vt nimirum, nunquam satis lau-
dato, Cosmographico Abrahami Ortelij Theatro, quo iam pridè ipse tam Belgis suis, quàm
exteris etiam nationibus innotuit, Topographicas Vrbium & oppidorum delineationes con-
iungerè, eò, quod argumentum hoc nostrum, cum Geographia tā arcèta sit societate coniun-
ctum, vt noua quadā, & mutua eam luce perfundat. Quod enim Geographia de vniuersæ ter-
ræ situ, generatim, & summaria quasi narratione, recenset, haud secus, atq; præcellentes picto-
res, quos Inuentores inde vulgo nuncupamus, elegantem & venustam exhibitori picturā, po-
tiora prius lineamenta, & præcipua corporis membra, per dispositas, & vtitas lineationes, ge-
nerali idea, deducunt, (Qua de re Albertus ille Durerus Noricus, opus perelegans cōscripsit.)
Id Topographus, separata certarû mundi partium, puta vrbium, oppidorû, insularum, flumi-
num, lacuum, montium, fontium, &c. enarratione, historicè explicat, & spectantium oculis,
quasi oppidum, aut locum ipsum coram intueretur, proponit. Quod quidem, cum tertio hoc
vrbium Tomo, vt laboriosa, ita artificiosa Francisci Hogenbergij manu, historicis etiam no-
stris enarrationibus, optima fide, ex veterû, & recentiorum scriptis, ex communicatis doctissi-
morum virorû sermonibus & literis, ex obseruatione demum propria à nobis, pro virili, præ-
stetur, & vrbium, oppidorumq; icones, ea forma exhibeantur, quæ vicos omnes, plateas, & aedifi-
cia, areas, spectatori manifestè ob oculos ponat: diuinare equidem nequeo, quidnam Geogra-
phiam, historica enarratione illustratam, amantes, addam etiam curiosi, vlterius, ad plenam
mundi cognitionem requirere possint, aut debeant. Maxime quidem, si notum iam diuersa-
rum nationum & linguarum hominibus, Ortelianû Orbis Theatrum, nostris vrbium Tomis

(?)

coniun-

P R A E F A T I O

coniungant. Id, quod clarissimus vir, omni scientiarum nitore perpolitus, Dominicus Lam-
psonius, singularis mihi amicus, venusto, elegantiq; carmine, & lepidissima Abrahami Orte-
lij, cum Brunio concertatione, quæ Præfationem immediatè subsequitur, prudentissimè etiã
consulit. Atq; hinc cõmoda, vtilis simul, & iucundissima contemplatio, orietur. Quid etenim
dici poterit, aut fingi iucundius, quàm in loco aliquo tuto, & à periculorum metu alieno, apud
penates domesticos, vniuersam terræ, quã in habitamus, formam, regionibus diuersis, flumi-
nibus, & aquis discretam, vrbium, & oppidorũ nitore ornatam, librorum istorum præsidio in-
tueri, illudq; in inspectione picturæ, & adiunctarum enarrationũ lectione cognoscere, quod alij
longis & difficillimis itineribus vix vnquam consequi potuerunt? An ne ea ratione, maxima
videmur itinera, flumina superasse, ac maria, & alium quasi mundum ingressi, dum remotarũ
gentium, & populorum vrbes, diuersos viuendi ritus, diuersas habitũ formas, (de quibus va-
rijs, & magnorum sumptuum nunc passim libri scribuntur,) quæ nostris sunt vrbibus, singula-
ri diligentia & studio adpicta, contuemur? Et maxime, cum citra metũ vllius, vitiorum mo-
rum, contagij, hisce in libris peregrinari liceat. Fit namq; frequẽter, vt, qui longinqua itinera,
incertas, & periculosas nauigationes, mundi cognoscendi gratia, suscipiunt, earum gentium,
quibus cum longa consuetudine viuunt, corruptelis ac vitijs infecti, ad suos reuertantur: sed ho-
rum librorum præsidio, totus conspicitur mundus, salutaria virtutum percipiuntur exempla,
viri, eruditione, & virtutibus illustres, cognoscuntur: Nihil de vitiorum contagio, quo certæ
nationes obnoxia, pertimescendum periculi. Erit igitur in hoc nostro Theatro, quo se histo-
riarum, & peregrinationum studiosi, citra discrimen, & periculum aliquod, oblectent, dũ va-
rias diuersarum vrbium formas, constitutiones, ac situs, dum quid in ijs maxime exerceatur, stu-
diorib; sit recreationi, qui loca aprica, amœnos fructiferosq; colles, mirabiles fluminũ lapsus,
mirabiles vrbium, montiũ, insularum, lacuum situs, quos nõ semper ad viuum delineatos ha-
bent, excerpere, suisq; tabulis atque operibus ad ornatũ, maxima cum voluptate spectantium,
inferere poterunt: Quod à plerisq; etiã factitatum, frequẽter obseruauit. Erit, quod Archi-
tectos reficiat, dũ magnifica diuersarum vrbium aedificia, mœnia, & propugnacula, pro
diuersa temporum, & machinarũ, quibus impetuntur, ratione, contra insolentes hostium in-
iurias offensionesq; excitata, in Theatro hoc nostro conspiciant, quorum visendorũ gratia,
ad remotas regiones frequẽter proficiscuntur. Erit etiam ijs, qui à grauioribus studijs liberi,
otio abundant, vel, qui ob læsam afflictamq; valetudinẽ, sedentariam coguntur vitã amplecti,
ampla suppeditata materia, qua honesta dignitate, otium & tœdiũ fillant. Deniq; & ijs, qui ad
Remp. gubernandã vocantur, vt variarũ hęc vrbium icones videbunt, ita, diuersarum gentiũ
instituta; Resp. mores, & consuetudines cognoscent, & optima, ad Remp. suam formandam,
exempla inuenient. Neq; porro ijs tantum, qui exteras regiones, varias ob causas, inuisere, ac
perlustrare nequeunt, vtilis erunt, & iucundi nostri labores, verũ his etiã gratissimè accidẽt,
qui longinqua, studiorum, vel qualiscunq; rei, gratia, itinera, & profectiones, conãtur suscipere,
re. Illi namq; horum librorum inspectione exercitati, certa quadam ratione præperabuntur,
vt non ad incognita, sed quodam modo sibi perspecta loca deueniant, quod in ijs visendum,
quod fama, & cõmunis omnium opinio, tanquam celebrius de prædicat, multo deinde com-
modius, compendiosius, & accuratius indagare poterũt. Ita namq; anno elapso accidit, vt cla-
rissimus amplissimusq; vir, D. Franciscus Dumsdorffius, non maiorum tantum imaginibus,
sed scientiarũ etiam, virtutumq; splendoribus, verè nobilis, (cuius Bibliotheca, in remotissi-
mis mundi regionibus, incredibili diligentia ac sumptu comparata, optimi historicorum, &
eruditissimorũ hominum iuuantur conatus:) ad Vbiorũ Metropolin Agrippinã Coloniam
quam nunquã ante viderat, animi gratia, deueniens, ea, quæ exteris ad vrbs commendationẽ,
exhiberi, & visu iucunda esse solent, iam annotata, & quali sibi perspecta habens, designare po-
tuerit, vt mihi non peregrinus, sed notus in patria hospes, videretur. Ea quippe, ex primo vrbium
nostrarum Theatro, in quo Coloniam Agrippinam, patriam nobis charissimam expres-
simus, obseruarat. Ita, in Italiam, Dominam & Reginam Europæ, abituri, vt amplas in ea
Respub. Vniuersitates præcellentes, totius antiquitatis vestigia, infinitam, & inexplicabilem
aedificiorum, ac operum varietatem, cultissimos agros, Florentis Imperij sedem conspiciant,
& admirentur, De quibus antiquæ historiã memoria, varia & stupenda perhibent, Illi in-
quam,

AD LECTOREM

quam, vt plurimum, eam Italiae partem, quae Floro, reque ipsa testante, toto orbe terrarum pulcherrima est plaga, Campaniam, Plinio, merito, felicem, primum adire, ac perlustrare solent, vt amoenissimo in ea Liberi, Cererisque; delectetur certamine; iucundissimas Fontium Baianorum contemplantur delicias: montes, sulphureas ignitasque; exhalationes eructantes: vrbes, portus, paludes famosas, cryptas, ac specus ingentes, ac infinita demum alia naturae, & artium, quae luxus Romanus, hoc loci, peperit, opera. Haec autem omnia, peculiaribus Theatri nostri tabulis, tam graphice, praestantissimi viri Georgij Hofnaglij Anuerpiani, opera (quem rarae dotes naturae, non artificis institutio praecellentem edidit pictorem) exhibentur, vt ea, qui studiosius inspexerit, quid in vniuersa Campania, maxima obseruatione dignum; quidnam ipsi in ea potissimum inquirendum; quae nam loca, aut euitanda, aut, ob praesentissimum, cautius perlustranda, periculum, iam ante, rudi cognitione, intelligat, quam iter hoc ipsum ingressus fuerit.

Sed neque per se commendati operis, hae laudationem suscipimus, quod diuersarum linguarum editio, frequens distractio, & Eruditissimorum virorum commendantur elogia, quorum aliquot saltem publica esse volumus, alia vero, & venusta & proluxiora, ne in immensum Prolegomena excrescerent, in proximam oportunitatem referuantes.

Sunt porro, vt intelligo, nonnulli, qui hocce urbium Tomos, atque institutum hoc nostrum, genusque argumenti, ob studia, quibus me, vocationis gratia, consecratum sciunt, maligne rodunt, & superstitiose reprehendunt. Verum hi grauisssimorum virorum, Hieronymi, Iudicij, Bedae, Orosij, Roderici Toletani, Roderici Santij, Aeneae Syluij, Ioannis Gerundensis Episcopi, Alberti Crantij, Orosij, & copulurum aliorum meminerint, Quos a nemine hactenus reprehensos existimo, quod, licet ecclesiastici, historicum sibi argumentum scribendi delegerint. Varia etiam & diuersa diuersorum esse studia meminerint, natura ad picturarum & eorum amorem, & admirationem me rapi, non nesciant. Ferant illi amare me & sequi, quem mihi natura honestum indidit, sensum, cum & ille a sacris studijs, non modo alienus non sit, sed lucem etiam permagnam ipsi adferat. In quibus varia quandoque aedificia, templum, Regia Solomonis, Sion, Vrbs Hierosolymorum, Bethleem, D. Pauli patria, non obscure Cilicium Ciuitas, & similia multa, quae instituti nostri sunt, describuntur.

Sed, vt ab his tandem, qui neque picturis, neque Geographicis delectantur iconibus, quibus etiam hi nostri non sunt nuncupati labores, ad beneuolos nos spectatores conuertamus; eos, vt peramanter rogemus, iam reliquum est, quod conatibus & studijs nostris bene faueant, ipsi demque fruantur: Ac demum precemur, felices sint, ac valeant.

COLONIAE AGRIPPINAE

ANNO M. D. LXXXI.

IN GEORGII BRAVNII
THEATRVM, VRBIVM ORBIS
TERRARVM.

BRVNE, tuo qui das vrbes spectare Theatro
Pictura expressas, quot, put o, terra gerit,
Aemulus Ortely nostri, spectada Theatro
Terrarum dederat, qui sola cuncta suo,
Litem agitatis, vter labor anteferendus, amici?
Lis minime facilis, carus vterque mihi,
Sic ego. Sed cause se mox adcingit agenda,
Me, renuente licet, iudice, vterque sua.
Ac BRVNVS prior: Ipsa domos inuenit, et vrbes
Condere de patrio vertice nata Dea.
Expolijt que feros mores, et agrestia corda
Ciuilem ad vita mollijt alma modum,
Munijt et muris, instruxit et artibus vrbes,
Quotquot vt hinc animum, corpus et inde beant.
Iura, magistratus que dedit, sanctumque Senatum,
Terrorique malis, presidioque bonis,
Vt male pro meritis, illos sua pena sequatur,
Hi probitate sua premia digna ferant.
Neu, quia terrarum sola sunt magis vrbibus ampla,
Has ab eis vinci nobilitate putes.
Nonne ampli reliquis, Sol aureus, aurea Luna,
Astrag, sunt caeli nobiliora locis?
Byssina nonne sua veste excellentior ora est?
Byssina veste licet sit minor ora sua.
Quin caelum soli, lunaque vt debet, et astris,
Sic decus omne ora vestis et ipsa suum.
Sic adamas auro potior, quo clauditur, auri
Attamen est moles magna adamante magis.
Paruus et est cygni melior canor, ille gruuum quam
Dispersus nubes clamor in aethereas.
Quod sine sideribus caelum, sine nauibus aquor,
Hoc sine terra suis vrbibus esset iners.
Nulla hominum inter se commercia, vita ferarum,
Non hominum, nullo more, nec arte foret.
Quam memoranda oculis de se spectacula praebeant
Vrbes, et muris oppida clausa suis?
Vrbes dant plateas recto procul agmine ductas.
Dant fora, dant varijs compita pulchra locis,
Templa peristylis decorata, palatia, circos,
Dant Xystos: thermas, amphitheatra, tholos,
Culminibusq, polum ferientia Mausolea,
Et praecincta suis atria porticibus,

Pyra-

Pyramidasque, arcusque et Nilias obeliscos.
Quasque procul fornix plurima ducit aquas.
Dant portas, turreseque, et propugnacula, et arces.
Dant portus, pontes, marmoreasque domos.
Nec tua, Dimocrates, iuuat hic ars sola uidentem.
Hic et Apellee, Phidiaceque manus.
Denique pingendis magis urbibus Optica gaudet,
Ars delectandis Optica nata oculis.
Maior et hinc pictas urbes spectare voluptas:
Quam terra in tabulis, plana geographicis.
Iure igitur nostrum, cum det potiora Theatrum,
Sint minus ampla licet, laus mea maior erit.
Et librum grauiore meum mercabitur aere
Sollertes oculi cui potiora probant.
At contra ORTELIVS Pallas quas condidit urbes
Urbanasque domos, ut libet, ipsa colat.
Rura mihi, et gelidis placeant in vallibus amnes,
Et nemora, ut quondam summe Poeta tibi:
Urbium ubi strepitum, et populi tabularia, et auras,
Insanumque forum, et ferrea iura fugis.
Scilicet haud ullas Bruno, rus repperit artes.
Quin et commodius quas libet urbe colit.
Nosser hic, en, Iudex, libet hanc cui fingere litem:
Quippe ea nos inter nulla nec est, nec erit:
Legiacos inter strepitus, curasque nequibat,
Nunc Stabuletano fingere rure potest.
Ipsa adeo Pietas, Astraea, Aedosque, Fidesque
Urbibus eiecta, vel modo rure latent,
Ultima vel posuere in agris uestigia, et inde
Ad caelum uolucris, se retulere fuga,
Urbis amator erat Fuscus, tu raris Horati.
Cetera qui Fusco, pene gemellus eras,
Musarum tibi cœtus amat nemus, et fugit urbes,
Ipse sibi ut totamente uacare queat.
Ignorasque locum potiore in rure beato.
Nec tibi iam quamuis maxima Roma placet.
Rus itidem Ortelius praefert, ut Horatius, urbi,
Utque animi, distant nomina et ipsa parum.
Fumosas Fuscus, sumo qui concolor, urbes
Et referens Fusci nomina Brunus ament.
Haec tenus Ortelius. Sed et addere deinde parabat
Praesidio cause plura futura sua:
Nempe Geographicas sic laudatur a tabellas,
Ut sua Brune, tuis utiliora probet.
At ego prauertens: Vestram hanc componere litem
Sic, inquam, ut uestrum uincat uterque, uolo.
(???) Debetur

Debetur toto, tabulis quem rettulit, orbe
 Laus magna Ortelio, nec tibi Brune minor.
 Quare, ut suaue magis dulces sese inter amicos,
 Quam secus, est Brunum cernere es Ortelium:
 Gratius at herios ignes spectare, colore
 Caruleo liquidi se sociante poli.
 Bysina es ora sua speciosior addita veste est.
 Nec sat disiuncta vestis, es ora decent:
 Atque adamas, nudum si contemplere, minus quam,
 Auro si inclusum, quo capiaris, habet:
 Deniq, ut urbs, es pars vicini rurs eodem
 Obtutu, at que vno tempore visa iuuant:
 Sic non inter se vestros conferre labores,
 O Socij (hac semper res odiosa fuit)
 Aut illum huic, aut hunc illi praeferre, sed illum
 Aequè hunc aequali tollere laude placet.
 Bibliopola igitur coniungat utrumque Theatrum
 Censeo, ut ex vnus fiat utroque liber.
 Sic duo constituent vnum Amphitheatrum, oculisq,
 Iuncta Theatra magis grata duobus erunt.
 Nec spectatorem, renuat nisi bulga, pigebit
 Duplice opus duplex aere parare sibi.

Dominicus Lampsonius Bru-
 genfis canebat.

CARMEN HVGO-
NIS FAVOLII IN TERTIVM
VRBIVM THEATRVM GEORGII
BRVNII AGRIPPINATIS.

Intulit orator canis Ortensius olym
 Stellantem Iunonis auem, gemmisq, decoram,
 Pandentemq, alas, caudamq, ad terga rotantem,
 Monstrantemq, vago conuiujs picta colore
 Sydera, purpurea passim qua luce repleta
 Non vna variant proprios ratione colores.
 Intulit haud aliter, studijs quo consulat almis
 Ortelius, quondam vectus super athera curru
 Phæbao, varios ritus, tractusque locorum,
 Innotamq, alio penitus gentem Orbe repostam.
 Qua varijs prudens tabulis distinxit, ut esset
 Spectanti vario Mundi sub climate, nota

Qua-

Qualibet occultè latitans pars orbis operti.
Ingens ingenij labor, & res magna, Profundi
Cerulea metiri, terram distinguere filis
Et paruis totum tabulis describere mundum.
Brunius, at varias vrbes, cumq; vrbibus arces,
Fluminaq; excelsos cingenti a margine muros,
Deduxitq; altis labentes alpihus amnes:
Coniunxitq; soli terreni maxima regna,
Oppidaque ignoto seclusa sub orbe, celebri
Extollit fama, seris spectanda sub annis.
Cunctaque ab interitu seruat, reuocatq; sub ortum
Quæ velut obscuris iacere obducta tenebris:
Vt non sit regio, quocunq; ea fixa sub axe est,
Siue illam spectes amplam, siue intus & extra
Egregio ornata, prisco & fulgore micantem,
Quæ non sit proprijs ornata vel vrbibus, altis
Arcibus, aut celsis ferientibus astra colosis.
O fœlix atate bona, si cuncta benigno
Sydera prospiciant vultu, dignissime longa
Annorum serie, & transcendere Nestoris annos,
Bruni Castalidum decus immortale sororum.
Nunc tua te prodit virtus, tua fama manebit
Per varios terra tractus, vrbesq; remotas.
Nam duce te priscos seruasse videmus honores
Innumeras vrbes, varias cumq; vrbibus arces,
Et male seruato rursum splendescere cultu.
Ergo ferent merito in calum tua facta nepotes,
Posteritasq; tuas extollet laudibus vrbes.
Dumq; arces stabunt, dum cinctæ manibus vrbes,
Iura Palatinusq; dabit dum sancta senatus,
Iustitiaq; sacras seruabunt mœnia leges,
Nominis alma tui crescet cum sanore virtus.

ECLOGA HERMAN
NI ORTENBERGI NOVIOMAGI
IN VRBIVM THEATRVM GEOR.
GII BRAVNII AGRIPPIN.

Aculus Campanus.

Dic, quibus è siluis, ignotus pastor adisti,
Nulla tibi retinens insignia pristina vite,
Præter inane pedum, duroq; è tergo vestem?
Camp. Otia cum tibi sint, aliena negotia curas.
Ast ego, qui patrijs è sinibus exsul oberro,
Nec mihi grex reliquus, nec Di mansere Penates,
Horreo cum subijt vel sola doloris imago,
Acul. Nescis illoquo depelli pectore curas?
Sedibus ecce meis iam succedemus cuntes,
Non procul hinc inter præcelsa cacumina, fagos,
Hic apud irriguum tibi sagina pocula fontem,
Cum pernis, botulis, et lardis pinguibus addam.
Camp. Si uiuat ergo meos referentem audire dolores,
Et si animus refugit meminisse, hæc accipe paucis.
Est natale solum mihi, qua iacet æquor ericis,
Milia multa patens, ubi Scaldis deuehit undas
Oceano, tollitque suas Adripia turres.
Hic me grex ouium factu lanaque beabat,
Complebat latis qui mollia pascua campis,
Vnde mihi facilem vitam, uxorique parabam
Prolifica, et natis, quos indurabat eidem
Vite, perpetuus, bisseos sub Ioue sudor.
Hic ego malebam dominusq; paterq; præesse
Sedibus angustis, quam uiuere molliter urbe
Finitima, quo ferre mea de corte solebam,
Gallina sobolem, lac pressum, matribus agnos
Auulsos, et eo mihi ditior esse uidebar,
Quod quæcumq; sibi Natura postulat usus,
Villula præbebat, nec opes poscebat ab urbe,
Aurea, dum, Pacis riderent numine, rura.
At postquam populatur agris, ferus, omnia, miles,
Non secus ac pauidas memini fugitare volucres,
Vulture conspecto, vel si qua rapacior ales,
Pars adiere nouum, Carolo quem principe nobis
Enituisse ferunt, mundum, propiusque profecti,
Pars Celtas, alij remis uelisque Britannos.
Diffugere greges, vix ipsum me quoque ferro
Crudeli eripui, et uagor exsul, nudus inopsque,
Qui vix ante solo patrio, me posse reuelli
Credideram, sed præcludunt suspiria uocem.

Acul.

Acul. Parce p̄cor lacrymis, lacrymas pastoria virtus
Respuit, est cali spatium, quo vivitur ingens,
Sive placent silvae, silvarum copia nobis,
Sive senex maus civilem ducere vitam.
Nuper forte mei vicini tecta Georgi,
Cum subij, parvis spatys lustranda per orbem
Oppida clara dedit, quibus omnibus aenea primus
Mania circumduxit, & suo aeterna sacrauit,
Huc primum egressos silvas, & montibus altis
Fama est pastores coisse, ut fortius hostes
Arcerent, manibus coniunctis, vimq; ferarum.
Idem victores parva virtute quiete,
Iustitia, & Pacis coluerunt protinus artes.
Hic nunc magnificis tēplis pia thura cremantur,
Hic gaudet domini versari gleba labore.
Cunctaq; suppeditat pleno aurea copia cornu.
Qui magis prospiciunt, hi rerum summa tuentur,
Hos alij tanquam patres, venerantur, amāt que:
Sic tamen, ut primas, ius immutabile seruet.
Tali principio narrant copisse Quiritum
Aeternam, alitibus, primum, felicibus, urbem.
Sed tibi ne longe peregrina exempla petantur,
Vrbs antiqua iacet vicina Colonia nobis,
Hanc Vby quondam nostri statuere parentes
Post habitis proprijs aruis, qua magna tenebant,
Sed grauis urgebat vicina iniuria gentis.
Ergo sibi nomen retinebunt vsque Coloni.
Sed nox atra premit, tibi saxo Georgius ipse
Monstret, qua seris monumenta nepotibus abdit,
Aurea cum nobis iterum lux crastina surget.

(1111)

AD

MORI

AD GEORGIVM
BRVNIVM THEATRI VRBIVM
AVCTOREM ELEGIA.

O Tia Saturno traherent cum secula rege,
Rusticus & nullo verteret arua boue,
Massica sed toti ruerent in pocula fontes,
Ruræq; complerent auiam mille faui,
Non muri, non mœnia erant, nec peruia tellus
Sollicitas hominum senserat alma vias,
Nec labor externos vlli cognoscere mores,
Qualem te memorat Chiuis, Vlysse, senect
Multorum ignotas docilem venisse per vrbes,
Quam maris extremis terra tenetur aquis.
Sed pia cura Deum, regno meliore, veternum
Exiit, & stimulos addidit ingenijs.
Tunc artes venere sacra, tunc cultior etas,
Atque animi quamuis tunc abiere rudes,
Oppida cum, legesq; datae, & commercia terris,
Et faciles alnis præbuit vnda vias.
Ipsaq; conspectus non dedignata viriles
Natarum Vrania maxima Mnemosynes
Terrarum, caliq; modos, & liquida regna
Edocuit, rapidis non sine sideribus,
Qua tellus sit lenta gelu, qua frugibus apta,
Qua grauis arentes aestus huilcet agros.
His ego non gemmas, non pondera diuitis auri,
Mutarim aut totis putria signa toris,
Nec tu docte sinas, Musarum cura Georgi,
Nec soror hoc Phœbi, nec Deus ipse probet.
Illa tui mihi sint cordi monumenta laboris,
Qua facili solers duxit in ære manus,
Lustrandasq; dedit totas cum mœnibus vrbes,
Æquora prospectat quæ sua cumq; Ceres.
Quers tibi non vlllo quasitum nomen ab auo
Excidit ingenijs stat sine morte decus.

Ioannes Liuineius.

FRON.

FRONTISPICIUM EXPLICATIO.

Grandaeus Scythici moderatus sceptrum Scylurus
Imperij natos decies suscepit octo.
Hos, ubi conspiceret, supremam fata minari
Horam, iamq; sua metam describere vita,
Conuocat, atque dato iaculorum fasce cuius,
Hunc iubet ut rumpant. Robur, quo rumpere possit,
Quilibet esse sibi constans negat. Eximit inde
Singula tela parens, et nullo singula nisu
Confringit. Natos hinc talibus admonet orsus:
Colliget unanimes vestras Concordia mentes.
Viuite pacifici, longum iussisq; valere
Litibus et rixis, regni coniungite nervos.
Robora, diuitia, milesq; parabitur, hostem
Qui patrijs possit depellere fortiter oris,
Absque pauore frui partibus, et plura licebit
Querere: vos multi, nullumq; timebit is ipsi.
Ast ubi dissidijs aditus patefactus, et ira
Pectoribus fixa, tum seditione diremit
Ac scissi fuerint animi: iam nulla medela
Morborum, iam nulla datur reparare vigorem
Amissum ratio. Perijt, quodcumque tuendi
Robore, dissidijs Regnum se reddidit orbem.
Contemplare libri frontem. Depingit id ipsum,
Quod Scythia monstrauit Scythicis, HOGEBERGVS ad artis
Praescriptum digito sculptis solerte figuris.
Pluribus intuitu nexum de cordibus offert
Fasciculum primo CONCORDIA, parte locatam
Opposita monstrans PACEM, qua turture gaudet
Verticibus recubante suis: tum saxina rerum
Cernitur omnigenum manibus SECVRA plicatis,
Dei te deum quiduis promens OPVLENTIA cornu.
Tum quippe aspicias, vrbes et regna potiri
Pace, nec externo lacerari a milite, nulla
Seditione quati: si ciuica pectora lites
Non dirimant, si blanda liget Concordia plebis,
Et procerum mentes, Princeps cum principe iungat
Fœdera, verus amor deuinciat undique corda.
Pace coluntur agri: complentur diuite fructu
Horrea Mercator peregrinas vadit in oras,
Fertq;, refertq;, quibus se gens humana carere
Pesse negat: faciunt operas, nauumq; laborant

Artifi-

Artifices: Phœbus Musas Heliconis alumnas
Vrbibus inducit: populusq; Prophetica discit,
Et docet absque metu venerandus scripta sacerdos:
Denique securam nummi ponuntur in arcam,
Quando libido feret, quandoq; necesse putabis,
Promendi. Cruciat Mars sollicitudine ciuem
Perpetua, deuastat agros, vinetaq; perdit.
Diripit insanus, qua conspicit obuia, miles,
Oppida consumit flammis, transigit honestos
Ense viros, nulli parcat, rabieq; ferina
Insanit. Facies narrabit Belgica, Gracum
Consule, cum Gallo confer. Discordia, dicent,
Bella parit: bellis querimur, florentia quondam
Oppida nunc deserta viris, rebusq; iacere
Orba necessarijs. Traiecti insanit Iberus,
Machliniam Germanus habet, vastauit Athenas
Turcus: Disidijs casus debemus iniquos.

Efficiat Deus omnipotens, ne iurgia Gentis
Germana componat Arabs, Oriente remoto
Qui semel egressus non patria rura reuifet,
Donec eas etiam, qua sole cadente tepefcunt,
Fimibus Assyrii imperij coniunxerit oras.

12
Illi, qua cruciat se sollicitudine nulla,
Subdita diua IVGI patiens: & RVSTICA dextra
Instrumenta gerens, illi, qua diuite quiduis
Depromit cornu, dominantem sede suprema
IVSTITIAM generat. Huius fert dextera stricctū
Ensem, laua libram. Gnauo dum namque labore
Vertit agrum, plantat vineta colonus, & hortos
Excolit, ac natos diuino munere fructus
Non retinet sibi, sed diuendit in vrbibus, omnes
Diuitiasq; soli largè communicat illi,
Longinquis varias qui merces portat ab oris,
Emtaq; mercator pretio dat aromata iusto,
Dat pannum, corium, confectum è lacte butyrum,
Artificesq; suis commune laboribus augent
Amplificantq; bonum: queritur sibi nemo deesse,
Queis eget, & prudenter opes iusteq; locantur.
Sed nec opes sceleri, pacata nec otia franos
Nequitia laxare decet, nec vincula legum
Rumpere securam tum denique viuere vitam
Verè contigerit, formata timore lehoua
Pectora si iustas legis patientur habenas.
Diuina, cultuq; Deum, quo poscit, honorent.
Et proceres simul, & ciues: ac subdita iustis
Pareat imperijs dominorum turba suorum.

En

En igitur Pacem peperit Concordia: pacem
Otia diuitiasq; dedisse videmus: & illa
Obsequio legum munita, sed haec benigna
Instructas dextra terris retulisse supremo
Prognatam Ioue Iustitiam, qua munit & ornat
Oppida, conseruat florentia, perdit a rursus
Erigit, omnigenum constans medicina malorum,
Queis Theba periere, quibus periere Colossi.
Verum ubi flagitijs nullus finisue modusue
Ponitur, & scelerum numerusq; gradusq; subinde
Incrementa capit, iustus nec stringitur ensis
In scelerum authores, imò scelerata piorum
Innocuum gaudet potare caterua cruorem:
Exscindunt vrbes bellumque, famesq; luesq;
Fæda Venus Sodomã, scelerata libido Gomorrhã,
Raptus adulterio connexus perdidit urbem
Troianam, perijt ponto vicina Corinthus
Spurca libidinibus. Solyma vix ruder a cernis,
Qua Dominum mundi crucifixit, viuere poscens
Turpem flagitijs & seditione latronem.
Suggerit ista libri facies: tu lector amice,
Inspice progrediens, HOGEBERGICA dextera
quales
Sculpserit ideas: artem mirabere, claudi
Grandia qua possint tantillus oppida chartis.
Tum lege, qua veterũ promens monumenta librorũ
BRVNO refert, BRVNO longè doctissimus auctor,
Oppida describens, vt sint sita, quòue fruantur
Iure, quibus sint principibus subiecta, Deumq;
Qua ratione colant, & cetera digna relatu
Commemorans. Tandem votis ardentibus opta,
Omnipotens digitos Hogebergi viuere mille
Annos vt iubeat, sculpturos oppida mille:
Brunoq; vt excedat viuacis secula corus,
Ipsius vt toto prudentia clareat orbe:
Denique caelestes recipi sit dignus in vrbes,
In quibus aeternum cum sanctis gaudeat, Amen.

Casparus Trogu
Decumas.

(?????)

MA-

MAXIMILIANVS Secundus, diuina fauente clementia, electus Romanorū Imperator, semper Augustus, ac Germania, Hungaria, Boemia, Dalmatia, Croatia, Sclauonia, Rex, Archidux Austriae, Dux Burgundiae, Stiriae, Carinthiae, Carniolae & VVitebergae, &c. Comes Tyrolis, &c. Recognoscimus & notum facimus, tenore praesentium, vniuersis Rempubliam bene & recte constitutam, nō tam armis, moenibus, & propugnaculis, quā litterarum studiis, & viris rebus agendis aptis & idoneis munitam esse decet. Animaduertentes autem ad conseruandas & propagandas bonas artes, ac seminarium quasi virtutis constituendum & retinendum, operas typographicas plurimū adiuuenti conferre: Ideo non eos solum, qui Reipub. domi aut foris prodesse, vel hostium iniurijs propulsandis, vel pro Tribunalis, & iustitiam administrando, quietem & tranquillitatem publicam tueri solent, sed etiam in primis existimauimus fouendos, qui rei litterariae curā suscipientes, non de nostra solum aetate, sed de posteris etiam bene mereri nituntur. Cam igitur nobis iam humiliter exposuerit nosser & Imperij Sacri fidelis dilectus, Franciscus Hogenbergius. Quod cum superioribus annis (praeter alia opuscula) vtrumque theatrum de Ciuitatibus Orbis Terrarum edidisset, accessisse, vt quidam ciuitatum, regionum, aliarumque pulcherrimarum rerum descriptiones magno suo labore & sumptu depictas imitarentur, suoque nomine in lucem emitterent. Haecque ratione factum esse, vt suo labore partem decus sibi vendicarent, & omne lucrum atque emolumentum quod ipsi Hogenbergio auctori & inuentori debebatur, ad se transfererent: Demisse nobis supplicando, vt quia nunc nouas variarum regionum & nunquam antea visas descriptiones, tertium de urbibus totum, venustas Bibliorum icones & multa alia praemanibus habeat, quae in lucem edita non parum lucis Geographiae & historiarum studiis sint allatura, ne (quod antea accidit) huiusmodi laborum suorum fructus rursus ab alijs intercipientur, vt privilegium generale ad omnia ea, quae in hoc genere editurus sit, ipsi concedere benignè digneremur: Nos sanè eiusmodi precibus gratiosè admissis, praesentiu vigore, scienter, animoque bene deliberato, & Caesarea auctoritate nostra serio decernimus & statuimus, quod nemo pictorū, sculptorum, caelatorū, typographorum, bibliopolarum, & aliorum, qui vendendis, vel imprimendis libris, seu quacunque alia ratione librorum negotiationem exercent, aemulisque opus illud imitaturis, pingendis, sculpendisve, aut alio quouis modo exornandis, atque illustrandis imaginibus & tabulis vsui vel auxilio esse possunt, memoratum tertium de urbibus totum, Bibliorum Icones & quacunque alia in hoc genere praefatus Hogenbergius editurus est, intra decennium ab editionis absoluta die numerandum, coniunctim, vel diuisim, ipso in scio vel inuito, nec typis, nec sculptura, seu quocunque alio modo, aut charactere, aemulari, aut imitari, vel alicunde allata, intra Sacri Romani Imperij fines vendere, ac distrahere publice, vel occultè possit aut debeat. Si quis autem praesens editū nostrum transgredi aut violare, memoratumque opus recudere, & in fraudem auctoris spargere conatus fuerit, eum non solum huiusmodi libris, tanquam commissis & praedicto Franciscus Hogenbergio, vel haeredibus, aut mandatum habentibus, auxilio Magistratus eius loci, vbi deprehensi fuerint, vendicandis priuari, sed insuper etiam poena decem marcarum auri puri fisco nostro Imperiali, fraudis vindici, & parti laesae ex aequo soluenda & numeranda muldari volumus. Ita tamen, vt ex singulis editionibus aliquot exemplaria quā primum ad Imperialem Cancellariam nostram transmittantur. Quod si negligetur, hac nostra gratia & privilegio nequaquam vti aut gaudere possint, sed co priuati & exuri censeantur. Mandantes proinde vniuersis & singulis nostris, & Sacri Romani Imperij subditis & fidelibus dilectis tam ecclesiasticis quā secularibus cuiuscunque status, gradus, ordinis & conditionis extiterint, praesertim verò ijs, qui in Magistratu constituti sunt, ac vel suo, vel superiorum suorum loco & nomine, iuris & iustitiae administrationem exercent, ne quemquam hoc Priuilegium, seu interdictum nostrum impunè violare, spernere aut negligere patiantur. Sed, si quos contumaces compererint, praescripta poena plecti, & quibuscunque rectè fieri potest, modis coerceri curent, quatenus & ipsi grauissimam indignationem nostram euitare voluerint. Id quod testamur praesentibus litteris, manu propria subscriptis, & Caesarei sigilli nostri impressione munitis. Datum in ciuitate nostra Imperiali Ratisspona, die vigesima quarta mensis Iulij, Anno Domini Millesimo Quingentesimo Septuagesimo sexto Regnorum nostrorum, Romani, decimo quarto, Hungarici, decimo tertio, Boemicae verò vicessim octauo.

Maximilianus.

N. Io. Bap. VVeber, &c.

Ad Mandatum Sacrae Caesareae
Majestatis proprium.

Obernburger.

COLONIAE AGRIPPINAE,
TYPIS GODEFRIDI
KEMPENSIS.

ANNO REPARATAE SALVTIS
HVMANAE. M. D. LXXXI.

COLONIAL AGRICULTURE
TYPIS GODEFRIDI
KEMPENSI.

ANNORUM REPTAE SALVATIS
HYDRAE M. DCCCXXII

NORVVICVS.

NORDOVICVM, vel, ut alij, NORVVICVS, populosa Angliæ ciuitas, & vna inter multas celeberrima, ad Orientis Insulæ extremum latus sita, quam veteres, Ordoicum, deprauatè quidem illi, recentiores verò, Nordouicū multo certè deprauatius cognominauerunt. De nominis namq; ratione atq; origine variæ sunt, & multiplices diuersorum hominum opiniones. Siquidem qui ea de re scripserunt (scripserunt autem plurimi) in dubias, & ancipites sententias distrahuntur. Quidam enim à regulo quodā seu duce; Noro (nam id in primis traditur) nomen ciuitati impositum putant. Nonnulli, à Norico, antiqui sanè nominis fluuii. Cæterum & fluuius, & fluuij nomen vetustate iam penitus exaruit. Alij, de piscinis quibusdam, nescio quid, non minus fabulose quam perridiculè, & insulse cōminiscuntur. Sunt, qui ex his duobus saxonice vocabulis: Nort, & V Viche, simul iunctis, ac si dicas, Aquilonarem vicum, talis enim Latino, si exprimantur, sermone, istorum verborum vis est, urbem, Norvvicum, nuncupatā existiment. Hos vt sequar potissimum, inclinat animus. Est autem Norvvicus, si ad ea tempora respicias, quando illic ab Anglo saxo, nibus primū habitari cceptum est, vrbs sanè perantiqua; sin autem ad vetustiora sæcula, & Gurguntum ac Gutthelinum Britannos (haud dubio eius, quod hodie visitur, Castelli auctores) antiquissima. Forma eadem ferè, quæ arcui vehementius intento; positaq; est in leni montis deiectu, longe, lateque spatiosa. Etenim in longitudinem ab aultro in septentrionem, mille, quingenta passuum, & amplius protenditur. Latitudo autè ab ortu in occasum, hoc est, à montis radice, quam flumen alluit, ad summum verticem, passus fere mille; vbi sensim crescendo, in maiorem semper amplitudinē diffunditur. Ciuitatem incenibus cinxerūt, vt fama est, vrbs eius ciues duo, Spinchius quidā & Sparuchius, Anno recuperatæ salutis, M. CCC. LXXIV. Porro, eodem vtuntur iure, & iisdem penè ritibus atque institutis in ciuitate gubernanda ciues Norvvicenses, quibus hodie vtuntur Londonienses; Prætorumq; (Maiorem ipsi nuncupant) Regis permissu, quotannis deligunt, cui quemadmodum Londoniensi, vsitatu more, atq; solenni, gladius præferitur. Diu tamen, sicuti quondam Londinum quoque, cæteraq; huius insulæ ciuitates, Præfectos habuerunt suos, seu vrbs submagistros, quos alibi Balliuos adpellant. Anno verò M. CCCC. III. qui fuit Regis Edouardi, eius nominis Quarti, is administrandæ ciuitatis ordo primum immutatus est, isq; quem nunc retinent, institutus. Cæterum sedes eius Prouinciæ episcopalis, primum Dunuici fuit: (peruetus est id oppidulum, iuxta Mare situm, hodieq; Filehstovv, dicitur) deinceps, nam duo tū vni, atq; eidem Prouinciæ Præsules præsidebant, & Dunuici, & Elmhami; nec ita multo post, regnante Eduino, vbi ad vnum denuò Præsulem pontificia dignitas deuenit, vsque ad Gulielmi Nortmanni tempora, Elmhami, permanfit. Demum, Gulielmo regnante, Arfastus quidam Elmhamo Thetfordiam transtulit; Thetfordia Norvvicum Herebertus, atq; vt illic perpetuò consisteret, proprijs ibidem sumptibus ecclesiam cathedralem, Anno salutis M. LXXXVII. construxit. Ad Norvvicensem hanc urbem, quemadmodum & in reliquis Britannia præcipuas, Daniel Rogerius, Albimontius Anglus, poëta nostri æui elegantissimus, omniq; artium, & variarum disciplinarum nitore vehementer politus, hoc, quod subijcio epigramma, superiore anno lusit, in procinctu aulico, cum Serenissima Angliæ Regina, magnifico isthuc apparatu, varijs comitatu legatis, exciperetur.

*Londono assurgit Norduicum iure, priori
Dein Eboraci urbem, quod mox prisca, colit.
Bristolio, dubitat, num cedere debeat æque:
Vtraq; Pontifici claret bonore pij.
Membris illa valet, cinctæ hæc quoq; manibus altis.
Arce potens hæc est, nec minus illa potens.
Nobilis emporio viget vtraq; Bristolis amnis
Sabrina resluens: hanc sed Fluvius adit.
Vtraq; sacunde circumdatur vberè glebæ,
Vtraq; culti aopibus, eius decor a suo est.*

*Norduicum populi numero, spatioq; per amplè
Nauibus vrbs præstat Bristoliana regis.
Hospitiibus Belgis simul hæc simul illa benigna est:
Vnde simul laudem, commodaq; ampla ferunt.
Ambæ quid possent, Dacæ sensere cohortes:
Normannas ambæ sustinere manus.
Ite pares igitur, memores, quod tempore prisca
Vtraq; Venta vrba voce vocata fuit.
Tu sed Isenorum Norduicum Venta fuisse:
Vnta vbi Belgarum Bristolis ante fuit.*

BRISTOLIA.

BRISTOLIA, Venta Auilonia, nunc Bristovve, olim autem Britannis, Caer Oder yn nant Badon. Id est, ciuitas Oderæ, in valle Badonico, famosissimū Angliæ Emporium, primum post Londinum obtinens locum, situm est V. M. P. ab Oceano, in vtraque editiore ripa Auonij fluminis (Auon Britannica veteri lingua, fluuium significat. caret itaque proprio nomine hic annis) ponte autem lapideo coniungitur, sed domibus vtrinq; adeo cōstructo, vt transgredientibus pons minime percipiatur. Per magnus hic Oceani æstus, eius enim fluxu, & refluxu, ita crescit, decrescitque, vt naues, eo decrescente, in vado hærentes, eius inundatione, ad nouem vel decem, interim ad vndecim vlnas, in altum deuehantur, idq; singulis diebus. Littora, quæ hunc fluuium in Oceanum, profundo admodum aluco deserunt, ex rupibus, cautibusque ferè constant, quorum summitas, qua se in planitiem campestrem explanat, adamantum adeo est fertilis, vt nauem quis onerariam, ijs implere possit. A dextra fluminis parte, he ripæ à S. Vincentio cognominantur, cuius domicilium, siue cryptam, in ipsa littoris decliui crepidine excisam, vsque hodie ostendunt. Hicq; hæ gemmæ singulares omnes è terra eruuntur. A sinistra autem, quæ D. Georgij nomen refert, non item vbi namq; conglobata, & orbicularibus silicibus inclusa, effodiuntur. Hi rufum colorem referunt, fragiles sunt, & intro caui, quos si ruperis, statim se adamantes pellicudi, concauo horum circum circa adfixi, oculis offerunt, matrices vel adamantum oua, hos silices, nõ inceptè diceres. Solum, quod æque, vt hi silices, rufescit, & laterem coctilem, in tenuissimum puluerem redactum quis puraret, frumenti, frugumque valde ferax est. Sed naturæ lusitantis miraculum, studiosus hic lector consideret. Reperiuntur namque interdum, ab ipsa rerum parente, tam affabre adamantes in mucronem turbinati, interdum superficie plana, figuræque quadrangulæ cęlati, vt ab artificiosissimo gemario, ad normam non possint dexterius secari. Duritie ab Indicis, siue (vt vulgus loquitur) ab Orientalibus, vincuntur, tanta tamen præditi, vt vitrum scalpant. Inuenias peritos gemmarios, qui nulla in re hos ab illis differre iudicent, quam vulgi opinione. Et hæc quidem hæcenus, nunc ad urbem redeamus. Hæc priuatis ciuium domibus, & publicis ædibus, fanisq; Diuorum, luculenter ornata, atque incolis admodum frequens. Præstat hoc mercatorum omaigenum hic confluxus. Cum ex teris enim, in primis Hispanis, Gallis & Hibernicis, quotidie negociantur. Bis quoque in anno, ad Americam orbis partem Septentrionalem, quam terram nouam appellant, piscandi gratia, nauigant. Omnium itaque hic rerum affluentia & copia, atque annonæ, vt plurimum, grata, exoptataque vilitas. Inter alia rarioris notæ, primum occurrit templum in signe D. Mariæ, quam Radcle, vulgò cognominant, cõsecratum. Hoc in ripa dicti fluminis, haud procul è mœnibus est, pulcherrimi sanè operis, cum turri suspiciendæ ex marmore altitudinis, intus vndique saxo testudine cõcameratum, cum lacunari sculptili, artificioso variegato. Huic alia testudo lignea supernè imminet, quæ plumbo tegitur, inter quas duas vacuum, quod erectum hominem continere potest, remanet. Incolæ tradunt, hoc fanû à ciue, (quem Guilielmum Canynges nominant) mercatore, & huius urbis Maiore (Magistratus sic appellatur supremus, & annuus) proprijs impensis ædificatum. Cuius Canyngi in hæ ipsa æde sepulchrum honorarium, ex lapide magnificum, quod eius, & vxoris suæ imagines integras marmoreas, ea forma, & vestitu, quo mercator incedere solebat, ad viuam refert. Hoc adiecto Epitaphio:

Hic inferius tumulatur corpus nobilis & circumspiciti, magnæq; industrie viri, VVilhelmi Canynges, dudum valentis Mercatoris, & quingies Maioris istius ville, & postea in ordine sacerdotali per septennium constituti, ac Decani de VVestbury, qui in ista Ecclesia duas cantarias per pecunas, duorum Cappellanorum, videlicet, vnum in honorem S. Georgij, & alterum in honorem S. Catharine, ac etiam vnum clericum stabilem fecit, & iuxta eum requiescit vxor sua Ioanna, quorum animabus propicietur Deus.

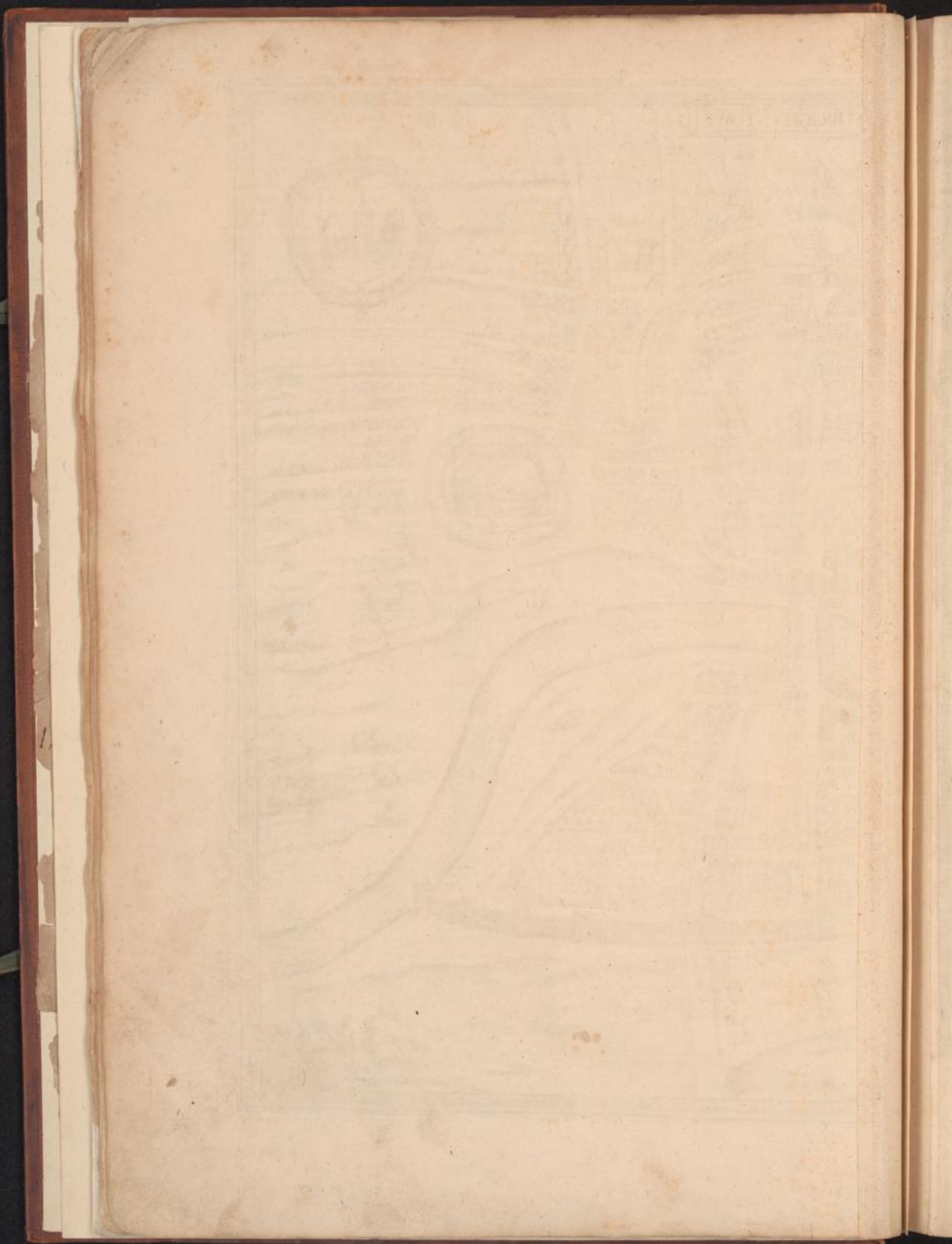
Alio in loco, sed eodem in templo, idem aliud habet monumentum, ex eiusdem generis lapide, cum eius imagine sacerdotali, quod iuxta Sarcophagus est, qui ossa continet. Aliud insuper hic templum visitur, quod S. Crucis nomen habet: hoc lanæ impositum credunt ciues. quod etsi videatur absurdum, tantæ molis nempe fundamentum, tam molli consistere posse materia, non nemini tamen ex ijs, quæ sequuntur, persuaderi, fortasse facile erit. Præcelsam habet, & elegantem turrim, quam crassitie & altitudine cum ea Colonienfi, quæ sancti Martini minoris nomine innotescit, æquiparare ausim. Hæc, sonante, quæ in ea seruat, campana, hæc illac, adeo commouetur, vt tandem hæc nimia, & frequentiore agitatione, se à cætero templi corpore abruperit, rimamq; à summo tecti culmine, ad imum vsque egerit fundamentum, ita hiantem, vt transuersos tres caperet digitos. Scribit ad me Abrahamus Ortelius, summus vt antiquitatum admirator, ita, dum Cosmographiam remotissimis in locis rara diligentia excollit, sumptibusque & impensis permagnis exornat, rerum mirabilium, & stupendorum naturæ, artiumque miraculorum, indagator acerrimus, Huic rimæ lapillum oui anserini magnitudinis, se impositum, quem sensim viderit deorsum, prout ea se arctaret, dilataretque, deuolui, atque ex crebra collisione, in frustula demum conuassari. Dorsum cum turri subiecisset, ruina eius oppressum se iri, reformidasse. Aeditum etiam (quem Gubernatorem ibi nuncupant), aliosque non minoris auctoritatis viros retrulisse, totius huius templi molem, olim, priusquam hiatus iste factus esset, titubasse, idque ea vehementia, vt lampades inde extinguerentur, oleumque effunderetur. Esseque huius rei adhuc in eadem diocesi, testes viuentes. Templum autem nunc, quia campanarum sonitu minime tangatur, immorum subsistere.

BRIGHTSTOVVE. *est*
quondam tota fere
tyrrum Aethia in
portum

1. S. Peter	10. S. Andrew
2. S. James	11. S. Nicholas
3. S. Paul	12. S. George
4. S. Martin	13. S. Michael
5. S. Thomas	14. S. John
6. S. Edward	15. S. Elizabeth
7. S. Richard	16. S. Anne
8. S. Ursula	17. S. Agnes

CESTRIA.

CESTRIA, Deua, Antonino, vrbs Angliæ, Comitatus Cestrensis super Deam fluuium, Romanorum monumentis celeberrima, de qua Iohannes Lelandus comment. in Cygneam cantionem, ita scribit Deua, Britan, Cair Leon ar dour Devv. id est, Castrum Legionis super Deuam flu. Ar Devv. à Britannis consulte additum, vt flu. titulo distinguerent à Cair Leon ar vviske, quam vrbs Romani, Iscam appellabant, & Iscelegiam. Antoninius scriptor Latinus hanc vrbs Deuam à flu. appellat. Beda secundo capite, secundi libr. historiæ Anglicanæ, vrbs Cairlegion appellat, secutus Britannos. Ar Saxones, aliud indidère nomen, videlicet Legecester, à Legionum castro, vt apparet ex Rogeri Houeaeni historia. Admiror interim, quæ auctoritas eò deduxerit Gulielmum à Mailldulphi curia, vt libro de episcopis Angliæ quarto, scriberet, Legionum vrbs inde dicta, quòd emeriti milites Iulianorum Legionum, illic confederint. Ego verò palam pronuncio, nec legiones Iulij, nec ipsum Iulium eo peruenisse. De Decia flu. fusius hic scriberem, nisi nuper in libello, cui titulus Genethliacon, in gratiam Eadueardi Principis edito, accuratè pinxissem Tegecum lacum, Penliniæ ornamentum magnum à quo destuit, ac præterea cursum illius omnem ad ipsa vsque ostia. De antiquitate & magnificentia huius vrbs scripsere quidem multi, at fusissimè Ranulphus Hygedenus, & Henricus Bradeshauus, monachi Cestreses: Ille, in historia, cui titulus Polychronion: hic in vita D. V. Verburge virginis. Sentijt magnam hæc ciuitas cladem, tyrannide Ethelfredi Nortabrinorum Regis, at maiorem longè persequutione Danica, qua tantum non funditus concidit. Ethelseda filia Ealfridi Magni, & Coniunx Ethelredi Comitis Merciorum, quam Henricus Huntendunensis, eleganti carmine vel ad sydera tollit, vrbs & reparauit, & exauxit. Leofricus Merciorum Comes, virtum nobilissimus, tum optimus, Deuæ gloriam insigniter promouebat. Idem fecit & Lupus Comes, gente Nortmannus. Tandem Petrus quidam, coronidem magnificentiæ addidit, eò transferens Lichefelda sedem Episcopatus, Gulielmo Magno Angliæ imperante. Atque hæc quidem ex Lelandi commentarijs hætenus. Ranulphus autem Cestrensis monachus, quem Lelandus allegat, Polychronij sui lib. 1. cap. 18. Ciuitas, scribit, Legionis, videlicet Cestrensis, situatur in Marcheis Angliæ, super riuulum Dea, & Latine nuncupatur Cestria, vel Legicestria, & ciuitas Legionis etiam, eò, quòd ibidem hyemabat militum auratorum legio vna, quam Iulius Cæsar miserat, Hiberniã superandam. Et postea Claudius Cæsar, ab inde Legiones misit ad Orcades insulas expugnandas. Huius ciuitatis ædificatoris nomen non constat. Nam quicumque viderint concaua ædificia ibidem magnis lapidibus constructa, opera Gigantum, vel Romanorum potius, quam Britannorum esse, iudicaret. Antiqua ibidem hominum nomina characteribus veteratis inscribuntur. Iulij quoq; Cæsaris nomen ibidem mirabiliter insculptum est. Hæc quoq; ciuitas, tempore Britannorum prima erat Venedotix, videlicet Borealis Valliæ partis. Ista quoq; ciuitas magnum numerum mercimoniorum tam recipit, quam emittit: pecoribus, frumentis, & piscibus, præcipuè salmonibus, abudat. Huc vsq; Polychronion. Cestria igitur Episcopalis, magnifica, & celeberrima Angliæ vrbs, amplitudine, superbo ædificiorum nitore, & cultissimorum hortorum elegantia commendata, duo passuum millia, in circuitu colligit. Ecclesiæ parochiales nouem, & cathedralem elegantem exhibet, præter loca alia sacra, vt hospitalia, & Nosocomia, religioni nuncupata. Suburbia habet elegantissima, & spaciofa, plateas patentes, & domus eum in modum constructas, vt per vniuersam propemodum vrbs ambulare quis possit, & in plateis tamen nunquam conspicitur, sed in peristyllijs, & mœnians, ab vtraque platearum parte, constructis, quas vulgò (le Roes) nuncupant. Quæ quidem ambulacra, plurimas vtrinq; officinas, & multos, varijs in locis, gradus habent.

Hæc quæ sequuntur, Londino cum vrbs Cestrensis icone, operi nostro inferenda, accepimus.

Anno ante Christi incarnationem 917. Rex Leyll incepit ædificare ciuitatem de Cairlehon, quam hodie Cestriam nuncupamus, ex incepto opere Lehon Gauer, magni Gigantis, qui circumdedit ciuitatē muro, & hodie Britannica lingua, Cairlehon dicitur.

Anno salutis 126. Marius Rex Britannia, hanc ciuitatem ædificijs subleuabat, qui ibidem inhumatus manet.

Anno 901. Elfseda, Ducissa Marchiæ, hanc vrbs ædificijs restaurauit, post ruinam per Danos factã, & muros magis spaciosos erexit, adeò, quòd Castellum muro includit, quod prius extra vrbs erat positum.

Anno Domini 959. Rex Edgar, Cestriæ, aulam suam fouit, Riuum Dea introibat lintre, vbi octo Reges, remis in eo laborare coegit, ad Ecclesiam S. Iohannis appulit, & inde ad suum Palatium reuertebatur, vt appareret eum fuisse dominum & Regem tantarum Prouinciarum. Nomina autē regū hæc sunt.

Rynoch, Rex Scotorum. Malcolin, Rex Cambriæ. Macon, Rex Monæ insulæ. Dufral, Rex Australis Valliæ. Syfrith & Hovvel, Reges Borealis Valliæ. Iacobus, Rex Gallovvay, & Lukil, Rex Vestmerlandiæ.

Anno reparatæ salutis 1078. Rex Vvillhelmus Conquestator, Lichefeldia episcopatu, in Cestrensem commutauit.

Anno Domini, 1301. Rex Eduardus primus, filium suum maiorem natu, nomine Eduardum, in Principem Valliæ creauit, eidemq; Principatu, Cornubiæ, & Cestriæ comitatum adiecit.

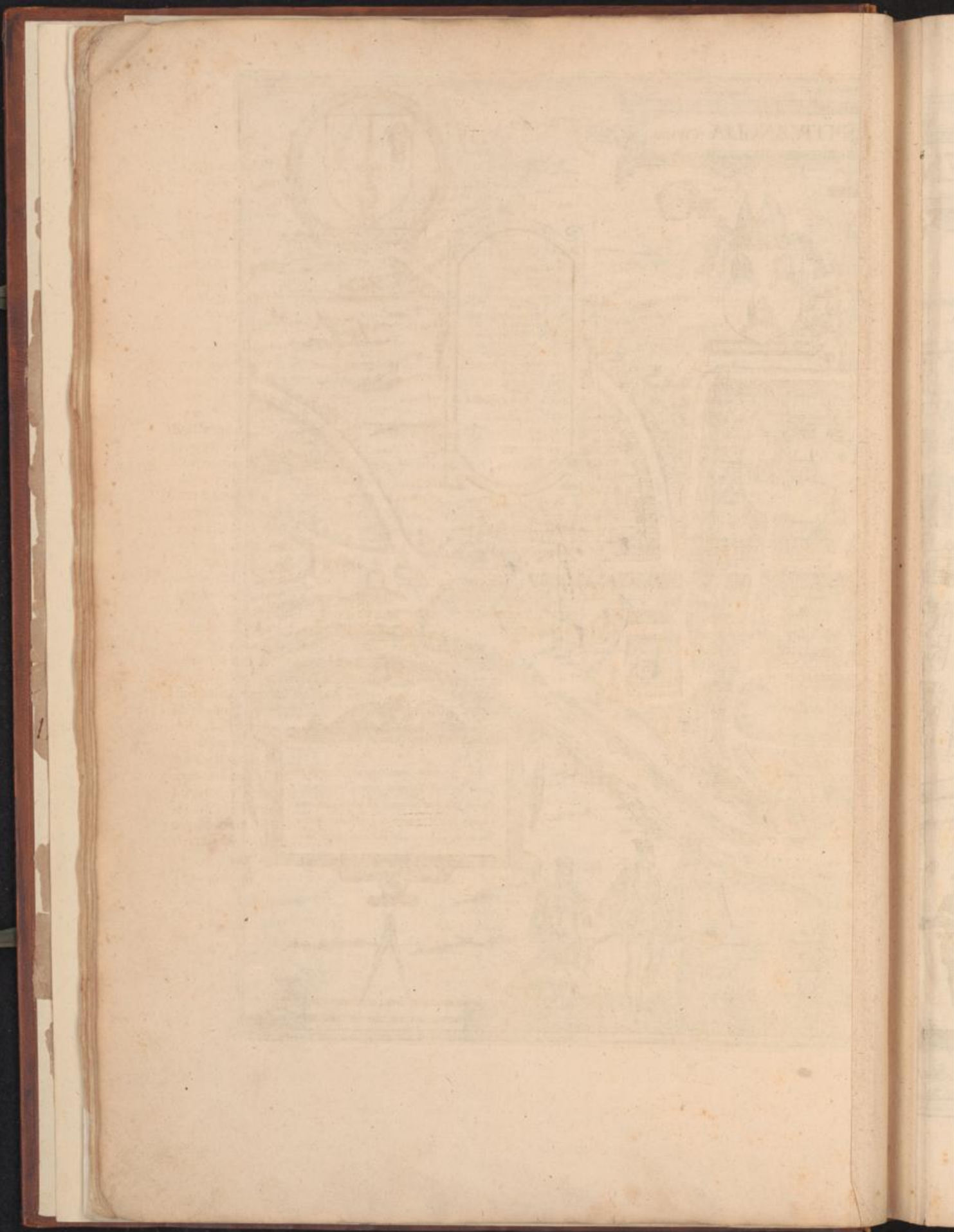
Anno Domini 1335. Rex Eduardus Tertius, Cornubiæ comitatum, in Ducatum erexit, cumque filio suo natu maximo Eduardo, dedit, vnà cum comitatu Cestrensi.

Iohannes cognomento Scotus, filius Comitis Angutiæ, vltimus fuit Cestriæ comes. à cuius tempore, comitatus ille, vnà cum Ducatu Cornubiæ, ad Primogenitum Regis Angliæ spectat.

EDENBURGVM.

EDENBURGVM, Regia & metropolitana in Scotia vrbs, Alata castra vocant, à Cruthneo Scotorū Rege condita, & primæua institutione Agneda, posteriore autem ætate ab Etho, Pictorum Rege, Ethinburgum cognominata, in Landonia, præcipua Scotiæ Prouincia sita. Forthea amne alluitur, excipitq; ab eiusdē nominis æstuario nauigia ob orientali Oceano, in frequentissimum portum, vix mille passibus ab vrbe distantem, vbi Hæmonia est insula, hodie columba dicta, vltra Fortheam, in cuius ostio Castellū Dunbar conspicitur. Habet autem vrbs ipsa Edenburgum duos montes ad Orientem, Australior, Cathedra Arthmi, & qui Aquilonem respicit, Collis apri nuncupatur. Ager vndique fertilissimus est, amœna prata, sylulæ, lacus, riuuli, arces vltra centum per circuitum vrbs, intra vnum miliare Germanicum. Ad Septentrionem interuallo Italici miliarij, est brachium maris, iuxta quod situm est oppidum Letha, in cuius medio constructa est porticus, in qua simul videre licet centum magnas onerarias naues. Habet brachium maris, ibi ad aquilonem in latitudine septem milliaria. Porro Edenburgum in monte, instar Pragæ sita, habet in longitudine miliare Italicum, in latitudine dimidium. Longitudo accipitur ab Occidente in Orientem. Ab Occidente vrbs, assurgit mons, & alta rupes, atque arx in rupe, natura loci munitissima, sub qua, vndique est profunda vallis, nisi ea parte, qua respicit vrbe. quare arx omninò est inexpugnabilis, cum aditu sit omnium difficillimo, (licet quandoque, sed mirabili profus stratagemate, sit expugnata, vt Index latius commemorabit) nec quisquam ad eam scandere posset, qualibuscunq; etiam scalis; tam præceps, & dura est petra, in qua vultures nidificant. Quarū auium nidos deprædantur iuuenes audaciores, ex arce in sportis demissi. Hæc arx, occidentalem vrbs partē claudens, Puellarum castrum vocatur, quòd illic Regiæ, Pictorumq; virgines insigniores, manuarijs artibus discendis, ad nubilem vsque ætatem, vt tum sicbat, addictæ, arctæ custodia seruabantur. Cæterum ad Orientē vrbs est augustissimum monasterium S. Crucis, habens annexum palatium Regis, & amœnissimos hortos, quos claudit lacus ad fundum montis, Cathedræ Arthmi. In hoc monte inueniuntur pretiosi lapides, clara die radiantes, adamantes præcipuè. In vrbe sunt duæ magnæ viæ, ab arce puellarum, vsque ad monasterium, & regium palatium, lapidibus quadris strata, præsertim regia via. Est suburbium ad Occidentem, dimidio miliari longum, vocaturq; via S. Cuthberti. Sunt in vrbe multa Monasteria, & templa, præsertim Franciscani, Dominicani, Ecclesia Mariæ de Campo, Collegiū Sacerdotum: & aliud Collegiū Trinitatis, Hospitale D. Thomæ. Vrbs ipsa, non est constructa ex coctis, sed naturalibus & quadris lapidibus, vt etiam singulæ ædes possint maghis palatijs comparari. In medio vrbs est Capitolium, & Ecclesia collegiata sancti Egidij. Habent Episcopi, Duces, Comites, Barones & Proceres totius regni, in ipsa vrbe sua palatia, quando ad Comiticia vocantur. Est Palatium Regis, positum supra Monasterium amplissimum & superbissimum, à quo, vsque ad arcem puellarū extenditur perpetua quædam platea, vicus Regius, dicta, sed, quæ prope arcem puellarum latior, prope Monasteriū autem angustior est; atque hæc regia via insignes habet ex vtraque parte ædes, potioresque polito ex lapide constructas. Porro, alia oblonga via, quæ vicus Canonicorum vocatur, angustior est, se iungiturq; à Regio vico, muro, porta, ac turribus, atque pro suburbio reputatur. A regia via inter austrum & boream, infiniti extenduntur viculi, qui omnes excelsis ædibus sunt ornati, quemadmodum & vacarum via, in qua patritiorum, & senatorum vrbs, habitationes; principū ac regni palatia, vbi nihil humile, sed cuncta videntur magnifica. Inter maiores Edenburgi Ecclesias, post insignē Monasterij Basilicam, Collegiata sancti Egidij Ecclesia, primū sibi vendicat meritò locū, in medio Regiæ viæ constructa. Deinde in vico, qui Edenburgum à via Canonicorum & suburbio diuidit, Ecclesia est celeberrima, Collegium reginæ intra muros. Item inter Monasteria Franciscanorum & Prædicatorum, sita est Ecclesia Mariæ de Campo, vbi sacerdotum etiam est Collegium. Et sub rupe demum arcis puellarum, noua S. Cuthberti Parochia est sita.

NEBRISSA

NEBRISSA, Beticæ, fertilissimæ Hispanicæ Regionis oppidum, à Baccho, aliàs Iaccho, Libero patre conditū, qui Romi, Regis tempore, agmine magno comitatus, in Hispaniam venit, non tam dominationis cupiditate, vt inquit Antonius Nebriffensis in præfatione Historiæ suæ, quàm vt parem gloriam reportaret ei, quam ex domita India consequutus erat. Demum victor, nullum aliud Hispanis aduentus sui monumentum reliquit, quàm quòd Nebriffam in Bætica còdiderit propè æstuaria Hispaniæ, quam Silius, à Satyris cultam dicit, propter ipsum nomē. Nebris enim pellem hinnuli, id est, pulli ceruini significat, qua bachantes Bacchi sacerdotes induti, sacrificare solebant, vnde scribit:

*At Nebriffa Dionysiois conscia thyrsi,
Quam Satyri coluere leues.*

Hæc vrbs olim inter æstuaria erat Bætis fluuij, qui in saltu Tygenfi ortus, non longè à Castaone, fuit in occasum, dextra læuâq; oliuiferis colitur Oppidis, atq; ab Andugaro Bæticiã mediam secat, & Prouinciæ nomen imponens, eius vrbes nobilissimas, Cordubam, Italicam, Romuleamq; nunc, Seuillam, præterlabitur, tandemq; per vnum ostium, magno cum impetu, exit in mare Atlanticum, iuxta municipium, quod Luciferi templum ab antiquis dicebatur. Olim autem duo habuit ostia, quorum alterum, quod Meridionalius, oblimatum est, cum alueo eodem, pertendente ab hac Ciuitate Nebriffa per Astam Coloniam ad turrinam Capionis. Ex quibus facilè (inquit Antonius Nebriffensis) soluitur illa dubitatio, quæ solet harum rerum curiosos mouere, & meipsum plerunq; ambiguum reddidit. Cum Strabone, Ptolemæo, Mela, Plinio, omnibus Cosmographis auctoribus, Nebriffa & Asta colonia, inter æstuaria Bætis positæ sint, qui potuit fieri, vt hodiè non paucioribus, quàm octonis passuum millibus à flumine distent? Nimirum, quia alueus ille, qui Nebriffam & Astam præterfluebat, oblimatus est, sic tamen, vt illius vestigia hodiè visantur cum æstuarijs, atque diorygibus manu factis, vt inquit Strabo, ad exportandas scaphis, & lintribus fruges ex agris in vicinas vrbes. Oppidum est autem per amœnum & pulchrum, cum arce perueeteri, agro vndiq; beatissimo cinctum. Nam et si vniuersa Bætica Prouincia frugibus, & cunctis rebus necessarijs sit admodum scelix, hoc tamen præcipuè tractu, non solum lætissimas fruges, vina, mella, delicatus arborum fructus, oliuas, sed & immensam omnium rerum copiam producit. Quocunq; nanque oppidum Nebriffense egressus, te veritas, patentes te campi excipiunt, prata viriditate & florib. læta, vineta, & maxime, frequentia oliueta. Quare Nebriffensis ager, ab olei non vbertate solum, sed & bonitate præcipua commendatur, quod hinc in Indiam exportatur. In quem vsu, varij generis scitilia, & vasa lutea hic conficiuntur, magnæ capacitatis, quæ ipsi Tenagias, & minora, quæ Botigias, vulgo nuncupant, quibus oleum ad remotissimas mundi partes transmittunt. Est denique hæc vrbs eo multo celebrior, non, quia Bacchum habuerit conditorem, Deum ebriosum, ac male sanum, sed, quòd ciuem ediderit Aelium Antonium Nebriffensem, magnum decus & ornamentum Hispaniæ, Qui ex Grammatico & Rhetore Regius Historiographus factus, rerum à Ferdinando, & Elisabe, Hispaniarum felicissimis Regibus gestarū, decades binas, magna cum laude conscripsit.

SEPTENILIVM

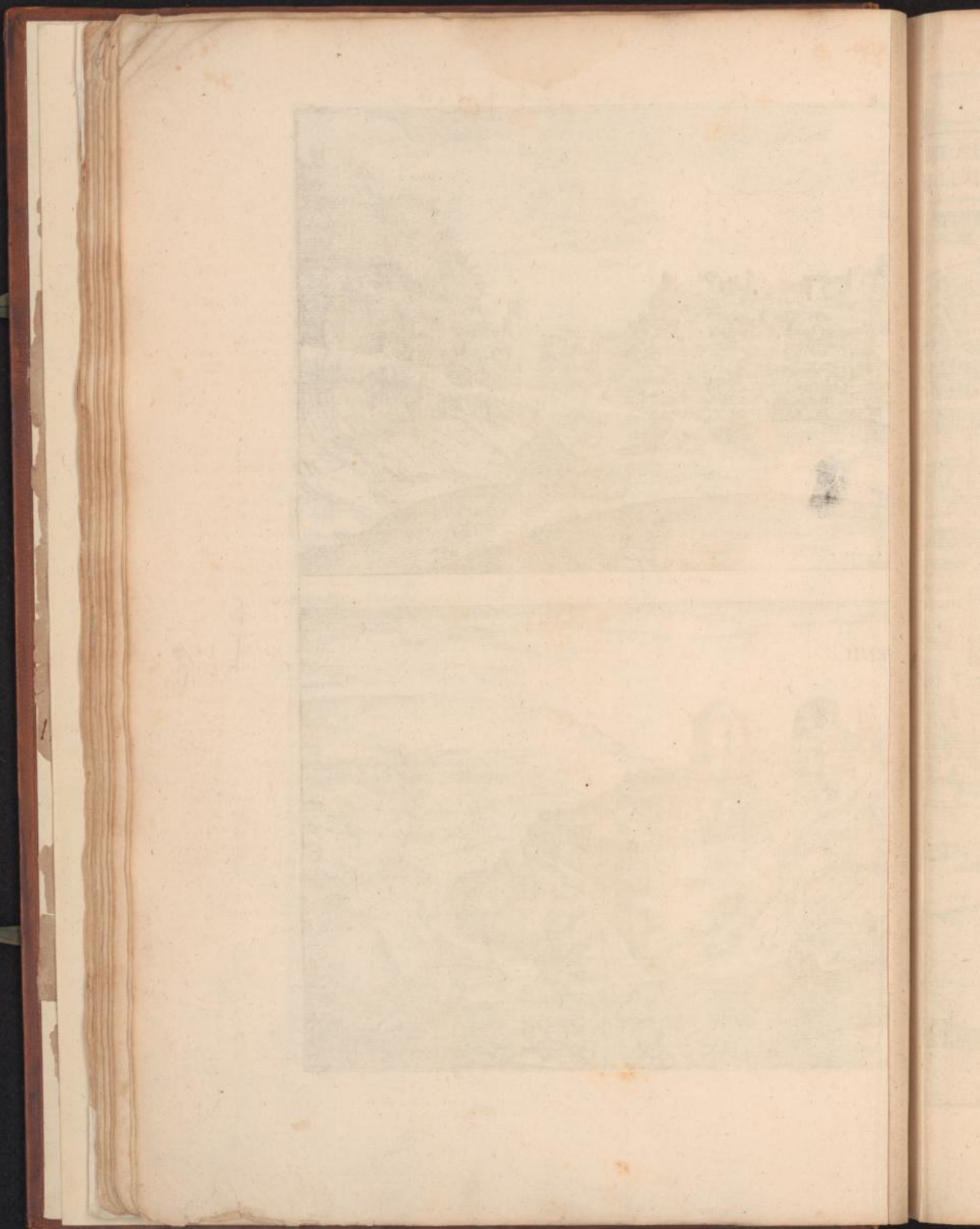

SEPTENILIVM, vulgo, Settenil; Hispaniæ oppidum in monte, positione prorsus mirabili, itinere, quo ex Xeres de la Frontera, Malagam versus tenditur, plura incolarū subterranea habet domicilia cauernosa, in rupibus excisa, quàm quæ foris, structura videntur erecta. Solum, quale in montibus frequens, asperum & lapidosum, vt aratri culturam non ferat, sed pecoris, varij generis, diues. Nam montes hic passim frugibus, & armentis bouum, ouium, atque caprarum, pleni. Posteriore Granatenfi bello, quonam pacto à Ferdinando Hispaniarum Rege expugnatum, & Mauris creptum fuerit, Indicis ex Antonij Nebriffensis historia docebit narratio.

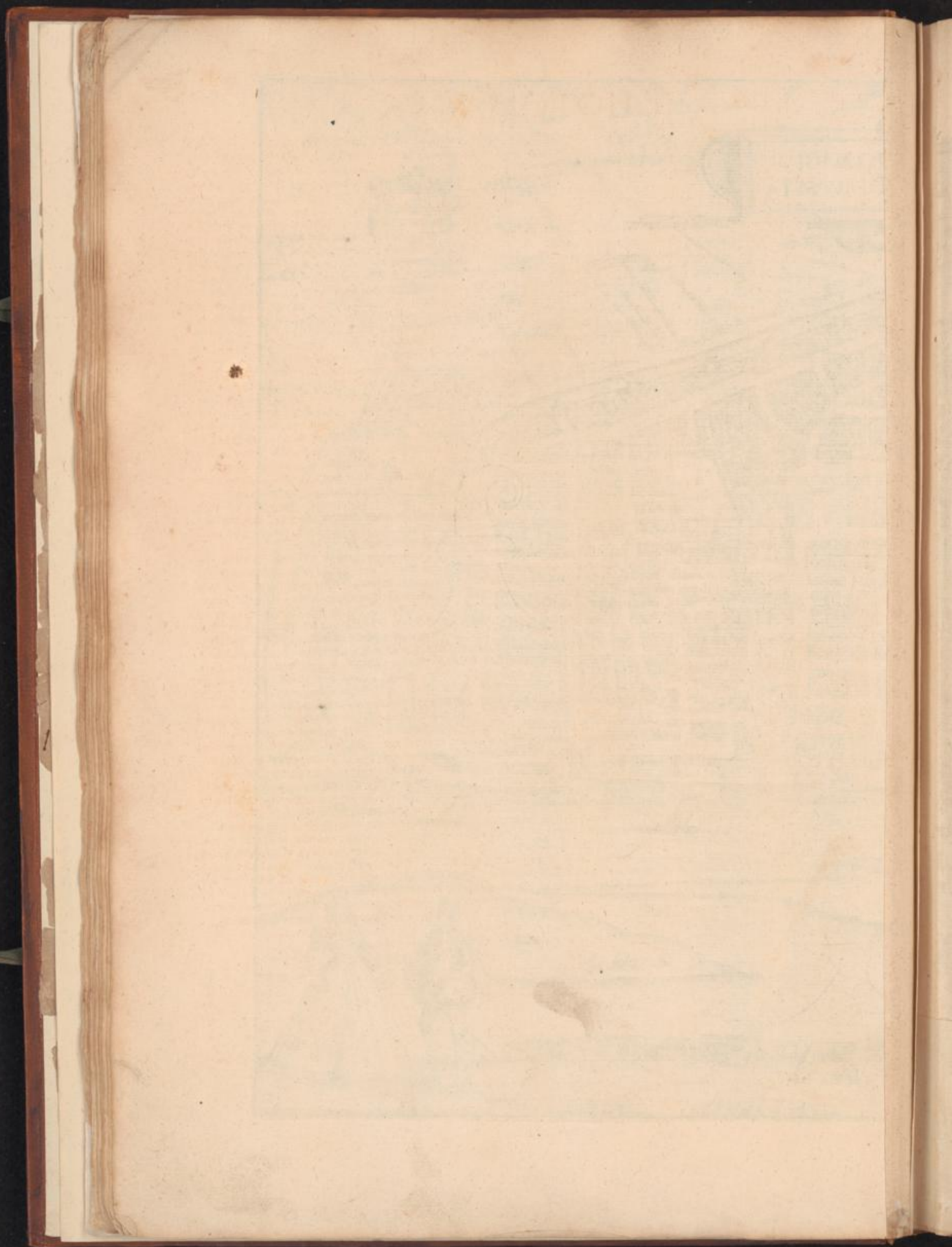
AURELIA

AURELIA, vel vt alij Aurelianum, in Gallia ciuitas est, quondam Genabum dicta, sita ad Ligerim fluiuium. Quis eam cōdiderit, certo affirmari non potest. A multis creditum est ab Aureliano Imperatore fundatam esse, atque inde nomen sortitam: sed, cum constet eam multo antè, quàm Aurelianus esset, extitisse Genabi nomine, fieri non potest, vt ab eo fundata sit, Genabum verò, de quo Cæsar meminit commentariorum suorum libro 7. ipsam Aureliam esse, cum ex ipsa Cæsar's & Strabonis lib. 4. eius descriptione colligi facillè, tum ex Aimonis historia, & aliorum scriptis apertè demonstrari potest. Quapropter Franciscus Belleforestius, celeberrimus nostro tempore historicus, in noua sua Gallia descriptione, ait, verisimile videri, ab Aureliano Imperatore ei nomen inditum, qui vel auxerit eam, tametsi Vopiscus & Aurelius Victor eius rei nullam mentionem faciant, vel Genabenses à se Aurclienfes vocari voluerit, quòd apud eos per Druides de imperio suo prædictum fuerit: explodi autem omninò eorum opinionem, qui ab Aurelia Cæsar's matre sic vocatam autumant, cum multo post etiam Genabum adhuc dicta sit. Minimè quoq; Sabellici sententiam probari, qui à Gallico auri vocabulo: Or, denominatum, quo ob loci, in quo sita est, fertilitatem, & ciuium singularè industriam, mirè abundet. Ligeris fluiuius tota Gallia notissimus hanc præterlabens, magnam illi commoditatem ad mercaturam faciendam, præstat. Vnde non sine causa etiam olim vnicum quasi Carnutum forum fuit. Agrù circumquaq; fertilissimum habet, omniumq; abundantissimum, vt non minus pro horreo totius Gallie habeatur, quàm quondam Sicilia Romæ. Vina eius territorium præstat nobilissima, quæ inde & in Gallia, & in alias Europæ partes magna copia exportantur, nomen ab vrbe consecuta. Quapropter mirum non est, ciues ei magno numero opulentissimos, & ditissimos esse, cum & merces naturæ benignitate habeant, & ad eas aliò exportari curandas egregiam commoditatem. Loco est paulò editiore ædificata, ea maximè parte, qua Lutetiam Parisiorù respicit, atque vnde se templum S. Crucis, quod non ita pridem per sectarios dirutum fuit, ostentat. Aère gaudet puro atque salubri. Peropportunos certè ac maximè idoneus vniuersitati locus, quæ istic, inter cæteras Galliae academias clarissima, Anno M. CCC. XII. post natum Christum, à Philippo pulchro Gallia Rege erecta est. Iurisprudentiæ imprimis alumna & cōseruatric. Nam cum Philippus Rex in animo haberet, hoc loco totius prouinciæ summo senatui sedem figere, qui etiamnum ibi est, necessitatem postulare facillè iudicauit, esse oportere, vnde veluti ex quo Troiano, prudentes ad ius populo dicendum atque administrandum rem omni mortaliū societati vti maximè necessariam, ita dignissimam, euocari haberiq; possent. Quam ad rem nihil erat Academia tali commodatius. Ex hac vniuersitate quot egregij viri non Gallia solùm, verù etiã vniuersæ Europæ communicati, & quasi dati sint, non est facile hoc loco referre. Plures enim sunt, quàm hic locus patiatur enumerari. Hoc tamen prætereundum non est, Bertrandum Burdegalensem Archiepiscopum, qui postea Pontif. Maxim. creatus, Clemens Quintus dictus est, hinc quoque egressum esse. Lingua hic vtuntur vernacula ad eò pura, vt Gallis Aurelianisimam esse adfirmant, quod Græcis quondam fuit Atticisimam. Quare profectò multæ sunt causæ, cur externi homines frequentes huc confluant. Alij enim mercandi causa, alij studendi, alij linguæ discendæ gratia, multi procul dubio vtranque ob causam, vt videlicet & studia prosequantur, & simul linguam purè discant. Vnde imprimis Germanis moris esse aiunt, huc filios suos domo paterna ablegare. Qua ratione inde ab origine gubernata sit, cum nemo scriptorum, quod sciam, posteritati mandarit, non est facile dictu. Colligere tamen licet ad leges Druidum, ab initio sub indigena principe istic Rempub. administratam: Post eà Romanis, rerum potitis, eorum imperio, vt præscriptum fuit, haud dubiè paruissè. Ijs inde vel eiectis, vel conuentione facta, in Italiam reuersis, tandem ad regni titulum euecta est, eo scilicet tempore, quo Clodoici filij Galliam inter se partirentur, primusq; Rex eius Clodimirus fuit. Hoc & prole sua mortuis, Clotanus frater in regem successit, qui idem etiam Gallia vniuersæ monarchiam, fratribus omnibus absque prole extinctis, adeptus est. Post eà Gallia coronæ restituta, ab ea vsque ad Valesiorum imperij initium, non est diuisa. Ioannes enim Valesius, Rex, vt erat à Philippo patre iustus, eam ducatus titulo, ac perpetuo quasi regni feudo, cum omni ditione ei adhærente, fratri Philippo, tū Comiti Valesio, contulit. Vnde deinde ducatus nomen retinuit. Eo iterum sine mascula prole Anno M. CCC. XCI. vita defuncto, secundo ad Gallorum regnù redijt. Nec enim in huiusmodi feudum, præter mares, quisquam succedit, non magis, quàm in ipsum Gallia regnum. Postremò Carolus eius nominis Quintus, Gallia Rex, qui sapiens cognominatus fuit, perpetua lege sanxissè videtur, vt semper Aurelianensis Ducatus secundo Regis filio, quemadmodum primo Delphinatus, cedat. Quondam ab Attila, qui se Dei flagellum appellabat, obsessa legitur, verùm inde strenua ciuium defensione repulsum, in into conatu referre pedem oportuissè.

RHOTOMAGVS.

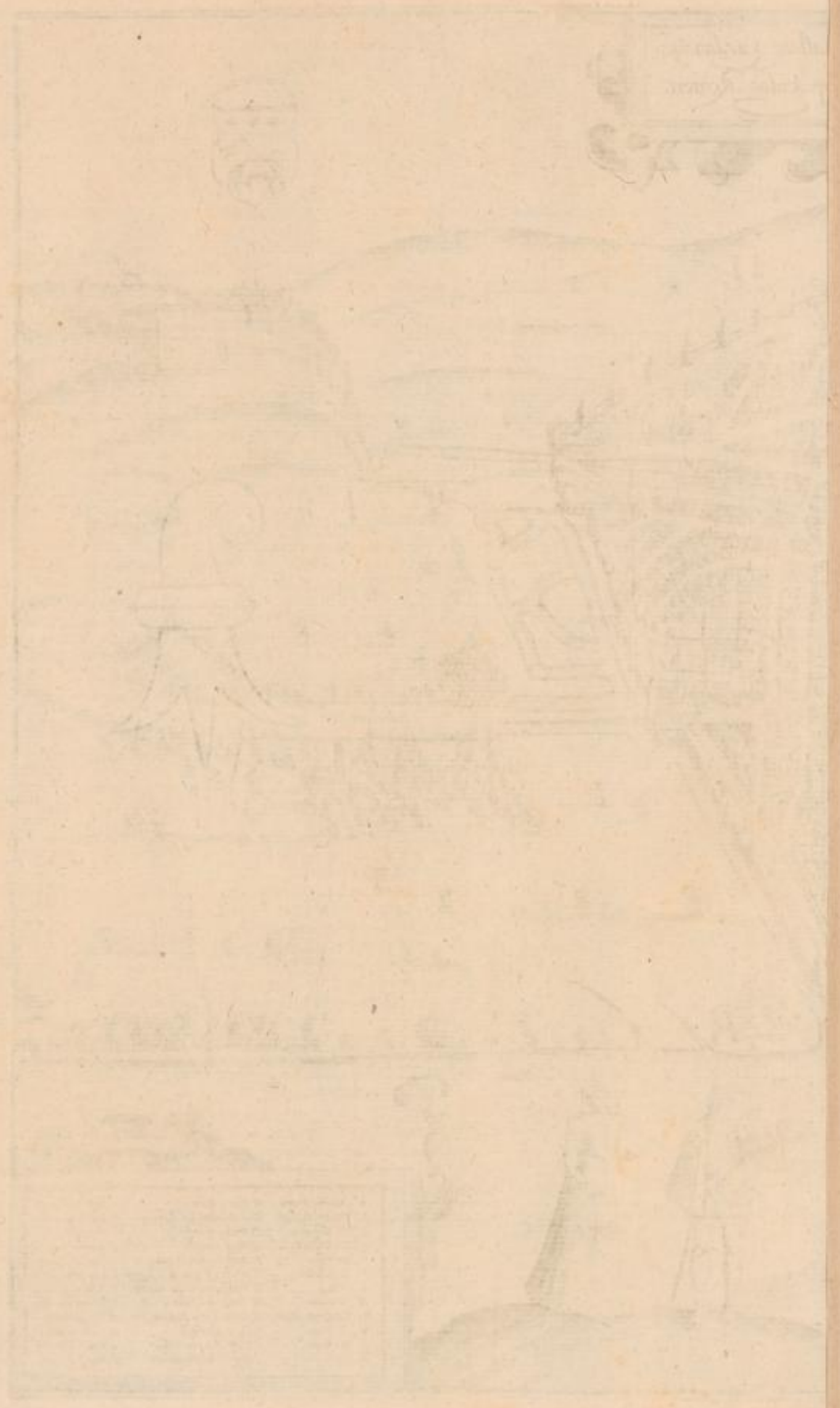

RHOTOMAGVS, ciuitas antiquissima, quam Ptolemaus & Rhotomagum appellat, & in Celta-gallia ponit: Ammianus autem Marcellinus, caput facit secundæ Lugdunensis Gallia, duos habet ad Orientem fluuios, à quibus perluitur, Rubecum & Aubettam. Ad Meridiem, magnum & celeberrimum flumen Sequanam; Ad Septentriones, latissimos pratorum campos, & montes præcelso complures, vestitos olim densissimis syluis, quæ postea, partim, vt magis conspicua esset regio, partim, vt vrbis aer liberior, atque salubrior, partim, vt bello, minus esset insidijs obnoxia, celsæ, ac deiectæ fuerunt. Quod ad mercatum attinet, fluuij commoditas, eiusq; alueus maximarum nauium capax, tum maris propinquitas, eum ita facile & copiosum reddiderunt, vt nulla hodie Europæ vrbs, frequentiore habeat mercatorum numerum, nec ciues negotiationis vel terra, vel mari magis peritos, nõ etiam longius mercimonijs gratia proficiscentes, siue in occidentem, siue vltra æquatorem ad ipsos vsque Indos. Non alibi optimorum gubernatorum & nautarum maior copia. Et certè artes marinas Gallonormanni, propemodum habent naturales, tum ob maris vicinitatem, tum ob diutinam eius rei exercitationem, quam veluti hereditariam à Noruegis & Normannis e Scandinauia egressis, acceperunt. Sunt, qui dicant, vrbem hanc olim sudibus tantum, & palis conclusam fuisse, sed, cum Cæsar eam videret Romanorum conatib; oportuna, cinxisse muris, præsidioq; muniuisse, propugnaculum autem deiecit in monte, cui modò D. Catharinæ nomen est, collocatum. Quod, an verum, in medio examinandum relinquatur. Eius certè neque Dionis, neq; Cæsar scripta meminerunt. Id tamen verisimile, vrbem hanc, Romanorum tempore non tantam fuisse, quantum hodie videmus. Nunquam enim Cæsar eius amplitudinem, potestatem, splendorem, silentio præterisset, vt æque huius vrbs expugnationem laudi sibi duceret, atque aliarum Gallia vrbijs, quarum tum erat fama insignis. Creuit autem huius vrbs amplitudo & dignitas, posteaquam & sub Regum Franciæ potestate fuit, & Nortmanniæ Duces in ea sedem posuerunt, compluribus aucta splendidis aedificijs, quorum Archiepiscopi domus, & S. Ouentij Cœnobium, loco totius vrbs pulcherrimo, situm, in quo & pulcherrimus sit Orientis prospectus, & horti, mirum in modum amœni. Itaq; Reges serè Gallia, quos vrbs Rhotomagum adeunt, illic excipiuntur. Est autem hoc cœnobium, à Clotario Rege conditum, cum antea non aliud esset, quàm Ecclesia, sub Apostolorum Petri & Pauli nominibus extra vrbs muros consecrata. Inter substructiones, quas Rhotomagi splendore, atq; maiestate videas excellentes, est pons ille in Sequana, eo artificio cõstructus, vt vno hoc opere artifex, ingenij sui atq; artis præstantiam vel maximè omnibus probet, cum alioqui res factu difficillima fuerit, ob maris fluxum, & refluxum, bis die quoque accidentem. Est tamen huius pontis substructio, ex lapide quadrata, ob maris fluxum, & arcubus pulcherrimis firmata, altitudine profusus, & latitudine insigni. Alterum huius vrbs admiratione dignum opus est, Ecclesia Cathedralis, virginis Dei matris nomine, dicata, in qua nihil omninò desiderari potest, quod ad architectonicæ artis absolutissimam rationem exigi queat. Ea tribus veluti armata est amplissimis turribus, quarum, quæ antiquissima, sancti Romani, Rhotomagensium Archiepiscopi turris vocatur; Secunda, nomen habet butyraceæ, quod aedificata fuerit stipibus corrogatis à populo, ad obtinendum quadragenarij iceniij tempore, butyri vsum: Tertia, constructa est ad ipsum Ecclesiæ vestibulum, eleganti, atque admirando artificio, quemadmodum & reliquum Ecclesiæ corpus. Historia Ecclesiastica Nortmanniæ, primum Euangelij nuncium atque Apostolum, sanctum Nicasium agnoscit, non illum Romanensem, sed alium, qui duobus sæculis, & amplius antecesserit, missus à D. Clemente in Galliam, & deinde plantato Rhotomagi, alijsq; locis, Euangelio, Gagnij ab ethnicis cæsus. Hunc, ob Euangelij persequutiones, aliquot sæculis nemo Rhotomagi sequutus est episcopus. interiectis centum circiter, & triginta annis, Successit Melo, à Xisto, primo eius nominis Pontifice, missus, quo tempore Valerianus imperabat, & Carthagine, Cyprianus Ecclesiæ præerat. Multi horum præfulum impetrarunt suæ Ecclesiæ à Franciæ Regibus multa, eaq; insignia priuilegia, inter quæ illud primum, quod à Dagoberto Rege eius Ecclesiæ canonicis concessum, ab alijs etiam regibus ordine succedentibus confirmatum fuit, vt quotannis, Ascensionis Christi die, Canonici liberare possint captiuorum vnum aliquem damnationi proximum, & quidem eum, quem ex omnibus talem deligere voluerint. Est autem hæc eius liberationis series, Denunciatione à Canonicis Senatui facta, vt quem petunt captiuum ipsi tradat, eum acceptum, Canonici deducunt in D. Romani Sacellum, vbi peccatorum exomologesin facit. Post capsulam prædiuitem, qua D. Romani ossa continentur, à quindecim aut sedecim hominibus adiutus, in humeros gestandam suscipit, atq; in pompa solenni totius ordinis Ecclesiastici, qua simul omnes proferuntur sacræ vrbs reliquiæ, ad Ecclesiam deferit D. Mariæ titulo sacram. Absoluto sacro, deducitur idem ad D. Romani præfectum, qui optimè ipsum habens, eo etiam vesperi in cœnam adhibet, eiq; lectum ad quietem præbet commodissimum. Eo, postredie ad Canonicorum Collegium deducto, ipsorum quispiam ei recenset, quàm turpiter antea, & sceleratè vitam egerit, atque vt eam melius deinceps instituat, hortatur. Eo facto, liberatur facinorosus ille, & si qui etiam cum ipso in eiusdem facinoris partem aut societatem venerunt. Illud interim verum, si quis facinore lesus sit, oportere illi primum satisfieri. Est autem huius priuilegij cõcessio causa, quod D. Romani tempore in sylua ad alteram Sequanæ ripam, immensi magnitudine serpens, damna vrbs ciuibus plurima inferret, aquam tranans, & pecora cuiusque generis deuorans, quin & homines frequenter, quoties non aliud ad explendam ingluuiem inueniret. D. Romanus, Dei numine confusus, ciues adit, promittitq; se, si qui velint se adiungere socios, liberatum se regionem ab hoc monstro. Cum nemo omnium auderet sequi, petijt duos sibi dari facinorosos homines in vincula coniectos, his facile impetratis, cum eis serpenti obuia pergijt, vno latrone, altero fure. Fur, in fugam se coniecit, Latro Deo confidens, & Episcopi virtute & sanctimonia fretus, vna cum eo perstitit. Ibi D. Romanus eam, qua indutus erat, sacram stolam, in serpentis collum implicuit, ita verò ligatum serpentem, latroni tradidit pertrahendum, & cum ad arex medium peruenisset, iussit confixum in terram monstrum exuri, & exusti cineres, in confluentem projici. Facinorosus ille, qui cum Episcopo perseuerarat, à Senatu absolutus fuit. Post D. Romani autem mortem, cum Ouentius ei successisset, opera Dei admiratus, ne tam insignis facti memoriam intercideret pateretur, impetrauit à Dagoberto Rege, cui rem totam exposuerat, quod superius enarratum est, priuilegium, quod certè vel solum, rei gestæ veritatem satis ostendit, cum etiam ipsum Senatus iudicium ei cedat, & rei à tot iam sæculis gestæ recordatione, iustitiæ seueritatem remittat, & neq; Rex, neq; Dux ab eo tempore successerit, qui non & priuilegium, & natam ex priuilegio consuetudinem approbat.

CHARTRES.

QUAE regio Parisijs ad occidentem proximior est, Gallorum olim Philosophis inhabitata dicitur, ipsi, qui Druydes adpellantur, Carnutum inquam Regio, mirum in modum ampla, multos vicos, vrbes multas, copiosas, & diuites complexa, quarum Autricum Cæsari ea est, quam hodie Chartres, Latini Carnutum vocant, à Græco nomine κάρτων, quod nucem significat, ob ingentem nucum copiam, quam ea regio producit. Perinde, vt Gallorum sopheri eam incolentes regionem, Druides, vel Dryides, à nomine δρυϊδῶν nuncupabantur, quercum significante, propter ingentes eiusmodi arborum silvas, quarum hodieq; insignis in ea regione copia sit. Hæc autem vrbs à Gallorum sapientibus condita, conuentibus agendis vsui erat. Nam omne paulò maioris momenti negocium à Druidibus transigebatur, in ea vrbe atq; regione sedes habentibus, neque recte quicquam, nisi eorum auctoritate factum, habebatur. Quæ res, nonnullis occasionem dedit, vt exillimarent Chartres, Gallico vocabulo, dictam vrberem, quòd illic carceribus atq; supplicijs coercerentur, qui leges transgressi essent, quasi à nomine carcer, Gallici vocabuli origo deducta fuerit. Verum hanc sententiam multi non sine causa rejciunt. Ager huius oppidi, quemadmodum & vniuersum Carnuticum solum, nulli reliquæ Galliarum parti, fertilitate vel amœnitate cedit, vt, quod omni genere frumenti, pecoris, & fructuum abundans, vitibus etiam & vino minimè destituitur, hortorum autem fertilitate & pulchritudine, mirum in modum excellat. Vicino oppido, agri perluuntur exiguo fluuio, qui à Perchijs ortus, in ipsam vrberem se infundit, & ad extremum apud Luparias, maioribus Sequanæ vndis permiscetur. Præcipua vrbs Ecclesia B. Virginis Mariæ est nuncupata, quæ ex superstitioso gentiliū ritu, in sacrum & castum veræ religionis vsuum est conuersa (de quo plura in Indice) Episcopus tum primus vrbs Aduentinus est institutus, cuius prædagogia Carnotenses, militie Christianæ primùm nomina dederunt. Nec multo post, eius loci Christiani persecutionem passi sunt, à Quirino Galliarum præpositi, qui ad Cornutos veniens, magnum Christianorum numerum in puteum quandam profundissimum præcipitari iussit, qui hodie Sanctorum fortium puteus, dicitur, & in Ecclesiâ crypta visitatur. Hac autem persecutione sedata, S. Lubinus, decimus sextus Episcopus, diocesis episcopi Carnutenfis limites constituit: Quo etiam tempore, ad instar 72 discipulorum Christi, instituti fuerunt ad Aedem B. Mariæ pari numero canonici, atq; eorum alimoniam, præter id, quod antea possidebant, toridè pagi, seu vici attributi. Horum census annui, à quatuor præfectis, seu, vt vocant, Præpositis curabantur, sed eo iam cessante numero canonicorum, quibus suas habet villas, & census attributos, manente nihilominus in ea Ecclesia Præpositorum dignitate. Gancellino deinde, quadragésimo septimo episcopo, cum hæc ciuitas restituta esset à Nortmannis namq; grauius afflicta deformataq; fuerat, & Carolus simplex in Gallia regnaret, Nortmanni Rollo Duce, obsessos in hac vrbe eo redegerunt, vt neminem omninò haberent, ad quem confugerent, præter Deum & Virginem matrem, cuius cultui tot iam seculis addicta ciuitas esset. Itaq; Gancellinus, B. Virginis subuculam, quæ præcipuè à illic pietate adseruaretur, acceptam, de lancea suspendit, & cum ea, militum cateruis stipatus, contra Rollo nonum egressus est. Ille, vi nuntius percussus, relicta obsidione, in fugam se coniecit, persequentibus Christianis, ad illud vsque pratium, cui ab eo euentu nomen est, iuxta Gallicum idioma, Prati retrocessionum. Itaque Rollo nonus ille, factus deinde Christianus, cum à Galliarum Rege, ducatus titulo, Neustriam, (quæ postea Normandia dicta fuit) accepisset, Ecclesiam Cornutensem, multis ornauit, auxitq; beneficijs. Anno partè salutis M. D. LXVII. Carnotum à patris perturbatoribus obsessum, & virtute Lignerij fortiter defensum, dies, quo ab obsidione repulsi hostes, inter seilos consecratus. Ad ædificiorum partem, hostium machinis prostratam, ac deinde restructam, hoc carmè in lapide incisum visitatur.

*Dum noua Religio studia in contraria caecis
Gallorum mentes agit; & bello omnia miscet,
Carnutum premitur magna obsidione, globiq;
Machina sulphureis appugnat muria, qua nunc
Sarta & tecta videt, salua incolumiq; remansit*

*Vrbs duce Lignerio, populis curaq; fidei,
Atq; manu parua numerosum repulsi agmen.
Quam pro Rege suo, patriaq; arisq; socijsq;
Sic pulchrum pugnare, atq; hosti cedere nunquam,
Exemplo hoc discant nati, serij, nepotes.*

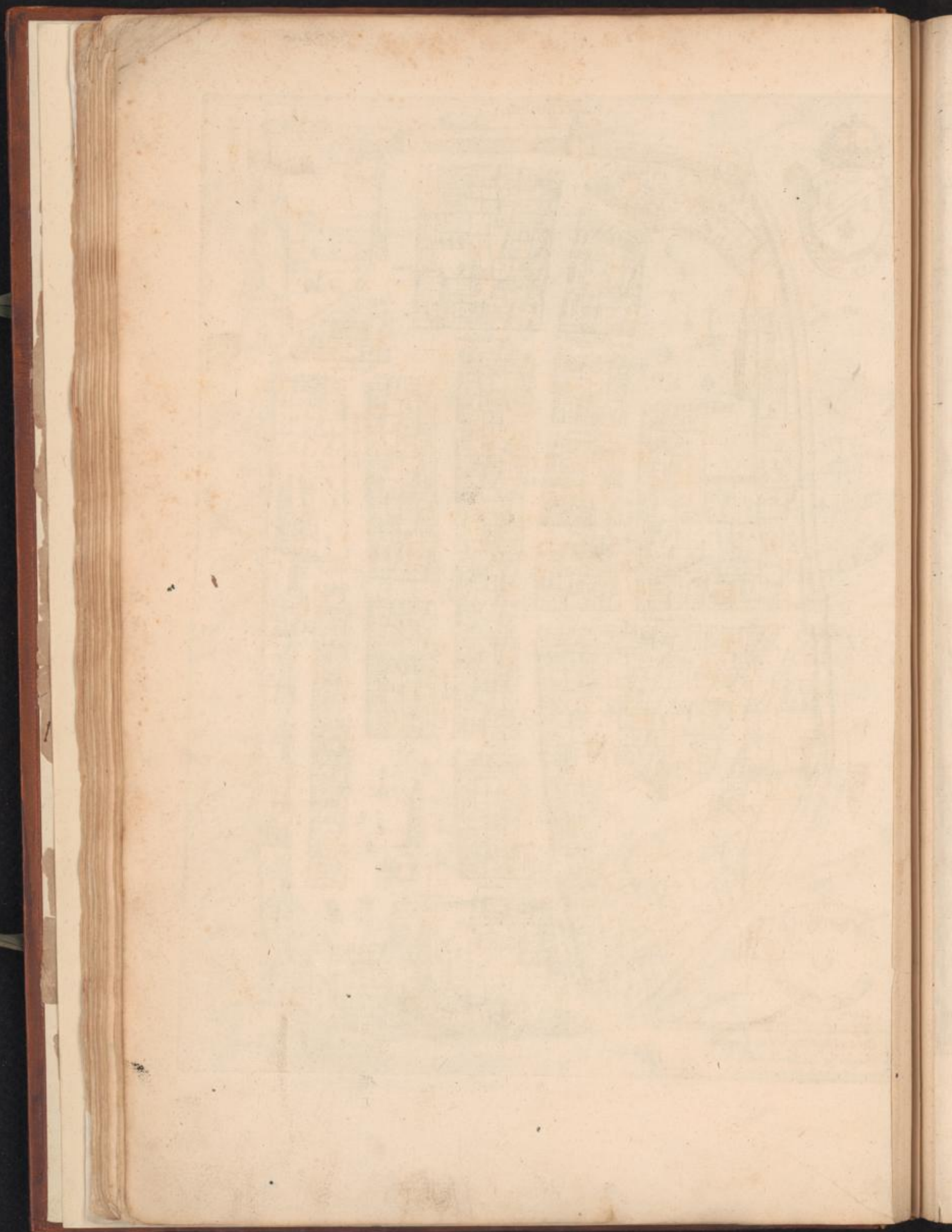
CHASTEAVDVNUM.

REGIONIS Dunensium in Gallia, Chasteaudunum, siue Castronunum, caput est dictum olim Gallorum, sed corrupto vocabulo, Rubecularum, quasi vrberem claram dicas. Litterarum enim Metathesi à Gallis facta, id nominis habuit, quòd vrbs longe conspicua esset, condita in rupe multum eminente, ad quam non sanè facilis patet accessus, ne à septentrionibus quidem, qua parte regio latissimè se oculis ostendit. Dicta itaque fuit hæc vrbs castrum, hoc est, propugnaculum Dunensium, quòd scilicet bellorum temporibus eò confugerent, nec hostibus locus ille, nisi qua parte ad Beauliorum, (vt dicuntur) regionem vergit, accessum relinquat. Est autem Dunum præfixæ Gallorum linguæ vocabulum, collem, aut rupem sonans. Et vrbes, quarum nominibus huius vocabuli accessio facta est, ipsa statim adpellatione situm indicabant montosum & asperum, accessuque difficilem. Vrbs igitur hæc in rupe veluti pensilis est, eo planè artificio condita, vt dicas hirundini nidi ad modum in sublimi fixam, munita insuper atq; ornata turri amplissima, quo propugnaculo vtuntur ciues & vrbs accolæ, quoties bello vrgentur. Hanc vrberem longe olim, quàm modò ampliorem fuisse, testantur, quæ hodie in suburbijs adparent, templorum ruine, ipsæ factæ bellis, quæ Dunenses cum finitimis gesserunt, vt in antiquioribus Galliarum annalibus videre est, à primis statim Francici regni temporibus. Vt tuncq; autem multas bello clades accepit, plurimæ in ea, eiusq; suburbijs extant augustissimæ Ecclesiarum Basilicæ. Imprimis, quæ D. Magdalene dicitur, à Carolo Magno condita: Ad quam & cœnobium est, & curialis Parœcia. Diui rursum Andreæ, vbi Canonicorum cœtus, amplo admodum censu: Diuorum Petri & Lubini Parœcia. Præterea, cui Sacelli nomen, & quæ D. Rochi titulo consecrata est, vtraq; à Dunensium Comitibus conditæ, cum Præposito, Cantore, & Canonicorum cœtu amplissimo. Est illic & domus, quæ Dei Pandochœium vocari potest, à ciuibus condita, receptandis morbo affectis, puerisq; expositis, & à genitoribus desertis Suburbia verò quater ipsa vrbe maiora, duodecim habent Ecclesiarum Basilicæ magnifice constructas, atq; in his & mercatus, ad magnam, eò venientium commoditatem, celebrantur, & ædes sunt multo, quàm in vrbe splendidiores, maiorq; incolarum frequentia. Peringentes autem in suburbijs hisce ruinae, vrberem hanc multo olim ampliorem fuisse, facis manifestè declarant. Id ciuibus causam dedit, vt magna ruinarum parte restaurata, pro vrbs insignibus, tres semilunulas acceperint, addita inscriptione, E X T R A C T A R E V I V I S C O. Quo significatum volunt, se vrberem restituisse, quæ olim vastata, indies maius capiat rerum incrementum.

GRATIANOPOLIS

GRATIANOPOLIS, inter Gallia Narbonensis vrbes antiquissimas, Et Allobrogii populis, nulla non aetate adscripta, non semper id nominis habuit, quippe, olim Accusio, vel Accusiorum Colonia, vocata, Caballionorum in Prouincia Colonia fuit. Nam & ita Ptolemaeo in sua Geographia dicitur, & eodem ei permanente nomine, vsque ad Diocletiani, & Maximini tempora. quam obrem Cularona exinde vocata fuerit, nullam rationem accepi. Post autem imperante Gratiano, cum ampliore murorum circuitu eius pomeria non nihil prolata essent, à Gratiano eius rei auctore, Romanis primum Gratianopolis, Gallis deinde corrupto vocabulo, Grenoble, appellata fuit. Itaque, non ipse Gratianus, (vt aliqui falso existimant,) hanc urbem condidit, sed quam restauratam ampliasset, nomen ab sese habere voluit, Gallicae quidem Gentis, apud quam Ambiani Romanorum Imperator factus esset, studiosus. Post autem Anno Christi CCC. LXXXVII. Lugduni, à Maximino Tyranno, caesus. Ceterum, ante Gratianum Maximinianus à Diocletiano in Galliam missus, vt suburos illic tumultus componeret, hanc urbem ita communicat, vt Romanorum veluti propugnaculum quoddam aduersus Gallorum vim esset. Portas autem extruxerat duas ex lapide quadrato insignes, opere scalptorio per quam subtili, coagmentatione tam solida, vt ne hodie quidem illarum pulchritudinem, vlla in parte, vetustatis iniuria lasam appareat. Harum altera, quod ad viam spectaret, quae Romam ducit, appellabatur Romana Iouia. Altera, per quam milites in Prouinciam grassatum prodibant, Viennensis Herculanæ nomen habebat. Hæc Maximiano, qui sibi pari cum Hercule, felicitate blandiens, Hercules dici vellet, illa, Diocletiano, qui rebus gestis, parem se Ioui crederet, dicata. Id hodieque scalptæ illæ inscriptiones docent, quas non Viennæ, (vt somniauit Pomponius Letus) sed Gratianopoli videas: Alteram quidem in porta, quæ ad Meridiem pertinet, & Romana dicitur:

D. D. NN. IMP. CAES. GAIUS AVREL. VALERIVS DIOCLETIANVS PP. INVICTVS, Augustus, & Imp. Cesar. M. Aurel. Valerius Maximianus, pius, felix, inuictus, Augustus, muris Cularonensibus, cum interioribus adificijs, prouidentia sua insitutus atque perfectus, portam Romanam Iouiam vocari iusserunt.

Alteram verò in porta, qua Viennam itur, quæque ad Septentriones vergit.

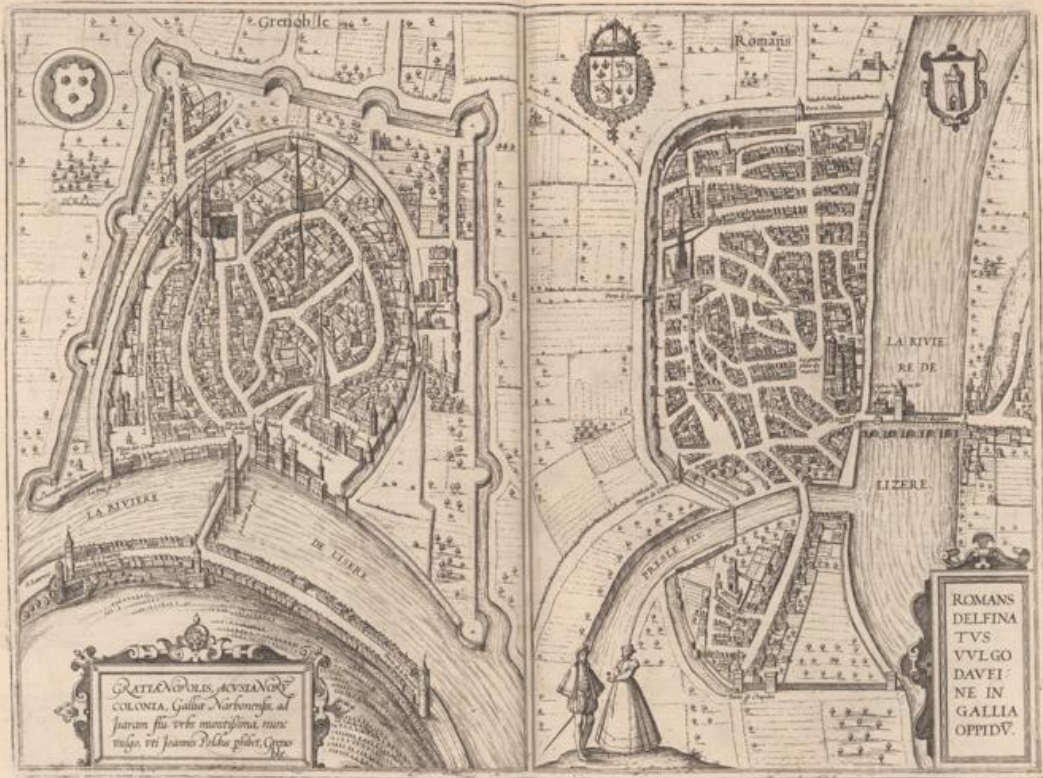
D. D. NN. IMP. CAES. CAIVS AVREL. VALERIVS DIOCLETIANVS PP. INVICTVS Augustus, & Imp. Cesar. M. Aurel. Valerius, Maximianus, pius, felix, inuictus, Augustus, muris Cularonensibus, cum interioribus adificijs, prouidentia sua insitutus atque perfectus, portam Viennensem Herculeam vocari iusserunt.

Sed nulla Maximiani tanti momenti Cularonæ fuit substructio, quin ei vrbi Gratianus, ampliori ab se factæ, veteri abolito nomine, suum dare voluerit. Cumque is orthodoxæ religionis Princeps, Gallis etiam charus esset, facile in ea vrbe nominis ac virtutis aeternam memoriam assequutus est. Antiqua eius forma longior est, quam rotundior, in angulum desinens acutum, ac tantum modo otalis. Planicie occupat, quæ paulatim à montium radicibus ad Orientem extensa, ita pingue habet solum, aut nulla omnino regio, fertilitate ipsam vincat. Sed neque tantum ab hac parte regio fructuosa est. Quocumque enim oculos vertas, amoenitas, deliciae, & rerum omnium copia sese offert. Isara, ex altis Alpium iugis ab Oriente lapsus, hanc perluit, qui magno impetu, per Centrones & Viconcios (Tarentasios hodie, & Moriennos vocant) delatus, irrigata Delphinatum regione, in Rhodanum se, intra Tinum, & Valenciam confundit, quo loco Fabius olim Maximus, Allobrogas memorabili prelio superauit. Ad Septentrionem in Isara, pons stratus, omnium, quos vsquam videas, pulcherrimus, ad suburbia, quæ D. Laurentij dicuntur, pertinens. Nec longè, fodinae lapideæ, ex quibus lapides ad omnem ciuitatis usum eruuntur. Ad Meridiem præterlabens Dracus, torrens ita morosus, & vehemens, vt non raro, limosis inundationibus vicinos agros deformet, nec villo aggerere coerceri possit, nõ longe à Ciuitate in Rhodanum excipitur. Qui ab hoc torrente longius absunt agri, latissimis extenduntur campis, omni fructuum genere onustis, & aspectui perpetuò quodam virore, fontiumque, ac riuorum scaturigine, mirum in modum blandientibus. Franciscus, eius nominis Rex Gallorum primus, Gratiani sequutus exemplum, constituerat hanc Ciuitatem maiore murorum ambitu concludere, & iam fundamenta, quæ hodie quoque videre liceat, iacta erant, sed pendet opus interruptum, nullam ciuibus inuenientibus rationem, qua tanti momenti rem ceptam, absoluant. Gratianopolis sedem habet Episcopalem, Viennensi Archiepiscopo subditam. Habet & Curiam iudicalem primariam, ad explicandas maioris momenti causas, quæ apud inferiores Iudices decidi non possunt: In qua viri semper sunt cum scientia præstantissimi, tum iustitia & vitæ integritate summi, qui & patriæ iura conseruent, & libertatem tueantur. Denicè, ad cætera huius ciuitatis ornamenta accedit, rationum ætarij cognitio.

ROMANVM OPP.

ROMANVM Oppidum, ad ipsum Isaram situm habet, eorum, quæ in declinore Delphinatum regione posita, ob pulchritudinem celebrantur, non minimum: Inter ea etiam, quæ diuitiarum splendore præcellunt, adscriptum. Cuius nomen testatur, vel à Romanis conditum, vel ab ijs, qui abs vrbe Romana nomen eidare voluerunt.

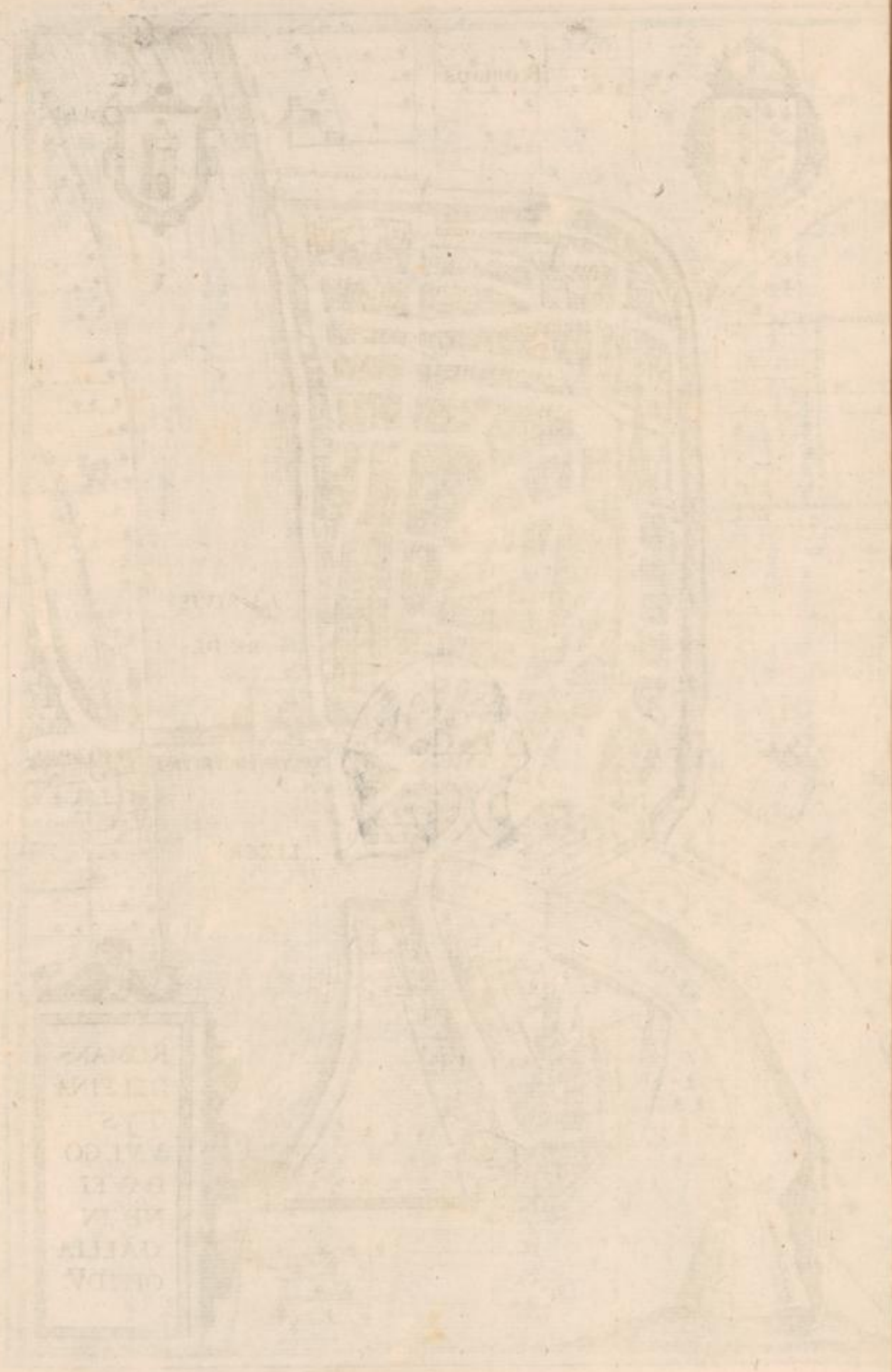

RITIAQVLES ACVSIAQV
 COLONIA Gallie Narbonensi ad
 Iuram flu oris maritima nunc
 vulgo in franco dicta ptolet. Cetero

ROMANS
 DELFINA
 TVS
 VVLGO
 DAVEI
 NE IN
 GALLIA
 OPPIDV

REDACTED
REDACTED
REDACTED
REDACTED
REDACTED
REDACTED

AVGVSTODVNVM.

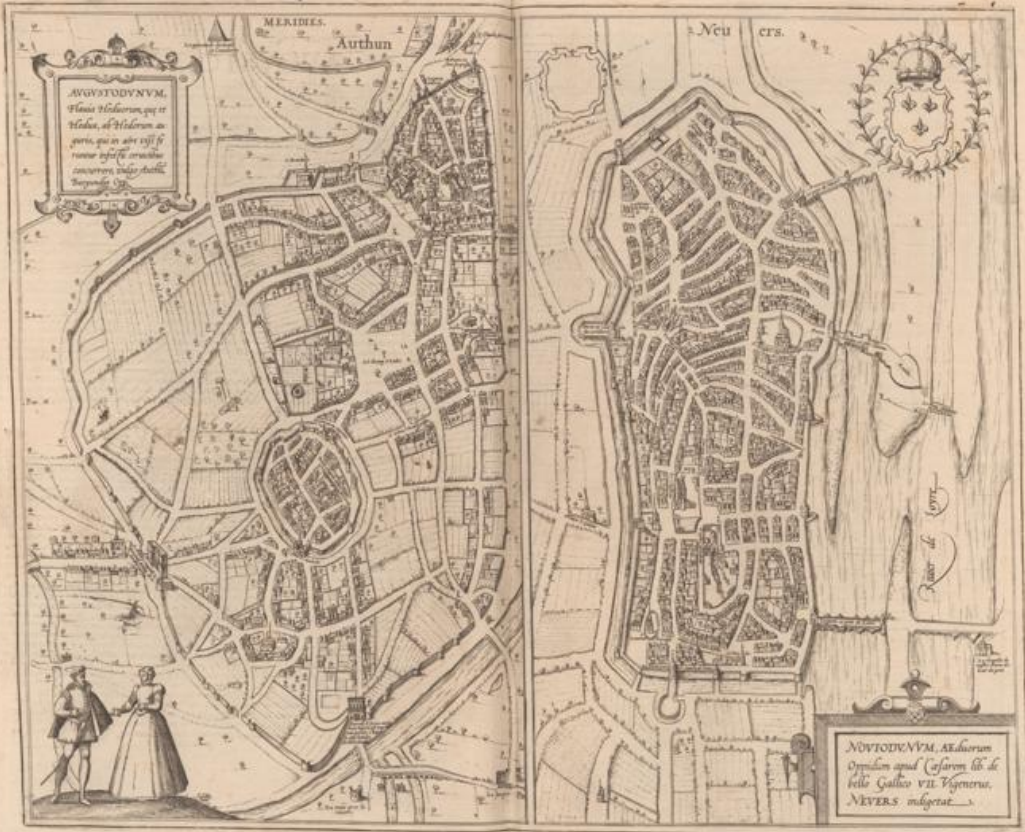
AVGVSTODVNVM, si, vt in Indice, ex aliorum disputatur sententia, vetus Heduarum Bibracte, id cum Cæsare populofum, & magnitudine præcipuum adpellabimus, situm ad radices montium, quibus perinde vt ijs, qui apud Salasios, nomen Cenijs, oppidum in Burgundia admodum ædificijs vacuum, præter quam eo loci, vbi arx, & D. Lazari templum, cui etiamnum, quòd illic Martis esset campus, à Marte, lingua vernacula nomen. Complures magnificas habet basilicas, quarum quæ præcipua, S. Nazarij nomen habet: Is, à Pontifice Romano sub annum Christi septuagesimum secundum baptizatus, venit in Galliam, ibique Celsum baptizauit, & cum eo deinde Mediolani palmam martyrij tulit. Augustodunenses non immemores, quod is primus salutis doctrinam ipfis annuissset, Augustalem eius nomine Basilicam dedicauerunt, quæ nunc in D. Lazari conuersa Ecclesiam, reliquis in ea vrbe templis, splendore ac maiestate præcellit. Est autem hic Lazarus B. Magdalene frater, qui à Christo suscitatus ad vitam, post Christi ad cælos ascensionem, in Galliam, Euangelij propagator, venit. In ea Basilica corporis eius reliquiæ posite, per quàm religiosè adseruantur. Apud hanc, & alia, Canonicorum cœtu insignis, virginis Deiparæ nomine dicata, quam Raulinus Burgundiæ Cancellarius condidit. Habent quoque in hac vrbe mendicantem professi Ascetæ suas ecclesias. Et præter hæc, duo sunt monasteria, quorum alterum ad D. Symphoriani memoriam, ab Euphronio Augustodunensi Episcopo conditum in eo cœmeterio, cuius meminit Turonensis Gregorius, qui & D. Symphoriani vitam narrat. In eo monasterio, quod & ordinis Augustiniani prioratum habet, recondita sunt corpora Symphoriani, Faustæ, & Augustæ, Symphoriani parentum, qui perinde omnes Christi Euangelium, suo sanguine, fortiter asseruerunt. Alterum autem Monasterium, Abbatiam habens D. Martini nomine, à Brunichilde olim regina conditum, ipsius etiam adseruat corpus. Sanctimonialium præterea virginum duo Asceteria, vnum ad S. Andocheum, quod nonnulli existimant auctorem habuisse Carolum Magnum, Petro sancto Iuliano, quòd nusquam id veteres codicilli, vel vltimarum voluntatum instrumenta indicent, negante. Alterum à S. Ioanne, cui vulgo Magni cognomen, adpellatum, existimatur id esse, quod à Brunichilde regina extructum, Dei Seruarum dictum fuerit, vel certe à Cabillonis Principibus conditum, Sanctimonialium pijs exercitijs dicatum fuisse. Parochiales ecclesias, breuitatis causa omitto. Episcopus Augustodunensis primus est episcoporum, qui Lugdunensi Episcopo subordinatam potestatem habent. Quod ad ciuilem Reipub. statum attinet, vnus olim fuit, qui de causis tum ciuilibus, tum criminalibus cognoscens, ab officio, vt lingua tum gentis erat, Virgius diceretur. Huic magistratu successerunt, qui vulgo Ballisij adpellantur, seu dicectas, seu nomarchas adpellare malis, in comitum vetus officium, quorum iudiciaria tantum potestas fuit, subrogati. Olim Augustoduni Senatus quidam erat Druydum, atque hodie locus ei Senatui dicatus, ab ipfis Druydibus, vulgato sermone, à Latina adpellatione nonnihil deflecto, Mons Druidæ vocatur. Apud ipsum quoque Augustodunum visitur & alius locus, Latinorum adpellatione Mons Iouis dictus, vbi vsque in hanc diem, familia illustis est Montijouiorum. Quæ autem vrbs pars, à reliqua seclusa, Gallica voce, sed corrupta, Marchault, modo vocatur, Martis campus olim erat, locus videlicet Martis cultui sacer. Et, quod hodie Geotoie eius vrbs incolis dicitur, quod eo loco Iani templum esset, Iani tectum adpellari debuit. Denique Augustodunum olim & suum habebat Capitolium, & varia Diuorum templa, quæ post ruinas illas Bibractenses restaurata, Barbarorum deinde impressionibus vastata sunt, & abolita.

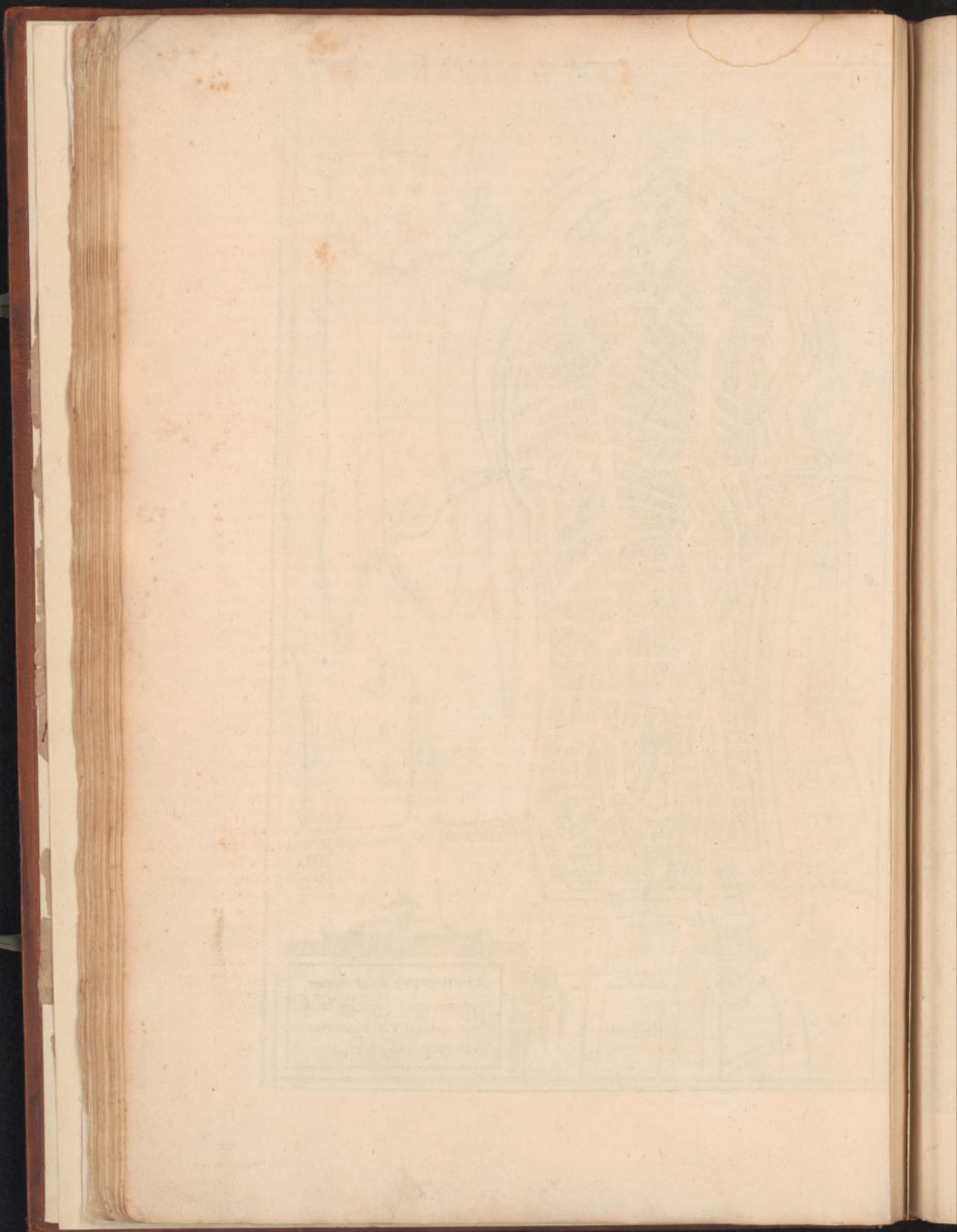
NOVIODVNVM.

NOVIODVNVM, Ducatus Niuerniæ oppidum præcipuum, ad Ligerim flumen, nomen consequutum ex situ. Dunum namque, antiqua Gallorum lingua, montem, aut locum editiorem significat. Monticulum namque occupat, in faucibus, quibus Niuernis flumen in Ligerim sese exonerat. Vnde Nouioduni videtur adpellatio nata. Est autem oppidum omni ex parte mœnibus cinctum firmissimis, & cum amplissimis turribus, tum fossis profundissimis egregie munitum, Ad meridiem, Ligeris mœnia subluit. In quo flumine pons est, pulcherrimè quadrato lapide constructus, viginti habens arcus. Niuernis ab Oriente circumfluit: Ab alijs partibus frequetes sunt fontes, ex quibus etiam in fossas aquæ deduci possunt. Vt autem oppidum ipsum munitius sit, minusque insidijs obnoxium, nulla ipsi suburbia adiacent, omnesque substructiones, mœniorum ambitu continentur. Ager, pascuis syluisque abundat. Itaque populus non aliud fere, quam pecudum alturam curat, & quòd nec vites colat, nec agros, tenuis est, parumque laute viuit. Alioqui regio fodinis abundat, argenti quidem ad D. Leonardi, quæ hocce tempore vlui esse desierunt, ferri autem, quod lingua illic è syluis large suppetit, quodque lapis quidam ad fouendum ignem idoneus, non longè ab vrbe effoditur. Ad hæc lapis ad struendas idoneus, quo non alius in tota ditione Francia nobilior, duobus à Nouioduno miliaribus, inuenitur, & facillè per Ligerim, Aureliam, atque alias Galliæ vrbes deportatur. Sed ipsum nunc oppidum ingrediamur, in quo arx est, & Prætorium Principum Niuernensium, olim Comitum, hodie Ducum, iuxta primariam Ecclesiam. Quod ad statum autem Ecclesiasticum attinet, Nouiodunum modo ciuitas est, (vt Pontificij iuris interpretes ciuitates appellant vrbes Episcopæ decoratas) Senonensium Archiepiscopo, tanquam Metropolitanò subdita. Quanquam autem episcopos antiquioribus nõ adnumeretur in catalogum redactis, in eam tamen dignitatem subuecta fuit, sub annum reddite à Christo salutis, sexcentesimo, quo tempore Gregorius cognomento Magnus, Pontificatum Romæ gerebat, primusque huius vrbs Episcopus fuit D. Aregius, & Episcopi dicecensis partim ex Augustodunensi, partim ex Biturigum Episcopæo consecrati. Primarium vrbs templum, initio D. Gervasij nomine dicatum, postea, quo affectu erat Carolus Caluus erga D. Cyrum martyrem, cum eius reliquijs ibi condidisset, ex Regis voluntate D. Cyri nomen tulit. Est etiam in hac ciuitate monachorum Augustiniani ordinis cœnobium, nomine Diui Martini, & aliud virginum, D. Mariæ titulo consecratum. Duo itidem, vt vocant, Prioratus, vnum D. Stephani, alterum Saluatoris nomine. Fratrum item Dominicani & Franciscani ordinis cœnobia. Ad hæc facrorum vndecim curiæ seu Parœciæ, vt hinc facillè intelligi queat. Nouiodunum elegantem & copiosam esse urbem, eiusque ciues atque Patrios, qui tam multas ædes sacras condiderint atque dotarint, religionis fuisse comprimis amantes, & studiosos.

LOVANIVM.

LOVANIVM, Brabantiarum urbium caput, celebre litterarū ac artium emporium, à Ioanne Brabantiae Duce fundatū, circa annum Christi M. CCCC. XXII. Ciuitas est amplitudine tam spatiosa, vt in circuitu habere dicatur intra mœnia milliaria Italica quatuor, Cœli & aëris benignitate, nulli aliarum cædens. Hic inter muros libera prata, vineæ, horti spatiosi, agri, pomaria, campi, dumis, saltus, pascua, parua syluulæ, parua nemuscula. Nomen habet, non à laudando, vt quidam prodiderunt: nõ à Leuacis, vt alij sunt suspicati, eò, quòd hi Neruiorum, nõ Eburonum fuerint clientes, sed, à situ urbis, qui talis est, vt mœnia vetusta, quæ illa tulit ætas, fuerūtq; firmissima, ex albo nimirum lapide, ad normam constructa, ex alto descendant ad loca humilia, & aquis obnoxia, quas Tila fluuius maior, & Vorta, riuulus, siue torrens, extra ripas suas euomere quàm frequentissimè solent, & longè lateq; omnes campos & intra muros, & extra, in stagna, & paludes permutarunt. Altum autem illud, è quo descendant, Lo vocatur, è quo mons ascendit syluosus, à Lo cognominatus, Lobtech, id est, altioris loci mons. Iam stagna omnia, & loca aquis exundantia, Brabantico sermone, Ven, dicuntur. Hinc igitur vox composita, Louen, id est, altum locum, & stagnantem complectitur. Nec citra causam de hoc situ nomen fabricarunt, eò, quòd nihil amœnius sit, quàm vtraq; faciem, terram habere. Louaniū certè, & intra urbem, & in suburbanis, vbiq; campos habet aquis obnoxios, & ijs altiora loca incumbentia, è quibus & colles assurgunt, alij vitibus cõsiti, alij Syluis horridi, alij pomarijs vberes, alij per decliua segetibus lati. Sunt hæc quidem, scribit Becanus, primo Aquaticorum libro, Louanio & Romæ cõmunia, sed sic, vt, si meo iudicio sententia ferenda sit, longè lateq; loci amœnitate Roma superetur, atque vincatur à Louanio. Nusquam, ita me Phœbus amet, terrarum locus est, qui magis videatur mereri, vt sit sacrū Musarum domicilium. Conferantur omnia, quotquot sunt litterarum Gymnasia, vel in Italia, vel in Hispania, vel in Gallia, vel in Germania, nullum inuenietur, quod huic par dici queat. Vixi Parisijs, Aureliæ, Pictauij, Lugduni, Burdegalæ, & in loco Gallie amœnissimo, Andegauj, vidi Ticinum, Bononiam, Patauiam, Mantuā, Florētiam, Romam & Neapolim, Germaniam partim vidi, partim de auditu cognoui, sed, quæ equidem vidi oppida, nulla sunt Louanio comparanda situs iucunditate, cum tamen viderim præcipua, & inter cætera, Monachum, Augustam, Vlman, & Coloniam Agrippinam, vt taceam inferiora. In Salamanca, Scholarum magnificentia longè omnibus in Europa præstat Gymnasijs, sed situ, & locorum facie à Louanio superatur. Vallis Olitana extra urbem non est inamœna, præsertim in Visurgis ripis, & habet duo Collegia, quibusuis ædibus regijs conferenda, sed omnibus inter se comparatis, nihil ad Louanij amœnitatem. Multa, inquit Barlandus, sunt passim toto orbe Christiano Gymnasia, sed in alijs alia videas desiderari. Aureliæ in Gallijs, solæ leges ciuiles, Parisijs Theologia, Ius Canonicum, & sophistica traduntur. Sunt alia quædam scholæ, vbi sola in pretio est Medicina, Louanij omnes scientiæ docentur. Habet hæc vrbs sacras ædes plurimas. Vnam Diui Petri, structura tam eleganti, vt architectorum iudicio, nullam pluribus locis inuenias pari politia. E conspectu templi Apostolici, visitur domus Ciuica operosissima, & quæ non vna re testetur, olim florentissimam urbem fuisse Louanium. Hanc artificij plenam structuram mirantur Galli, Germani, Britanni, & Itali. Schola Louaniensis vnū habet caput, vnū principem, cui omnes pareant, hunc Rectorem vocant. Cuius officium est ius dicere, priuilegia tueri, & maleficij reos scholasticos pœnis afficere. Cum in publicum prodit, ante eum it Accensus, quem Bedellum, recepto illic vocabulo, appellant, ponè sequuntur famuli. Quantum autem honoris huic dignitati habeatur, hinc apparet, quòd Consules, Magistratus, & Clarissimi quique viri, deniq; omnium dignitatum gradus, academiæ principi assurgant, & decedant è via. Exeunt ad Comitata, quæ certis anni temporibus indici solent, plures accensi anteambulant, singuli manu auratum gestantes baculum, insignia honoris amplissimi. Est hæc semestris dignitas, quemadmodum apud Romanos olim dictatura fuit, sex duntaxat menses. Sunt & alia quædam Louanij non indigna spectatu loca. Xenodochium amplissimum, vbi nunquā non absistunt ægrotis mulierculæ, solatijs refouentes singulos, atq; adferentes, quod cuiq; è valetudine esse constiterit. Est alio loco digna diuis, digna principe domus, quam extruendam curauit summus Pontifex Hadrianus sextus, cum adhuc in minoribus ageret. Intra mœnia visitur & Cœnobium Carthusianorum, loco, ab omni tumultu, ab omni frequentia semoto, ita, vt nec eremi solitudinem in vrbe magnopere desiderent monachi. Hoc ædificio nil ex ea familia vidisse se quicquam splendidius, ingenuè fatentur quibus exteri. Ad muros urbis, qua Mechliniam itur, arx est insigni vetustate, & ad otium rerumq; vrbicularum vacationem principibus accommodata. Eodem loco in monte templū est Baptistæ sacrū. E regione arcis, cuius modo cõmemini, turris est in ipso muro ex candido lapide, eaq; altitudine, vt inde videri sereno cælo Antuerpia possit, octo magnis miliaribus Louanio distitū oppidum: vulgò Impensa Perdita vocatur hæc turris, quam annis aliquot superioribus fatiscentem Consules magno reficiendam curauerunt. Ager Louaniensis præter frumentū, legumina, triticū, poma, pira, persica, cæteraq; ad corporū alimoniam pertinentia, dat & vinū, cuius ea natura, vt non facillè inebriet, non facillè ad arma protrudat, & luctam Veneram. Bibant hoc vinum initiati, quos diuinæ litteræ perpetuò sobrios & continentés esse volunt.

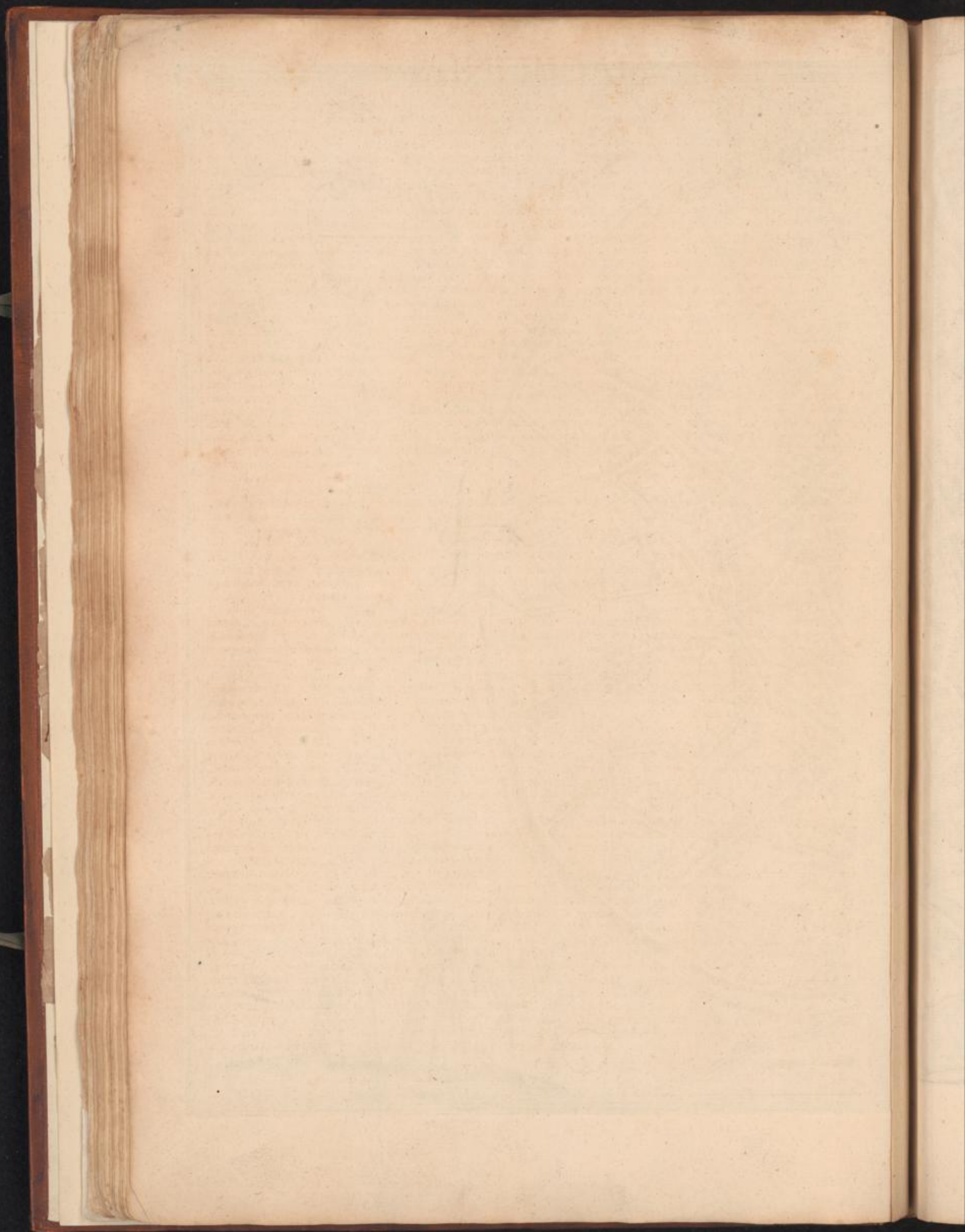

LOVANIVM, Brabantiarum vrbium
caput, vna Mofarum ac pres Cantu
marum actum feda. optatiffimurque
Amulium. *ccccccccc*

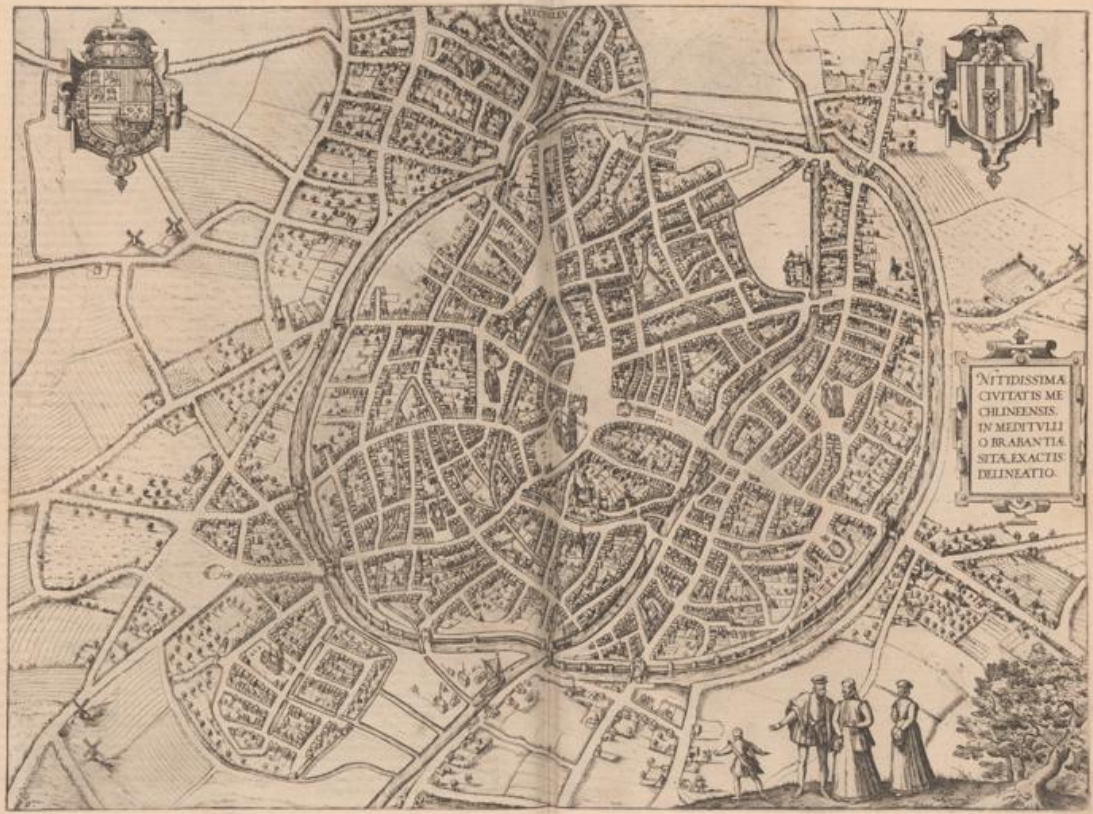

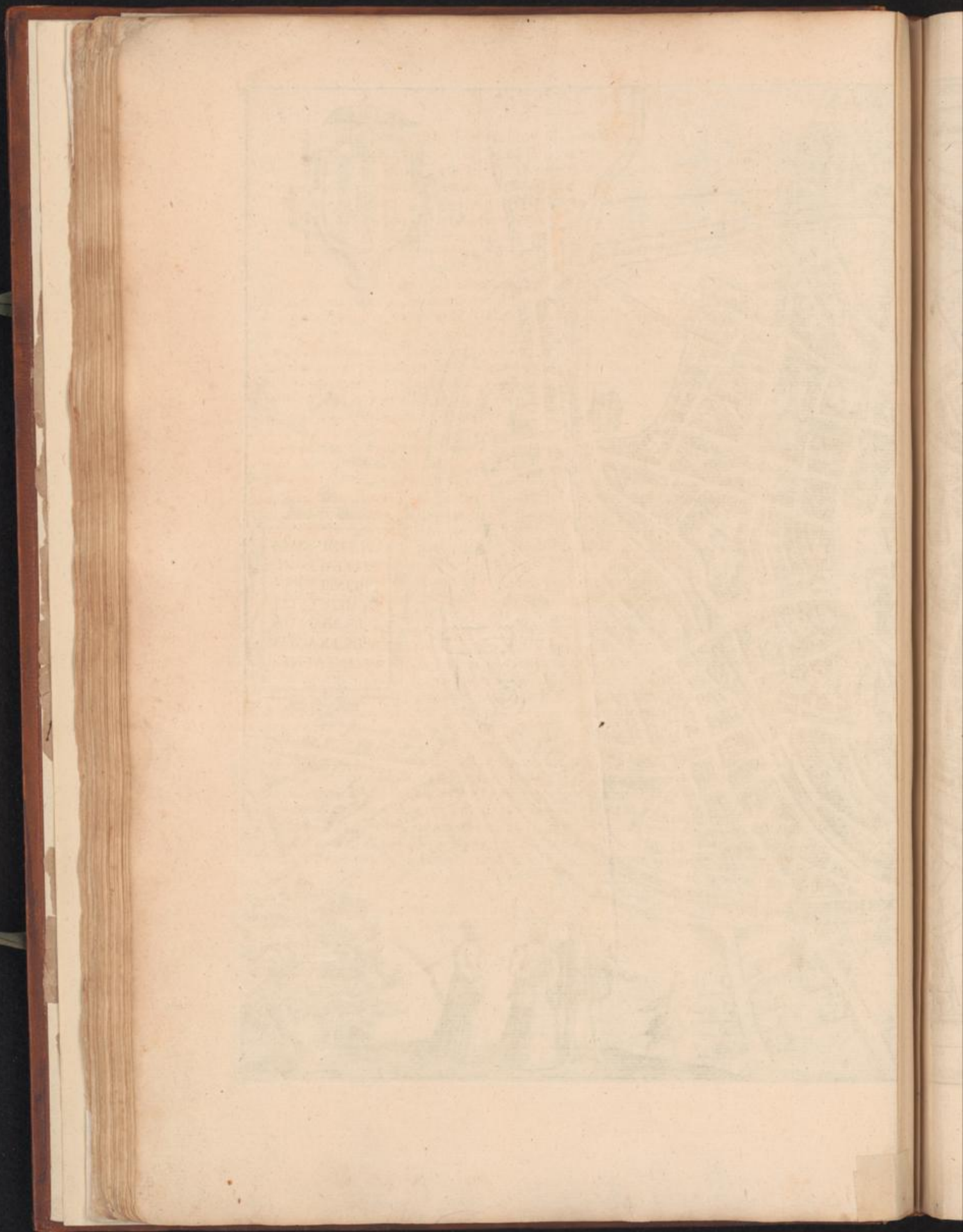
MACHLINIA.

MA CHLINIA M. peruetere ac præclaram urbem, excusis tum antiquis, tum nonis aucto ribus comperimus priscum nomen adhuc dum seruare. Ea, nõ mal. naturę beneficio, sita, salubri aere imprimis vititur, ceteris omnibus affluit rebus, quę ad hominum consuetudinem sunt necessaria. Mediã fecat, perluitq; flumen Delia. Hanc non incepte meditullium vocaueris Brabãtia, Louanio, Bruxella, Antuerpiaq; tor clarissimis simul vrbibus interclusum, & vndiq; quatuor miliaribus distans, quam retrapolim, qui circumspexerit, is iustissimam trianguli formã efficiet. Interim Machlinia, singulari iurisdictione valet, suisq; & proprijs legibus vititur, quo loci, ante alia notandum hoc est, Grauidæ matres, dũ pariendi instat tempus, relicta vrbe, in interioris Brabantię municipium quodpiã se auferunt, inibi onerosæ alui pondus deposituræ, eo consilio, vt liberi in partem immunitarum Brabantinarũ, iidem veniant. Vrbis alioqui per se, non tantum ædificiorum tã priuatorum, quã publicorum descriptione, nobilis, verum etiam operibus molibusq; firmissima existit, eodq; magis, quòd, dum supra caput est hostis, patefactis ostijs, viciniam omnẽ diffusis aquis, instar vasti lacus, ciues complere soleant, atq; hoc pacto hostem intercludant. Cunctis autem vrbanis operib; splẽdore, artificio, structuraq; antecellit Basilica D. Rumberto dicata, cui vasta, & præalta imminet turris, qua in speculã loco, ad remotissimarum cum ciuitatum, tum amenissimarum circumstantium possessionum prospectum, vtuntur. Secundum autẽ cum dignitatis, tum magnificentię locum illic obtinet Septa Pizemburgica, in quibus commorantur Teutonico ex illo ordine procreati religiosi milites. Sed huic vrbi dies ille septimus ante idus Sextiles, excunte anno M. D. XLVI. funestus extitit, hoc ferẽ initio. Cum horrenda tempestas cęli esset orta, ecce vasta turris, portæ Arenarię vicina, qua maxima pulueris illius nitri vis asseruabatur, fulminis iactu non modò conflagrauit, verũ etiam à fundamentis frustulatum dissecta, lacerata, reuulsaq; est, vt ne vestigium quidem vllum prioris fabricæ superesset: quodq; magis admirere, subitum istud, & inopinatum incendium, vrbanam fossã, aquę plenam, altam, & sexcentis amplius passibus latam, ex ea parte, non tantum siccauit, sed etiam arefecit, piscibus partim coctis, partim verò tollis, quaq; versis, remotissimè sparsis. Quinetiam mœnia, flamma deflagrata, ac eo vltorius. Circumstantium domorum parietes, ter centenum amplius passũ interuallo, labefactati, aut deformati, vacillare, simulq; vno & eodem temporis puncto, malum insolens, manare non solum per vrbẽ, verum etiam suburbanã viciniam transcendere. At ne dum modus infortunio positus, quantopere enim lapidum iactus, quo instar tonitru, cęlum contremuit, rotam ciuitatem permiscuerit, quantumq; ruinarum passim ediderit, nisi ipse præsensq; viderit, nõ facile credat vnusquisq; & multi etiam num superant oculati testes. Huc accedit hominum magna clades, quorum amplius ducẽtos perisse, ac triplo plures vulneratos, accepimus à fide dignis ciuib; Fulgurum, ac tonitruũ tanta vis fuit, vt vsq; ab Antuerpia Bruxellaq; sonus iste miserabilis, multis credentibus terræ motum in vicinitate factum, audiretur. Indigenę verò ipsi, vsq; aliquo videre videntur cælum ruere, ac vniuersum mundum inuerti, quippe, cum inter ceteros quidam in hypogeo concamerato, sed labefactato, triduo inediã ferens, semisepultus iaceret, ruderibusq; forẽ latitans, à circumstantibus extra heretur, attonito confertatoq; homini, animo similis, sciscitatus est. Num qua vniuersi superest species? Quòd igitur Machlinia, de cœlo tacta, incredibilem suarum rerum iacturã fecerit, id infelicitatis eius fuit: quòd verò deinceps non ex ea tantũ parte instaurata, sed multis præterea locis ornata, honoris est hoc eiusdem. Vbi septemdecim opificum collegia, labefactati, aut deformati, vacillantur, quoties de re aliqua graui deliberatio suscipitur, quorũ præcise sex, tantum apud suos gratia & auctoritate valent, (Hi sunt Pictores, Ichthyopolæ, Infectores, Coriarij, Ceruifiarij, ac Lanij) vt ex ijs quotannis singuli legantur Senatores. Itaq; summus magistratus vniuersæ duodecim, sex patricijs, ac totidem plebeis constat Senatorib; Lanificij laus, id quod pace ceterorũ Belgarum dictum sit, Machliniensibus, in quantum diligentissima perquisitione didicimus, prima tribuitur, quod tamen illic olim, sine comparatione, multo fuit huberius, & copiosius exercitium. Intra eius enim territorium, supra ter mille ducentas textinas extitisse, cõpertissimum habemus, Quippe, legimus, quemadmodũ olim textores, tribus multitudinẽ freti, vsq; ad eò insolere, animis efferri, neq; se continere, vt coorto de repente tumultu, & correptis armis, ceteros ciues inuaderet, sed tumultuario isto pralio inferiores, multos suorum amiserunt, itaq; temeritatis, & superbię poenam, iure merito luerũt, nec eo contentus Senatus, immunitarum, munerumq; prerogatiua, huiusmodi auctores turbarum priuauit, à quo vsq; tempore, & numero opificum, & exiliminatione sunt diminuti, licet ad hunc diem textorum collegium audiat, nunc amplum, nunc omnium reliquorum primum. Hęc vrbs vt telarum, & quidem optimarum, ita cortinarum multiplicium plena est. Tormetã, tintinnabula, denique instrumenta, & vasa quouis, ambigam, an vsque terrarum maiore artificio, dexterius, faciliusq; ære cõfentur. Reperias hic iidem, omnis generis nauium architectos, & fabricatores. Instructissimum in ea vrbe, ad quouis casus, rerum dominus conseruat armamentarium, tor tormentis arceis, ac ferreis, tor machinis, bellicisq; instrumentis, puta, nauibus, pontibus, carris, deniq; tanta re castrensi, & militari supellectile affluens, ac postremo tor operarijs, fabricisq; plenum semper, vt spectatoribus admirationem copia pariat. Hęc vrbs, alma nutrix, alitrixq; fuit Philippi I. Caroliq; illius ter Max. Imper. Philippi illius Belgarum heri, cum patris, tum aui, quòd illic tum temporis, vt plurimum Curia harebat, cuius amplissima Prouinciã vsuram, dum iam modo dictus Carolus auiã Margaritã Auftriadi, quoad vita frueretur, daret, sedem Machliniã fixit illa ipsã Herois, quæ etiam in ea vrbe, sui semper cupida, & gratiosa, Anno M. D. XXX. obiit. Beneficiorum verò omnium, quibus olim aliquando ab Hero ornati sunt Machliniensis, par pulcherrimum hoc est: Primum omnium, portatoriorum, quæ in singulas merces iustis locis exiguntur, sunt immunes. Secundo, bona eorum firma, fixaq; Belgicæ territorio circumscripta, per se libera existunt, nec obligatione sunt obligata (vti cetera popularium res) opt. iure prædij comparanda. Quam immunatam ex Caroli illius omnium nouissimi Aduorum Reguli, Belgarumq; domini, gratia ac liberalitate, officijs, studio, opera sunt demeriti. Quod enim eum summa virtute ac fortitudine bello laborantem semper subleuassent, vix vlli alij clientum, aut magis fidere, aut plus tribuere solebat, ac ea propter amplissimum illum Senatũ (vulgò Concilium Regium) illic Anno M. CCCC. LXXIII. instituit, cuius ipse princeps esset, ceteroqui triginta quatuor viralem, puta, Cancellario, coherario, binis præsidibus, quatuor equitibus, sex supplicum libellorum magistris, initiatis cõsiliarijs octo, profanis verò duodecim, partim doctõrib; partim prolytis constantem. Hic Senatus, primò rerum Dominum, quocũq; isisset, comitabatur, assequabaturq; absente verò Principe aut hero, Archigram mateus cunctis præerat. Eò autem ab omnis penè Belgicę tribunalibus, ius erat receptitum. Porrò cum vxoris Ioannẽ beneficio Philippus I. ad amplissimam Hispaniensium, & annexorũ regnorum possessionem vocatus, necessariò transiit teret, eius iussu nouissimè, Anno M. D. III. ad eam vrbem, in medio propè Belgio sitã, itaq; apprimè oportunã, sedes fixit ille ipse Senatus, eius tamen forma & auctoritate, nec non consiliariorũ numero, antea non nihil immutato, qui vti nunc est, vno Præside, sedecim cõsiliarijs, duob; scribis, ab epistolis, siue à secretis octo, & cetera munusculorũ turba. Huc generatim post ciues & tribules, Flãdris, Atrebatib; Hollandinis, Middelburgensib; Namur. tib; Luceburgensib; Valenciensib; postremò illis, qui litigiosa illa prædia colunt, in Flandriã, Hannoniãq; confinijs collocata (de quorũ iurisdictione ac iudicatu Flãdri & Hãnoniensis valdè pertinaciter inter se cõtendunt) ex domestico foro prouocare, appellare uel licet. Frisij itẽ, occidentem Solẽ versus qui spectant, ac Vltralectini, paucis ab hinc annis, hũc ipsũ agnosunt Senatũ recognitorẽ ciuiliũ causarũ, quas ipsi antè iudicassent. Hic ex formula prætorã thiasus Torquatorum itẽ sistitur, lites, cõtrouersiasq; oēs, tam ciuiles, quã criminosas, semel iudex definit, nulla prouocationis prorogatione aut gratia, stãte interim semper sua curiã Bruxellana in causarũ recognitione, prærogatiua auctoritate. Illo ipso in foro, in gratiam maximè peregrinorum, etiam Gallicę litigatur.

T H E N A E

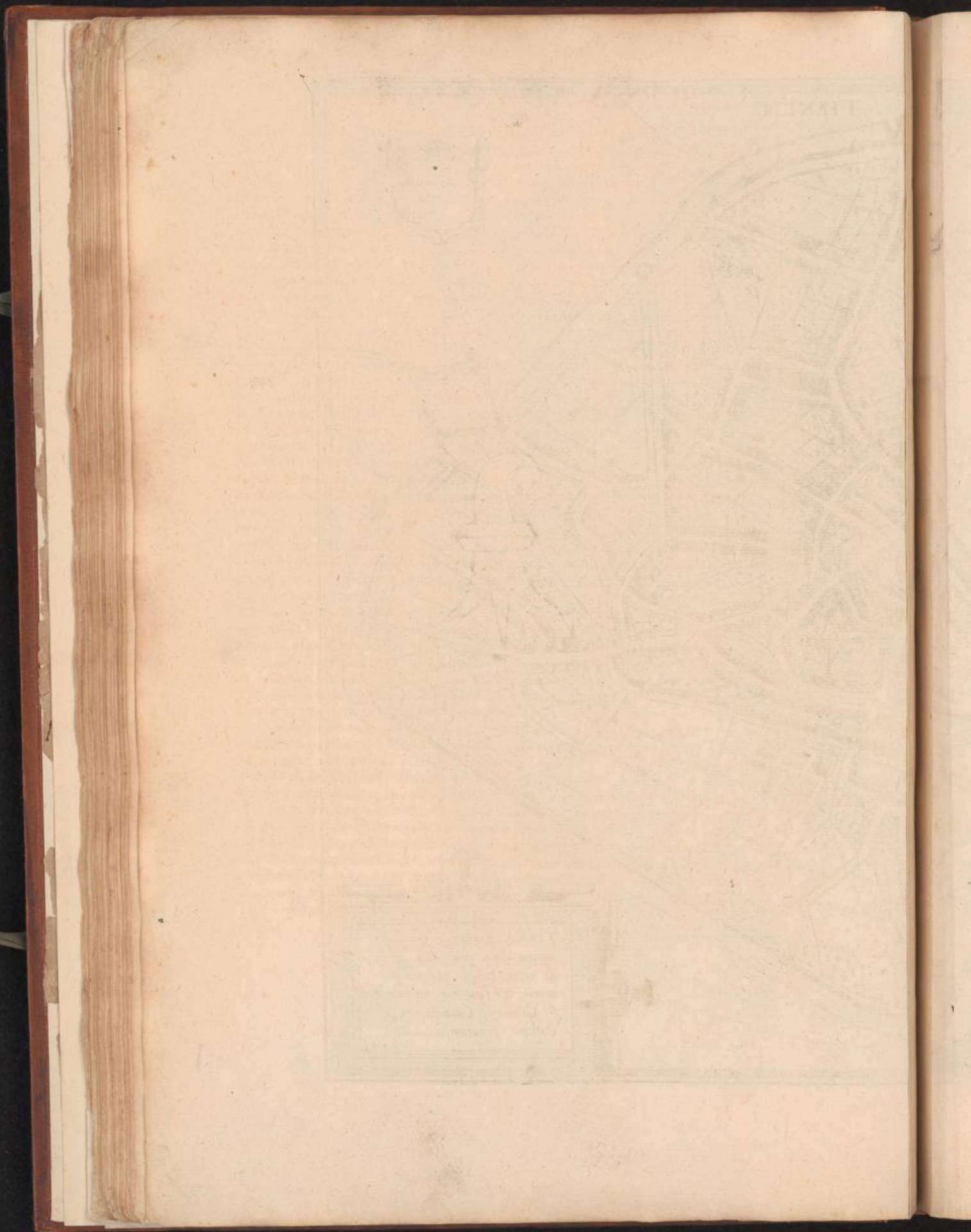

THENAE, copiosa, & ampla Brabantiae vrbs, sita ad fluium Getam, qui non longe ortum habens, per eam delapsus, urbem Halenum influit, seseq; in Demeram fluium exonerat. Louanio, & S. Trudone pari abest miliarium triu interuallo. Agro tam commodo gaudet, vt rei frumentariae horreum semper haecenus fuisse, origo, & etymologia nominis, manifestè conuincat. Horreum scribit Becanus, vco ipsas Thenas, nomen inde naetas, quod decimae principibus, iure Herculano dandae, illic conderentur; quas lingua nostra, *Theinden* vocamus, vnde oppidum, exempto Delta, de more nobis frequentissimo, *Theinen* nominamus, hinc & fluius nomen accepit, ab alimentis subministrandis, quae per ipsum deuehantur. Nam *Getas* nullius elementi mutatione, idem significat, quod Latinis, *Dat alimentum*: quod nomen vulgus, vti caetera pleaque omnia, *Get* adempta posteriore syllaba, pronuntiat. Ad huius autem fluminis vtranq; ripam, Diabelinteres conuenerunt, quos Iulius Caesar, inter Menapios, & Morinos interiecit, idè Becanus, ingeniose admodum confirmat. Cuius quidem periucundam narrationem, quia Thenarum quoq; agrum & territorium dilucide exprimit atq; describit, paulò prolixius recensere hic libet. Et infra oppidum, inquit, Thenas, geminus pagus, locorum vbertate nobilis, nomen, vt videtur, Diabelinterum haecenus conseruas. Ex Diabelinter enim, voce integra, *Lynnter* retinemus, quod nomen, duobus pagis ad Getam, infra Thenas sitis, commune ita est, vt cum adiectione superioris, & inferioris, accipiant distinctionem. Nomen certe, loci naturam imitatur, si de sermone nostro vernaculo, pro eo, ac debet, exponatur, cum *Diabelinteris* nullius littere immutatione, eos significet, qui elegantes sunt in arte inferendi, vt quiuis, linguae nostrae non imperitus, agnoscat. Haecenus is genius, cum locorum, tum hominum est, vt pomorum non alia regio ditior inueniatur, adeò, vt non porcos modo, & vaccas ijs per hyemem sustentet, sed maximam etiam copiam Antverpiam transmittat. Pertinet ea à *Lynnter* iursum secundum Getae ripas vltra Hogardum, cuius nomè vernacula lingua, altum pomarium significat, ad Diabelinterum institutum, & locorum naturam optimè alludens. Nec ager hic pomorum tantum feracissimus est, sed copioso etiam tritici prouentu, nulli secundus habendus; qua in dote ita excellit, vt Prisci illi Principes, qui limiti huic sub Regibus Francorum praesidebant, horreum suum hoc loco habuerint, è quo, cum opus esset, annonam subleuarent, & vicinis eam copia sua redderent laxiorem; decimis omnibus, cum è locis proximis, tum è tota Asbania, huc conuectis, quae cum laticissimis, & fertilissimis totius Europae aruis, vbertate certans, nomen Asbaniae adepta est, quo significatur via regia ad alimentum. Et est profecto illuc eundem ijs, qui volunt breui compendio, rei frumentariae Atuatiorum ad Scaldim sedes suas habentium, prouidere, ad quod magnum praestat Getas fluius adiumentum, ad ipsum vsq; horreum, dorso suo naues bene magnas subuehens, quibus frumentum Machlineam, atq; inde Antverpiam, portatur. Horreum autem, quare ipsas Thenas vocitet, iam ante dictum. Ad Getae igitur fluminis ripas, si Diabelinteres habitasse dicamus, nihil sit absurdum, quos non pomaria tantum, sed vinum etiam Hogardicum, & caseus, hoc tempore nobiles reddit. Si itaq; Caesar, de his, apud Thenas olim commoratis, quantum eius de nomine, lociq; natura conijci potest, intelligatur, rectè eos inter Morinos, & Menapios interiecit; cum Morini omnes illi olim vocarentur, qui post Iccium Promontorium, ad Scaldim vsq; *Moeren* id est, paludes tenerent, quamuis sigillatim alijs quoque nominibus dicerentur. Est sane digna haec, quae ad Getam iacet, regio, vt antiquo nomine celebretur, tametsi daretur, nunquam eam à Caesare cognitam fuisse, propterea, quod nusquam putem plus pomorum prouenire. Sed diutius nos iucundissimi Diabelinterum agri tenuerunt, restat, vt ad ipsas Thenas iam redeamus. Magnam urbem, & magnae olim potentiae, multisq; negociationibus frequentem fuisse, & historiae, & quae illic hodie visuntur monumenta declarant, quippe, ter nouis aucta moenibus, & antequam Sylua Ducis, eius casu, ad hoc fastigium peruenisset, quarta Brabantiae Metropolis, sed ferocissimis, inter Brabantos, Francos, & Eburones, bellis vexata, capta, euerfa non semel fuit, vt hodieq; magna ex parte sit deserta. Quod reliquum est, domus habet mediocres, & ciuium numerum non aspernandum. Canonicorum praeterea coetum insignem, ad D. Germani, qui Episcopus olim fuit Parisiensis, Aedem. Trium Brabantiae ciuitatum, quae inter minores principem locum habeant, prima haec est, amplis omnino priuilegijs, & quidem ijs, quae maiorum sunt ciuitatum, ornata.

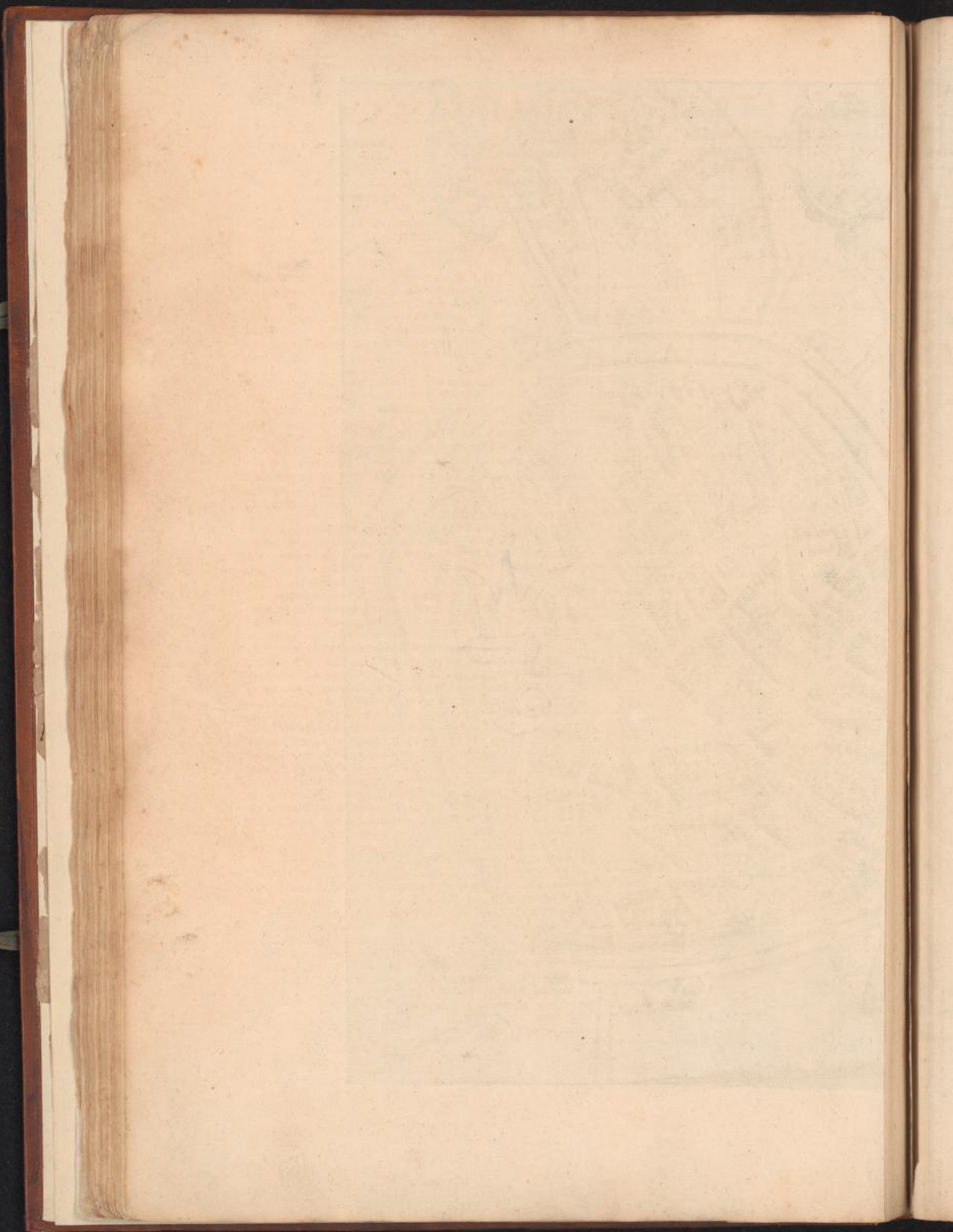

BERGA AD ZOOMAM.

BRABANTIA, Regio verè nobilis, & amœna, præter ducatus, comitatus, frequentes Baronatus, & præstantia, quibus distinguitur, dominia, Marchionatum etiam S. Romani Imperij continet, cuius Anuerpia Metropolis: & Marchionatum Bergenfem, cuius BERGA AD ZOOMAM, caput est, oppidum valde elegans, & nitidissimè cultum. Quod, quia ad fluuiolum Zoomam, non longè hinc ortum, eleganti, & peropportuno situ collocatum est, ad Zoomam dicitur Berga. Cæterum, quàm de causâ Berga, Goropius Becanus, dum in Ambiauaritis eam collocat, & ad vernaculam Cymbrorù linguam, plurimas origines refert, hanc eius, sicuti & omnium in vniuersum Bergarum, appellationis causam recenset. Propius, inquit, Ambiauaritos, Mosa lambebat, ut è nominib. Bergarum is intelliget, qui linguæ nostræ non sit imperitus. *Barg* /vnum de illis, quæ conuersa, contrarium notant, primo suo significatu, montem indicaret, verum in illis locis, quibus hæc vox antiquitus est tributa, nulli montes videntur. A translaticia igitur significatione deducta sunt nomina horum, de quibus agimus, oppidorù. A *Barg* enim, siue *Berg* (nam vtrunq; dicitur) sit *Bargen* siue *Bergen* /quod est abscondere, & occultare. Et, quia, quæ conseruata volumus, maximè occultamus, transfertur vox ad cõseruationem. Hinc dicimus, *Scæpen bergem* /pro eo, quod est naues in tuta statione collocare, atq; ex eo nomen *Berg* ad portù stationemq; nauium significandam, transiuit. Primi enim parentes, à diluuiò in montibus se seruarunt ab vndis: ad cuius rei memoriam sempiternam, omne genus conseruationis, occultationisq; qua nos à periculis tuemur, à montis nomine appellarunt, non ob id tantum, uti videtur, quò commemoratio gratum animù in nobis excitaret, verum etiam, quò in omni vitæ, fortunarumq; discrimine, in mentem veniret, Deo fidendù esse, qui in extremis malis, suos nouit conseruare. Hac itaque ratione, *Bergen op Zoom* / *Scæpenbergen* / *Steenbergen* / Sanctæ Gertrudis *Bergen* / nomina sortiuntur à nauium statione. Qua de re videre licet, Mosam ad Ambiauaritorù has oras, propius olim euolutù fuisse; siquidem tot nauium stationes hæcenus nomina seruarunt, tamen plurimum perdiderint altitudinis & profunditatis, aquis nullo certo alueo constrictis. Hæc igitur Berga, initio non alio, quàm dominij titulo insignis, à Carolo V. Anno M.D.XXXIII. ad Marchionatus dignitatem euecta, eleganter in exiguo quodam monte in occidua Brabantia parte, ita mari vicina est, ut non immerito vrbs maritimæ nomen habeat; ab Anuerpia, itinere quidè terrestri, senis dissiata milliariibus, nauigio autè à Middelburgo, circiter octonis, vrbs etiamnum copiosa, multo & ditior, & rebus omnibus abundantior olim fuit, cum mercatus illi Panegyrici, quibus tantum concessum est prærogatiui, apud eam frequentarentur. Itaq; nunc quidè, quòd Anuerpiæ vicinitas & amplitudo, omnia circunquaq; loca (ut sic dicam) inumbrarit, exigua illic negociatio est: quanquã nullus est totius Belgij municipalis mercatus, qui nõ ab illo solenni, & Panegyrico Anuerpiensi vincatur, ita, ut negotiatores huc malint ad solennem, quàm aliò ad municipalem proficisci. Ac, tamen Bergenfis Marchio, Britannorù etiam, magni ad id momèti, gentis fauore adiutus, cù ante hæc, multam in eo posuerit operam, tũ hodie quoq; plurimù labore, non potest tamen (ita difficile est, res semel delapsas reuocare) hanc vrberem in pristinũ splendoris ac fœlicitatis statũ reducere. Ea tamen regionè habet municipale valde amplam, in qua & vici complures, & in ipso illic Scaldi parua quædã insula, fertilis & amœna. Eius Principes ex familia sunt Bergenfi, antiqua, & illustri; quæ cum alios tulerit viros præstantes non paucos, tũ etiam habuit Ioannem Bergenfem Marchionem, & antea Carolo V. virtutis merito longè charissimũ, & postea apud eius filium Regem Catholicũ, gratia, & auctoritate plurimum valentem, Velleris aurci Equitem, Hannoniæ Prætorem, Venationũ Brabantia, quæ prima illic dignitas est, Præfectum, census annuos habentem peramplos. Robertus eius frater, vir doctus, amplissimus quondam Leodiensium Antistes, Patruelis autem, Maximilianus Bergenfis, Dux & Archiepiscopus Cameracensis. Ioannis etiam Latomi, Bergenfe hoc oppidum patria est, qui ad S. Trudonis, propè vicum Grobbendunck, nec longè à Lira, Prior, magna vir dignitate præditus, poëta etiam elegantissimus, & alioqui omni prorsus humanitate excultus fuit.

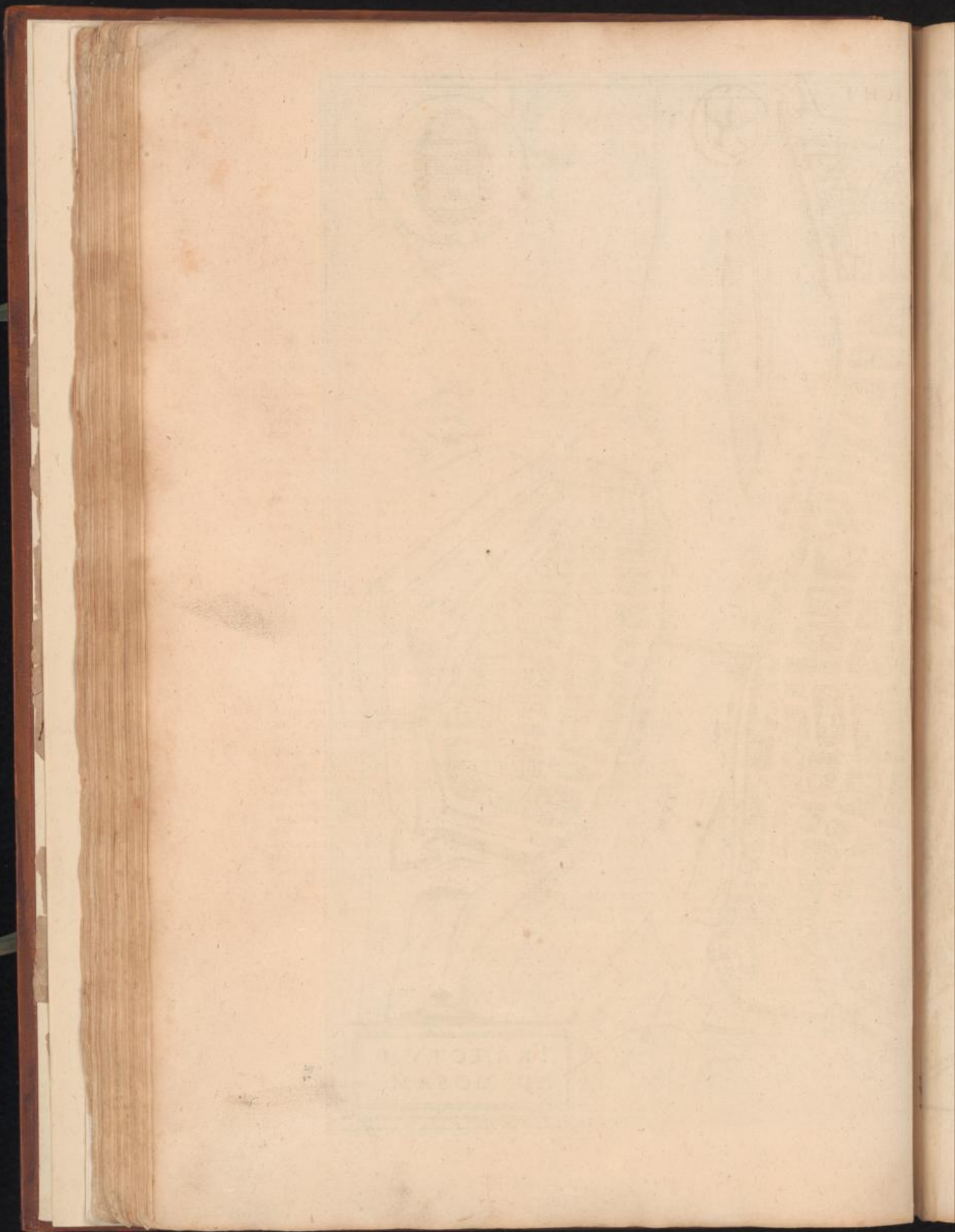
TRAIECTVM AD MOSAM.

TRAIECTVM, vrbs in finibus Eburonum amplissima, ad vtranq; fluminis Mosæ ripam strâ, & lapideo ponte iuncta, fornicibus aliquot, accuratissima structura confectâ, à traiciendo flumine, nomen habere, constanti historicorum sententia perhibetur. eius incolæ Bethasios, Tacito dictos, Marlianus existimat. Quamquam nescio, vnde Ammianus Marcellinus acceperit Obtrincensē Mosæ oppidum, quo Traiectum super Mosâ situm intelligere videtur, nisi fortè id à Tungris sit mutuatus, qui Traiectum in Tricht mutârunt. Et, quia Traiecti nomine, duo oppida vocabantur: Alterum inferius, apud Batauos, alterum superius in Tungris, hoc *Op- pertricht* / id est, superius Traiectum, Et syncopos, *Op- pertricht* vocarunt, è quo Obtrincen- se oppidum, Marcellinus fecit: Illud *Op- pertricht*, id est, Exterius Traiectum, & concisè, *Op- pertricht* nominârunt. Quæ verò pars Traiecti ad Mosam, Orientali littori adiacet, *Wick* / vulgari idiomate, dicitur. De vtriusque origine, antiquitate, nomine, ac tutelari diuo, hunc in modum Matthias Herbinus, Scho- lar Traiectensis Rector, à Ioanne Tuthemio Abbate Spanheimensi commendatus, libello de Traiecto instaurato, scri- bit: *Wick* / Ex vico, Latino nomine, tractum, & usurpatum esse videtur. Hanc autem interpretationem inde coniecturâ colligo, quòd ille locus, antequam ciuitas ad tantam amplitudinem, in qua nunc est, veniret, fortè vicus paganus erat. constat enim ex antiquis historijs, Ciuitatem hanc post aduentum S. Seruatij, maximè auctam, & ampliata[m] homini- bus, muris & ædificijs. Ita, quæ tunc vicus paganus erat, nunc est referta viris vrbanis, & tamen antiquum nomen reti- net, quod ex appellatiuo, longo vsu, proprium factum est, quod frequèter apud præcos accidisse, comperimus. Nam & tota ciuitas nostra, apud illos, via Regia appellabatur, quia per illam Romani Reges, qui ijdem Imperatores, vel eorû Legati, Tungrum, nobilissimam tunc Galliarum Metropolim, iter facientes, transibât: cumq; ad Mosam peruenissent, qui ponte carebat, traiectione opus erat. à traiciendo ergo, Traiectum est nuncupatum, quo vocabulo, Iulius Cæsar, tam eloquens, quàm bellicolus, in Commentarijs suis, vtitur sæpè. Et, quoniam Cæsaris mentio facta est, liber hic de Cæsare aliquid interponere, quod ad rem nostram attinet. Quoniam ex claris fundatoribus, vrbes non nihil sibi glo- riæ solent vendicare, vt Constantinopolis à Constantino, à Romulo Roma: Primordium itaq; Ciuitatis nostræ con- denda, Iulius Cæsar fuit, qui cum multis ac magnis prælijs Galliam, Germaniamq; oppressisset, Traiectum, conuenien- tissimum locum hybernandi copijs delegit. Conspexerat enim prudētissimus Imperator, quòd is locus seipsum facillè muniebat, & nihilominus alimenta viuētib; abundè suppeditabat. Habet enim ad Austrum saltus apricos a- mœnissimos, pabulationibus iumentorum aptissimos. Ad Occidentem & septentrionem, patentes campos, satiorum fertilissimos. Nam ad Orientem, Mosâ est, infinitis vsibus accommodus. Cui in modum semicirculi adiunctum Val- lum, omnia castra girando tuebatur, super cuius aggeribus, positi sunt postea muri antiqui ciuitatis, qui vsque in hodi- ernum diem apparent, & non nihil fortitudinis afferunt. Hæc hæcenus deducta, eò spectant, vt, si nobis gloriandum sit de antiquitate, antequam Saluator noster carnem humanam assumeret, anno circiter octauo & septuagesimo ini- tiati sumus: si de fundatore, à Iulio Cæsare originem traximus: si de nomine, à traiciendo flumen Mosæ dictum est Traiectum, quum aliquando, via Regia appellaretur. Si de præfidente Patrono atque Ampliatore, B. Seruatio plurimû obligati sumus, qui Pontificalem sedem, primus huic vrbi intulit, in qua viginti Episcopi resederunt. Pauca igitur Ci- uitates in prociectu nostro sunt, quæ de his æque possunt gloriari. Nam, aut non tam antiquæ, aut à minus nobili con- ditore fundatæ, aut non tam digno Præsidente atque ampliatore memorabiles. Cum Cæsar oppidum construxerat ag- geribus, impleuit Romanis, nam lingua Latina vsi sunt, per multa tempora, vt ex certissimis indicijs adhuc apparet. Et præcipuè omnia, coram Scabinis, & Consulibus negotia, Latine acta sunt, vt constat ex diuersis adhuc Actis, ac litteris hereditarium, transactionum, infra ducentos adhuc annos Latine scriptis. Hucusque Herbinus, Ciuium pars episco- po Leodiensî, pars Duci Brabantia (qui nunc est Inuidissimus Philippus Hispaniarum Rex Catholicus) parit. Qui v- trique, suos ibi habent Præfectos, adilesq;. Senatus, Romanorum more, quotannis nouus creari solebat: Bini videlicet Cois, cum XII. Procoss, ac Quæstore ex vtriusq; Principis plebe. Sed propter turbas, quæ nõ solum huius oppidi Rem- pub. sed totius Belgij statum, pauco ante annos, suscipue deque miserrimè agitarunt, is Senatus constituendi mos, inter- ruptus est, Senatu iam per Principum deputatos ordinato, vsque ad eorum reuocationem perdurante. Primaria Traie- cti Ecclesia, supra crypta exigua, in qua S. Seruatij corpus, miraculis clarum, sepultum erat, opere, reliquijs sacris, Cano- nicorum societate, & amplissimis redditibus nobile, S. Seruatio nuncupata est, religione ac pietate ciuium (vt Vsuardus Martyrologio suo, iussu Caroli Magni cõscripro) vel à Monulpho Tungrèsi episcopo, vt Beda testatur. In qua etiam nû eius ossa, quemadmodum & sex, ex ordine successorum, cum multis alijs præstantissimis reliquijs, religiose asseruâtur, quæ ex Octauiensî Gallia vrbe, S. Seruatius, Hunnorum deuitans tyrannidem, huc transfudit, quarum gratia, ex remo- tissimis orbis partibus, vrputa, ex Styria, Croatia, Slauonia, Hungaria, Bohemia, Elsatia, tota Francia, alijsq; innumeris regionibus, & maximè singulis septennijs, dum sacre reliquia potissimum ostenduntur, turmatim homines aduolare consueuerunt. Episcopalem Tungrensem sedem B. Seruatius Traiectum transfudit. Cui ibidem XX. ex ordine, sancti- tate vitæ clarissimi, successerunt Antistes. Quorum penultimus fuit gloriosus & inclytus martyr D. Lambertus, qui Leodij, pro Christi nomine, sanguinem suum profudit. Cuius discipulus, atque successor, Hupertus, loci, sanguine Ma- gistri, ac Prædecessoris sui consecrati, taq;us affectu, Episcopalem sedem eo transfudit. Cui hoc tempore, Reuerendissi- mus Illustrissimusq; Princeps, ac D. Dominus Gerardus à Grosbeck, S. R. E. Cardinalis, summa cum laude præest. Traiecto plurimum vtilitatis, Iecora præbet, fluuius exiguus quidem, sed subinde niuib; resolutis, aut immodicis im- bribus, ita exundans, vt pagis, ædibusq; vicinis, non parum detrimenti inferat. Profluit non procul à Centronibus, Tun- grosq; alluens, Traiectum, sinuosus, se confert: in cuius suburbio in duos diuisus alueos, totidem etiam locis, urbem in- trat. ibique rursum, altero alueo in plures se pandente, maximam molitoribus, fullonibus, tinctoribus, coriarijs, alijsq; opificibus, ciuiumq; domibus, commoditatem adfert. Demùm, Franciscanos præerluens, omnes suos alueos in vnû cogit, sicq; oppidum effluens, in Mosam se exonerat. Quin & illud memorabile, quòd passim in vicinis Traiecto locis, potissimum verò in Gronseldt, sabulosi è terræ visceribus eruantur lapides, præstantissimi autem in pago Tichen, vrputa, duriores, ac diuturniores. At, deterrimi, in Hunnorum monte, in quibus præter conchiliorum species, in lapidem induratas, animalium quoque ossa reperiuntur. vnde coniecere qui- dam volunt, eos montes, ex diluuij æstibus aggregatos. Quæ de re accuratius differitur in Veronæ descriptione, in operis istius Indice.

LUTZENBURGV M.

LUTZENBURGV M, vel, vt plerique, absque certo tamen Orthographiæ delectu, Lucen-
burgum : Et, vt Meierus, Luceburgum, vrbs eiusdem nominis Ducatus præcipua, Regioni
vniuersæ, quod cum pluribus alijs cõmune habet, appellationem præbet : Quam & ipsa à præ-
tercurrente fluuio Elza fortiri putatur, (Antonino fortasse Alizonia) quasi Elsenburg, & cor-
ruptè Leizenburg, vnde Euphoniæ deinde gratia, Lutzenburg, deriuatum sit. Petrus Appia-
nus, Ptolemei Augustam Romandiorũ huic Belgicæ vrbi attribuit. Sed Volaterranus Con-
stance, vrbem Normanniæ designare scribit, Et ipsos Romandios, Normannos esse: quod ta-
men cum situ non conuenire, Villanouanus obseruauit. Alij, eam ad anilem Melusina præ-
stigiaticis historiam referunt. Sed diuersarum appellationum ratio, fides & defensio penes
ipso auctores esto. Vrbs ipsa est satis munita, sed inæquali situ, partim enim in monte, partim in infima, ac præcipiti
valle exstructa, disparili admodum forma sese spectandam præbet. In ea supremi Consilij Tribunal, in quo & Præses,
& Senatores, causarum Iudices, aliq; nonnulli, ei magistratui veluti subseruientes. Gens ipsa, etsi potiore ex parte Ger-
manica, iuris tamen disceptationes, partim Germanicè, partim Gallicè fiunt, prout Regionis vrbes ac vici alterutra v-
tuntur lingua. Cùm etenim finitimarum ditionum, partim Germanicis, partim Gallicis cingantur limitibus, quam
regionem potissimum, & magis vicinam spectant, eius quoque potissimum moribus, & lingua vtitur. Ex quo necesse
est, Iudices, & eorum tabelliones, aut qui alijs Iudicio quomodocunq; suffragantur, vtramq; tenere linguam. Ab hac
deinde Curia prouocatur Mechlineam, vbi, quæ scripta sunt Germanicè, bona fide Gallicè redduntur. Hæc vrbs, iam
rum à primordio Comitatus titulo insignis, postea in Ducatus dignitatem, qua hodiè adhuc vtitur, euecta fuit. Hoc
aliqui VVëcellao Romanorum Regi, alij Carolo quarto tribuunt. Conradus autem Verzerius, Henrico septimo ad-
scribit, primo, ex ea familia Romanorum Imperatori. A eadem primariam, numini dicatam, sub D. Nicolai tutela, ex-
hibet, priuatas ciuium ædes mediocres, pleraque bellorum iniuria, non optimè restauratas, complures etiam desola-
tas. Non enim existimo, multo plures inueniri vrbes, in quas tam hostili mente, bellorum furoribus, offensa fortuna
defæuerit, atque in hanc Luceburgici ducatus Metropolim. Quæ non ab externo tantum milite, potissimum verò à
Gallo, quem offensum, insultantem que sibi frequenter, magno cum detrimento sentijt, sed domesticis etiam dissidijs
attrita, fracta, & mille calamitatibus exposita fuit. Quales certè maximas, anno M. CCCC. XLII. perpeffa. Quas hunc
in modum Meierus Annalium Flandicarum libro XVI. describit Elizabeth dux Lutzeburgen. quæ primùm Ioanni
Brabantio, inde nupta Ioanni Bauaro, per hæc tempora multis iniurijs afficitur à suis popularibus, qui consuetos cen-
sus & redditus pendere illi detrectant. Hanc rebellionem ipsa Regio Luceburgensis, & Theonis villa in primis incepta-
bant, suam que dominam portis excludebant. Vidua misera ac desolata, nisi ad Philippum quò confugeret, non habe-
bat. Hunc igitur multis precibus sollicitat, vt pro honore patris sui, simul & auunculi, quos ambos deinceps habuerat
maritos, auxilium præbere dignetur, alioqui viuendum sibi fore in inopia & miseria. Philippus, certus sibi perire, quic-
quid periret amittæ, & mareretæ viduæ, mox concilio suorum coacto, auditis que sententijs, monet hortatur que Lu-
ceburgenses, iniurijs desistat, debitam suam dominam honore colant, nihil nouarum rerum moliantur, debitum, con-
fectum que censum pendant, pacem cum illa custodiant, alioqui contra tantam iniuriam, omni se ope illi auxiliatu-
rum, se esse ex pactis, eius vnicum, & verum heredem, se Principem Ducem futurum Luceburgensium, non passurum
se, vt damni quidpiam Ducatum inferatur. His Philippi monitis minimè parendum Luceburgij existimant: sed ad
Guilhelmum Saxonie Ducem, qui se eius Ducatus dicebat hæredem, confugiunt. Habebat enim Guilielmus in ma-
trimonio neptem ex filia Elizabetha Sigismundi Imper. Elizabetha nempe filia illa Sigismundi ex Alberto Imp. viro
suo liberos reliquit Ladislaum Regem Vngariæ sine liberis immaturè defunctum, & duas filias, maiorem Guilhelmo
isti Saxonie Duci, minorem verò, nuptam Cazimiro Regi Polonie. Octingentos circiter pugnatores ab Guilhelmo
accipiunt Luceburgij, qui ductore quodam Comite de Clito, aduenientes, bellum facere cõperit vniuersis Castellis,
quæ adhuc in Elizabethæ persisterant fide. His Philippus cognitis rebus, Ioannem Comitem Stapanum, cum forti
manu pugnatorum, quos ex Ambianis, Atrëbaribus, & Morinis conscripserat, ad se accersit in Burgundiam, præmit-
tit que Simonem Lalanum, cum quadringentis pugnatoribus, vt cum Comite Varnenburgensi, cū domino Salucen-
si, & Henrico à Turre, qui fideles adhuc erant suæ dominae, se coniungat, bellum que facere, ac resistere hostibus inci-
piat, ipse statim, cum nobilitate Burgundica, alijs que nobilibus, & bellicosis viris, subsequitur. Lalanus apud Harlo-
nem, Philippus statim adueniens, ad luodium oppidum, castrametatur: Et Villiacum, prædonum receptaculum, vn-
de Iacobus Bellomontanus vicinos infestabat, cepit. Promouit inde copias ad Luceburgum, scalisque de nocte, muris
ad motis, haud magno negotio, per fortissimos exercitatisimosq; milites suos, cepit. Primus Gauarus Quieretus mu-
rum cum suis superauit, in oppidum euasit, portam que effregit, per quam plerisque ductores cum militibus circiter
ducentis, intromisit, forum que occupauit. Ad clamorem oppidi capti, Germani in arcem confugerunt, incensis per-
pulchris circa illam ædificijs, cum grandi ciuium damno. Stapanus oppidum ingressus, arcem obsidet. Ciues, amisso
oppido, trepidi fugiunt ad Theonis villam, desertis omnibus fortunis suis. Philippus oppidum plenum inuenit diui-
tiarum: Direptum ac deprædatum totum. Rixa inter nobiles, ac militem orta, de præda ex æquo diuidenda, vt erat
promissum: sed nobilitas vbique superior, longè meliorem tulit partem, militi, quanquam grauius quiritanti, non
nisi viliora, cesserunt. Comes Clitanus, de nocte se ex arce proripuit, fugit que Theonis villam. Obsidio arcis tenuit
circiter ternas hebdomadas. Tandem Clitanus suorum pactus duntaxat vitam, arcem Philippo dedit. Ita Dux
breui tempore, nullo que magno suorum damno, toto ducatu potitur, Elizabetham que amittam do-

mum restituit, vt omnibus emolumentis & fructibus, vti antea, in vita fruere, acce-

pturus ab illa, quinque circiter milia ducatorum. Ita assertur Luce-

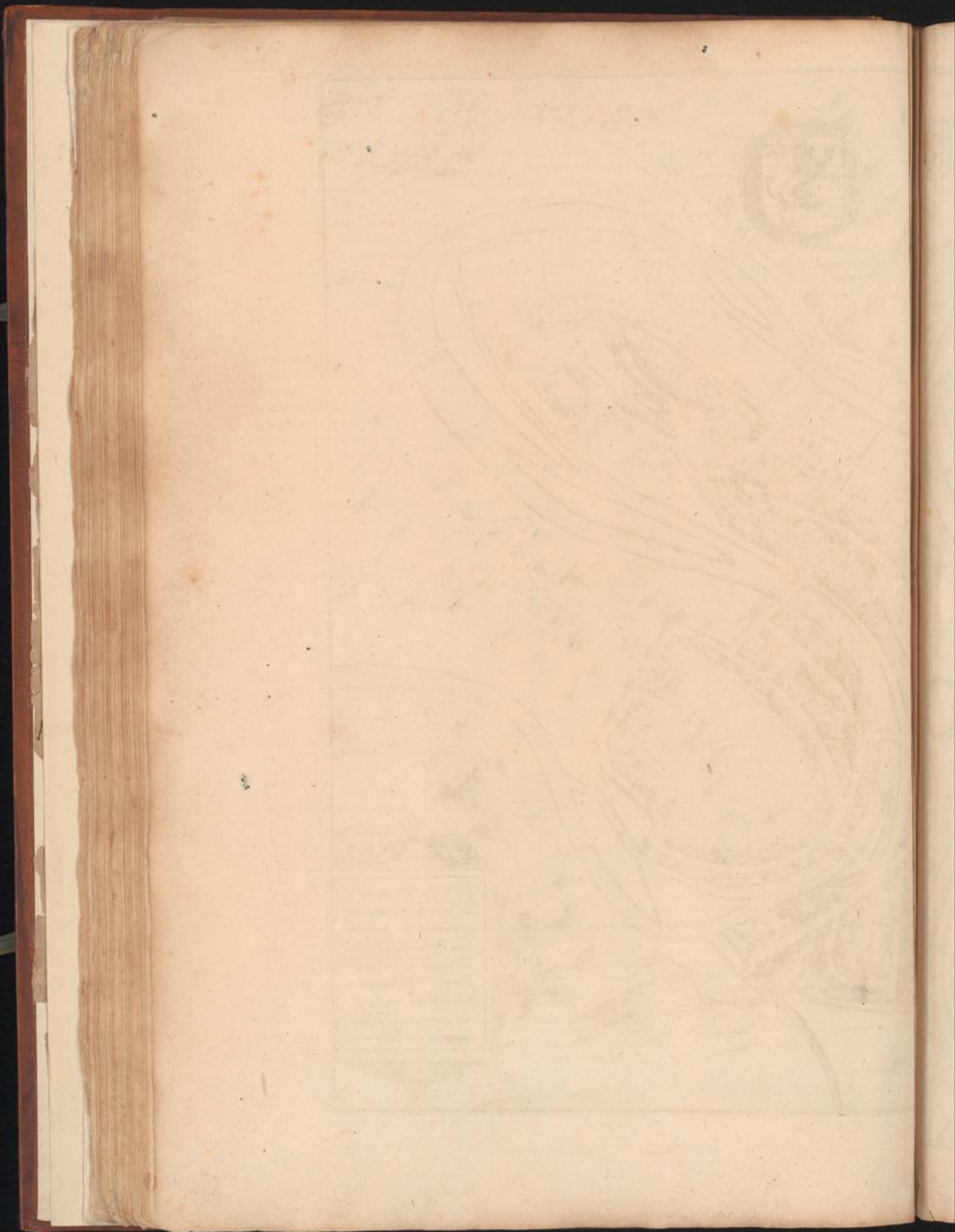
burgicus Ducatus, quem etiam nunc Philippus

Hispaniarum Rex, Ducatus ti-

tulo possidet.

ARNHEMIVM.

ARNHEMIVM, Tacito, vt Diuæus, & B. Rhenanus afferunt, Areuacum Geldriæ oppidum, in dextri Rheni ostij, dextra ripa, medium milliare ab eo loco, vbi altera sit Rheni sectio, cuius dextrum brachium Insula, ac ibidem fossa Drusiana, dici incipit, Asciburgium, id est, Donsburgum vsq; Insule verò nomen ei ostio manet, vsq; dum mari Australi, vulgo *Südersee*, excipitur. Oppidum est florens vtcunq; ac primaria Velaunæ insule, quæ & Veenauia, id est, Paludū Insula, vulgo *Die Velaw* appellatur. Inferior insule pars Hollandia nuncupatur, & Vltraiectensis tractus, circa Batavodurum, id est, *Wick te Duersteden*, vbi Rheni medius alueus nomen mutat in Leciam. Est autem eius insule territorium paludosum, ac vliginosum, syluisq; confitum, vtpote quæ ferinarum affatim præbent venatum; eius latera clauduntur ab ortu Insula, à Septentrione eo mari, quod *Südersee* vocant, ab occidente, *Wicht* flu. à meridie Rheni, seu Lecio fluuiio, vnde abunde piscium ipsis suppeditatur. Supremum Geldriæ ius & Cancellaria, Arnhemium obtinet, subditas habens vrbes, earumq; præfecturas, VVageningū, Hattenum, Hardeouicum, Elburgum, sitas omnes in ea Geldriæ parte, quæ Velaunia vulgo nuncupatur. Complures etiam continet vicos, suos habentes magistratus, omnes tamen summo Velaunæ Præfecto subiectos, Arnhemij autem Geldriæ Dux sedem olim, ac Prætorium habebat. Ibidem nunc & Prouinciæ Præfectus degit, & Curia Iudicialis Geldriæ atq; Zutphanæ Senatus, quem magistratum instituit Carolus V. posteaquam eam Prouinciã armis Anno M. D. XLIII. recepisset. In eum Magistratum adlegit vnum Cancellarium, & Senatores decem; eorum quatuor ex nobilissimis, quatuor Geldriæ Regionum viris, sex reliquos ex Iuris & legum consultis. Hi magna profus auctoritate ius dicunt, nec ab eorum sententia concessa est appellatio. Est hac ipsa quoq; in vrbe Ratiocinarium à Philippo Catholico Rege institutum Anno M. D. LIX. ad quod omnes Geldriæ, Zutphanæq; Magistratus, siue iuris dicendi, & rerum criminalium Præfecti, siue pecuniæ publicæ, atque ærarij Quæstores, suas administrati muneris rationes referre iubentur.

VENLONVM.

VENLONVM, opp. Geldriæ, arte & natura munitum, in dextra fluminis Mosæ ripa conditum, & dimidio disitum à Strala milliari, mercimonijs pollet. Vbi anno M. D. XLIII. Cluizæ Dux Carolo V. Cæsari sese dedit, concordia inter vtrunq; Principem deinde cōsequuta. Hinc Guilielmus Veldius, homo doctissimus prodijt.

GELDRIA.

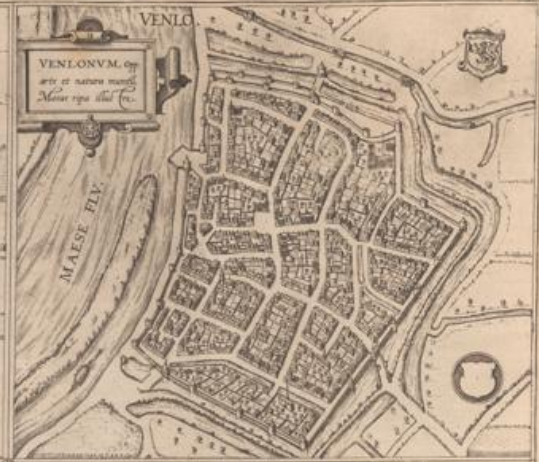
GELDRIA, paruis duobus milliariibus Strala disita, vrbs ipsa est, abs qua tota Regio nomen, idque hac occasione acceperit: Sunt, qui constanti narratione perhibent, tempore Caroli Calui Imperatoris, circa locum illum, in quo est Geldria oppidum, horrendam quandam, ac venenosam beluã, iisque locis ante id tempus nunquam visam cognitamque, sub arbore esculo delituisse, magnitudinis immensæ, sauitiæque incomparabilis. hæc agros, camposque deuastans, nec pecoribus, nec iumentis parcens, ipsis etiam hominibus, à quibus non abstinuit, vsque adeo formidabilis ob inexplebilem voracitatem, ac atrocitatem euasit, vt finibus suis cedere complures, seseq; solitudinibus abdere coegerit. Duo verò cuiusdam à Ponthe filij, partim, vt sibi ipsis, partim etiam, vt publico vicinorum commodo prodesse, miris technis, audaciaque incredibili beluam aggressi, post dubium, varium certamen ac luctam, tandem superiores belua euasere, eaque interfecta, haud ita procul à Mosæ fluuiio, ad Nerfæ ripam, in memoriam rei arcem extruxere, cui Geldre nomen fecere, voce ex continuo & miserabili, ac identidem repetito mugitu eius beluæ, quem, dum cederetur, edebat, mutuata.

RUREMUNDA.

RUREMUNDA, Præcipuum post Nouiomagum Geldriæ Ducatus oppidum, ad Ruræ fluuij ostij, situm, vbi Mosæ miscetur, habitatore frequens, situ, natura, arteque munitum, tribus Venlono milliariibus distans. Episcopali nostris temporibus dignitate ornatum, cui D. VVilhelmus Damasi Lindanus, varijs in re Theologica aditis libris clarus, primus episcopus præest. Nobilium ingeniorum Ruremunda ferax quouis tempore fuit. Hinc namque editi Bartholomeus ille, Cœnobij Bethleemici Prior, multorum auctor operum, Et Dionysius Rickel, eiusdem Cœnobij Monachus, vir eximie doctus ac celebris, multorum librorum tanta cum laude Scriptor, vt præter D. Augustinum apud Latinos parem habuerit neminem. Sub Ruremunda, & vrbes & Magistratum sunt præfecturæ: Vrbes quidem Venlonum, Geldria, Stralena, VVachtendonchum, & Hercules vrbecula, vulgo *Grædelens* in Ducatu Iuliacensi; Præfecturæ autem harum ipsarum vrbiũ, & magistratum Kesselij, Monsfortis, Melderij, Crickenbekij, Echtij, Sub Otthone III. Geldrici Ducatus Comite, maxima Ruremunda incrementa sumpsit. eam namque tunc temporis vilissimam, muris cinxit, & ciuilibus priuilegijs consecrauit.

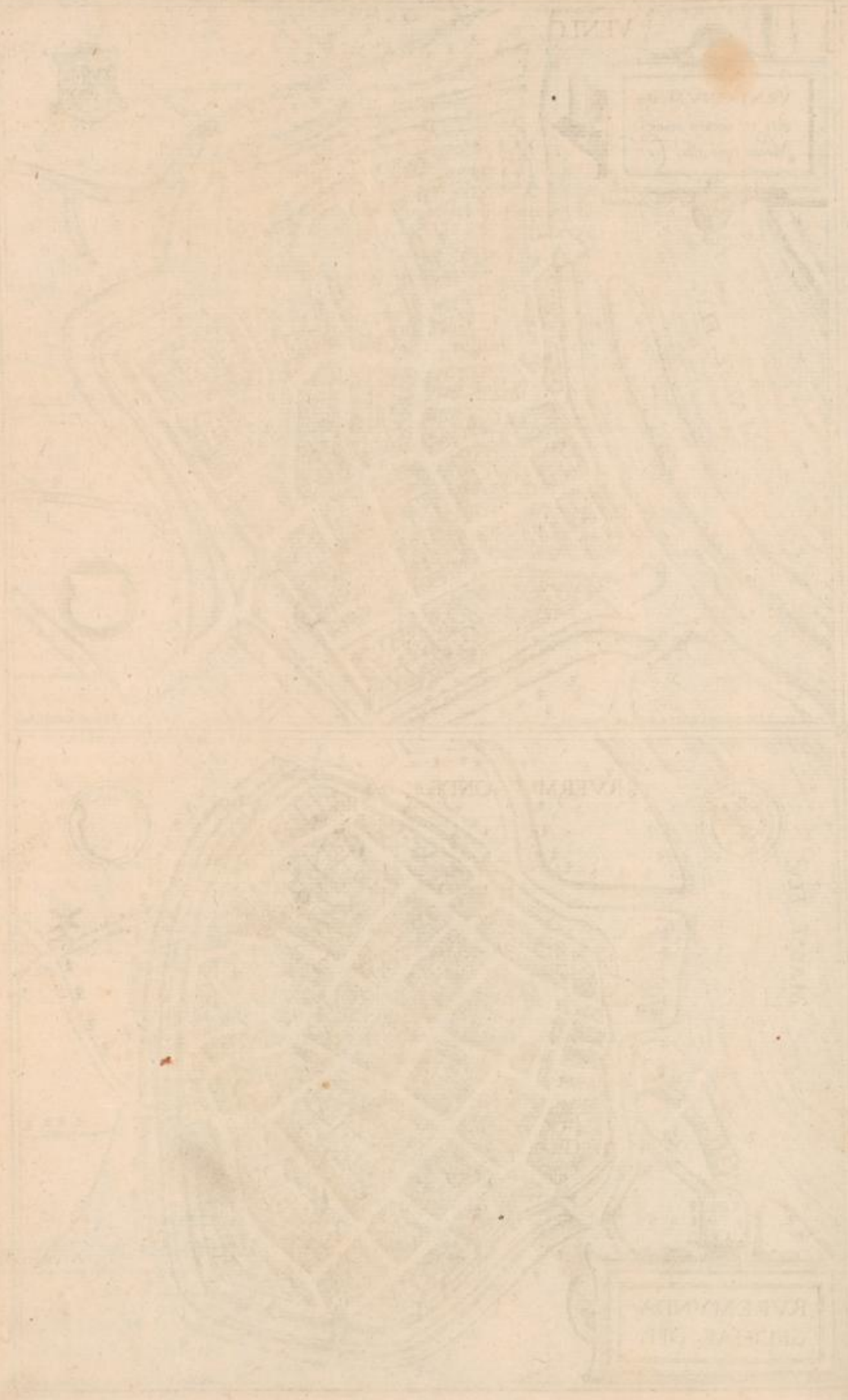

1714

RECEIVED
OF THE
TREASURY

RECEIVED
OF THE
TREASURY

NOVIOMAGVS.

NOVIOMAGVM, urbem suam indigena, nunc regnum, nunc basim imperij, appellant, quod vna sit trium earum, quas Carolus Magnus, quodam sibi sedes d. legerat. Primam aiunt Aquisgranum fuisse, secundam Nouiomagú, tertiam Theonis Villam. De origine eius, Gelden Aurius ciuis, in historia Batauica, à Mago potentissimo Gallorum Rege, Ditis filio, conditam, & de eius nomine Magam appellatam fuisse, tradit. Post temporis progressu, à Batone Cattorum Regulo, istuc transmittente, loci amœnitate capto, tum etiam antiquæ nobilitati istuc gratificaturo, in stauratam atque auctam, triplici mœniorum ambitu cinctam, ac inde Nouiomagum vocatam. Addit idem, Batonis filium Helsingium patriam suam summoperè ornasse, vnde procliuior eius pars, etiam nū ab eo, Mons Helsing dicatur. Postremò adiungit, omnium ordinum consensione, à Batauis regiam, ac prouinciæ caput constitutam esse. Vtunque est, liquet, perantiquam esse urbem, ad eam Rheni partem collocatam, quæ Vahalis vulgo vocatur, flumen inibi & latissimum, & altissimum, duobus miliaribus ab arce Rauentenia distat. Aedificiorum structura nobilis profectò est, & firma: populosa & diues. Nam postquam nouissimi ad Austriacam domum redijt, ciues cum mercaturis faciendis, tum litteris operam dederunt, antea ferè nulli rei intenti nec assueti, quàm bello, & armis. Habuit tamen diuersos viros olim litterarum doctrina illustres, qui varia opera, & se, & Repub. digna, ediderunt: vt Theodoricum Borguuum, Ioannem Henricum, Henricum Bronchorstium, & D. Franciscum Craneveldium, Mechliniensis Regij concilij Senatorem, virum vt doctum, ita singularem, virtutis & studiorum patronum, Gerardo quoq; Falckopyrgico patria est, singularis eruditionis viro. Sunt etiam istuc innumeri alij, bonis literis dediti. Inter alia quoque gymnasium erectum, in quo à septem magistris vtraq; lingua, Latina & Græca, singulari Reipub. vtilitate & laude docetur. Templorum, quæ ibi ornatissima arte sunt, omnium excellentissima est basilica D. Stephano dicata. Inter rerum porrò miracula, perantiqua est arx illa, in colle sita, vrbi imminens, quam à Julio Cæsare ædificatam, aut saltem instauratam aiunt, quasi dominatricem, atque exploratricem subiectæ atque circumiacentis vicinix. Ambigi profectò possit, an vlla alia totius Belgicæ specula amœniorem, regionum, fluuiorum, agrorum, terrarumque prospectum habeat. Hic iuxta atque in vicinis municipijs reperitæ aliquando prisorum Romanorum reliquie, puta numismata, lapides, marmora, instructissimarum domorum parietinæ, sepulcra, monumentaque, solerter perquirendi, perscrutandique terræ viscera desiderio ciues afficiunt. Cuius rei luculentissimus testis est, instar multorum, Ioannes Falckopyrgicus ciuis Nouiomagensis, homo virtutis, & antiquitatis per studiosus, qui domi suæ tres aut quatuor tabulas marmoreas ostendat, vnâ cum illustrium virorum elogijs, epitaphijs atque inscriptionibus. Habet etiam Nouiomagum vicecomitatus titulum, estque vrbs & feudum Imperij. Monetæ cudentæ ius habet, vt & cæteræ Imperij vrbes liberæ. Prouocatur inde non ad Geldriæ Cancellariam: sed rectè ad Aquisgranensem curiam. Quotannis certum hominem Aquisgranum mittit, qui desert eò cheirotecam piperis plenam, Imperialis feudi agnitionis ergò. Philippus tamen Rex Catholicus, vt Dux Geldriæ, istuc, quemadmodum alibi, monetam percuti curat. Ecclesiasticus ordo eius vrbs paret Archiepiscopo Colonienfi, quod nunc nouorum Episcoporum in hisce regionibus institutio perturbauit. Hæc vrbs totius Ducatus, & singulatim primæ tetrarchiæ Geldriæ, omnium amplissimæ, caput est, cuius territorio comprehenduntur, Tiletum, & Bommela, ciuitates muris clausæ, Gentum vel Gandauum, & Bommelerouerda, non quidem mœnijs cinctæ, attamen priuilegijs & immunitatibus donatæ; item superior atque inferior Batauia, cum tota ea plaga, quæ Mosa & Vahali fluminibus includitur, adeo, vt generatim omnes hi municipes se Nouiomagi sistere, iure cogantur. Accessit hæc ditio Geldriæ Ducatui, Anno M. CC. XLVIII. hac ratione. Otto II. Comes, Guilhelmo Romano Regi vnum & viginti millia infecti argenti pondo, mutuo dederat ea lege, & conditione, vt, nisi certa die commodatam pecuniæ summam persolueret, Geldriensis in eam possessionem, vt suam ac propriam, veniret, quæ conuenta, pluribus etiam conditionibus additis, postea à Rodolpho itidem Romanorum Rege confirmata sunt. Cum verò, ad constitutum tempus, siue propter ærarij tenuitatem, siue incuria quadam, pecunia illi reddita non esset, ex conuentu, certis tamen conditionibus, Nouiomagensis ditio, Geldriæ Comitatus cessit.

NOVIOMAGIVM sive Nouiomagum vulgo Noyonem in terra galli Francorum Regis tibi Germaniae primaria.

INSVLA

FLANDRIA, latioribus quondam extensa terminis, hodie Brabantia, Hannonia, Artesia, & Oceano finita, in tres diuiditur partes: In Flandricantem, siue Teutonicam, in Gallicantem, & Imperatoriam. Gallicans dicitur, eo, quod lingua vtatur Gallica; iungitur à Septentrione Gallia Teutonice, à Meridie attingit diocesim Cameracensem, ab Oriete Scaldi flu. ab Occidente Liza flu. & Artesia terminatur. Regio haud ampla, ac supra, quam dici queat, fertilis, cū rerū omnium, tū in primis frumētī, & rubeæ Tinctoriae, seu Erythrodani, prae-
ta ac pabula letissima, vnde pecudū, iumentorūq; abunde alunt. Continet oppida ciuitatesq; elegantes, & opulentas, quarū prima est INSVLA, vulgo Ryffel, ciuitas perpulchra, & diues, mercatorib. locupletibus frequens, ac opificum mechanicorū; Textorum praecipue, ingens numerus, qui per omnē fermē orbem, merces mittunt varias, ita, vt haec, post Anuerpiam ac Amsterdamū, primas in mercatu teneat, Insulę appellationem ex eo, multis perhibentibus, obtinens, quod in paludibus olim & stagnis, quae postea temporis diurnitate, atq; hominum industria, vel siccata, vel terra oppleta fuerint, insulae ad modū sita esset. Alij narrant, ex multis illic circumiectis insulis, id vrbi nominis accidisse. Iuxta mœnia, qua regione arx collocata est, labitur fluuiolus, qui Lentij Atrebatū ortus, incitato ad Septentriones cursu, Disselmontij se in Lisam confundit. Insula Messenijs tribus abest miliaribus, quinq; Tornaco, paulo amplius Ipris. Condidit Balduinus Barbatus, Flandriae Comes, anno septimo supra millesimū, Qui deinde Barbati filius, vbi natus fuit Balduinus pius, ex loco etiā, Insulae cognomentū tulit, abs quo vrbs, quae ipsius esset patria, multis aucta beneficijs, muris quoq; anno millesimo, sexagesimo sexto, conclusa fuit. Is deinde, magnificum illud templū, quod à D. Petro nomen habet, excitauit, in quod & splendidissimū Canonicorum Collegium, amplissimo ad eam rem constituto censu, coopertauit, interq; ipsos canonicos, Tornacensem, ac Morinensem episcopos, accenseri voluit. Haec vrbs, praualidā habet arcem, in qua veteris arcis Bucanæ (quae primū eorum, qui Regis Galliae nomine, Flandriam administrarunt, Praetoriū fuit) reliquiae visuntur. Hi, cum initio dicerentur Nemorarij, quasi Nemorū Praefecti, & custodes, ad summam dignitatem peruenerunt. Eo bello, quod Ferdinandus Flandriae Comes, in Philippum secundū Galliae Regem, & Ludouicum Principem, eius filiū, Diui postea Ludouici patrem, gessit, Insulae capta, & incendio consumpta, de hinc restaurata, bello rursū exitiali, & toti Flandriae tantum non inter necino, exarsit, in hostium potestatem redacta, multis vexata modis fuit, quae de re Flandriae Annales Meieri, libro VIII. consule. Eadem hodie pulchris aedificijs, illustrib. ac nobilibus familijs, mercatoribus ditissimis frequens ac celebris, multos etiam habet industrios artifices, qui mercū diuersa genera, praecipue autem ea, quae Belgae Saiae, ostadia, inuersa, & quae iuxta Gallicum Idioma, quod colorem pro diuerso positū, mutare videantur, variantia dicuntur, ad pretij cuiusq; modum, conficiant. Imò tam frequentes Mechanicis incumbunt, vt, quod vix alibi videre est, haud reperias pueros, quatuor annos natos, qui non sufficientes sint suo labore, victum sibi comparare. Cū enim ingentem pannorū copiam concinnent, hi aut fila fuso ducunt, aut in globulas ea redigunt, aut lanā tractant, seliguntq; aut aliud quippiam operae impendunt. Hac ipsa in vrbe, curia est iudicialis, eademq; ratiocinaria, vt quae Fisci etiam rationibus praesit, ei quidem similis, quae est Bruxellae, sed, quae tum plus auctoritatis habeat, tum res plures tractet, latiusq; dominetur. Cōplures etiā habet Municipales prouincias, quae suas illuc rationes referant, Flandriam, Artesiam, Hannoniam, Namurcū, & Mechlineanam ditio-
nem. Quin & eū, quem dicunt, Burgundiae liberum Comitātū habuit, quoad paucis ab hinc annis, nouum eodem loci Ratiocinariū institutum fuit. Hunc Magistratū Philippus Burgundiae Dux, Audax cognominatus, prudēti consilio instituit, vt tanquā sanctius quoddam Antistitū Iustitiae Concilium, & ius Prouincijs diceret, & aerarij sui rationibus praesesset. Qui tamen ei successit filius Ioannes, cum Senatū huic tantae negotiorum moli non sufficere animaduerneret, bipartitō hunc diuidens, apud Gandauos aliam condidit Iudiciorum curiam, vt ibi quidem Iuris controuersiae deciderentur, penes Insulanum autem Concilium, aerarj ac fisci Principis auctoritas, & veluti summus tribunatus esset. Ibi Concilij Praeses, & quatuor rationum magistri, quibus adduntur quinque, vt vocant, auditores, tres Notarij, & alij nonnulli, eius Magistratus functionē aliquam sustinentes.

Horum fidei committuntur codicilli, ac Regesta, quae dicuntur, priuilegiorum, cuiusq; modi Princeps Reipub. largiatur. Insulae demum, per amplexum est Comitio ac dominatus, & paucis, totius Flandriae Gallicae caput, ac Princeps.

1. La porte de St. Pierre	11. Eglise de St. Catherine
2. La porte de Valenciennes	12. Eglise de St. Andre
3. La porte de France	13. Eglise de St. Martin
4. La porte de St. Jean	14. Eglise de St. Nicolas
5. La porte de St. Roch	15. Eglise de St. Omer
6. La porte de St. Martin	16. Eglise de St. Julien
7. La porte de St. Eloi	17. Eglise de St. Sulpice
8. La porte de St. Pierre	18. Eglise de St. Remi
9. La porte de St. Jean	19. Eglise de St. Laurent
10. La porte de St. Martin	20. La porte de St. Pierre

DVACVM.

DVACVM, in Flandria, Hannonia, & Artesia confinibus, opp. quo non aliud moenibus & incolis cultius, munitiusque, aquis quam optimè instructum, fontes liquidè limpidissimos habet cõplures, vnum prope D. Amati, maximè celebrem, qui Mauronti, cui sacer est, nomen cõepit. Altissimo aggere, quasi perpetuo quodam monte cingitur, quem binæ etiam fossæ, aquis refertæ, venustissimè ambiunt. Scarpo itidem fluuio irrigatur, qui prope Atrebatum ortus, in hanc urbem Duacensem, duabus illabitur faucibus, inde frequentibus diductis riuulis, præterquam, quòd varijs in locis oppidanis vsui est, & emolumento, vbi se tandem colligit, ibi demum aquis adauctus, nauigabilis redditur, vt onustas mercibus cymbas Tornaco, Aldenarda, atque Gandauo, in Scaldin, notum & celebre flumen, per oportunè deferat. Duacenses olim Catuacos fuisse, Cæsaris Commentariorũ Scholiastes palam fecisse, Iacobus Lessabeus, Marlianus, & alij asserunt. Sunt vicissim, qui dubitant, cum locus ille Cæsaris in Commentarijs ita legatur, vt nihil ea de recertè habuere. Id visum est, cum superioribus sæculis sæpè, tum Auorum Patrumque memoria, quando finitimi Franci in Gallia excurrerunt. Magis verò postremis hisce annis, quibus funestis, & perniciosis seditionibus, vniuersum Belgium exarsit, quibus ne in minimo quidem contra Regem Philippum itum est. Cum Infulis, Orchiaco & confinibus inferioris Flandriae in summa est, & vnum eius Prouinciæ statum constituit. Rempub. habet optimè constitutam, ab alijs municipijs plane diuersam. Concurrunt enim in ea tria Rerumpub. genera. Regem suum supremum, & monarcham agnoscit: deinde sunt in ipsius corpore, mira quadam maiorum prudentia, duo ciuitatis Prætores, vnus in criminalibus, quem Balliuum; in ciuilibus alter, quem Præpositum vocant, ad quos non cognitio, sed sententiarum à Magistratu latorum, executio pertinet. Habent ij perpetuam dignitatem, & hereditariam. In Magistratu sunt XII. vt vocant, Scabini, & V. Viri alij, qui XIII. Mensæ ex toto populo à IX. viris ad hoc ab ijs, qui Scabinatum defunguntur, nominatis, eliguntur. Quæ speciem Aristocratia ferunt. Deliguntur enim pauci, & optimi. Quinetiam nullo Nobilitatis respectu, de Plebe vocantur, in quo Democratia versari videtur. Et hæc quidem de Duacensi Repub. & ciuitate: nunc ad urbem ipsam redeamus. Proximum foro est Capitolium Valencenari haud absimile. Alterum moenium, quæ hic geminata conspiciuntur, ad imam aluei crepidinem, arcendis hostibus, prouide collocatum est. Verba sunt Lessabei, Putatur autem, de Arce perueteri hic agere, prope D. Amati, in qua turris fuit stupenda altitudine, ac vetustate, cuius visendæ causa, Architecti, ex Italia, & alijs mundi partibus, huc frequenter concedere solebant. Eius immensa altitudo obstabat, cum alia à ciuitate erigeretur, ne is, qui perpetuo in summa curia specula, excubias agit, in omnes portarum vias, pandere visum posset. quam obrem diruta est. Domus contigua, partim in publicos carceres, commutata, partim in Orphanotrophium, cl. florenis annis eo ex munere donatum, quo Rex Catholicus, Carthusianos, qui Valencenens in hanc urbem aliquando commigrare statuerant, ornaturus erat. A paucis deinde annis, moeniorum forma profusè immutata fuit. nec enim geminata sunt hodie, sed perpetuus, altusque agger, duplici aqua munitus, vniuersum urbem circumdat. Templum habet non pauca eximia vetustatis. Præcipua sunt Apostolorum Principis, & B. Mariae sacrum, sub Clodoueo Francorum Rege, Anno à Christo nato l. erectum. Quorum hoc hodie sacellum est in D. Amato, in sinistram chori. Quatuor Diuorũ reliquias adseruat, in quibus Mauronti Diua Rictrude, quæ Marchensis colitur, genitrix: Illud molem habet, ædificandæ ad templi crepidinem turri, iam olim apparatæ. At vereor, ne noctua illis aduolauerit, nempe Babylona potius, quam Pyramidem comminiscens. Et aduolauit aliqua certè: iacet fundamentum, & columnæ etiamnum interruptæ. quod si emergerit vnquam, futurum, vt Pyramis, qualis nūquam in Flandria, exstet. Nundinæ binæ, Ad Kalendas Sextiles, & Octobres. Frugum maximus mercatus. Conuehuntur autem ex Austrebanensi, & Artesiaco agro. Lanarum peculiari colore tingendarum ius habet. Ager est supra Duacum, Atrebatem vsque, compascuus atque arabilis, at rarè in proximo syluæ. Lignis vitur aduectis, ex syluis, quæ sunt ab altera visibus parte, Tornacũ versus, satis frequentes. Aedes sunt pleraque non dicendæ venustatis. Genus hominum, nihil minus, quàm effeminatum, proinde pugna. Itaque propellendi hostis spem, non collocant in adscitiorum militum centurijs: quin prius habent, suum defraudare ararium, suoque discrimine, superstitem seruare urbem, quàm alieno ferocire præsidio. Quamquam tamen, sub Carolo Quinto, & ante ipsius quoque tempora, licet rarius, præsidiarium militem admiserint. Ab eo vero tempore, eã huic urbi fidem, et in Gallia finibus constituta, Philippus Rex semper habuit, vt proprijs sub vexillis, ciues militent, ac Patriæ defensionis præsent. Ob quam quidem incollarum tum fidem, tum constantiam, tanta in hanc urbem Regis liberalitas exstitit, vt quicquid M. sue ex arario, dotis nomine, debebatur, id omne in magistratus, & vniuersitatis ornamenta conuerterit. Celebrem hic namque Academiam, à Romano Pontifice approbatã, Anno cl. l. LXIII. multis ab utroque, immunitatibus, & priuilegijs donatam, instituit. Quæ quidem maxima huic urbi ornamenta hætenus conciliat, cum ex paupere municipio, opulentã urbem, ex tugurijs, & casis, ardes magnificas, & insulas: ex parua denique, magnam effecerit. Inuexit mercimonia, opes, prudentiam; toti demum Belgio, præcipuè vtilis, in qua cum omnium facultatum scientia, eadem opera etiam linguam Gallicam Studiosi addiscant, qua in omnibus ferè Belgij Aulis, & tribunalibus, passim res forenses tractantur, & mercatores in negotijs aliquantò libentius, quàm sua vtuntur. Ad hoc Gymnasium amplificandum, summa Regis accessit liberalitas. Domum maiorum suorum, & Arcem, quam hodieque vulgus Aulam inferiorem: *la Basse court*, appellat, in Collegium Facultati Artium donauit, in quo adolescentes in literis & Philosophia exercerentur, locum sanè ad Musas ad commodatissimum, quod ad situm attinet, vndique cinctum flumine. Deinde scholam publicã, amplissimã domum exstruxit & Macellũ. Ex sua dote in singulos annos l. millia florenorũ Academia donauit, ex qua summa, omnium Facultatum Professoribus salaria dantur. magnus est auditorum numerus, maxime Anglorum, & tanta docentium diligentia, & doctrina, vt hæc iuuentula, non tantum Auiam Agrippinensem Scholam, sed matrem etiam Louanensem facillè agnoscat. Regia ista liberalitas, duorum potentium ac nobilium Abbatum studium, sed mirum in modum inuiraui, D. Ioannis Lentailleri Aquicinctensis, & D. Arnoldi Gantois, Marchensis qui, cum prius vnum Collegium communibus sumptibus cogitasset, ad incrementa studiorum, mutatis in melius animis, Aquicinctensis solus tam amplium Collegium excitauit, vt facile cl. conuictorum, vt singuli cubiculum habeant, sit capax. In quo Collegio amplam quandam domum Societati Iesu donauit, eosque disciplinæ præfecit. Marchensis item, non quidem tam amplum, sed multo splendidius, erexit. Mirum est, quàm in his Gymnasijs & literarum, & Philosophiæ studia, æque colantur, quamque proinde ad superiores facultates idoneam iuuentutem transmittant.

DOVAY

DVACVM. Caesarem urbe, tan-
fsta. quae inuoluit, et hincuram d'
de legatione ornata d'

S. JULIEN

Slusa, Teutonicæ Flandriæ oppidum, per quàm elegans, quondam *Lammis vliet* / ut palam fit ex publicis litteris, nuncupatum, copiosum olim, & diues, quinque Middelburgo, tribus milibus à Brugenſibus abeſt, qui arte, manuq; factò aquæ ductu, ſeu Canali largiſſimo copioſiſſimoq; omnes eius territorij aquas, ſingulari induſtria, facile vnum in locum colligunt, easq; pluribus ſoſſis nauigabilibus, per vrbe ducunt, ac vnũ in alucum denuò reuocatos, ad Dãmm oppidũ, indeq; ad Catarrhãctas, *Ter Sluſſen* vocant, deducunt, eiq; Reia, nomen faciunt. In cuius exitu, portu etiam, quo Sluſa opibus olim floruit, (quando nõn minus, quàm tunc etiam temporis Bruga, Hanſeaticis Orientalibus mercatoribus domicilia præbuit) tota Flandria Teutonica cõmendatur. Is, quingentas naues facile admittit, ſicuti & annales Flandriæ perhibent, Anno M. CCCC. LXVIII. paulò ante natalem Dominicum, in hunc portum appulſas centum quinquaginta vno tempore naues mercatorias, inſpectasq; ab oppidanis magno gaudio & lætitia. Verùm hunc portum & oppidum Sluſanum, temporum iniuria collapſum, Brugenſes nunc reſtaurare, & beneficijs augere inſtituunt. Ad oppidi latus, arx egregiè conſtituta, quam Rex militum præſidio tenet. Dux autem Bouillonius, & Gallicè Admirallius, ſiue maris Præfectus, ille prius Heſdini, hic poſterius, ad Quintini vrbeſe capti, & in cuſtodia illic habiti fuerunt. Ea arx, licet nunc ab oppido ſeiuncta ſit, illi tamen antea per ædificia complura, quæ deinde conſultò Brugenſes euerterunt, coniuncta fuit. Sluſanum nanq; oppidum, bellis contra Brugenſes & diſſenſionibus fractum, ad extremum, etiam venditione ipſis à Principe additum, in eorum poteſtatem deuenit. Acerrimæ namq; diuerſis temporibus commerciorum cauſa, inter Brugenſes & Sluſanos vigerunt contentiones, quarum præcipuæ Anno M. CCC. XXII. quas motum nouum, ſiue magnum vocarunt, hac occasione ſumplere initium. Ioannes Comes Namurcenſis, filius Principis Guidonis, patruus magnus Ludouici Comitis, ea tempeſtate portum Brugenſem, ad Sluſam poſsidebat. Simul præfecturam aquæ, quæ hæcenus Prætoris Dammensis fuerat, ab Ludouico, rerum adhuc per ætatem imperito, obtinuit, Sluſæq; quæſcunq; vellet merces, maioris etiã ponderis exponere, & vendere, licere ſibi perſuaſit; quæ tamen merces bonaq; omnia, iuxta leges & priuilegia Brugenſiũ, Brugas ad ſtatum emporium ſubuehi debebant. Gruem ad exponenda quæſcunq; bona, Sluſæ erexit. Ea re, quoniam emporium, quod ſtabile Brugas erat, cum ſumma pernicie Reip. Sluſam transferri videretur, ſumma ope cum Comite agunt Brugenſes, vt ea omnia, quæ abſq; communi terræ conſilio Namurcæo conceſſerat, proſus & in ſolidum reuocaret; alioqui multò grauiffimam rerum omnium ſecuturam eſſe perturbationem; quam quidem reuocationem, poſtquam fortiter contranitante Namurcæo, obtinere non poſſent Brugenſes, ad arma ſe conuerterunt. Magno numero fortiter inſtructi, Sluſam verſus mouent. Diſtat tribus noſtratibus milibus. Ludouicus ea de re certior factus, aduolat Cortraco Brugas, vt, ſi fieri poſſet, impediatur, frangatq; eorum inceptũ: ſed fruſtra omnia conatur. Coniurant vnanimiter omnes in Sluſenſium interitum, niſi donationem illam Namurcæo factam, Comes protinũs per nouas tabellas reſcindat, atq; abroget. Et ne omnia priuato videantur agere conſilio, Ludouicum vna ſecum Sluſam ducunt. Namurcæus, qui hæc futura minimè ignorabat, quantis potuit munitioibus, militumq; robore, ſe ad reſiſtendũ parabat: mente autem conſternatus erat, quòd vnà cũ inimicis ſuis Comitem accedentem videret. Venientem nihilominũ hoſtẽ facta eruptione acriter excepit; primũ occiſis Signiferis retrocedere coëgit, interfecta aliquanta parte. At, poſtquam reliqua manus acceſſit Brugenſium, longè impar eualiſit: ſuſus fugatusq; eſt, atq; à Brugenſibus captus, ductusq; Brugas in arctiſſimam cuſtodiam, quæ Lapis dicitur. Deſiderauit eo prælio ex ſuis nobiles viros vſq; ad viginti, ſi modò veri ſunt, quos inuenio, commentarij: quo ex numero primarij ac præcipui fuere Florentius Berſalienſis, Simon ab Bruchdammo, & Ioannes Beruagius, omni pœnè vulgari milite, aut caſo, aut fugato, aut ſubmerſo. Ipſe per vrgentiſſimas Comitis preces protectus & ſeruatus eſt, alioqui ab furioſa multitudine diſcerendus. Sluſam Brugenſes diripiunt, direptamq; nullius habito reſpectu, per iram incendunt, ac funditus euertunt. Paulò poſt, dum pro Namurcæi liberatione apud Fanum Odomari conuētus indicitur, vbi multa primorum virorum, ea de cauſa frequentia, nuntium, ipſum Namurcæum è cuſtodia elapſum, Brugenſiũ animos ad pacem inuitat; Maximè, quia Carolum Gallicæ Regem Namurcæo fauere, idq; agi cognofcerent, vt adempta Sluſa, atq; que maris acceſſu, emporio ſpoliarentur, eumq; in modũ in perpetuum vrbs ipſorum humiliaretur, nouo emporio ad Sluſam conſtituto. Itaq; ſex, & ſexaginta millium nummum ſolutione admiſſorum veniam à Comite ſibi cõparant. Proximum Sluſæ inter Brugenſes, eſt Dammum, valdè opulentũ, populo, & mercatoribus frequentiſſimũ olim oppidulũ, portu etiam, & vinorũ ſtatione celebre, clauis & oſtium maris, clauderat quippe, & aperiebat Brugenſibus, mercatoribusq; omnibus oceanum: ſed nunc, incurſionibus Gallorum, inteltinis etiam Gandauenſium atq; Brugenſium diſſidijs, alienata mercatorum frequetia, in ſtar vici eſt, & portus iam noſtra memoria, nihil eſt aliud, quam ſoſſa manufacta, per duo millia Flandrica vſque ad portum Sluſæ, æſtu concitato tantum modò nauigabilis.

SEVEN TIV FORMER
LANDS OF
ADAM AND ELLIOTT

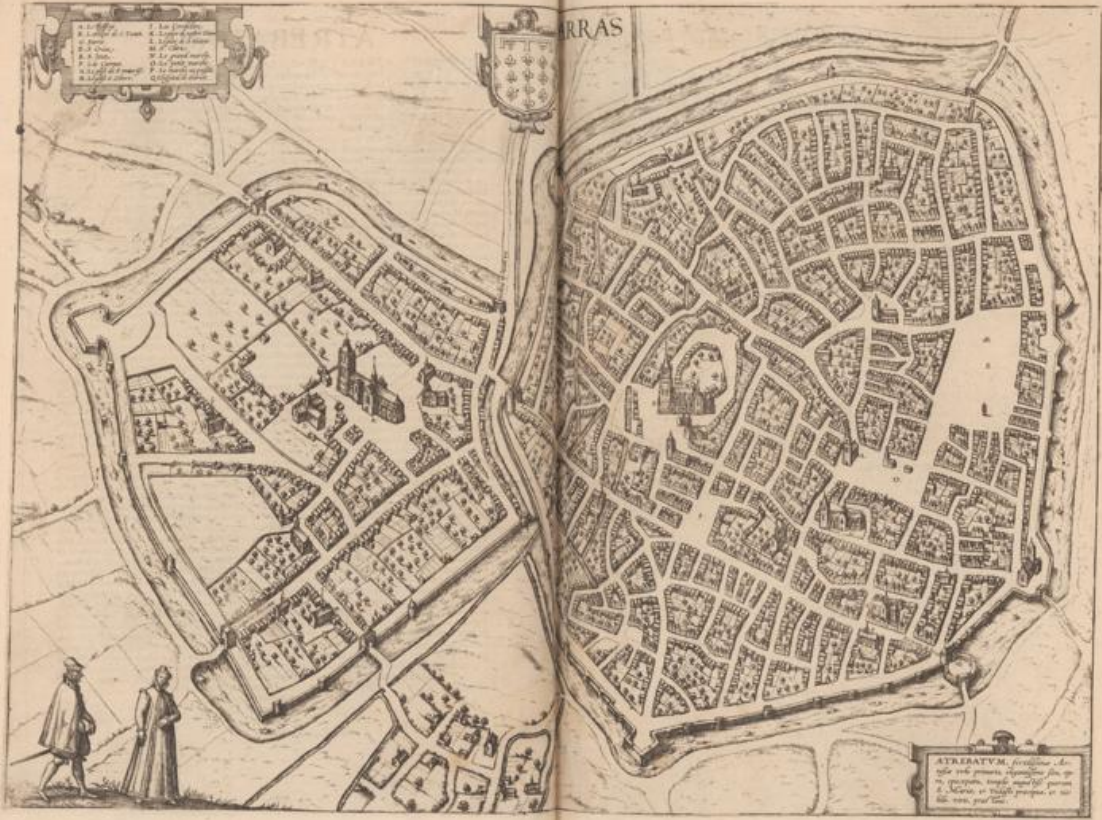

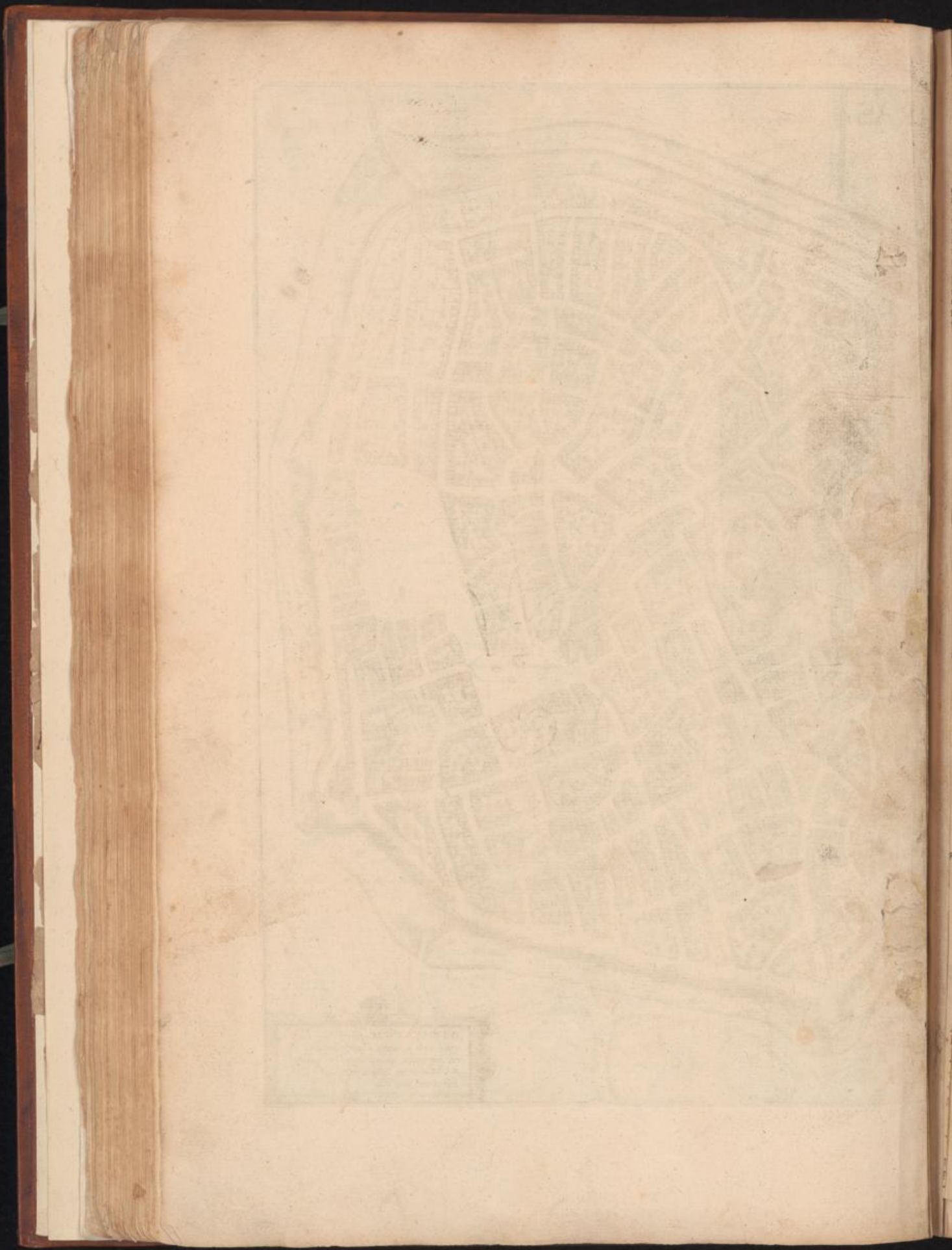
ATREBATVM.

ATREBATVM, vulgò Arras, Artesia, cuius gens Iulio Cæsari Atrebatibus, qua voce vniuersitatem accipit, Recentiores, Latine scripturi, scilicet esinxere pro vrbe, & capite gentis: sed, quam rectè, aliorum esto iudicium. Nos, antiquitatis imitatione, Atrebatum Augustam mallemus dicere, sicut ciuitatem pro Repub. vniuersa, Iulius purè loquens, protulit. Vrbs est maxima, & politica dignitate clara, adeoque cum naturali situ, tum propugnaculorum, murorum, & turrium praesidio munita, vt, non nisi longissima obsidione expugnari facile queat. Intra teli iactum indidem Scarpa praeterfluit, Duaco, senis, Dorleno oëtenis, Cameraco, nouenis, & Ambianis, denis quaternis abest miliaribus. Vrbs ampla, augusta, & spaciofa, imò, Dipolis. Nam pariete quodam intergerino, ac mediano scinditur, ac fecernitur. Quarù parte altera ciuitas Antistiti nimirum obnoxia vulgò vocatur: Altera autem, quæ dominum agnoscit, vulgò, male, villa dicitur, ea vrbs est. Interim ciuitas vt vrbe minor, angustiorq; tamen propugnaculis, mobilis, & opere firmissima est, & assabre facta. Vbi Cathedra, fama celebris, Mariana, ac inibi Bibliotheca manu scripta. Libri verò omnes theologici. Omnium primum Antistitem hîc instituit D. illum Vedastum, D. item Remigius Rhemorum Archiepiscopus, anno Domini. D. XXXI. Procedente tempore, ea dignitas in Cameracensium eidem Antistitem transcripta est, sic, vt ex gemino, vnus duntaxat, coalesceret Episcopatus. Atque adeò, vt multam ætatem Atrebatibus huiusmodi dignitate frustrati. Forte autem euenit, vt Samobrini siue Cameracenses Henrico Quarto Imperatori studerent, ac fuerent, hunc cooperat inimicum Pontif. Maxim. Roman. Vrbanus I. I. hostem quæ Ecclesiæ Romanæ proscriperat, qui aliqua ex parte, ita animaduertere volens in Cameracenses perduelles, ac Imperatoris iam dicti socios, Atrebatibus pristinum Episcopatus honorem restituit, Episcopumq; creauit Lambertù, ad Teruanam tunc Archidiaconum, id, quod contigit Anno M. LXXXV. Egit ibi haud ita pridem Antistitem Antonius Perenotus, hodie Cardinalis Granuellanus, vir insignis, & fama notissimus, quo Episcopatum hunc abdicante, successit est in eius locum Franciscus Ricardotus, vir spectatus, & literatus, eloquentia singulari, venusta & grata actione compta, præditus, scriptisq; Theologicis, de horum temporum controuersis, clarus, verum nunc in fata, cum summo bonorum luctu, concessit, vir æuo, & impieterna memoria dignissimus. Episcopus autè in hac sua ciuitate Atrebatum, singulare habet imperium, hoc est, magistratus creat, leges irrogat, ius dicit vniuersè, denique tam profanarum, quàm sacrarum rerum Dominus, Patronum tamen Belgarum Principem, ac nominatim Atrebatum Comitum recognoscit, à quo electus est, & à Romano Pontifice confirmatus, vel inauguratus. Annuali episcopatus, tanta, quanta fuerit messis frumentaria, nempe quaterna, vel quina, ac interdum sena Scutorum millia. Ibi ad Diuæ Mariæ, magna religione, & egregio cum peregrinorum lapidum apparatu, certum manna adferatur, instar lanæ, quod D. Hieronymus ætate sua ad hanc regionem pluuisse, suis in epistolis refert, quod etiam certo, & constituto tempore, nimirum in maxima aeris terreque siccitate, ac siferatione, ad eliciendam, implorandamque è superis pluuiam, demonstratur. Nec deest vrbi etiam sua Religio: nam illic ad secundum compitum, summa cum exremonia, in delubro lucerna custoditur *si uerè*, vt pura, quam rem sanctam, & cælitus acceptam, antiquitus credunt, cuius occasione iam commodum in urbem transfusus. Ea ampla in primis, ac situ, & opere arx habetur, quam nisi longinqua obsidione non facile quis capiat. Plateæ hic apertæ: Forum spaciofum. Vedastinorum Sodalitium coenobium inibi diuini reliquas omnes monasticas societates, longe antecellit, vti percunctatione didiciamus. Vestigal enim ei immensum, nempe, vicena ducatorum millia, & eo amplius. Deinceps, multa passim templa, apprime ornata, & culta. Domicilia ciuium appositè facta, & comoda, & eo magis admiranda peregrinis, quòd Hypogæa in omnibus, & ipsa assabre facta, pavimento nimirum, aut lithostrato, aut lateritio, eaque altè effossa, de induria. Necessitate enim ea ratione ac via, ciues prouidi, suarum rerum consulunt, qua urgente, sicuti aliquando vsu venit, Hypogæa illis sunt, quæ alijs coenacula. Bello nimirum æstuante & holle mœnia tormentis concutiente, in subterraneis illis sedibus, dum extra telorum omnem sunt iactum, cum omni re sua incolumes, facilius ferunt, tolerantque obsidionem. Hanc gentem, antiquitate, fortitudine, & virtute, vel vnus cohonestat comicus ille Atrebas, summo opere ab ipso Cæsare commendatus. In instanti tempore, nunc præter cæteros claret Christophorus Assim villius, in consilium Regis priuatum adscitus, vir Illustris, Magnificus, spectatus, & doctus, magnificis legationibus ad Angliæ Reginam, & ad pacificationem Coloniensem, superiore anno, celebris. Ac deinde Nicolaus Bornius Antistes designatus Atrebatù, cum rara doctrina insignis Orator, non inuentus poeta, & luculentus Historiographus. Supremus hîc sessit prouincie Senatus, vnde rectè Mechlineam prouocare fas est, reo actoreque causâ cadenti. Vrbs sic satis frequentata est Atrebatum, quorum alij mercatores, alij opifices. Horù sunt multa Collegia, quorum maxima pars lanaria studet. Hinc leuidentse & textile Atrebas, nulla non in parte Europæ, & cognitum, & acquisitum. Hoc iam inde ab ipso Cæsare caput numerosæ gentis fuit. Ad hæc, Carolo Caluo Imperatore, & Rege Franciæ, & multa post ætate vniuersa imperabat Flandriæ. Verum, postquâ Atrebatum singularis institutus est comitatus, & à Flandrico seiunctus, huius tantum populi metropolis, multis tamen nitens clientelis, est facta, qua conditione, etiam, num cernitur.

HANNONIAE HORTVLVS

HANNONIAM, scribit Lessabeus, olim Pannoniam à Panos cultu, vocatam: deinde, saltum carbonarium: postea, Picardiæ inferioris titulo, cognitam dicit. Sed tandem Hannoniæ nomen, quo hodie innotescit, ab Hania flumine (quod mediâ regionē secat) obtinuit. Haniault, incolæ, & Henegam/ Germani, adpellant. Habet hæc Hannonia Flandriam cum Artesia ab Occidente; Brabantiam à Septentrione; qua orientem Solem aspicit, sunt illi iisdem Brabantum cum Namurcis, & Leodiensibus vicinij; à Meridie, Campaniam, Gallorum Regis Prouinciam attingit. Regio est, si quæ aia ho. tractu, nemoribus, lacubus, fontibus irriguis, pratis & pascuis admodum amœna. Gens bellicosa, & erga Principem, fide & officio incomparabilis. Habet in longitudine plus minus viginti, in latitudine sedecim milliaria. In eo ambitu comprehendit viginti quatuor oppida, & plus, quam nongentos, quinquaginta pagos, aut villas; vt Guicciardinus auctor est. Robertus Cœnalis, in ea bis mille ducentas villulas, turri campanaria (vt vocant) insignitas, numerat. Titulo Comitatus hodie ornata est: & habet in se principatum (vt hodie dignitatis vocabulum vulgò sonat) octo comitatus, duodecim Pares (vt hodie appellat) viginti duos Baronatus, 26. Abbatias, aliosq; dignitatis titulos, quæ omnia apud Guicciardinum videre licet. Vrbes in ea primariæ sunt, Montes & Valencenæ: hæc ad Scaldim flumen, qua id nauigia ferre incipit, sita, amplitudine & vallatis mœnibus inclyta est. Plebs mercimonijs & negotiationibus, vt plurimum indulget: magnumq; sibi emolumentû, ex eo panni genere, quod vulgus, fustetas, & in hac vrbe magna quantitate texitur, atque hinc, in remotissimas orbis regiones auehitur, parat. Illa, fluuiolo Trullæ infidet, mediamq; regionis ferè occupat. Vrbs admodum munita, atq; aduersus hostium insultus tutissima. Plebs opulenta, plerunque rem faciens ex telæ quodam genere, quod vernaculè, Sayam, adpellant: cuius ibi ingès copia conficitur. Sunt præterea Condatum, Halla, Angia, Malbodiû, Auefine, Bellus mons, Chimacum, Quercetum, Binchium, Mariæ Caroli V. Imp. sororis à curis diuerticulum, atque exstructis ibidè adibus plane magnificis, quondam in delicijs habitum, sed postea ab Henrico II. Gallorum Rege, incendio & ruina fœdaturum. Est item Bauacum, vulgariter Bauais, quod nonnulli Baganum, vel Bagacum Ptolemæi esse arbitrantur, nonnulli illud Belgium Cæsaris, in suis commentarijs dictum, volunt. Hubertus Leodius tamen, non existimat Cæsaris temporibus tam potens fuisse, sed sub D. Constantino Imperat. potius floruisse: idq; ex numismatibus, quæ ibi magna quotidie copia, huius imagine signata, effodiuntur, colligit. Visitur in huius foro columnna lapidea, sub qua ab incolis inchoare omnia eiusmodi viarum capita referuntur, quæ ab eo loco, in omnes Galliæ partes, & sublimi atque recto tramite exporriguntur. Has Brunehildi opera constratas, fama loquitur. Eius quoque nomenclaturam, in hunc vsque diem seruant. Chemins de Brunehault, Gallicum vulgus: Germanicum verò, *Die Casette* vocat. Durant vsque hodie harum viarum plurimis in locis vestigia, sed interrupta. Hæc id præsertim miraculi habent (vt scribit Bouillus) quod sublimiores sint vicinis vtrinque agris: quòd inter insignia Galliæ oppida rectissimum iter conficiunt: quòd silicinis lapillis, qui etiam vicinis in agris defunt, sternuntur; adeo, vt vel ab humo ebulliuisse silices, vel æthere sublimi eos pluuisse, quis iudicet, vel alia, quàm humana manu & opera, vndecunq; toto orbe lectos in eiusmodi viarum ruderationem quis demiretur. Sunt quoque in huius regionis limite versus Mosam fluuium, quæ in Galliam iter patet, Carolomons, Marieburgum, & Philippouilla, in hoc tractu, contra Gallorum irruptiones fortissima præsidia; à Carolo Quinto Imperat. Maria eius sorore, & Philippo eius filio exstructa & denominata. Diues est hæc Regio ferri & plumbi fodinis. Effodiuntur hic quoque diuersa marmorum genera, vt sunt, album, & nigrum, item pluribus coloribus variegatum, ad Regum & Magnatum ædes & sepulchra ornanda, valde accommoda. Calx viua, hic etiam ex terra eruitur. Item carbones lapidei & atrii, bituminis indurati natura; quibus incolæ loco lignorum in extruendo foco vtuntur. Constantur hic quoque vitreæ illæ laminæ pellucidæ, quibus omnem cæli iniuriam, ex templis & ædibus propellimus, hæcque præ alijs, quæ alibi locorum fiunt, palmam præstantiâ ferunt. Omne item vitreorum vasorum genus & supellex hic conficitur. Vide plura apud Ludouicum Guicciardinum, & Iacobum Lessabæum, qui peculiarem libellum de hac regione conscripsit.

Hubertus Thomas Leodius quoque in suo, de Tungris & Eburonibus libello, non contemnenda, de hac ipsa Hannonia, recenset.

STATVS DESCRIPTIO
de Bisc. et du Zepel.

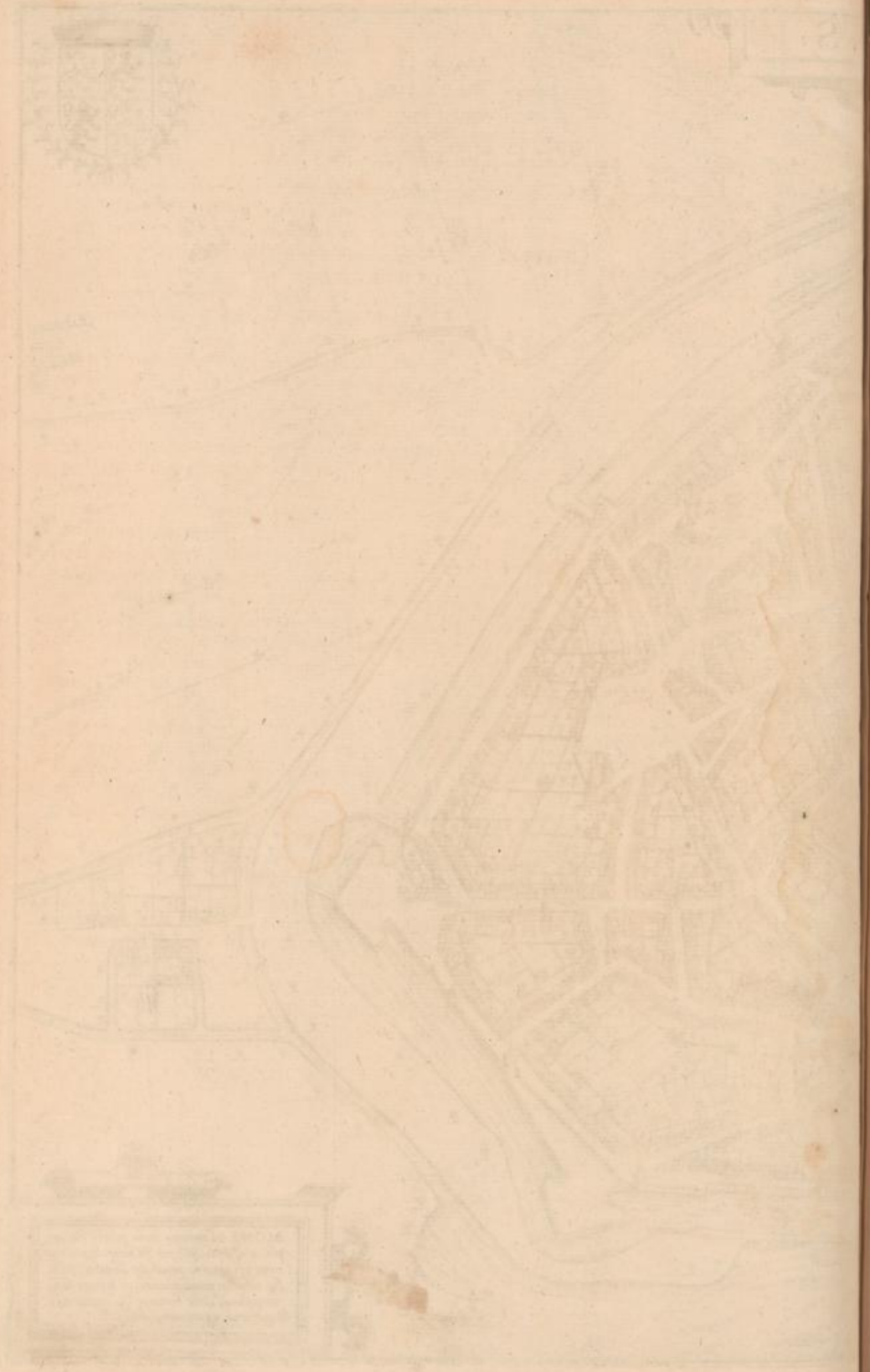
MONTES.

MONTES, Hannoniæ vrbs potēs & ampla, muris, propugnaculis, & aquis probè inltruçta, de qua in hūc modum Iacobus Lessabeus, in Hannoniæ descriptione Iulium Cæsarem, rebus alioqui fœlicissimè gestis, tradunt obsidione Belgeni multa clade defatigatum, aliquantisper superfedisse, intereaq; eo loci penetrauisse, vbi in edito colle Pani fanum erat, ac mox eum montem vallis, & lignis propugnaculis, vti earum rerum materia suppetebat, velut præsidio futurum, inltruçisse. Porrò, Hunnis, Pannonijs (quibus à Pane nomen remanserat) Rhetijs, & id genus fortunæ adiuratis viris, qui tum palantes, suo quisq; more agebant, huc summum erat, oraculi gratia, confugium; donec nominatissimi, terra mariq; Ducis Iulij aduentu, ex fano castrum haberi cœpit. Post supremū Brunulphi diem, qui eam arcem obtinuerat, traditæ rerum habenæ Alberico, Sigiberti Aufrasiarum Regis (Aufrasiam inter Oceanū, Mosam, & Scaldim tū posuere) ad recuperandas mortuo Dagoberto possessiones adiumento, vnde & filiam eius sibi matrimonio copulauit. Alberico tandem libuit ocīū arcis instauratione oblectare, maximè autem turris, cui ex suo nomine vocabulum indidit, quamquam alijs placet ad Albonem eam referri. Secus castrū locus erat, quem sanctæ habitationis gratia, Gillenus Antistes Valletrudi designarat, vbi iam miraculis quoq; conspicua erat. In eo Sigibertus ædem Deiparæ construxit, sanctimonialesque ex Valletrudis ædicula, opima forte asciuit. In Arce Montana, Prætor ex ordine Torquatorū, principem agens, ius dicit, noxios, & patria interdīctos ciuitate donat. Penes eundem creandi in annos singulos Montani Senatus, sub ferias Ioannis præcidanias, Mense Iunio, ius est. Tradunt, Carolum Magnum donasse Montes Metropolitano munere, cæsareisq; priuilegijs firmasse. Iam ex ipsa vrbs nomenclatura intellectū oportuit, præcipuam vrbs faciem, nunc in colles assurgere, nunc vallibus deprimi. Ad fori crepidinem fons est, magno totius populi cōmodo, procul ductus. Nam supra Dionysij in Broceria, paludes, ortum habet, lignis fistulis grauissima arte compactis, quæ fluuium Haniam, & ceteriorem sylulam trāsmittunt. Alluitur oppidum Trulla fluuiō, paruo admodum vsui inuehendis, euehendisq; mercib. nisi huic rusticana ex superiore parte palus, suas aquas hebdomadatim sceneret. Primo, quàm Montes reliquit, lapide, Trullæ immiscetur Hania, hincq; toto nomine ei Trulla cedit, Condatum vsq;. Vrbs paucis supra sæculis, & virorum & ædium frequentia, ad maximum numerum locupletata, opibus, quantum facies ipsa pollicetur, non inferiorib. Frequēs ad Francfordianum & Anuerpianum mercatus profectio, idq; saginariæ negotiationis gratia, qua re textrinatum ingens copia. Oppidum, si quod aliud, natura & propugnaculis munitissimum, fossa circumdatum, & vna haud temere parte obsidionis impatiens. Gēs ab huius ætatis vitijs, ne dicam, prorsus aliena, sed tamen comitatis, & benevolentia magistra; in tractandis amicis, & excipiendis hospitibus, summam eius agnosceres humanitatem. Imò, mecum contenderes, quorundam ædes, munificentia ac liberalitatis officinas potius, quàm priuatas domos, optimo iure censeri posse. Vt autem templorum Anacephalæosin traham in compendium: Curia sunt, Valdetrudis, Germani, Nicolai, Elizabethæ, ac rursus Nicolai in suburbanis, Bertæ montis appellatione, circumlatis cum eo, quod est Valdetrudis Xenodochio finitimum, Beghinagium dicunt. Cæterum habet S. Franciscus sodalitium virile, habet item fœmineū. Augustino sacra est, quæ dicitur Vallis Scholarium. Eidem Antistiti additæ sunt etiam virgines, quas à pullis vestibus vulgus Nigellas nuncupat, haud tamen nigris moribus. Nam vita integra, omnem sinistram opinionem sustulit. Magdalena sacellum est, cum publicis ædibus, excipiendis puellis, quæ sicut exhibuerunt membra sua seruire immundiciæ ad iniquitatem, ita de creuere impendere iustitiæ in sanctificationem. Harum laboris, ac ærumnarū hic scopus est, ad stare, succurrere, inuigilare pestilente lue correptis. Qua in re strenuam nauant operam, vbi malū, volentibus superis, grassari cœperit. Proximus est locus eorum, qui tertium Franciscanorum ordinem indepti, Minimi vocantur. Egressis vrbe, offert se iucundissima deambulatio, & ferme quaq; versum ornatissima suburbia, vt ne dicam de Iyluis, in quibus nec frondium virorem, nec auium garrum desideres, cum
ri get æstiuis hirsutus cam-
pus ariltis.

VALLENCENAE.

QUAM hodie urbem Valencenarum dicunt, arx olim fuit, quæ, ut in medijs collocata aquis, in quibus multi versarentur cygni, primùm cygnorum vallis, successu deinde rerum, & abundante multitudine, cum in urbem excreuisset, à Regionis incolis, Vallencenæ nomen habuit. Post Montes, vrbs in Hannonia, primæ notæ: eam Scaldis influit, Bauaco distantem sex milliaribus, Tornaco septem, Auenijs, nouem. Etiamnum illic, ea vrbs regione, quæ Tornacensi & Duacensi portis, interiecta est, intra Scaldim, & ipsos intrinsecus muros, videas antiquæ Arcis reliquias, ut turres, & nonnulla quædam. Situ, mœnibus, & fossis profundissimis, hæc vrbs munitissima est, & præter hæc, aqua per machinas affabrè confectas, longè, lateque ab incolis in planiciem diffundi potest. Ab altera parte Mons, ita eam munit, ut prope modum inexpugnabilis habeatur, nec verò potest, nisi binis castris, obsideri. Magna & amœna vrbs, pulchris ædibus, cœnobijs, atque templis augustissimis plena, quorum duo, vnum à Deipara Virgine; alterum à diuo Iohanne nuncupatum, reliquis præcellunt. Posterius hoc, Pipino Gallia, atque Austrasiæ Rege, conditum. Cum autem ditissima hæc sit ciuitas, tum ciues quoque habet ita mercaturæ studiosos, ut & domi, & foris plurimum negocientur, artesque varias, & complura opificia tractent, sed imprimis eius conficiendi texti, quod lingua gentis, dimidiatum ostadium, quodque inuersum appellatur. Hic in lucem prodijt Anno Millefimo, Quadringentesimo, Quinquagesimo septimo, Magni illius Caroli Burgundionum Ducis, in prælio, apud Nancium cæsi, filia, quæ totius Belgij, hæreditario iure, Domina, Maximiliano exinde Romano omni Regi coniuncta, cum sobolem ex eo numerosam peperisset, Belgium Austriacæ ditioni coniunxit. Hic plures conditi sunt nobiles, ac Principes viri, quàm vllò alio, totius Belgij loco, id, quod hodie magnifica ipsorum mausolea declarant. Habet verò ista vrbs Prætorium, atque augustalem statum, ab Hannoniæ Comitatu seiunctum, quo fit, ut in iuris disceptationibus ab eius tribunali, non Montes Hannoniæ, sed Machlineam statim prouocetur. Milliaris à Valencena interuallo, situm est prædiues illud Cœnobium, cui Viconia nomen, vbi per amplam & nobilem videas Bibliothecam, facultatis, & disciplinæ cuiusuis, libris instructissimam. Intra Vallencenas & Cameracum, non longe à vico, nomine Happa, est & alius vicus, Auenia sicca, nuncupatus, apud quem effoditur insignis ille candore lapis, à Leone quoque Baptista Florentino, in secundo, quem de Architectura conscripsit, libro, celebratus. Hic lapis, ob loci vicinitatem, vulgo Auenianus appellatur, candore Marmoreo, & ad incisionem facilis, ferra diuidi, & quouis instrumento, ut neque assulatim frangatur, tractarique potest. Ex eo itaque egregia sanè opera, præcipuè quidem sculptoriæ artis, permulta fiunt: sed quia natura tenerior est, ac proinde frigori, pluuijsque australibus valde obnoxius, incolæ regionis artifices, ne sua opera corrumpentur, rationem excogitarunt, qua ipsum oleo, vernigine, alijsque temperaturis imbutum, confirmarent, ac veluti crusta solidiore, aduersus omnes aëris iniurias munirent.

VALLENTINA QVONDAM
 CYGNORVM VALLIS
 VRBS HAN. TERRE GAS
 ET VALDE MAGNIFICA

VALENCENA. QVONDAM
CYGNORVM VALLIS.
VRBS HAN: PERELEGAS.
ET VALDE MAGNIFICA.

CARLOMONTIVM.

CARLOMONTIVM, siue, Mons Caroli, angustum est Comitatus Namurcensis oppidulum, firmissimæ arcis instar, Marieburgo vicinum tribus milliariibus, Namurco septem, pulchrè admodum in monte collocatum, ad sinistram fluminis Mosæ ripam, quo in loco prius Giuetam, vicus nõ ignobilis, situs erat. Nomen accepit à Carolo V. Cesare, qui volens hoc ditionis atq; Imperij propugnaculum obijcere, Marieburgo à Gallis tum occupato, id condidit Anno Domini M.D.LV. Hoc namq; tractu solertia & præmonstratione quorundam, etiam à Rege Philippo Arces & loca munita sunt excitata, quemadmodum & à Maria Regina Hungariæ, non procul ab eo fluuio, qui ad Vireium oppidum in Mosam fertur (quem ipsa navigationi statuerat idoneum reddere retatione) de suo nomine, munitissimum oppidum conditum est; quod hæc loca nullis propugnaculis munita, hostiũ incursionibus semper paterent, vnde Martinus Rossemus Gallico stipendio Franciscæ Regi deuinctus, dum exercitum in Galliam alia via è Geldria per Brabantiam ducere non posset, hæc fecit expeditionem: quam, quia collimitia hæc nullis arcibus adhuc essent firma, propter locorum asperitatem & horrorem, quibus satis tuta & defensa credebatur, nemo eum tentauit impedire. Atq; hæc, in hisce locis tam multorum munitissimorum oppidorum recenti memoria excitatorum, causa præcipua fuit.

LANDRECIVM.

LANDRECII situs ad Sabim est, tribus ab vrbe Querceto milliariibus, sex à Valencenis, Exiguum id quidem Hannoniæ oppidum, sed firmissimum, Et quod fortiter Carolo V. Casari Anno M.D. XLIII. restiterit, Gallis ipsum occupantibus, valde famosum. Id exinde Galliæ Rex Duci Arschotano, cuius erat ditionis, restituit, cū quidem insequente anno Crepinij pax conciliata esset. Sed ita post Casar cū Duce transegit, vt oppidum hoc in suum ius, ac dominium transferiberet, Duci eius nomine compensationem ex equo & bono faceret.

AVENIAE.

AVENIAE, vulgò Auesnes, situ occupant fluuiolum Geprã, Landrecio disita quatuor milliariibus, Melbodio totidem: Splendidum hoc & valde firmum Hannoniæ oppidum. Comitatus, vt vocant, dignitate censetur. Id, cum nuper adhuc in dominio esset Arschotani Ducis, Hispaniarum Rex æqua ei compensatione facta, sibi vindicauit. Cum enim ad Gallici Regni limites pertineat, domini potentioris defensionem atq; tutelam, necessariam habet.

BELLOMONTIVM.

BELLOMONTIVM, Indigenis, situs amœnitatisque causa, Beaumont, Cimaco, & Binso abest quatuor milliariibus; Montio, septem; in pulcherrimo quodam monte, abs quo & nomen habet, in Hannonia situm. Paruum id certè oppidulum, sed amœnum & venustum, iuris nunc quidem & dominij Ducis Arschotani, olim portio hæreditaria secundi filij Hannonum Comitum, ex quo & Comitatus dignitatem habet. In eo, tempore ab hinc aliquanto, ante has Belgicas calamitates, Dux Arschotanus vt plurimum agere consuevit.

CHARLEMONTUM, oppidum in
 Comitatu Namurco, ad
 Rheni fluminis ripam.

AVESNAE, oppidum in
 Comitatu Namurco, ad
 Rheni fluminis ripam.

LANDRECHIVM, oppidum in
 Comitatu Namurco, ad
 Rheni fluminis ripam.

BEAUMONTIVM, oppidum in
 Comitatu Namurco, ad
 Rheni fluminis ripam.

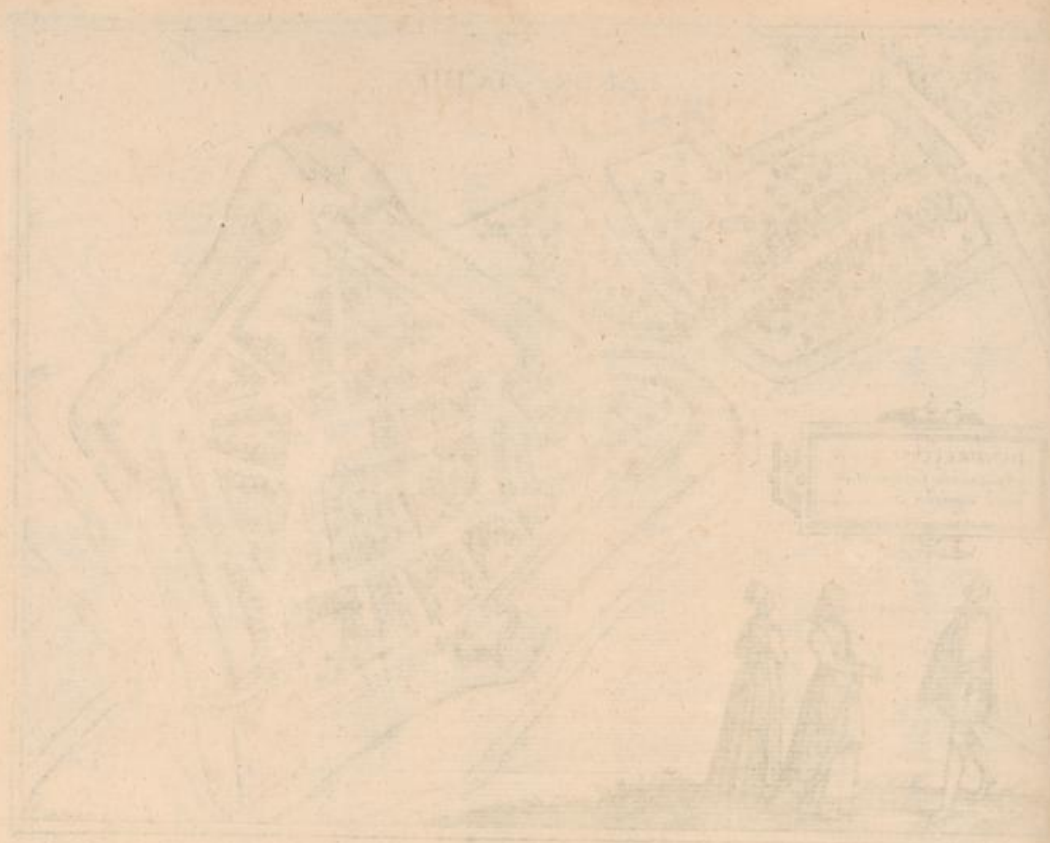
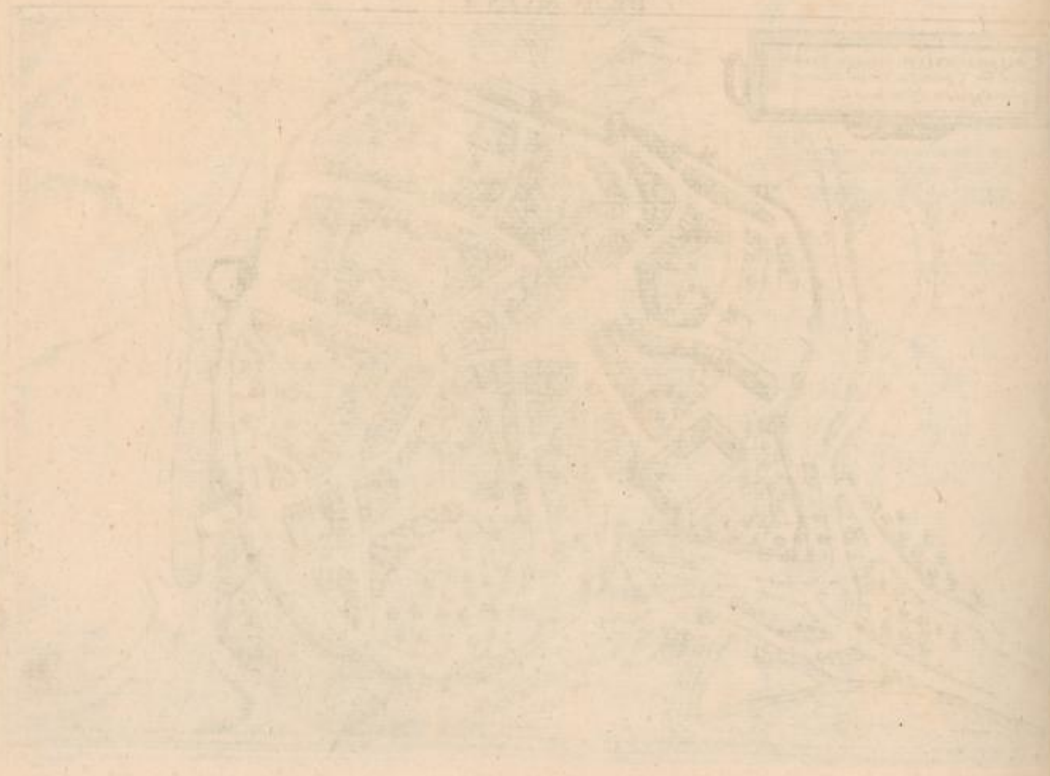

PLATE III

PHILIPPOPOLIS.

PHILIPPOPOLIS, vulgò, Philippe ville, appellationem cum ortu Anno à Christo nato M. D. LV. à Philippo Hispaniarum Rege sortitum, vnus à Carlomontio, siue Caroli Monte, Marieburgo sesquimilliaris interuallo distans, oppidum est, si quodpiam aliud, firmissimo murorù ambitu, propugnaculis, machinis muralibus, cæterisq; omnibus, quæ ad diurnam oblidionem perferendam necessaria sunt, munitissimum. Eò namq; abs Hispaniarum Rege excitatum fuit, vt inuictum esset aduersus Gallos Marieburgum tum occupantes, vallum ac propugnaculum. Medio latam habet aream, nundinis hebdomadatim celebrem, ad quam omnes oppidi plateæ, decenti ornatu, tanquam ad centrum conueniunt.

MARIEBURGVM.

MARIEBURGVM, à Maria Hungariæ Regina, Caroli Quinti Cæsaris iussu, paulò post id tempus conditum & nuncupatum fuit, quo cum exercitu Gallico Longeuallius & Rossenius Duces, hic Geldrus, ille Gallus, per mediam Brabantiam Lutzelburgum penetrarunt, Anno nimirum Domini M. D. XLII. Situm est inter duos fluuiolos, nomen alteri Gallico idiomate, Alba, cui propinquum est, ad teli iactum; Alteri Nigra, abs quo, dimidiato milliari distat. Abest Cimaco miliaribus quatuor, Montio vndecim. Inexpugnabile id oppidum est, & propter situm, & propter mœniorù firmitatem, in quibus ita quatuor propugnacula habet erecta, vt figuram oppidi quadrangulam reddant. Hic tamen, vt alibi, & fidele militum præsidium, & sufficientem comæatus atque annonæ copiam requiras, neque illum præficias, per quem id accidat, quod Anno millesimo, Quingentesimo, quinquagesimo quarto, cù quidem ignauia, imò, vt fama obtinuit, Riffartorum domini proditione, id oppidum in potestatem Gallorum deuenit, summa cum ignominia Præfecti, & cum grauissimo istius Regionis detrimento. Verùm à Gallis, per eam pacificationem, quam anno millesimo, quingentesimo, quinquagesimo nono, cum Belgis transegerunt, Regi Hispaniarum Philippo, restitutum fuit.

CIMACVM.

CIMACVM, territorij Namurcensis opp. ad Albam flumen in nemore situm, ab Auenijs miliarium sex interuallo distat: Ciuum ædes habet sumptu atque splendore mediocres, & Principis palatium vna cum hortis mirum in modum elegantibus, & amœnis. Principatus etiam titulo insigne est, ex quo Arfchotanus Dux, cuius est dominij, Principis adpellatione salutatur. Oppidum hoc bellis, superiore paulò tempore cum Gallis gestis, non semel vexatum ac dirutum, nunc ita restauratum est, vt longè, quam antea pulchrius sit, atque firmius. Olim, ni fallor, edidit Ioannem illum Frossartum, qui tam grauitè sui temporis historiam, lingua populari conscripsit.

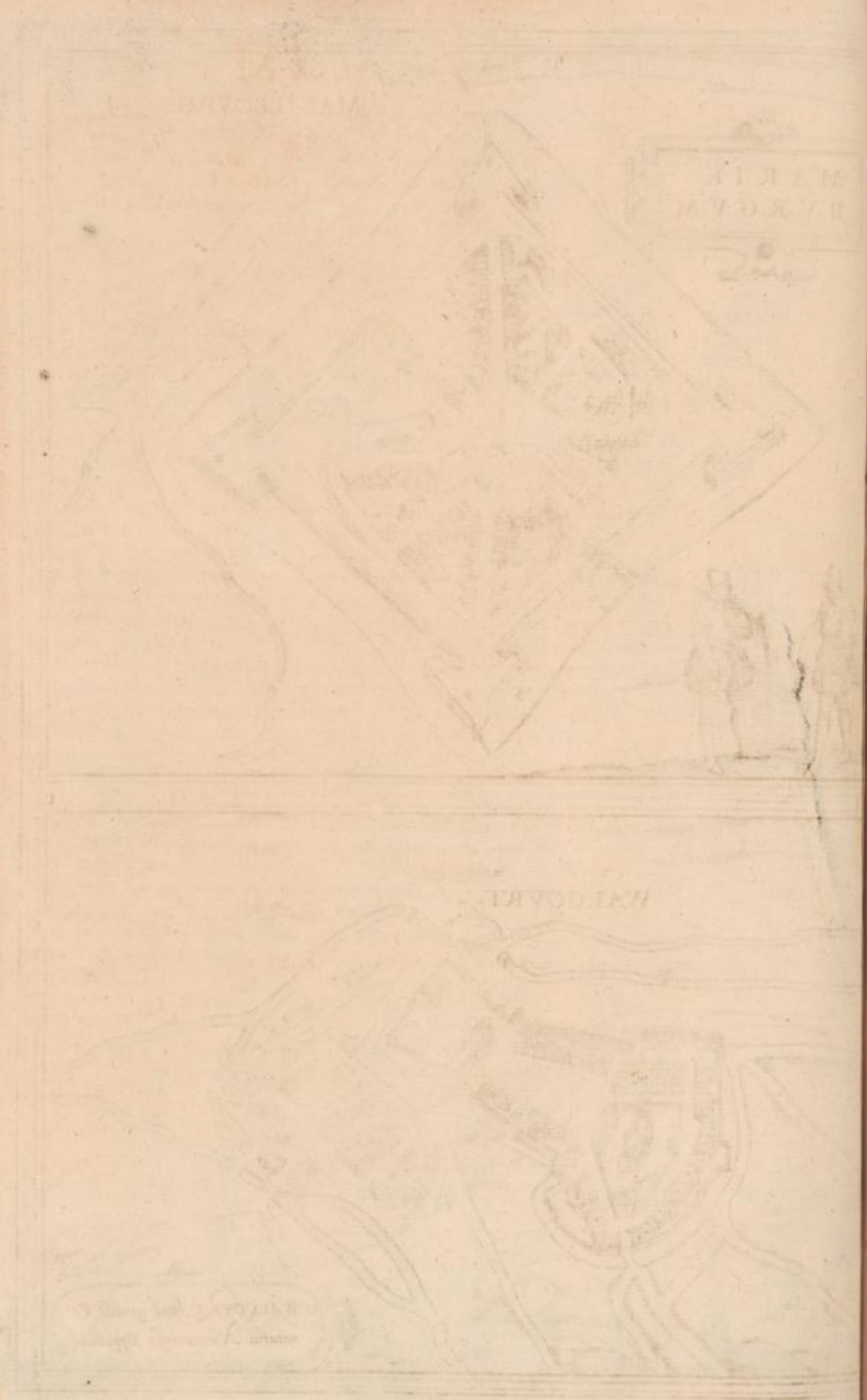
VALLECVRIA.

VALLECVRIA, egregium Comitatus Namurcensis oppidulum, à Metropolitana Namurcensi vrbe, septimo milliari distans.

PLAN
DE
L'ÉGLISE

PLAN
DE
L'ÉGLISE

PLAN
DE
L'ÉGLISE

DORDRACVM.

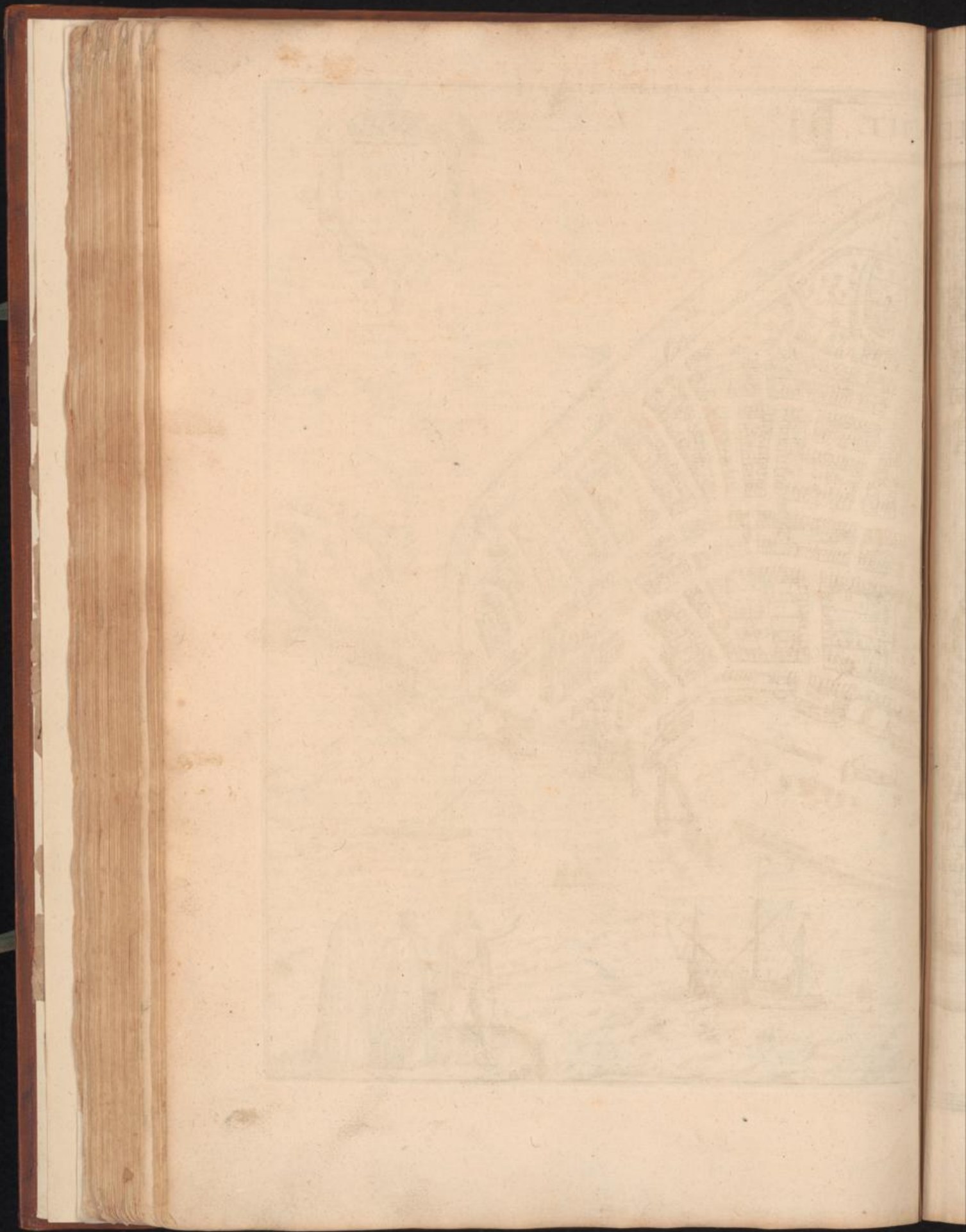
DORDRACVM, peruetustum Hollandiæ oppidum, ciuitas V Viltorum multorū opinione putatur, primū in Statibus Hollandiæ locū occupat, quatuor fluminū concursu, in Insulam redactum, Mosæ nimirū, Vahalī, Lingæ, ac Meruæ, quæ idem Anno M.CCCC. XXI. à continentī abroserunt, Brabantiæ enim cohærebat. Hinc quidam ad quatuor flumina situm scribunt. Sic enim effigiem oppidi, ac situm, cum Philippus Hispaniarum Rex Anno Christi M. D. XLIX. in id primū possessionem capturus ingrederetur, exprimi & imagini hoc distichon adscribi iussit.

*Me Mosæ & VVals, cum Linga Meruæ, cingunt,
Æternam Batana virginis ecce fidem.*

His igitur fluminibus in insulam redigitur, contigit namq; vt Vvalis ac Mosa fluuij, vna cum mari, continentem, in qua hoc oppidū iacet, atq; Brabantia iungebatur, inundarent. quā verò latè, crudeliterq; satis inde liquet, quòd vicos, seu Pagos septuaginta totos submerferint, absorpserintq;. Numerus eorum, qui in ijs, simul cum bonis omnibus perierint, æstimatur vltra centum hominū millia. Paulatim tamen, huius absorptæ terræ quædam particula, solitis eius Prouinciæ artibus, & vt fert hominū eius loci vsus atq; industria, recuperantur. Pisces varij generis, Merua ijs in locis habet: Strutionibus, & Salmonibus, veluti circum Campenam, Zuderzea, quæ dicitur, planè scætet. Itaq; Dordracū quinq; milliaribus Gouda, septè Vltraiecto, distat. Amplū est, pulchrum, ac potens; & elegantioribus ædificijs insigne. Summum templū, quod B. Mariæ virginī est sacrū, oculos mira elegantia, & pulchritudine pascit. Quicquid vini Rhenani in Belgiū adportatur ex Germania; quicquid item frumenti ex Geldris, Cliuis & Iuliacensibus, atq; aliunde mediterraneis ex locis, id omne in hoc oppidum, tanquā Emporium, generali Stapula, vt vocant, illustre, transfuehitur. Quo nomine, tū alias ob causas id creuit, & hominū multitudine, perquam est frequens. Ceterum, quia subinde nostra in hac vrbium enarratione necessariò Stapulorū mentio incidit, necesse est, maioris lucis gratia, vt Stapuli nominis vim atq; originē, & rei naturam, quam ipsum indicat nomen, declaremus. Itaq; Stapulū ab origine Latina, Gallis & Germanis in ea significatione vsurpatū nomen, indicat locū, Principis munere ac priuilegio publicè designatū, quò importetur vinū, frumentū, aut aliud quoduis exoticæ mercis genus. Sic Atrebatum ferunt habere vini Gallici, quod cōtinenti in Artesiam vehatur, Stapulū. Ex quò necesse est mercatores eò prius vina deuchere, quàm ad alium eius Prouinciæ locū. Postquam autē ad tempus ea in foro venū exposita illic habuerint, tum demū possunt, quòd ipsis visum fuerit, exportare, ac distrahere. Middelburgū apud Zelandos Stapulum habet vini Gallici, Hispanici, Lusitanici, aliarumq; Regionum, ex quibus eò, per mare vinū importatur. Itaque naute, & negotiatores, tenentur ad eam ipsam vrbem vela contrahere, ibiq; in littus vina exonerare: postremò, exsolutis, quæ debent, vectigalibus, possunt, quòd lubet, cū sua merce, vela facere. Stapulorum Dordracenæ vrbis, priuilegia in eo potissimum sunt, quòd omnes, qui Rheni, aut Mosæ, frumenta, ligna, vina, aut aliud mercis genus illuc vehunt, suas illic naues in portu, littorēue exonerare debeant, & exoluto portorio, suas merces in ipsius vrbis, aut ciuium naues imponere, alioqui, vt eas auehant, cum publicanis transigere. Tametsi autem huiusmodi priuilegia multum hodie sint inter se diuersa, prout sunt merces, & quæ illa impetrarunt, vrbes; ex prima tamen institutione ac origine, Stapulorum nomen retinent. Ita passim in toto Belgio Stapulis pro locorum commoditate atque vsu constitutis, magna ex eis cum publicè, tum priuatim ad vnumquemque, summa cum Principis gratia, vtilitas redit.

DELPHIVM.

DELPHIVM, Celeberrimum in Batauis opp. secundum in Hollandiæ Statibus locum obtinet. Genis ipsius lingua ex frequentibus Moscalucis eò deductis, nomen sortitum. vulgari namq; sermone, fodere, siue aluè & fossam ducere, *Delffen* / indigetant. Duo. bus milliariibus Roterodamo, Erasmi illius doctissimi patria, vnico verò, eòq; exiguo, à maximo, & venustissimo totius Europe pago, Haga comitis distat. Conditum oim ab illo Gothifrado Lorharingiæ Duce, cognomento, gibbo, Anno salutis M. LXXV. qui ciuitati imposuit Castrum, seu praesidium, in quo & habitabat, cuius iam nulla exstant vestigia, & cum annis quatuor per tyrannidem Hollandico potitus Comitatu fuisset, à Theodoro, eius nominis quinto, legitimo Hollandiæ Comite victus, è comitatu tandem expulsi, veruto Antverpiæ suffossus est. Id oppidum copiosum ac lautum, valido murorum ambitu circum, vallo, ac propugnaculis firmum, sed & reticulato sèpimento, muri instar, valde munitum, aqua etiam ea latitudine ambitur, quam vir, alioqui fortissimus, lapidisiactu superare haud queat. Varijs Euripis atq; canalibus, ad magnam ciuium opportunitatem passim distinctum, & aquis mirifice instructum. Vnde quemadmodum in ædium, & domesticæ suppellectilis nitore atque mundicie, communi eorum sententia, qui varias mundi perlusturant partes, vni Hollandiæ palma conceditur: ita in nitidissima Hollandia, primas eius laudis inter omnes eiusdem territorij vrbes, soli attribunt Delphio. Quò etenim pluuia frequentior, quæ alias defædare vrbes vt plurimum solet, eò venustius huius oppidi vici & plateæ, ob situm nimirum elegantem, nitent, cum ea occasione sordes omnes ad canales & aquas, peropportunè transmittat. Inhabitantes ipsi peculiari quadam, & innata humanitate, ciuilitate morum, ac politia culti, Mercaturam & Lanificium exercent, sapidam ac præstantem cereuisiam coquunt, remotisque in locis distrahunt: vnde eius opificij, imò negociationis dixeris, ciues sunt opulentissimi. Aedificia tam publica quam priuata, sumptuosa & superba. Atque vt prius ab his, quæ religioni nuncupata, exordiar, Primaria vrbs Ecclesia, quam nouam appellant, cuius prima sunt posita fundamenta, M. CCC. LVI. salutis anno, Basilica augusta & elegans, D. Vrsula sacra, præstantissimis summorum artificum Hemscherchij nimirum, Francisci Flori, Antonij Blocklandt, & Petri cognomento Longi, picturis eleganter ornata, elegantiori turri remotissimè sese visendam, exhibet. Veterem autem ecclesiam D. Hyppolito dicatam, Hemscherchij, & M. Ioannis Schori manus, Vltraiectini quondam Canonici, cuius visendæ in tota passim Hollandia, conspicuntur picturæ, decenter exornant. Sed, quid de S. Agathæ cenobio referam: siue enim structurarum magnificentiam (Principes namque viros, hospitio frequenter excepit) siue reddituum & annui census opulentiam, siue templi ornatum consideres, singula hæc, narrationis longè superant fidem. Eius namq; virginis coetus Basilica, propter arctam Musij, eiusdem cenobij Præfecti vigilantissimi, & Hemscherchij Harlemicolæ, illius quidem poetæ clarissimi, huius verò pictoris celeberrimi, amicitiam, tota intus exquisitissimis picturis cõtectæ, vestitaque erat. Spaciosum & amplissimum est oppidi forum, cui, sicut Orientali in latere, peraugusta & præcipua Basilica, ita in occiduo senatoria domus, splendori longè maximo existit, præcelsa turri, & in ea campanaria harmonia, conspicua, qua celeberrimum nuptiarum tempore, dum itidem forum nudinis hebdomadarijs frequentatur, lepida exercetur musica, quæ, vti epulantes in nuptijs, iucundissima suauitate exhilarat, ita vendentes, ementesque in forum allicere videtur. In suburbij, omnis generis mercatura exercetur, domus sunt elegantes, hospitia ampla, quæ hospites, si re pecuniaria bellè instructi, lautissimè excipiant. Atque hæc blandientis fortunæ Delphensium, arctæ & compendiosa sit quædam narratio. Verùm, cum nihil sub sole firmum, nihil constans, ac stabile: infausti subinde casus, eius felicitatem interruperunt, dum rabidi Martis, & implacabilis Vulcani fireores, præclaram hanc vrbe turpiter quandoque deformarunt. Ab Adelberto siquidem Bauariæ, vicefimo sexto Hollandiæ Comite, graui obsidione pressa, priuilegijs, murisque priuatur. Sed à subsequenti statim Comite, Guiljelmo Bauariæ, priuilegia ciuica ipsis restituta sunt, & mœnia restauata: ob acquisitam, Delphensium ope, contra Frifones victoriam. Anno deinde M. LXXXVI. in Maio, ipso S. Crucis die, statim à prandio, miserando infortunio hæc vrbs circumuectitur. in ea enim, cum improviso casu grauissimum erupisset incendium, vtramq; Parochialem ecclesiam, nouam & veterem, Xenodochia, & ducentos, vltra mille, focos, absumpsit, vix quinq; vrbs parte remanente illata. Mirabile verò, quod in tanto illo incendio à pluribus conspectum, neq; olim fortasse à primis illis naturæ obiectibus uatoribus, neque ab ijs, qui nostro sæculo vixerunt, alibi animaduersum fuit. Plinius quidem & alij, nò postremæ notæ auctores, ceu rem magnam, & obseruatu imprimis (vti re vera est) dignam tradunt, ciconiarum sobolem, ætate graues, & ad cibum quaerendum viribus defectos parentes fouere, atque alere: sed, quod ab iisdem animalibus exemplum id temporis editum fuit, & maius quiddam est, & maiore admiratione dignum. Ad hanc vrbe, loco ad huiusmodi volucrum pastum perquam idoneo sitam, magnæ quorannis earum cohortes nidificature conuolant. Incidit autem hæc incendij calamitas in diem Maij tertium, quo tempore iam ciconiolarum grandisculæ sunt. A multis igitur illis visum, ac obseruatum fuit, parentes, cum flammam & natis, & nidis instare cernerent, primum omni ope adnixas, vt natos flammis eriperent, cum deinde corporis mole grauiores gestare nò possent, eos alis, quantum poterant, contexisse, aduersusque incendia & flammam propugnasse: ad extremum, tanquam superstitibus eis esse recufarent, incendio vnâ consumptas, mori sustinuisse. Hinc oriundus erat scelus ille Dauid Georgius, abominabilis conditor scæte, de qua plura in Indice. Quod quidem in huius vrbs contumeliam minimè narratum putandum; cum vicissim viros honorandos ac suspiciendos plurimos genuerit, quales imprimis fuerunt Aegidius Poëta, & Ioannes Grammaticus. Multo verò omnium præstantissimus Iodocus Sasboutius, clarissimus vtriusque iuris Doctor, Cancellariæ Gelricæ Præfex à Carolo Quinto constitutus, & simul Poëta elegantissimus, cum ad extremum iam vitæ appropinquaret, hoc sibi ipse Epitaphium conscripsit, quod hodieq; in eius tumulo, apud Arnhemium primario in templo conspicuū, huc, propter elegantiam & pietatē, adscribere visum est.

*Siste gradum: quod es, ipse sui sortasti eru cras
Quod sum, cadauer patridum.
Olim Iodocum eram Sasbout me misit in auras
Delphi, clara pars Batavia.
Ter denis patrias casus decidimus annis,
Pars Consili haud ingloria.*

*Deinde & pacatis Præfex ius Casare Gueldris
Dixi, iubente Carolo.
Quid tituli? quid ope? quid munc prudentia prodesit?
Mors summa miscet inferis.
Sola manet virtus homini post funera, solam,
Deum vincti, hanc ama.*

Eadem etiam ciuitas inter cæteros eruditione præstantes viros habuit Cornelium Musium, virginis sodalitijs ad S. Agatham Rectorem, virum rara morum probitate, Theologum insignem, Poëtam elegantissimum, & verum Dei, infelici hoc nostro ruo, martyrem.

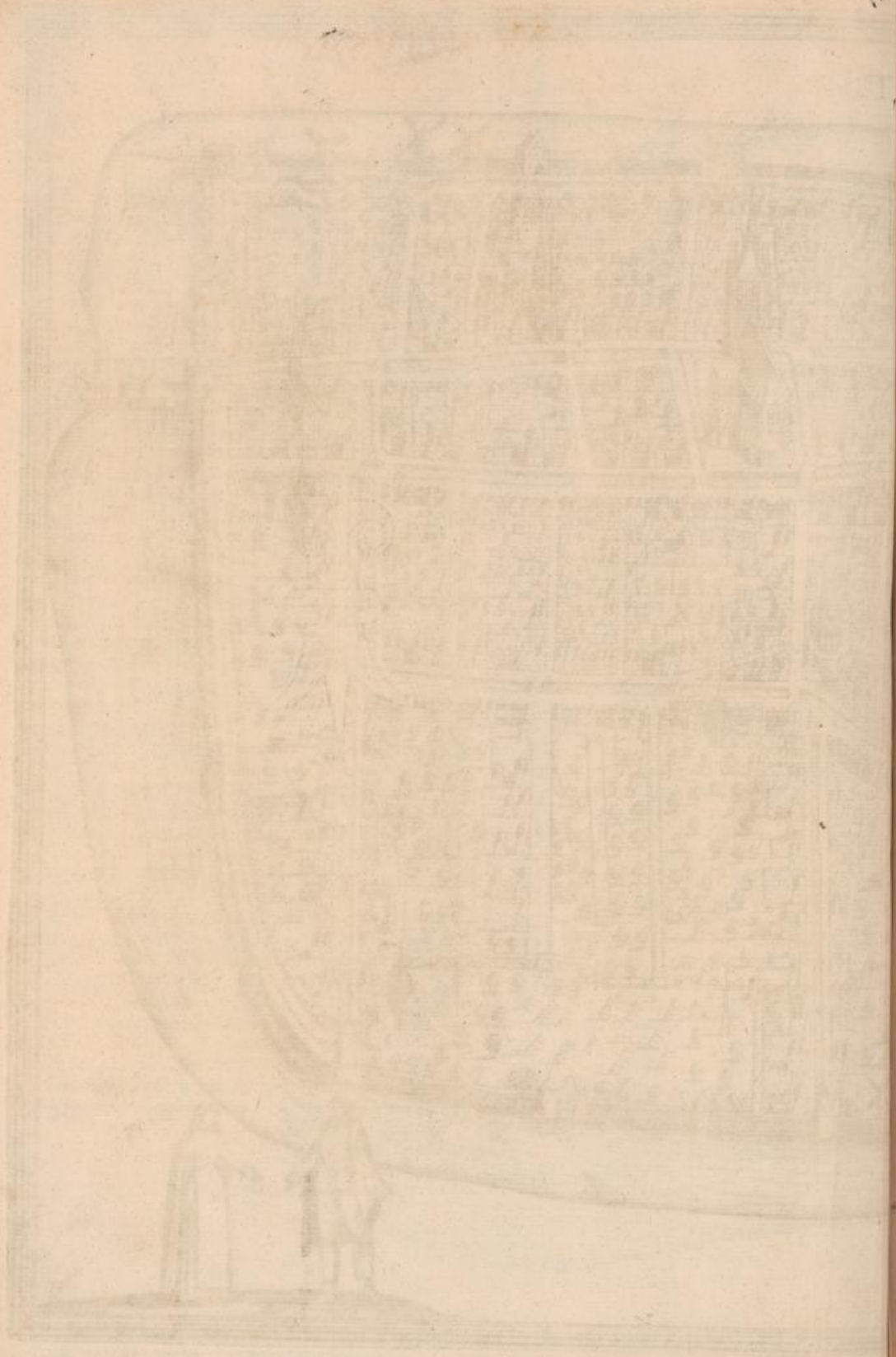

DEEST.

DELPHIVM.
*urbis Hollan-
dæ celeberrimæ
ab eisdem
nomine fossæ
culgæ Deest
appellatæ.*

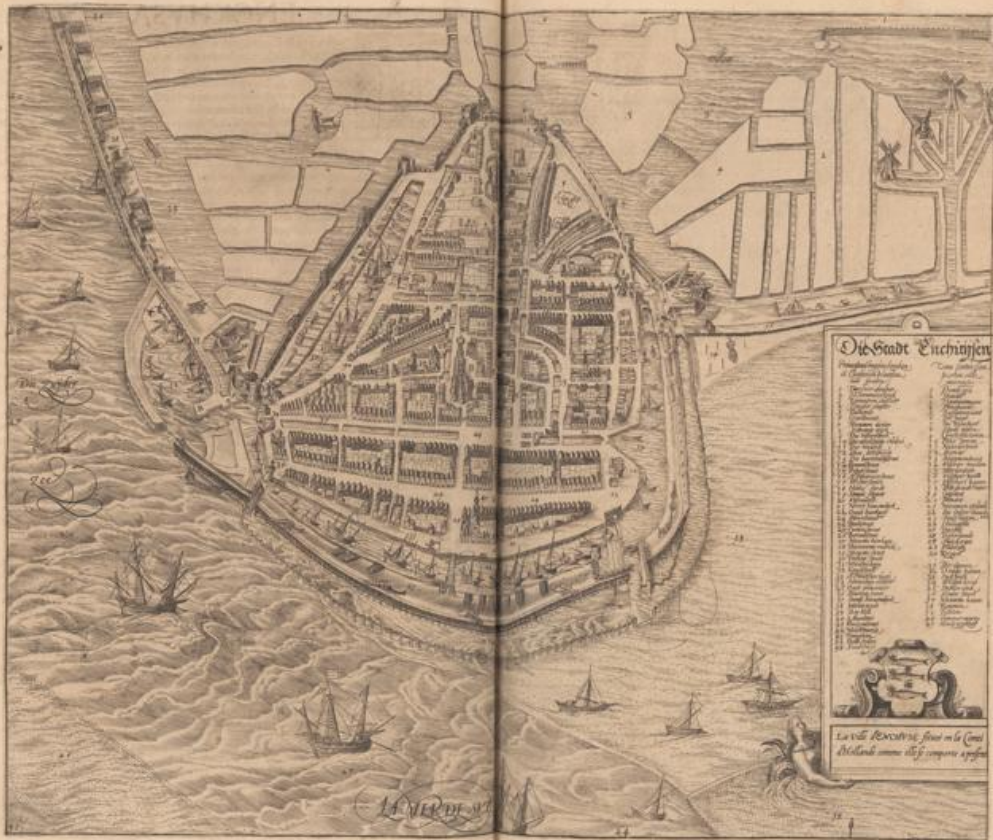

ENCKHVSA.

ENC HVSA in Batavis, etsi si magna vetustate, celebritate tamen nominis præstans, ac no-
 bile oppidum; cognominatum Enckhufa, quasi *Enckhusen* / vel *Enckhusen* / Aliquot
 casæ, quæ situs opportunitate, ob halecum nimirum capturam, & salis confectio-
 nem excitata, Eccl: siam habebant, atq; pastorum, qui peronatus, vili, ac rustico habitu,
 quo & ceteri omnes communiter utebantur, incede-
 bat. Hæ autem casæ, cum Hollandiæ
 locum occupabat, qui Frisiam respiciens, canalibus ac foveis passim distinctus, primis ca-
 sarum habitatoribus, non ita difficilem præbebat accessum. Qui negotiorum gratia, ali-
 quò fortè ituri, asserem secum ferebant, quo obvias passim aquas, quasi pontis opera, superabant. Sed hæc nunc
 omnia loca æstuosum mare, *Südersee* / vulgò, absorbet, quod iuxta oppidum latitudine est trium milliariù
 Germanicorum. Circa annum autem Domini M. CCC. XXXVI. re, opibus, & ædificijs, refecere cepit Enckhufa,
 vt tum primum VVaterlandiæ vrribus annumerari cœperit, & nunc oppidum ad prime concinnum ac elegans,
 copiosis vbiq; aquis instructum, muris cinctum, & propugnaculis valide munitum; ab Anno salutis, M. D. LXX
 II. publicis, priuatisq; ædificijs longè magnificis, non citra spectantium admirationem ornatum. portum habet
 perelegantem ac valde capacem, vt arte omnino mirabili, ita sumptibus amplissimis factum, qui tutam onera-
 rijs nauibus stationem, & ab omni tempestate, glacie, & quibuscunq; alijs marinis incommodis, securitatem
 præbet. Hic autem portus, artificioso, ac valido munitus est aggere, ea ratione composito, qua in vniuersa vbiq;
 Hollandia, contra vehementiores vndarum ac fluctuum impetus, vallum, & obstructionem aggerantur. Habet
 quippe hoc tractu, certum quoddam oblongi graminis, siue iunci genus, quod fundus mari cõtectus, copioso pro-
 uentu suppeditat; id certis anni temporibus, sub aquis demetunt, & nauibus, ea ad loca, in quibus ad obstructio-
 nes aquarum constituunt vt, deuehunt; vulgò *Weyer* / indigetant. Huius autem vsus, ad solidissimas aggero-
 rum iuncturas vtillissimus est, cum eius sit conditionis atq; natura, vt, quò vehementioribus vndarum fluctibus
 concutitur, colliditurque, eo solidius concrefcens, vehementius, fortiusque resistat. Extra Enckhusanum oppi-
 dum, via est silice strata, sesqui horæ tempore, euntem exercens: Pagum habet adiunctum, vulgò, *Grote Brooch*
 nomine, qui ciuilibus priuilegijs gaudet, eò, quòd vrbs, tanta quondam amplitudine fuerit, vt tritum sit hoc lo-
 ci prouerbium; Magnæ *Grotbrokanæ* vrbi, ignobile vicinum est oppidum, Aliquot Casæ, cognominatum: quo
 nimirum, vilis, & abiecta eius notabatur conditio. Nihilominus, clementem blandamque fortunam,
 sensijt semper Enckhufa. Cum namque ipsam *Grotbrokani*, contra æqua vicinitatis iura, stratagemate quo-
 dam niterentur obruere; Mittebant quippe eò, in nauibus armatos sceno cõtectos, quasi fœnarium, more so-
 lito, frequentaturi forum; dolusque innotesceret, nec optatum consequeretur effectum: in perpetuam eius rei
 memoriam, inter Orientalem & Septentrionalem portam, turrim Enckhusani construxerunt, *Spiter Broick* /
 nuncupatam; perinde, ac si ipsa, eo nomine innuat, in contemptum & despectum *Brokenisium* ab oppidanis,
 quibus modò ornamento est, se excitatam fuisse. Non dissimile oppidanorum facinus, eo tempore extitit,
 quando *Geldrij* Hollandis bello imminabant, qui, vt subito hostiliter Enckhusam inuaderent, qualescun-
 que potuerunt insidias, oppido struxerunt, quorum conatibus ea & dexteritate, & celeritate obuiam Enckhu-
 sani iuere, vt *Geldrij*, subito amputatis *prymnesijs*, ancoras cogere relinquerent, quas omnes, elabentibus fu-
 ga hostibus, Enckhusani capientes, Orientalis portæ turri affixerunt; que admodum hodierno etiam tem-
 pore ibidem conspicuntur. Ciues, marinam mercaturam exercent; multi naues construunt, alij sal, nitro præ-
 stans, conficiunt, quod ad exterarum nationum auehitur. Alij, copiosa halecum captura victitant. In vniuersum au-
 tem omnes, etiam ditiores, vili vtuntur vestitu, ita, vt oppidi Consul, nautico quandoque amictu incedat. Op-
 pidani, maritima negotiatione si vnquam aliàs, tum maximè turbulentissimis hæc temporibus, quibus alij
 multi re, ac opibus lapsi sunt, diuitias longe maximas coaceruârunt. Belli namque socijs adiuuantibus, omnem
 maris vicini negotiationem, ad se, violentia quadam, pertraxerunt. Vulgus, ex copiosissima halecâ piscatione
 victitat. Nouembri mense, circa omnium Sanctorum festum, Nauiculæ complures, quas *Stalõners* adpellant,
 plures ducentis, quæ binos tantum habent vectores, alto se pelago committunt, & retia sua, vel fixis extendunt
 stipitibus, vel alligata rudentibus, cum ancoris in imum demittunt. Et, cum densissimis gregibus haleca, con-
 tra vim fluminis ascendunt, sit quandoque, vt tam felix sit, in frequenti piscatu, captura, vt vnica *Stalõnerica* na-
 uis, sex & triginta tonnis onusta, domum redeat. Atque ex isto piscatu, non omnia haleca sale, meriane condi-
 untur, sed inueterantur, & infumantur plurima; vnde haleca infumata delicatissima, vulgò, *Deysbüctel* /
 in vniuersam passim Ostlandiam, in Germaniam, & ad omnes Rheni accelas, transpor-
 tantur. Enckhusanum denique oppidum, Ruardum illum *Tapper*,
 præcipuum in Academia Louanien-
 si Theologum, edidit.

Oude Stad Enchuyzen

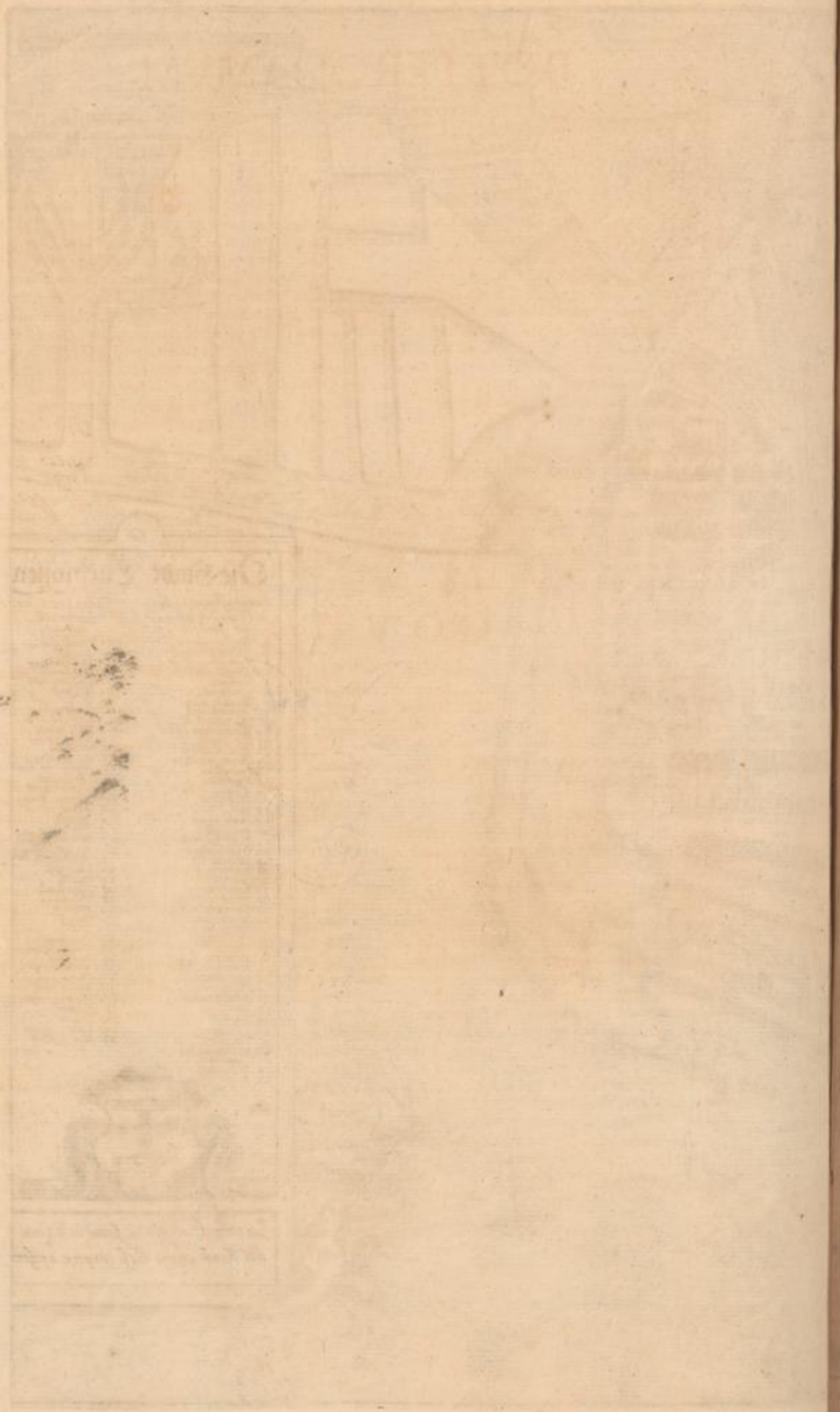
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52	53	54	55	56	57	58	59	60	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75	76	77	78	79	80	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	100

La ville d'Enchuyzen, située sur la Canal
 d'Amsterdam, comme elle se compose à présent

G. W. de Witt del.

1672

ROTTERODAMVM.

ROTTERODAMVM, non ignobile Hollandiæ oppidum, quasi dicas, Rottæ obex, siue agger. Damm namq; Batauis aggerem sonat. Est siquidem Rotterodamum ad Rottam, aquæ ductum, à quo adpellationem habet, situm, Mosæ fluminis propinquum. Schidamo, vnico miliari, Gouda verò, tribus distat: oppidum, cum opinione hominũ vetustum satis, tum splendidum & copiosum, lanificio, & panni textura, celebre, habens & iustum populi numerum, & scitè admodum constructas ædes, quarum, quæ D. Laurentij nomine sacra, facilè princeps, & splendida est, & sumptuosa: sed præ cæteris ornamentis, vrbs ista, hoc nomine potissimum clara & celebris est, quòd patria fuerit viri celeberrimi D. Erasmi Rotterodami, omnibus omnium doctrinarum virtutumq; nitoribus politissimi. Itaq; ad memoratam ædem, etiamnum visitur domuncula, & in ea, cella exigua, quæ primùm natum illum excepit. Hæc, vt ingeni omissimus quisque est, & amantissimus, iter illac faciens, reuenter adit. Tantus ille vir, multis posteritati relictis operibus, quæ ingenij planè diuini argumentum præbent, diem obiit extremum Basileæ, Anno M. D. XXXVI. Rarè admodum ingenij & eruditionis dotes Erasmo, eo sæculo illiterato cõtigere, quibus per multi plurimum tum deferendum censuerunt, ijsq; non plebeij ordinis homines, sed orbis monarcha, nõ vulgariter eruditi, sed rei literariæ, ea ætate, principes. Quippe inuictiss. Carolo Augusto à consilijs fuit. Serenissimus Cæsar Ferdinandus fauoris sui in ipsum documenta plurima dedit. Quàm magnificis verò honorarijs à Christianissimo Galliarum Rege Francisco in Gallias, quàm amanter ab Illustrissimo Rege Henrico, libera, vbi nam eo loci viuere vellet, data optione, in Angliam est euocatus? De summis Pontificibus Leone & Clemente, nihil attinet dicere, horum certè maximus erga eum fauor, multis ad Erasmus transmissis Epistolis innotuit. Sed hæc fortasse, pro istius loci ratione, nimis de Erasmo, multa. Dum hoc oppidum, Ludouicus Guicciardinus, vt Belgij perficeret enarrationem, in Batauia sua ante annos aliquot describit, in calamitatem sanè maximam Rotterodamum incidit. Casu enim quodam, incendio in ea excitato, ædes nongentis plures, & onerariæ naues permulta, conflagrarunt, homines etiam aliquot absumpti sunt, omnes detrimentum perpeffi. Iam tamen, ob ingentes diuitias, minore, quàm anni spacio (scribit eo tempore Guicciardinus) penè tota restaurata est, atq; adeo frequenti negotiatione, & mercatorum concursu, dictu mirum quantum quotidie augeatur.

GOUDA.

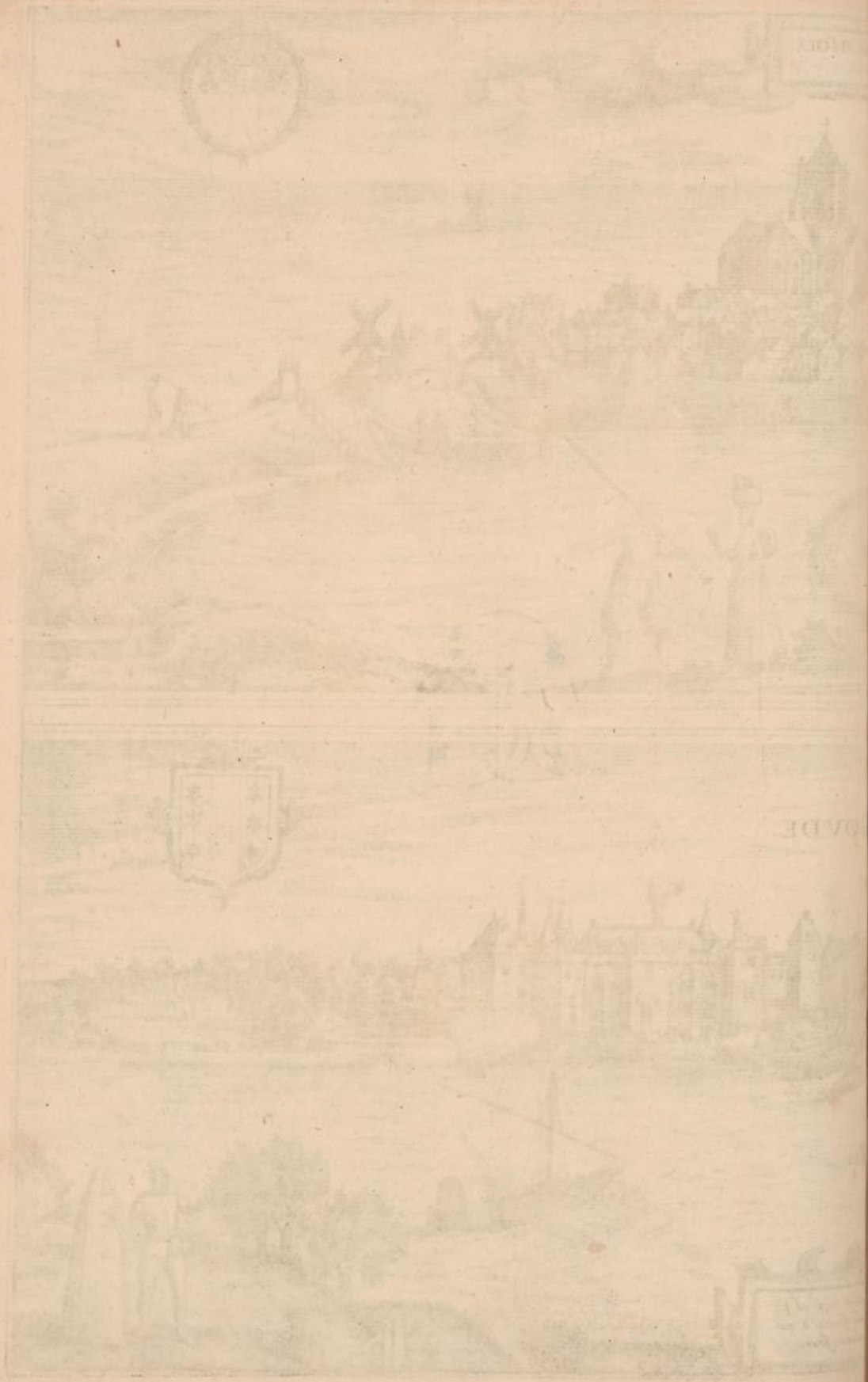

GOUDA, Præclarum Hollandiæ oppidum, sextum & vltimum inter Hollandiæ status locum obtinens, circa annum Salutis M. CC. LXXII. sub comite Florentio, à quo ciuicis & præcipuarum vrbiũ donatur priuilegijs, conditum ad ripam Isselæ fluij, situ est pericundo. Quippe olim obstructo Rheno, circa pagum Catvick, & præsidium Britonum, duo fluij, nimirum, Issela, & Lecka, qui se in Mosam exonerant, enati sunt. Itaque, cum non pateret libera nauigatio, & exitus ad mare, per alueos & fossas, flumina circumducta sunt, atq; eo loco, vbi nunc Gouda sita est, fossa incuruata & flexuosa, quæ Gouda appellatur, & oppido nomen dedit, in Rhenum Leidensẽ ad vitandum mare, & loca remotiora, deducta est, obiecta tamen Selusa, quam vulgò vocant, ne fluxu Isselæ, campi inundarentur. Tum, tuta nauium statio ibidem originem coepit, habitationes & diuersoria, hæc de causa, aliquot excitata in aggere. Et noua, hæc occasione orta societas, tanta, breui temporis successu, incrementa sumpsit, vt palustrium passim locorum agrestes habitatores perpeffi, qui varijs antea locis sparsim habitabant, iuxta aggerem, locum altioreẽ cõuenerint, & Ecclesiã, quo rei imprimis sacre, & religioni vacarent, huc transfulerint. Quæ quidem consociata Batauorum multitudo, loci opportunitate vique adeo breui tempore creuit, vt vrbs formam, fossas ac mœnia, quo liberius & tutius hic habitaretur, locus ipse desideraret. Qui sub Florentio Comite, vt dictum est, ius ciuium est consequutus. Demum, Comites Blesenses, quorum ditionis postea Gouda facta est, cum animaduertent, oppidanorum frequentiam, plurimũ ob quotidiana incrementa augeri, oppidi pomeria, fossas, ac mœnia, latiori spacio, ea nimirum amplitudine produxerunt, qua se modo visenda exhibent. Recipit autem Goudanum hoc oppidum indies aquã ex maris fluxu, atque refluxu, mundam tamen, defecatam ac dulcem, excoquendæ cereuiciæ accommodatissimam, cui Hollandicũ solum, neq; colore, neq; sapore parem habet. Eam commoditatem Isselæ alueus oppidanis suppeditat. Verum propter frequentes & exuberantes eius inundationes, Florentius Comes, eius nominis V. (qui in venatione plus viginti vulneribus confossus, periit) Anno Salutis M. CC. XC. VI. Ultraiectensis Episcopi consensu, naturalem Isselæ alueum, in pago Vreesvick, haud ita procul à Viana, obstructi. Hinc factum est, vt antiquus ille alueus, paulatim enata ex sordibus terra, minuatur. Ars Typographica, paucis, imò nullis ante in Hollandia cognita (nam quicquid librorũ tum erat in vsu, monachi assiduo labore, & magna diligentia scribebant) Goudæ primum innotescere, & in vsu haberi coepit, in domo fratrum Collationis. Primaria vrbs ecclesia, elegantis structura, & præcellsa turri conspicua, bis à prima fundatione tota exusta fuit, Anno nimirum salutis M. D. LII. igne coelitus tacta. Et anno M. CCCC. XXXVIII. eo incendio, quo oppidum vniuersum, deformatum, periit. Hæc verò Ecclesia, qua modo præcellit structura, magnificè restaurata, conspicitur.

NAMVRCVM.

EMETOCERNA, Cæsari in Belgis oppidum, Car. Bouillus hodie Namures vocari docet. Sunt & Cæresi, Germaniæ apud Cæsarem populi, qui nunc Ripenses, Huberto Leodio appellantur, vbi arx Cerey, apud Mosam; Vegenero est Namur, Germanis *Namen*; Nunc passim Namurcum, in sine comitatus Brabantiae, ad Mosam flu. oppidum. Originem nominis habet satis obscuram. Auctores enim graues scribunt, à se, an ex alijs, haud scio, ab Naino, Gentilium Deo, appellatum; eum in Montis vertice, ad cuius radices situm sit, habitasse, & cultum fuisse, omnibus ad eum opis, auxilijsque gratia, ventitantibus, responsa dare consuefisse; post verò Christi aduentum (Materno prima fidei Christianæ fundamenta collocante, qui totum Ebaronum agrum, ad suauē Christi iugum inuitauit) prorsus obmutuisse, inde Namurcum vocitant. Alij, hanc urbem à Romanis, tanquam inexpugnabilem rupem extructam esse, referunt: Ipsos nouum murum nominasse, vnde postea Namurci, siue, vt alij perhibent, Namurre appellatio, corrupta sensim voce, facta sit. Sita est inter duos montes, ad læuam Mosæ ripam. Ad Occidentem Sambra, Namurcense oppidum alluens, id duas in partes interfecat. Mosa pertransit, exituque dein suo, in eam sese regurgitat. Abest Louanio octo belgicis milliarijs, decem Leodio, vndecim Bruxella. Pulchra est & amœna, arceque loco edito, conspicua, longius se videndum præbet. Ea in arce præclarum est Canonicorum Collegiū, fundatione ac sumptibus Comitis olim institutū. Sunt & aliæ duæ in vrbe ipsa Canonicorum Collegiatæ Societates. Altera, in ecclesia D. Albano sacra, quæ Pauli quarti Pontificis Maximi auctoritate, Hispaniarum Rege Catholico petete, in Cathedralē est euecta. Cuius primus omnium Antistes, designatus, confirmatusque est, Reuerend. D. Antonius Hauctius, insigni doctrina, & verbi diuini administratione clarissimus, multis annis, in aula Bruxellensi, Ecclesiastico munere, summa laudis celebritate, perfunctus, omniumque proinde iudicio, dignus & idoneus iudicatus, qui ad episcopatus honorem eueheretur. Altera Canonicorum ecclesia est B. Mariæ Virgini nuncupata, idque, vt annales perhibent, D. Materni, primi Tungrorum Apostoli, auspicijs. Monasteria etiam hic aliqua sunt, vtriusque sexus, inter quæ principem ferè locum obtinet Fratrum, instituti D. Francisci cœnobium, non modo sumptuosa, & celebri splendoris structura, sed fratibus, doctrinæ, pietatisque ornamentis, illustribus, & optimis verbi diuini præconibus, celeberrimum. Multa sunt insuper & in ipso comitatu cœnobia splendida, Namurcensium Comitum olim pietate constructa, & opimis honorata redditibus. Inter quæ maximam dignitatis laudem meretur, siue ædificiorum nitorem, & elegantiam, siue religiosorum fratrum pietati candidatorum, frequentiam, probitatemque, siue Cœnobiarchæ pietatem, prudentiam, eruditionemque; cōsideres, quod apud Floressiam Præmonstratensium familia incolit, cuius prima iacta sunt fundamenta, eodē ferè tempore, quo circa annum Christi M. C. XX. Merberto auctore, Præmonstratensium ordo initium cepit. Ornatur insuper hæc ciuitas, multo ab hinc tempore, illustri Comitis titulo, nec exiguo prouentu, quondam Marchionatus dignitate commendata. Sed in ea sædes perpetuas fixit, totius huius Comitatus Conciliū, quod appellant, delectorum litibus iudicandis virorum, à quo tamen ad Mechliniensem Principis Senatū, prouocatur. Habebat quidem Bruxella Ecclesiasticam Curiam, in qua controuersiae omnes, eius Brabantiae partis, discutiebantur, quæ Dicecesi Cameracensi parebat. Nam tota Brabantia hic non comparebat; sed eius pars, quæ Leodiensem agnoscebat episcopū, Louanij coram tribunali illic ei constituto, litigabat. Nunc, lingulae Diceceses, nouis, paucis ab hinc annis, episcopis creatis, adscriptæ, singulis episcopis parent; Vt Mechlinea, cum suo territorio Archiepiscopo Mechliniensi, Anuerpia, Buscoducum, Namurcū, Anuerpiensi, Buscoducensi & Namurcensi Episcopis, &c. Gens, armis dedita, Principique suo deuotissima. Gall. cā, at, degenerē, linguam vsurpat. Videtur nihilominus ciuilioris vitæ studiosa, & ad nonnullas artes ingeniosa. Mercatores paucos habet & artifices. Nobilitate verò ita pollet, vt plurimas & diuersas familias ostendet, quæ generis sui auiti splendorem ad illustrissimi sanguinis Principes & auctores, haud incerto referat. Vniuersam Namurcensium Prouinciæ conditionem Reuerend. D. Guilhelmus Dupæus cœnobiarcha Floressianus, subiecto carmine, eleganter descripsit.

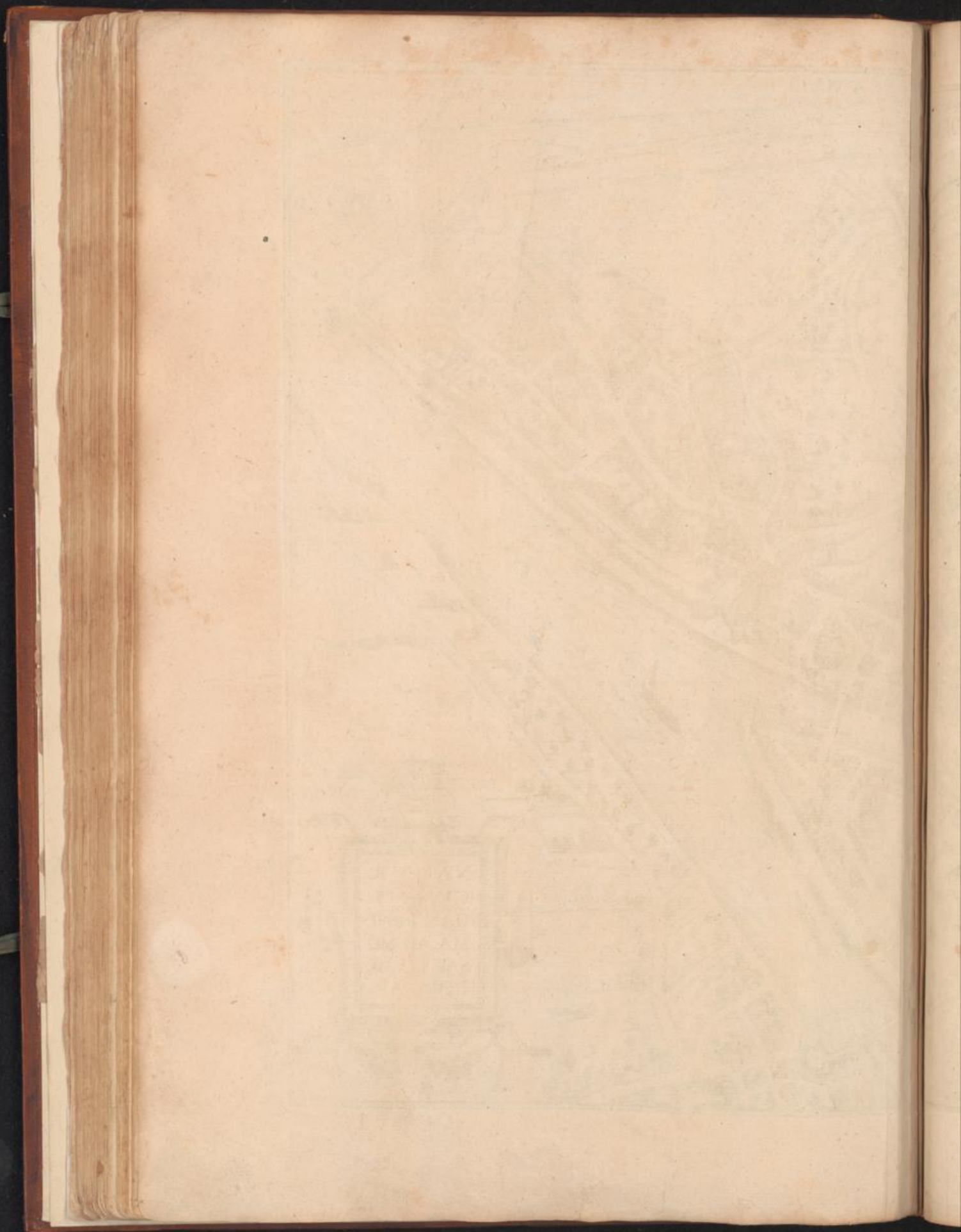
*Quisquis naturam cupit huius noscere terra,
Hanc tibi per paucos versibus expediām.
Vnica, ni fallor, tota est prouincia rupes,
Exilis gleba tecta superficie.
Remit hinc validum præ aduerso agellu aratru,
Infulas quod ei saxa dolosa parent.
Atrefcit tellus nimium, si desit imber,
Saxa, nimbofisi, heu retrequuntur aquis.
Hinc à quingentis memoratur plus minus annis,
Hæc regio ferme tota fuisse nemus.
Anguribus sunt hic aptissima tesqua peritū,
Afferat dumofisi non adeum da iugu.*

*Terra serax ferri est, sed pene siliqini experta,
Triticeo sarri nec bene conueniet.
Zea petrii gaudens hic passim crescit in aruis,
Que ferri nescit cedere triticeo.
Salibus & lucis, magna pro parte repletur,
Nec non vitiferi colli abundat ager.
Manantes riuus vitreus de fontibus orti,
Per valles crepitant, saxa, murmur agunt.
Hi genitos amnes: vmbacula frondis opacant.
Non possit Musis aptior esse locus.
Hic dominatus habet fluuius, Sambra, Mosamque,
Nauigeros, tamen est, Mosæ Sambra minor.*

*Sit licet ipse minor, multo est piscosior illo,
Et maiore beat fertilitate solom.
Metropolitanam qui postquam perluit urbem,
Protinus in Mosæ exoneratur aquas.
Nostram, silua serax dum pascat aprica fugaces,
Horrida fetigeris tota migrefcit apris.
Pra reliquis Regio est argenti marmore diues,
Quo surgit docta sepe torcumia manu.
Quadam saxa rubent, mureū interlita poncū,
Porphyrus passim creditur esse lapis.
Nauigio celeri varium per citra seruntur,
Pescere quisque, potest, vsibus apta sua.*

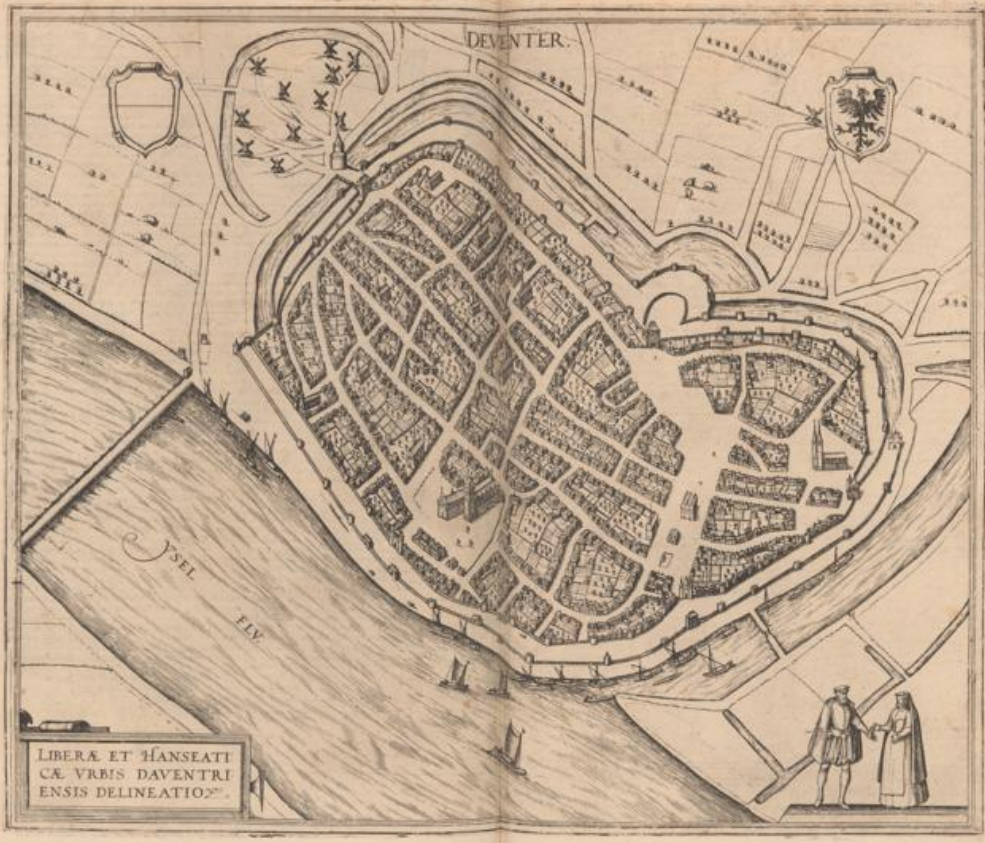
DAVENTRIA.

DRANSISALANA dicitur, vulgo, Das Landt ven Ober Yssel / Geldria est regio versus Septentrionem opposita, in tres partita regnunculus, quarum, quae Isula (erebus Fleuus, vel Fleuum) vicina est, Ysselland/ communiter vocatur: Quae verò trans Vidrum, quem Becht nuncupant, sita est, Zwent dicitur, antiquam, ut videtur, Strabonis, & Taciti adpellationem retinens, qui iuxta Camannos, Teuenterorum, siue, ut apud plerisque inuenio, Tenecherorum, & Teuenterorum, gentem posuere, quae Dauentiam urbem habet praecipuam, cuius quidem adpellatio non ineptè ad Teuenterorum nomen alludit. Sunt autem viri docti plerique, quibus hac vrbs viuendi initium dedit, qui non Dauentiam, sed Dauontiam dicendum contendunt. Cum testentur id duo perantiqua quaedam monumenta lapidea, quorum alterum, ad Senatoria domus ingressum conspiciatur, alterum autem in porta, quae Brinconis dicitur, quibus Dauontur, sculptum legatur.

Quod quidem ab eorum etiam opinione non nimium abhorre videtur, qui non aliunde, quam à Dauone, viro quondam inter Saxones honorifico & potente, nomen huic vrbi inditum adseuerant. Cum enim Fritia, Saxonia citerior, V Veltphalia, Sicambria, quae nunc Geldria, Cluiua, Iuliacum, siue Menapium, Totus ager Traiectensis, qui Rheno alluitur: Betua, siue Batua, olim Batua, quae nunc Hollandia; V Valachria Mattiacorum, quos vocat Strabo & Cornelius Tacitus, quae iam Zelandia adpellatur, omnes, inquam, hae prouinciae, cum fide Christi, & euangelica luce primùm illustrarentur, commoderunt suam operam Christo S. V Vilebrordus, Bonifacius, Lebuinus, V Verentius, Luitbertus, & alij, sanctae huius societatis, religiosissimi viri, qui Saxonibus siue Anglis Britanniam deuasantibus, immanemque in Christianos tyrannidem exercentibus, verso solo, patriaque exulantes, huc sese receperunt, Sergio Pontifice Maximo, Iustiniano I. A. & Pippino Franco, imperantibus, Anno plus minus, D. XL. His inquam temporibus Lebuino, quae Dauentria vicina sunt loca, euangelico aratro colenda obtigerunt, cuius quidem opera, dum populus salutaris doctrinae tuba à mortis somno excitaretur, desolata sunt idolorum Fana, & primum excitatum est Christianorum oratorium in oppido V Velpa (alia habet historia, iuxta castrum Viltenburch, antiquitus dictum, modo Traiectum) haud ita procul à Dauentria sito, cui feruore ac pietate populi, adiuncta sunt nouo concionatori aedes. Insignis autè tunc beneuolentia ac Zelus Dauonis, cuius supra meminimus, viri opibus, ac dignitate praecellens, erga Lebuinum exiit, vsque adeo, ut D. Lebuino morte sublato, magnificum Deo oratorium B. Lebuini adpellatione clarum, iuxta arcem vrbs exererit, in quo Dei apostolum decenti, & magnifica sepultura decorauit. Ad hanc autem Dauonis arcem, propter erecti templi magnificentiam & vicinitatè, multi aedes suas habere desiderarunt, ita, ut ista adium multitudo & conuinctio, paulatim muris ac foueis cingi, & vrbs nomen, à Dauonis arce fortiori, atque imperialibus priuilegijs gaudere coepit. Atque haec quidem vrbs dexteram Isalae ripam, situ per amoenum, exornat. Cathedrali Ecclesia, & Canonicorum sodalitate commendata, cui B. Lebuinus Transilanelanorum Apollolus, sicut & vniuersae Diocesis, tutelaris patronus existit, Pro cuius reuerentia Bernulfus Traiectensis Episcopus, mediata collegij S. Saluatoris Traiectensis huc transfudit. Schola in superi Triuali Dauentria inlarescit, ex qua viri complures scientiarum nitore conspicui, prodierunt. Florentissima autè eius scholae conditio fuit, cum in ea Erasmus ille Rotterodamus discipulum, Rodolphus Agricola Lectorem; Alexander autem Hegius, Rector emegit. Quatuor studiorum familiaris (collegia dicenda putarem) diuersis diuersorum fundationibus, vitae & studiorum praesidia suppeditantur, quarum praecipua Domus Cusana nuncupatur à fundatore Nicolao de Cusa. Qui adolescens, bonarum literarum mercatum Dauentriae gnauiter exercens, & ostiatum victum sibi quaritans piscatoris quippe pauperuli filius erat, Cusa Germaniae vico ad Mosellam amnem Treulrensis Diocesis oriundus) singulari deinde commendatus eloquentia atque doctina, Archidiaconus Leodiensis, tum Cardinalis S. Petri ad Vincula, titulo Eudoxiae, & Episcopus Brixienfis efficitur. Is itaque, ad tantum dignitatis & honoris culmen euectus, praestitit sibi à Dauentriensibus, (quos humana semper beneuolentia, & hospitalitas commendauit) bene memor, non exiguum pecuniae vim ad perpetuam quandam fundationem conuertit, qua adolescens, egestate laborantem, inopiae subueniretur. Xenodochia etiam in hac vrbe sunt quatuor, misericordiae exercitij, & Ecclesiae pietati inuicem. Vrbs ipsa, aquis vnde aquae cinctae, muris, propugnaculis etiam firma est, & populosa, Isalae aquis irrigatur, (cuius vtraque ripa ligno hic ponte coniungitur) qui ex Rheno ortum deducens, & nomen inter Arnhemium & Zutphaniam acquirit, artificiali, multarum impensarum cursu, ad Dauentriae moenia subductus dicitur. Hoc namque tempore paulo ab vrbe remotius, versus Orientale latus, stagnum conspiciatur, Isalae veteris adpellatione notum, quia nimirum, praecis temporibus naturalem hoc loci alueum obtinuerit. Mercimonij verò imprimis Dauentria famosa est, cuius incolae in remotis orbis partibus negociantur. Est, quia Hanseaticae etiam societatis (sodas est septuaginta duarum vrbiu) priuilegijs, & immunitatibus gaudent, hinc in praecipuis eius foederis Emporij, puta, Anuerpiae, Londini in Anglia, Bergae in Noruegia, communibus etiam libertatibus à Regibus & Ducibus foederi concessis, videntur. Ex qua quidem per ampla negotiatione, ad summam dignitatem Dauentria peruenit, ut Transilanelanarum vrbiu, quarum octo praecipuae, caput sit, & sumptuosissimis proinde aedificijs ornata conspiciatur. Fori medio, insignis negotiationi domus constructa est, vulgo, Die Wage, ex cuius arcis ruinis, ex qua Geldrorum Dux Carolus, dum obsidione Dauentriam teneret, multum oppidanis detrimenti intulit. Quae proinde, visitato idiomate, eius Altena, hoc est, Nimis viciniam nuncupabant. Verum dum Carolus Dux, pauore ac formidine percussus, ob Caroli Quinti potentiam (eius enim se protectionis atque tutelae Dauentrienses, Ultraeicino Episcopo dissidentes, commiserant) cuius copias aduentare suspicabatur, ignobili fuga, obsidione soluta, dilabitur, ciues, hostem insequentes ipsaque arce funditus euerfa, munitionibus, aggeribusque turbatis ac ruptis, diruta, soloque adaequata iam arcis ruinas, ad vrbe deferunt, & magnificam, cuius iam modo meminimus, domum, ex eadem aedificant. In cuius quidem domus latere, lapidea conspiciatur olla, & morionis in eam oculos figentis, atque subridens effigies; qua quidem Carolus Geldrius designari fertur, qui ex commemorata arce, ciuium ollas iam longo tempore auidè inspexisset, nec tamen de carnibus ea ipsa olla contentis, de oppidanorum nimirum possessionibus ac bonis, quae militibus, nondum parta victoria, promissa erant, potuisset gaudere. Vicinus Dauentriae ager fertilissimus, & ad quamuis culturam aptus, frumenti imprimis ferax, hinc pascuis fecundus, vnde pecorum ingentes alunt greges. Quin ex remotissima Dania, eo pascendi faginaeque gratia, numero si greges aguntur, leuissima siquidem, & amplissima prata habentur. Praecellentes etiam viros, eruditionis virtutumque elogijs praestantes, qui patriae ornamento fuerunt, Dauentria edidit. Ac inter primos quidem, Gerardum illum, cui ob vitae sanctimoniam, Magni cognomen tribuitur, philosophicis artibus, & Theologica facultate cultissimum, scriptis etiam clarum. Domum Fratrum, quos de communi vita nuncupat, Dauentria primus instituit. Insignis etiam Cosmographus, Iacobus à Dauentria, hinc oriundus, qui initio artem Medicam professus, Mathesin deinde, & potissimum Geographiam ita coluit, ut inter primos Philippi Regis Cosmographos, honestissima pensione annua donatus, omnes totius Belgiae vrbes, accuratissime delineatas, tribus voluminibus complexus sit, quibus elaborandis perficiendisque, cum regiones eas omnes peragrando, diu, multumque infudasset, Coloniae Agrippinae, satis praeventus, moritur. Et, ne tam praeslantia, & multorum sumptuum volumina, alienas ad manus deuenirent, Amplissimi Senatus Agrippinensis opera, conseruata, & à Praefide Viglio in Hispanias, ad Regem sunt transmissa. Nostra etiam memoria, magni nominis Iureconsultus, ordinarius in Vbiorum Metropolitani Professor, Matthias Schnellius Dauentriensis, Patriae splendorem tuctur.

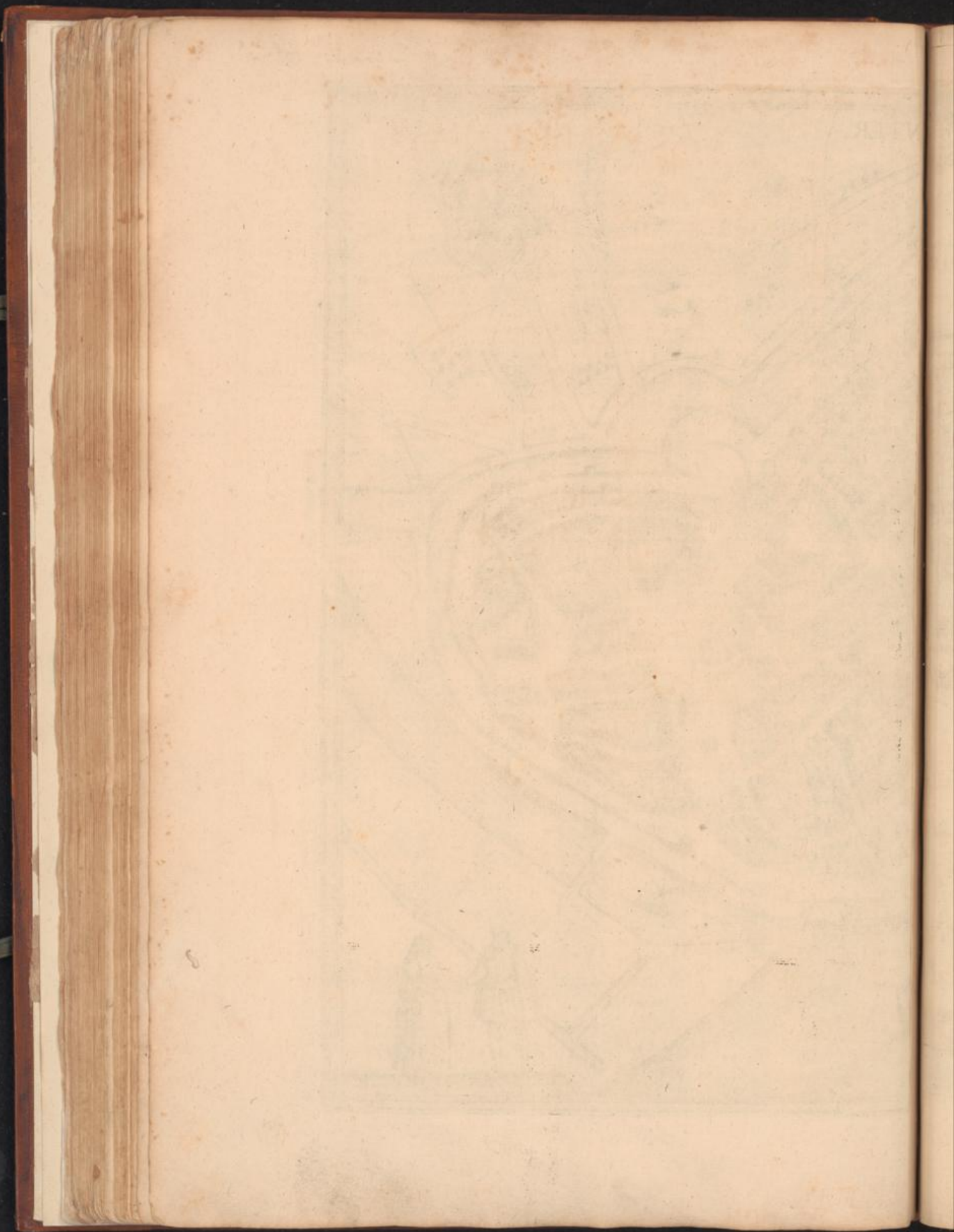

LIBERA ET HANSEATI
CA. VRBIS DAVENTRI
ENSIS DELINEATIO.

DEVENTER.

IJSEL
LIV

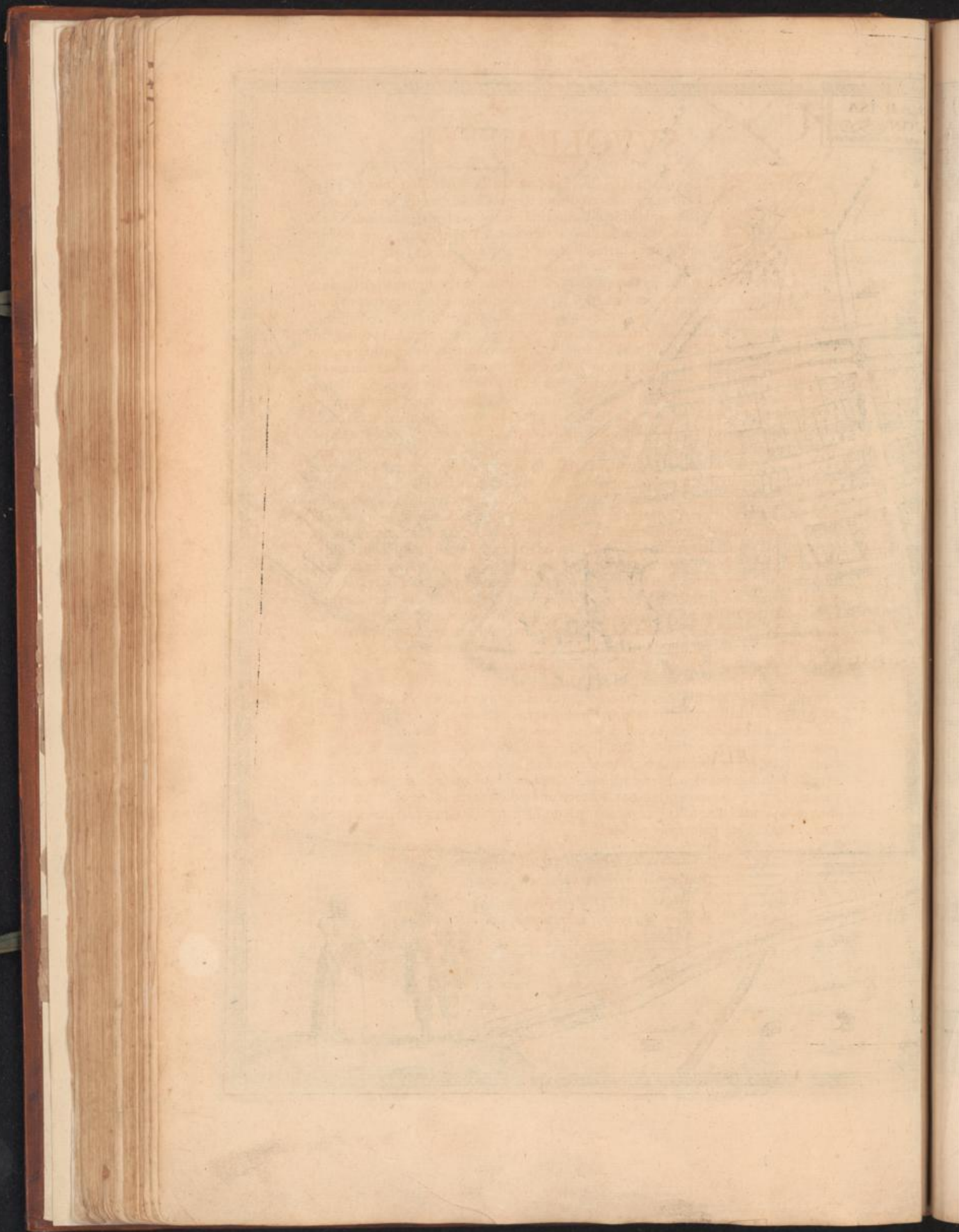
CAMPENA

CAMPENA, eius regionis, in Geldrico Ducatu, vrbs, quæ versus Septentrionem posita, Transilana dicitur, in leua Isalæ ripa, decenti, & oblonga structura præstans, circa eius fluij ostia, quibus sinui maris Australis, vulgo, Zudersee, iungitur, Quatuor, Dauentria miliaribus abest, vrbs multarum opum affluentia, elegantissimo, ædium priuatarum, & ciuium nitore commendata, sicuti etiam ædificia publicis vsibus destinata, superbissima exhibet. Quorum præcipua sunt, vt exordium à religione sumatur, quæ reliquis ædificijs conspicua altitudine præminent, D. Nicolai, & B. Mariæ virginis templum: Illud Parochiale, quod non oppidani tantum omnes, sed frequens ex vicinia populus, frequenter. Hoc, numini dicatum, & Parochiali Ecclesiæ, eorum, qui sacris operantur, ministerio, a uorum pietate, con iunctum, præcellam habet, & eleganti structura nobilem turrim, vnde per vicinum Australe mare, Enckhusam vs. que, visus dirigi, pandique potest. Eadem Ecclesia, non sine spectantium admiratione, summo in altari, elaboratam ac venustam tabulam repræsentat, maiorum imaginibus clarissimæ virginis manu depictam. Qualis & in Francisca norum collegio perelegans, conspicitur. Ciuica domus, haud ita à ponte, quo vtraque Isalæ ripa coniungitur, remota, peraugusta ac splendida, sed præ cæteris ædificijs omnibus, incredibili structuræ symmetria. Telonium ad Isalæ ripam, sese effert, quæ læta tecta Magnatibus, & harum regionum Primoribus, frequenter subministravit, cuius splen dorem exteri, magnificentiam & structuræ harmoniam Architecti, admirantur. Priuatæ autem ciuium ades in vni uersum pene omnes, potissimum autem in platea antiqua, vt amplæ & magnificæ, vtputa, ad negotiationem quon dam amplissimam fabricatæ, ita validis innituntur fundamentis ac muris, ne marinis labefacturæ inundationibus, corruant. Quare, eum etiam ad modum sunt factæ, vt supernè, non in cõmoda oppidanis domicilia præbeant, quan do nimirum aqua præter modum ac consuetudinem intumescens, vi ventorum contra Isalæ alueum agitata, excre scit, vt Campena quis tota videatur immersa. Quales maximæ & periculosissimæ inundationes fuerunt anni Se ptuagesimi & Septuagesimæ tertij, quarum impetu, aliqua etiam mœniorum pars concidit. Vrbem ipsam mœnia, & marinæ ambiunt aquæ, quæ partim per Riuum, vulgò *Die Nue*, partim per Isalæ amnem eò deducuntur. Dulces au tem Isalæ aquæ per mediam urbem, ad communes ciuium vsus permeant. Extra urbem, paludosa passim, sunt loca viginosa, & inaccessa, vt obsidionis Campena impatiens sit. neque enim murales machinæ, & furiosi Martis tormē ta, subduci possunt ad mœnia. Suburbia sunt bina, venusta, sane, elegantia, conspicua; Separata diceres oppida: ad ho stium ferendos, propulsandosque insultus, probe munita, quamdiu habitatores, vnanimi consensu iuncti, defenso res non deerunt. Vicinius vrbi, Haga, remotius, Burenopia nuncupatur. In illo peritissimos nauium Architectos, quarum frequens in aquaticis hisce regionibus vsus: In altero autem, qui piscium capturis incumbunt, magno nu mero inuenies. Vix enim credam, plura, hoc tractu, reperiri oppida, vbi maior delicatissimorum sit piscium copia, Sturijs abundant, & præstantissimis Salmonibus, carpijs, lupos, & stupendæ magnitudinis prafmos, tanta abundan tia, piscario in foro, quotidie videas, dictu vt plane videatur incredibile. Afellum piscem marinum, sapido præstan tem iecinore, vulgò, *Cabbellaw*, nomen ab asininæ pellis similitudine retinens, cū cineritij coloris, squamosus non sit, haleca recentia, conchas, ostrea, passeras, quos plaresas, alij verò peccines nuncupant, planos, latosque, & præstan tes Rumbos, cæterosque, quos ex mari pisces desideres, piscarium huc forum, pretio tolerabili, quotidie affatim of fert. Peculiare piscis genus, vulgò, *Masculus*, præ cæteris hic in pretio, & delitijs est. Horum alios domi, & viciniori bus in locis, recentes diuendunt, alios, sale conditos, ad remotiores exportant. A viris porro, scientiarum nitore po litis, Cæpensis hæc patria, inlaret. Hinc namque Albertus Pighius Patritius, vir, in omni scientia versatus, oriun dus fuit, qui nominis celebritate, patriam quoque, toto orbe celebriorem, atque illustriorem reddidit, insignis im primis Theologus, multa, de quaestionibus hoc tempore controuersis, doctissimè disputauit, & scripsit; *Cosmogra phiam* quoque professus, excellens instrumentorum Mathematicorum fabricator, quamobrem Hadriano Pontifi ci charus, diu cum ipso vixit, Hinc ex Belgio eum in Hispaniam, atque inde in Italiam comitatus. Eo verò Pontifice mortuo, Clemens V II. & Paulus II. Pontifices Max. quorum postremum itidem Mathematicen docuit, plurimi rarum hominem, tametsi peregrinum, fecere, adeo, vt honorum, & opum plenus Albertus, tandem Roma in patriam reuersus, cum inibi omnibus æquè gratus, atque acceptus aliquamdiu vixisset, in dulcissi mo litterarum otio, ad extremum, summa cum nominis gloria, vita defunctus est. Cuius iam nepos decus, & honorem familiæ conseruat, Stephanus Pighius, virtutis studiosus & valde literatus, idem, que insignis antiquarius.

SVVOLLA.

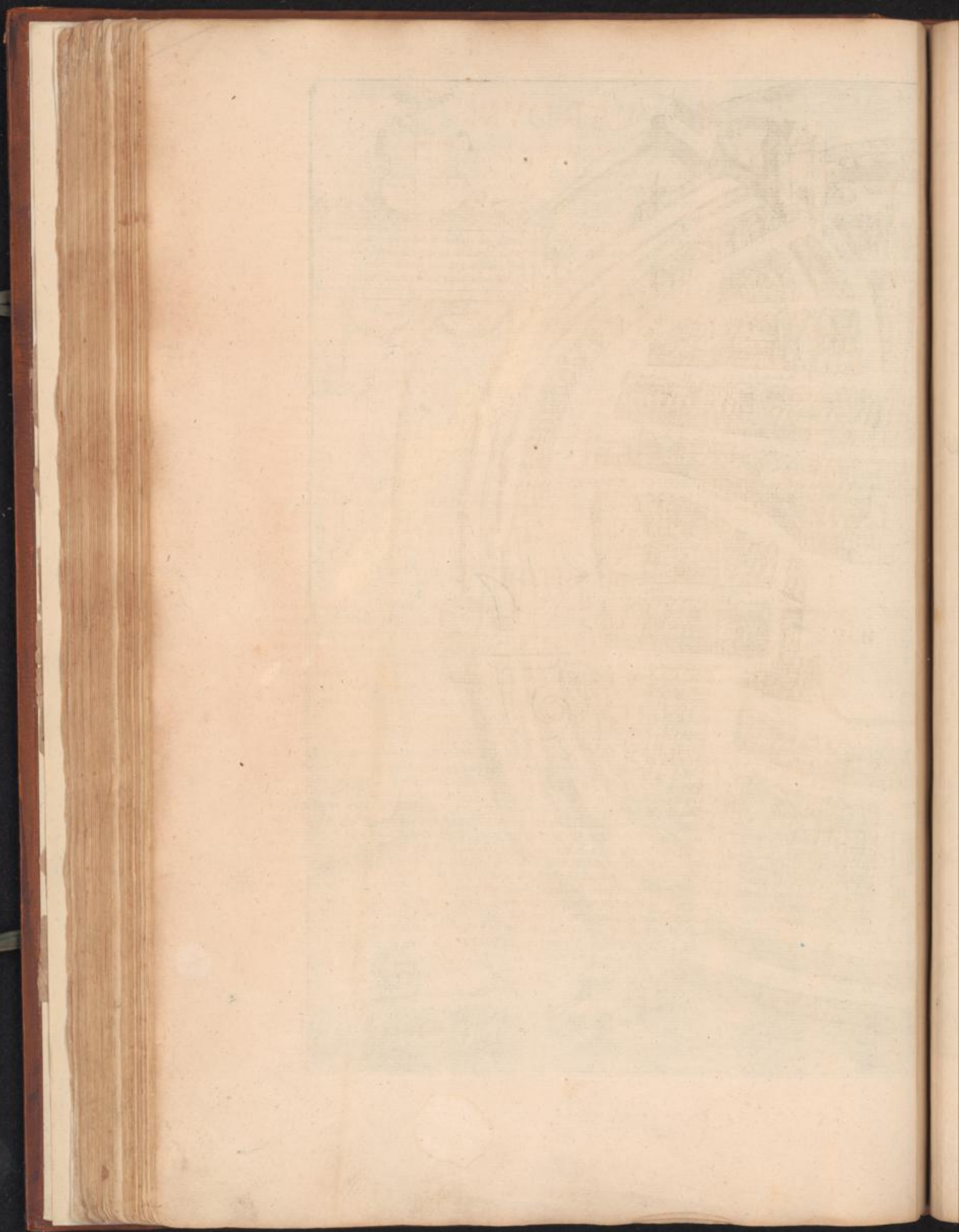
TRANSISALANA, vulgò, *Dat Landt van Quersissell* (Quer enim inferioribus Germanis, trans est) dicitur Regio Geldriæ versus Septentrionem opposita: ipsa ad Septentrionem Frisiam Occidentalem, ad ortu VVestphaliam, ad occasum Issulam fluuium, & Sinum maris, quem *Südersee* dicunt, habens, in tres diuiditur regiunculas, quarum, quæ Issulæ vicina est, *Yssallandt* vocatur, quæ verò trans Vidrum, quem Vecht vocant, fluuium, sita est, *Dient* dicitur: quæ verò VVestphaliæ proxima est, *Zwent* appellatur. Habet autem hæc Prouincia, vrbes mœnibus cinctas octo, quarum non infimæ dignitatis est SVVOLLA, Tripolitanæ clarissima, vrbs Imperialis, situ loci amœnissima, qua in tota penè Germania vix est inuenire aliam beatiorē, quæq; omnibus frumentorū generibus, iuuenis, piscibus, butyro, alijsq; ad sustentationem corporis necessarijs rebus, non solum magis abundet, sed etiam maximam Inferioris Germaniæ partem, istarum rerum copia enutriat. Republica etiam tali, qualem neq; Aristoteles, neq; Plato vnquam fœliciorē descripserunt; ita, vt propter prudentiæ, ac sapientiæ opinionē, immunitates, singularia priuilegia ac iustissima municipalia iura, hic Senatus ab alijs, & vicinis oppidis, in dubijs causis, cōsulatur, quas & secundu suas leges diiudicat ac componit, compositasq; ad loca, & oppida circumiacentia, pro iudiciali auctōritate, ratas remittit. Sunt & in ea tria religiosorum monasteria, vnum Regularium Canonicorum D. Augustini, Alterum Prædicatorum Mendicantiū ordinis S. Dominici, Tertium, Fratrum, bonæ, vt appellant, voluntatis. Habet ad hæc, quatuor Sacrarum virginum Collegia. Est & in ea schola, olim, & nunc florentissima, ex qua omnibus temporibus innumeri prodierunt viri doctrinis excellentes. A mari nauigationem habet propter Issulam fluuiū, qui tertium Rheni ostium constituit, vbi Canenefatum Insula, quam solus Tacitus, inter vetustiores rectè descripsisse videtur. Verum istud Rheni ostium, quo videlicet illa ista constituatur, non cōmemorauit. Et profectò mirū videri potest, Romanos, alioqui diligentissimos, tam famosum, & ingens Rheni ostiū, vel ignorasse, vel subticuisse. Hoc itaq; magni argumenti loco fuerit, illos penitiora Germaniæ, bello nunquam attingisse. Solus verò Ptolemæus, tertij quidem ostij mentionem facit, sed absq; omni prorsus loci, aut situs descriptione. Est autem insula Canenefatum, quæ sita est inter ostium illud Rheni, quod nomen non amittit, & tertium illud, Romanis ignotum, quod Issula dicitur. Diuiditur autem ab altero sub Arnhemensi ciuitate Geldriæ, & fluit contra Phrisios, ac in Oceanum vsque protenditur, multis hodie ciuitatibus insignis. Extrema Canenefatum in ipso Oceani lictore, Camanni olim exceperunt, gens inter Phrisios, & Canenefates sita, quæ postea à Phrisijs in seruitutem redacta, in Phrisiorum nomen abiit. Hi ciuitatem habuisse scribuntur, à Romanis, Naualia, nuncupatam, quam quidem, etsi hodie nonnulli, Campen, suspicentur, Petro tamen Appiano, alijsq; eruditioribus Historicis, Svvollla comprobatur. Quæ, præter Issulam non ita procul remotam, habet & Vidrum, cum Alpha, quam Nigram aquam nunc vulgo appellant, quæ duplici riuo Svvollam influunt, à quibus non paucas commoditates ciues percipiunt. Viros etiam eruditione claros hoc oppidum edidit, inter quos primas, Ioannes Rullius, merito meretur, Latinarum & Græcarum litterarum nitore politus, publicis etiam scriptis celebris.

*Svvollla diu celebris meruit virtutibus arma,
Qua populum fortem nobilitare solent.
Inde salutifera veteri pietate, fideque
In Tripolim recipi fœdere digna fuit.*

LEVVARDVM.

LEVVARDVM, eius Frisiz oppidum, quam occidentalem nuncupant. Frisij namq; in vniuersum omnes, in eos, qui orientem, & qui occidentem respiciunt solem, diuiduntur. Quorum hi, proprio & auito nomine, Frisij Occidentales, & Vuestfrisij appellantur, qui Vvigeonum, id est, maritimorum, & littoralium natio sunt, Littora Germaniz a. quilonaria tenentes. Hi autem, quatuor in status diuiduntur, quoru eminentior est Gruningensis, reliqui sunt comitatus de Oestergoy, Comitatus de Vuestergoy, & Comitatus septem Saltuum, vulgò, **Seuen Wolden**. Cuius horum subsunt sua oppida pagiç. Horu autem Comitatum caput est Leppardum, oppidum opulentum, & vti priuatis ciuium domicilijs decenter ornatum, ita aquarum ambitu, foueis, & prauulida arce, contra hostiles insultus egregie munitum. Curiam habet iudicalem, & Frisiz Cancellariam, à cuius Tribunali, nulla vterius permittitur appellatio. Episcopali etiam dignitate ornatum, in superiore Episcopatum distributione, cui Reuerendus Dominus Cunerus Petri Brouershuius, Theologus Louanienfis, primus est designatus Antistes, scriptis clarus, & iam hoc tempore, dum ob turbulentos Belgij motus, Coloniz Vbiorum exulat, eam vniuersitatem disputationibus, & prælectionibus publicis exornat. Anno ætatis XLIX. moritur. Milliaris ab hac vrbe interuallo, Zuichemus pagus est, ortu Viglij clarus & nobiliss. is, vsurpato ab isto pago cognomine, Eques, & V. I. Doctor, adeò excellens, & grauis extir, vt paucos illi pares Europa habuerit. In vniuersa siquidem totius literaturæ Encyclopedia exactissimus fuit, vir ingenio & solerti comprimis, & capaci, omnis consilij, & prudentiz callentissimus, vt maximus virtutis amator, ita eius amatorum studiosissimus, vt proinde ad summum dignitatis fastigium conscenderit, dum Secreti Consistorij Regij Præses factus, & D. Bauonis, apud Gandauenses Præpositus, vtrique dignitati, ad finem vsque vitæ, splendori, & ornameto extir. Patriam hanc quoq; ortu illustrauit Suffridus Petrus V. I. C. vir admodum literatus, & doctus, quod opera sua ad posteritatem transmiffa, palam fatentur. Publicæ namque sunt eius orationes septem, quarum quinq; Græcæ linguæ vtilitatem explicant. Sexta est de LL. Rom. præfatiã. Septima, reformationem Vniuersitatis Erphordiensis continet. Plurima etiam ex Græco sermone in Latinum felicissimè transtulit. Legationem Athenagoræ Philosophi, ad Antonium Cæsarem pro Christianis: Tres libros vlt. historiz Ecclesiasticæ Hermiz Sozomeni. Historiam Ecclesiasticam Eusebij, & coniuictorum, totam recognouit, factaque Græcorum exemplarium collatione, emendauit, adiectis emendationum rationibus, ad calcem operis, multaq; alia ornamenta huic operi contulit. Varia insuper, & complura Plutarchi opuscula vertit. Martinum Polonum Chronologum, ad fidem veterum codicum emendauit. De illustribus Ecclesiæ scriptoribus, auctores præcipuos, Hieronymum, Gennadium, Honorium, Isidorum, Sigebertum Gemblacensem, & Henricum de Gandauo, commentarijs illustratos edidit. Castigationes etiam, in omnia Ciceronis opera scripsit. Vt eruditorum proinde turba, plurimum tanto viro meritò debeat, & sit obligata.

FRANICHERIA.

FRANICHERIA, in Vuestergoyz Toparchia, duobus à Leppardio distans milliaribus, diues & opulentum oppidum, in quo, vt plurimum nobiliores homines degunt, quòd perduellium sui Principis, (qui tum Saxonicus dux erat,) obsidionem fortiter sustinuerit. vnde amplexo ab eo prerogatio, & priuilegijs præ cæteris Frisiz vrbibus, ornatissimum est. Agrum habet, quemadmodum & vniuersa Frisia, planum, ac pascuis fecundissimum, stagnis tamen, lacubus, ac paludibus intercisum, aliquando maris sinibus, aliquando totus insularis, quoad fementes, incultium, ad reliqua verò fecundum, latissimis pratis amoenissimum. Reliqua terra ex hauritur cæspitibus, quas **Touen** vocant, pro igne alendo, egestis. De quibus Plinium lib. XVI. cap. II. loqui plerique existimant, cum inquit de Septentrionalibus Chaucis, quòd vlua, & palustri iunco funes necant, ad prætexenda piscibus retia, captumque manibus lutum, ventis magis, quàm sole siccantes, terra cibos, & rigentia Septentrione viscera sua vrant, &c. Est porro, vsque adeò humilis, submissa, profundaque Frisica regio, præsertim, qua Oceano est propinquior, vt vix ægreque ab ineunte autumno ad multum Ver vsque, peregrinandi, iteru faciendi modus iniri alius queat, quàm, vt cymbis vehantur, vnde plures vicos, villas, pagosque videre est, fortissimis aggeribus, terraque paulò altius eleuata, ac supra reliquam eminenti, locis opportunis extructos. Maris scuitijs ita obnoxia, vt Coro flante, sæpenumerò periclitetur, ac superioribus annis 1570. non pecudù modò, sed & hominib; ad myriades vsque, iacturam fecerit. Frumenti, ob prælibatas causas, parum ferax, inundationes enim annuæ, quæ præter id, quòd maturè accidunt, tardè etiam cedunt, sementem aut extinguerent, aut per agros omnes dissiparent. Vnde ex vicina Dania, ac locis mediterraneis sollicitè id conuehunt. Vineta quoque ob nimium frigus, ventorumque rigorem regio non patitur. Hunc autem defectum, partim Gallia ac Hispania, partim Germaniz Rheinique accola, partim etiam cereuisiæ potus, subleuant. Syluas, etiam si habeat regio, vtpote eas, quas **Seuenwolden** vocant, versus sinum maris Australis, tamen hæc sufficientes non sunt, vt ijs ligna foco ministrent. His itaque natura subuenit, procreata gleba illa pingui, ac bituminosa, que vento indurata, lignorum penuriam subleuet, quam hi in tanta habent abundantia, vt & vicinis regionibus ijs subuenire queant: plures insuper, etiam si his destituerentur, arte ac industria naturæ defectum supplere didicerunt, qui fimo bouino vento siccato, lignorum vice, vtuntur. Atque hæc quidem de Frisiz solo extra Franicheriz septa longius progressis, dicta sufficiant.

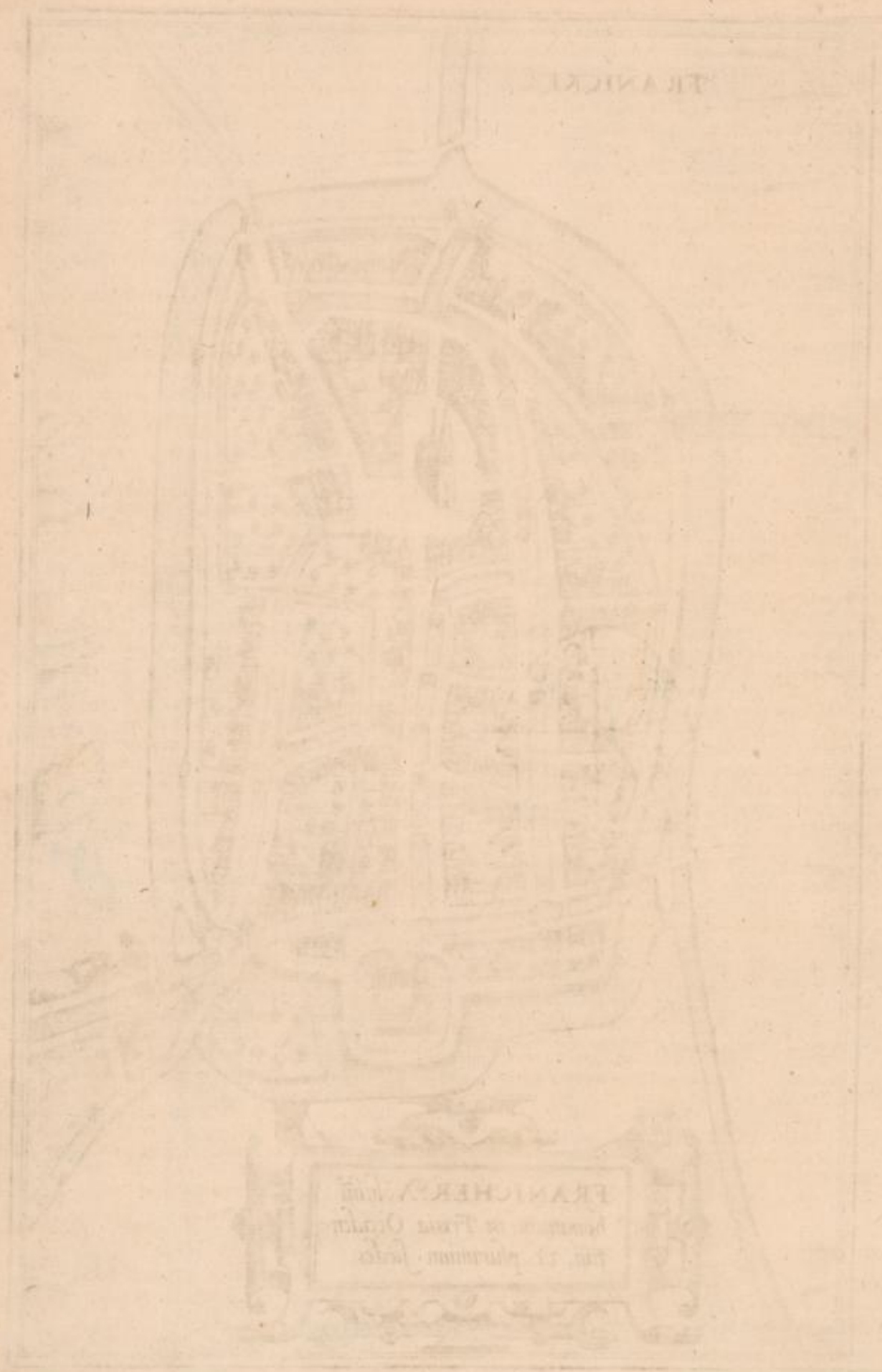
← LEEVWAERDEN.

FRANICKER.

FRANCIS

FRANCIS

FRANCIS
 FRANCIS
 FRANCIS

SUSATVM.

SVSATVM, vrbs VVestphaliae, post Monasterium, quondam, Mediolanum, & Mimigarde vordae, opulentissima, amplissimaq; vt, quae decem populosis sit distincta Paroecijs. Primaria fundatione castrum, seu Praefecturam fuisse perhibent, quae in tantam paulatim urbem excreuerit. Indeq; Susati depellationem natam, quod ob loci situsq; opportunitatem, aedificiorum aliquid ad castrum ipsum semper accesserit, vt ad quotidiano incremento, Susatum, quasi *Ein Susat*, sit cognominatum. Complures pagos vicinos sibi subditos occupat, olim Praefecturas minores, quos populari nunc lingua, *Die Warden*, indigetant, quod grauiamina & onera, a quibus ciues immunes sunt ac liberi, sustineat. Ager, etli totius passim VVestphaliae syluis, & pecorum pasuis, quam aruis sit lator, circa Susatum tamen atq; Hammonem, frumetaria gleba fecelior: Salinarum etiam fecunditate commendatur. Vicinus namq; vrbi Passendorff, pagus, salinis celebris, maximam praestantissimi salis copiam, quotidiano censu suppeditat, vnde non Susatensium modo, sed & vicinorum, remotioribus passim locis, necessitati subuenitur. Earum vero salinaru do. mini, patrijs, vt plurimum orti familiaris, vrbs sunt ciues. Vrbs ipsa molas sex, ad communem ciuium vsu habet, quibus a. qua, qua circummagitantur, detrahendae facultas, exteris est omnis praecisa. Est in ea magnificum Canonicorum Collegium D. Patroclo, qui & vrbs patronus est tutelaris, sacrum. In eo hoc tempore Praepositus est, vir celeberrimi nominis Godefridus Gropperus Agrippinas, Ecclesiae Colonienfis archidiaconus, iureconsultus, eloquentia & eruditione, magnisq; legationib. perecelebris. Multis ac varijs priuilegijs & immunitatibus, Susatientes gaudent, inter quae id coprimis memorabile, quod praeceteris VVestphaliae oppidis, non solum in proprio, verum etiam vicini Principis fundo, cuiuscunq; generis feras venandi ius obtineant. Vtitur praeterea vrbs ipsa mero ac mixto imperio, & sub Illustrissimi Cliuorum, Iuliacensium, ac Montensium Ducis clientela degit: cum ante sub Archiepiscopo Colonienfi fuisset per annos ducentos, octuaginta, a tempore Frederici primi Imperatoris, quo ille Henricum Leonem, Saxoniae Ducem, prouincijs pulsum, omni exuerat feudi dignitate. Tum & Susatum coepit parere Ecclesiae Colonienfi, vsq; ad tempora anni M. CCCC. XL. quando Susatientes amicitiam Adolphi Cliuensis Ducis affectarunt, quod se dicerent ab Archiepiscopo in antiquis libertatibus arctari. Itaq; ad Ducem Cliuensem defecerunt, cui saluis immunitatibus antiquis, sacramentum fidelitatis praestiterunt: multis interim nuncijs ac literis hinc, atq; inde missis, ad Ducem, vt ablinceret aliena ditione: ad urbem, vt ad cor rediret, agnosceret (quem debebat) Coloniensem Archiepiscopum dominum in temporalibus & spiritualibus, sed, cum toto triennio, his atq; alijs vijs nihil proficeretur, ad arma peruentum est, vtrinq; comparata. Ioannes Cliuensis, Adolphi filius, tum filius familiaris, cum valido praesidio, vrbe tuendam ingreditur, salutarisq; a ciuibus Princeps atque defensor, solenni iureiurando inauguratus est. Tum validas colligens copias, ditionem Cliuensem ingreditur, urbem Xantensem obsidione cingens, quae media ex parte, Colonienfis erat dominij, quam cum vi cepisset, inde rediens Susatu, passus est se ibi obsideri. Theodoricus autem Archiepiscopus, comparatis copijs, ad obsidionem se parans, multos sibi confederatos conciliat, Monasteriensem, Hildesheimensem, Mindensem Episcopos, Ludouicum Bavariae Electorem, Guilhelmu Brauuisensem Ducem, Ioannem Nassouix, Gerhardum Seenum, & alios Comites. Venerat etiam illi auxilio VVilhelmus Landgrauius Turingiae, Dux Saxoniae, inter agmina sua ducens duo millia quingentos, ex Bohemis, homines, armis iam diu innatos, & qui sine exemplo crudeliter defaurent. Hi, in ipso itinere, Ioannem de Hoya Comitum Osnaburgi, a ciuibus vincitum, solis cominationibus, septennali & tam arcta captiuitate, in qua se vir procerus erigere non posset in sublime, relaxarunt. Solus Rodolphus Traiectensis Episcopus, & Bernardus Lippiae Comes, partes Ioannis tutati sunt. Adolphus pater, propter senium & imbecillitatem, expeditioni non interfuit. Obsedit ergo Archiepiscopus Susatum, multis milibus armatorum, (scribit Colonienfis Chronographus, octuaginta millia in Episcopi castris fuisse.) Oppugnauit autem toto mense, raro intermittenso bombardarum tonitrua. Sed, cum ea non terrent ciues, apparatis magna multitudine scalis, statuit varijs simul locis inuadere murum. Erat ea scalarum multitudo, & id roboris, vt vna, tres, aut quatuor in qua quis starent, & ascenderent. Oppidani aduersus ea miserunt lapides ac trabes: sed omnium erat validissimum defensionis genus, Sarragines in muris disponebant per interualla, subiecto igne, pulues in aquis buliente feruore miscebant: hunc liquorem in capacibus vasis, feruescentem fudere in armatos, scalis incumbentes. Exuperabat ea vis omne genus tormentorum, in ipsis suis armis ardore excruciat, suffocabantur. Tormenti genus incomparabile. Tali tum modo defensi muri, periere ex scandentibus plurimi, qui pro suo debito primi venerant ad arma. Nam Boemi facillime cessere indigenis honorem, vt militia praefati, primi essent in periculis. Archiepiscopus eo accepto incommodo, oppugnationem deseruit. Ex hoc tempore, Susatum in iure Ducis Cliuensis permanet. Haec, partim ex Saxoniae Crantij, partim ex Colonienfi Chronographo, partim ex manuscriptis, excerptimus. Ea autem, quae sequuntur, ex codice manuscripto in Bibliotheca Dominicanorum Susaten, annotauimus, cui titulus, Mappa Mundi Magistri Iacobi de Susato, &c. In VVestphalia etiam, inquit, est Susatum, nobilis illa ciuitas, antiqua & praecleara, pulcherrima & ditissima inter ceteras VVestphaliae ciuitates, abundans, opulenta, & populosa, in campo plano, inter agros vberissimos sita, muro duplici profundisq; fossatis circumdata, turres triginta, sex principales, altas, firmas, ac pro defensione dictae ciuitatis, si opus esset, interiori muro annexas, per giru habet & bene munitas, habet inquam & decem portas ad diuersas regiones exitum praebentes. Sunt ibi plures Ecclesiae pulchrae Sanctorum laudibus, sumptibus gloriosis consummatae: inter quas magna est famosa Ecclesia, mirae magnitudinis, turri maximae altitudinis, gloriosi martyris S. Patrocli, dictae ciuitatis gloriosi patroni. Ibi Collegium Clericoru die noctuq; Domino famulantium. Ibi religiosorum sanctimonialium pulchra monasteria, quae circa Dei cultum diurnis nocturnisq; horis, diuinis obsequijs deuotissime in sanctitate occupantur. Erat enim haec ciuitas oppidum olim in cluytum regni Augarorum, & postea caput Ducatus VVestphaliae, ad Duces Brunsvicenses deuolutum, sed ab Henrico Leonis, Duce Brunsvicensi deperditum propter crimen laesae Maiestatis, impostum eidem per Fredericum I. Imperatorem, Anno 14. sui Imperij, ab ipso patienter in poenam receptum, & Archiepiscopo Colonienfi Reinoldo, cum toto Ducatu VVestphaliae vsq; ad sagitta iactu in Rhenum gratiose datum, & sic infeudatur, quia praedictus Archiepiscopus, praedicto Frederico in obsidione ciuitatis Mediolanensis, a qua fraudulenter, dictus Henricus Leo recesserat, fidele praebuit auxilium, & constanter. Insuper & Philippus successor Reinoldi a Frederico Imperatore iam dicto, pretio quinquaginta marcaru puri argenti & seruitio corporali fortissimo & multiplici comparauit, sibi suisq; successoribus & Pontificali dignitati perpetuo incorporauit, voluitq; sibi de consilio Ducatum hunc emere pretio tantillo potius, quam in beneficia accipere propter maiorem sibi firmitatem.

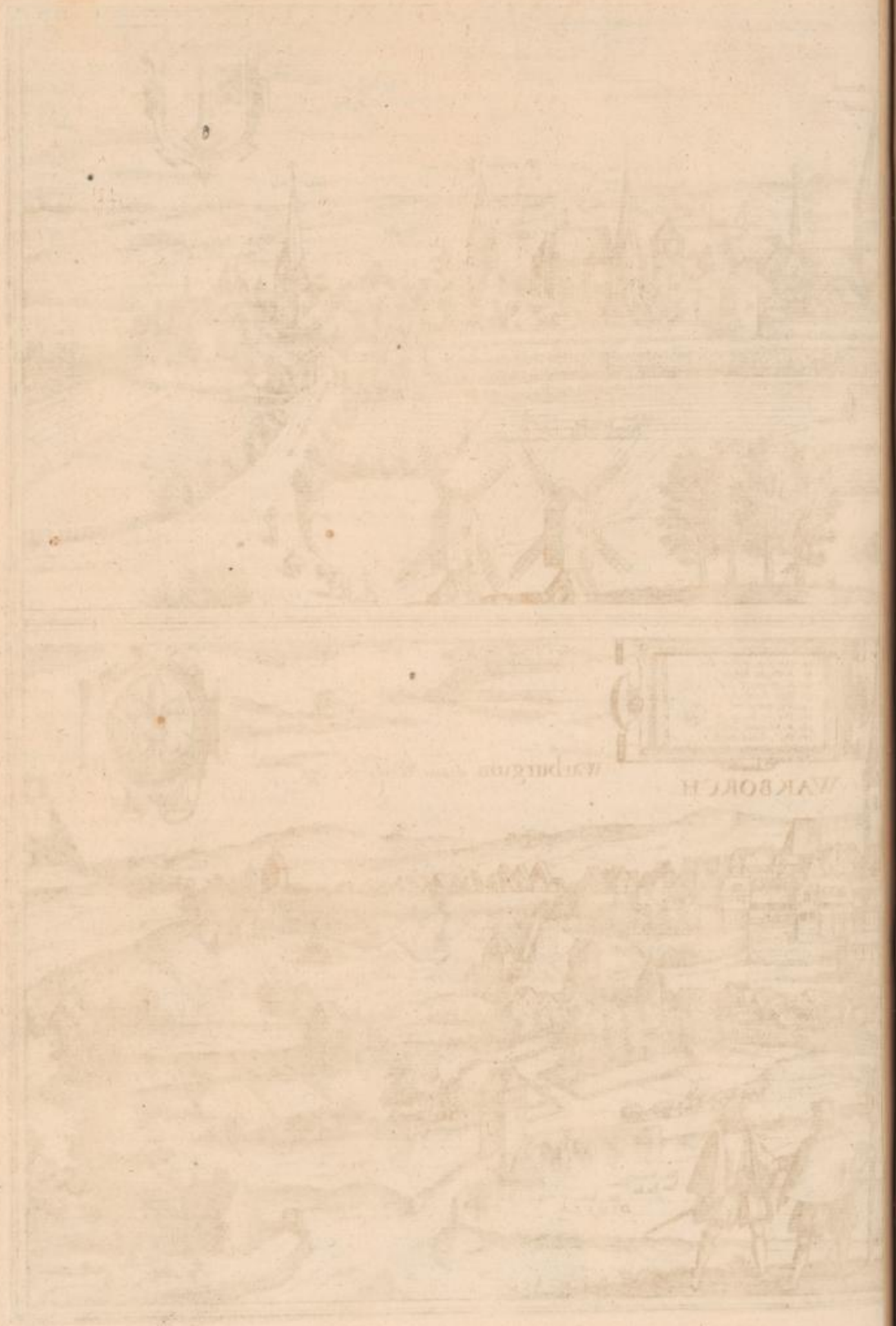
VVARBURGV.M.

VARBVRGV.M, non inelegans VVestphaliae oppidum, situ est inaequali, Dimulatae aquis instructum, Comitatus olim titulo, vti Hammelmanus perhibet, illustre, qui idem hoc oppidum a praestanti commendat cereuisia, gratissimom ijs potu, qui cum paruo crumena dispendio, genio indulgere cupiunt.

FRANCOBURGVM.

Frasia, regio Germaniæ, frumenti, fructuum, leguminumq; feracissima, & lætissimis distin-
cta pratis, vrbibus est ornata pulcherrimis, Landgraviatus titulo præstans, Cattis quondam
cultis, & inhabitata; qua ad Occidentem VVestphaliã respicit, FRANCOBURGVM, oppi-
dum perelegans, situ amœno, & antiquitate commendatum, ostentat. Referunt namque
annales, prima id ipsum foundatione Dieterum Francorum Regem, circa annum Christi
D. XX. eo loco excitasse, vbi se vallum & propugnaculum, contra feroces Saxones, gentẽ,
Helsis vicinam, exhiberet. Solebant quippe veteres, quando dæmoniacarum machinarũ
luctus, vius non erat, præsidia sua æditiõibus in locis, vnde & nomen consequerentur, collocare, quod isto tra-
ctu frequens admodum fuit. Hinc, Isenberch, Falckenberg, Sternberch, Rauësberch, Spargenberch, &c. Quẽ-
admodum & castro præualido munitum hoc oppidum Franchoburch, Edera fluuiõ irrigatur, quem & Adernã
vocant historiã, vulgò, *Dit Eder*/ Ab Eobano Heflo, Aurifer dictus, Regum Franciã sedes, eo potissimum tem-
pore hic extitit, quo perpetuum ipsis cum Saxonibus bellum fuit. Quare consuetudine maiorum, bellicosi, cũ
necessitas postulat, venationi alioqui, & agriculturã dediti Francoburgenses sunt ciues, qualis etiam Heflorum
in vniuersum est indoles. Quemadmodum Helius Eobanus Heflus, de Cattorum suorum genio, eleganter
scribit.

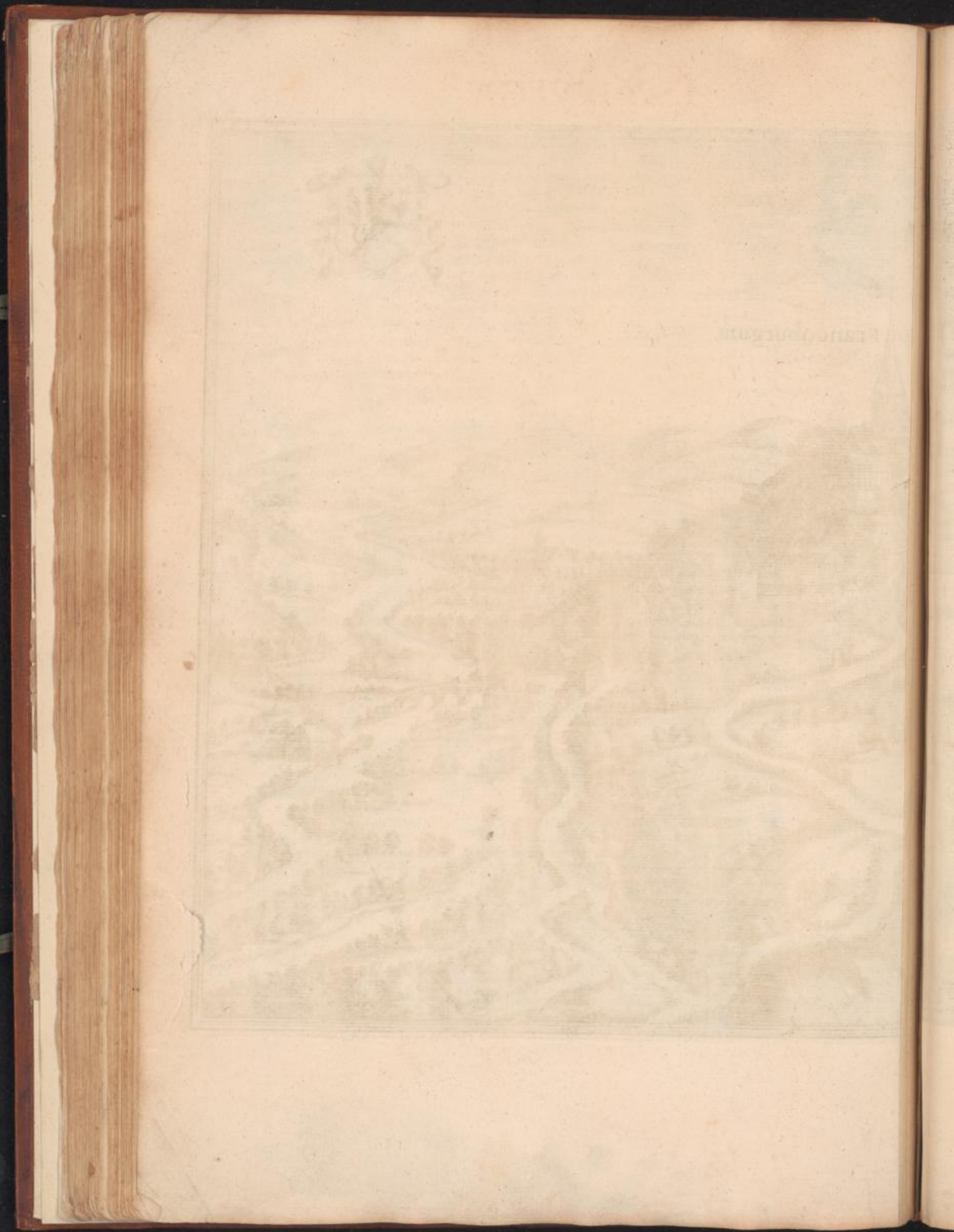
*Talis est ipsa situ, talis regione locorum
Et fluuijs, siluisq; frequens, et montibus altis
Hasta, natura similes creat alma locorum
Ceu natos in bellis viros, quibus omnis in armis
Vita placet: nõ vlla iuuat sine Marte, nec vllã
Esse putant vitam, qua non assueverit armis.
Quod si tranquilla vertantur ad otia pacis,
Otia nulla terunt sine magno vana labore:
Aut duro patrios exercent vomere colles,*

*Equatosq; solo campos rimantur aratris,
(Namq; et planicies, segetum fecunda patentes
Explicat innumerat, et plena messe colonos
Dicit, et ipsa sibi satis est,) aut ardua sylua
Lustra petunt, scanibusq; feras sectantur odoris,
Venatu genus assuetum, genus acre virorum;
Aut leges, et iura ferunt, aut oppida condunt
Fortia, non solum bello munimina, verum
Quæ deceant in pace etiam, oblectentq; quietos, et c.*

Hæc autem regia sedes, quæ Francoburgum, vel, vt alij, Francobergomum, oppidum perillustre & clarũ reddi-
dit, Marpurgum Hafsia est trãslata, quando D. Elisabethæ fama innotescere ccepit; vtputa, Hungarici regis filiã,
Thuringiã Principis Ludouici coniugis, & viduæ sanctissimã, quæ pauperũ mater dicta, vt contemplando Ma-
ria, ita pietatis operibus, vera extitit Martha. Est itaq; regia sedes hinc trãslata abs Elizabethã viduã cognatis
Principibus viris, eod, quod stirpis & familiæ suæ ornamentum ac decus, Elizabeth, Marpurgi, Teutonica in do-
mo sepulta, diuorũq; ordini ad sociata, iam celebris admodum esset, ob benefactorum memoriam. Francobur-
gum interim, multis priuilegijs & immunitatibus, Carolus ille Magnus, quibus hodierno etiam tempore floret,
exornauit, & ob illustres ibi partas, contra vicinos hostes, victorias, sigillo donauit, in quo castrum turrigerũ au-
reum, cum F. capitali litera, corona aurea circumdata, quondam conspicietur. Ab idolorum etiam superstitione,
vti gentem vicinam liberauit, vbi Martis memoriam, vulgò, *Irmans* vel, ac si dicas, *Jedermans bell*/ quasi com-
mune asylum, ac refugium omnium, deleuit: similiter ipsius Crodo, id est, Saturni simulachrum, & Magdebur-
gensis Venerem, euertit: Ita in hoc oppido Francoburgensi, Hannonis deleuit memoriam. Cuius talis erat figu-
ra: Sedit Rex in folio, & ex ore eius altera parte fulmina, altera verò tonitrua cõsurgerebant, ipse sceptrum, gla-
diumq; manu præfererat, à dexteris veterum mascula numina, Apollo, Mercurius, Neptunus, Mars, Vulcanus,
Pluto; à sinistris, feminea; Iuno, Ceres, Venus, Minerua, Diana, Vesta. Iouis autem erat idolum. Quod pientissi-
mus, potentissimusque Rex, Carolus Magnus, euertens, Anno partẽ salutis DCCCX. peraugustum D. Virginis
Matris Phanium excitauit. Pari etiam religionis Christianæ reuerentia, Henricus Landgravius, Brabatiã infans,
cognominatus, Anno orbis redempti, M. CC. LXXXVI. Ecclesiam parrochiam conltruixit. Eius verò succes-
sor, Landgravius, Henricus secundus, Anno salutis, M. CCC. XXXVI. oppidi noui accessione Francoburgũ ad-
auxit, nouisq; ædificijs illustrauit. Annis verò aliquot deinde, oppidi Præfectus, qui antiquam Franciã Regum,
tum verò temporis, Ducum, arcem occupabat, & multa in Ducem, multa in oppidanos atrociam tentabat, permit-
tente Duce, à populo, iustas scelerum poenas percepit. Arx etiam ipsa, Vulcani rabie consumpta, funditus
cuerfa est. Quemadmodum & Anno M. CCCC. LXXXVI. oppidum totum igni conflagratum,
milerè perijt. At situs per commodus, facilè inuitauit ciues, vt, qua modo se venu-
state conspiciendum præbet, breui post tempore,
ex cineribus excitatum
fuerit.

ESCHVVEGA.

ESCHVVEGA, Hafsia opp. colli impositum, læta agri fecunditate gaudens, V Verræ fluuij aquis irrigatur, cuius opportuno vsu, Hatis herba, & ex eadem confecta tinctura, quam Thuringicum solum, frequenti scenore suppeditat, primo, supra hoc oppidū, lapide, cimbis imposita, Mindam vsq; Inde Visurgi aquis, quæ V Verram absorbent, Bremani, & per totam pafsim Ostlādiam defertur. De primo Eschvvegæ initio, nihil, quod sciam, historiariū monumentis comprehēsum inuenitur, eò, quòd Hungaricis bellis atq; incendijs, tertium depastū, deformatūque fuerit. Francobungicum tamen chronicon, dum Carolum Magnum, circa annum Domini DCCXCVI. episcopatus varios instituisse, Monasteria, Collegia, & ecclesias, multis in oppidis, fundasse commemorat, meminit & Cauffingæ, non procul à Cassela; & Eschvvegæ, ab eodem, tum temporis, excitatæ. Præclara etiam extant Henrici Imperatoris Secundi, quæ sanctum, & Hungarorum Apostolum cognominant, erga hoc oppidum merita, qui idipsū Hungaricis incurfionibus deuastatum atq; collapsum, restituit, nouis ædificijs auxit, & locupletauit. Grauisissimis rursus calamitatibus afflictum fuit, Anno post orbem redemptum, M. CCC. LXXXVII. eo bello, quod inter Adolphum Moguntinum Archipræfulem, & Hafsia Landgrauium, acce defæuij, quando etiam ad Hafsia gubernationem peruenit.

FRISLARIA.

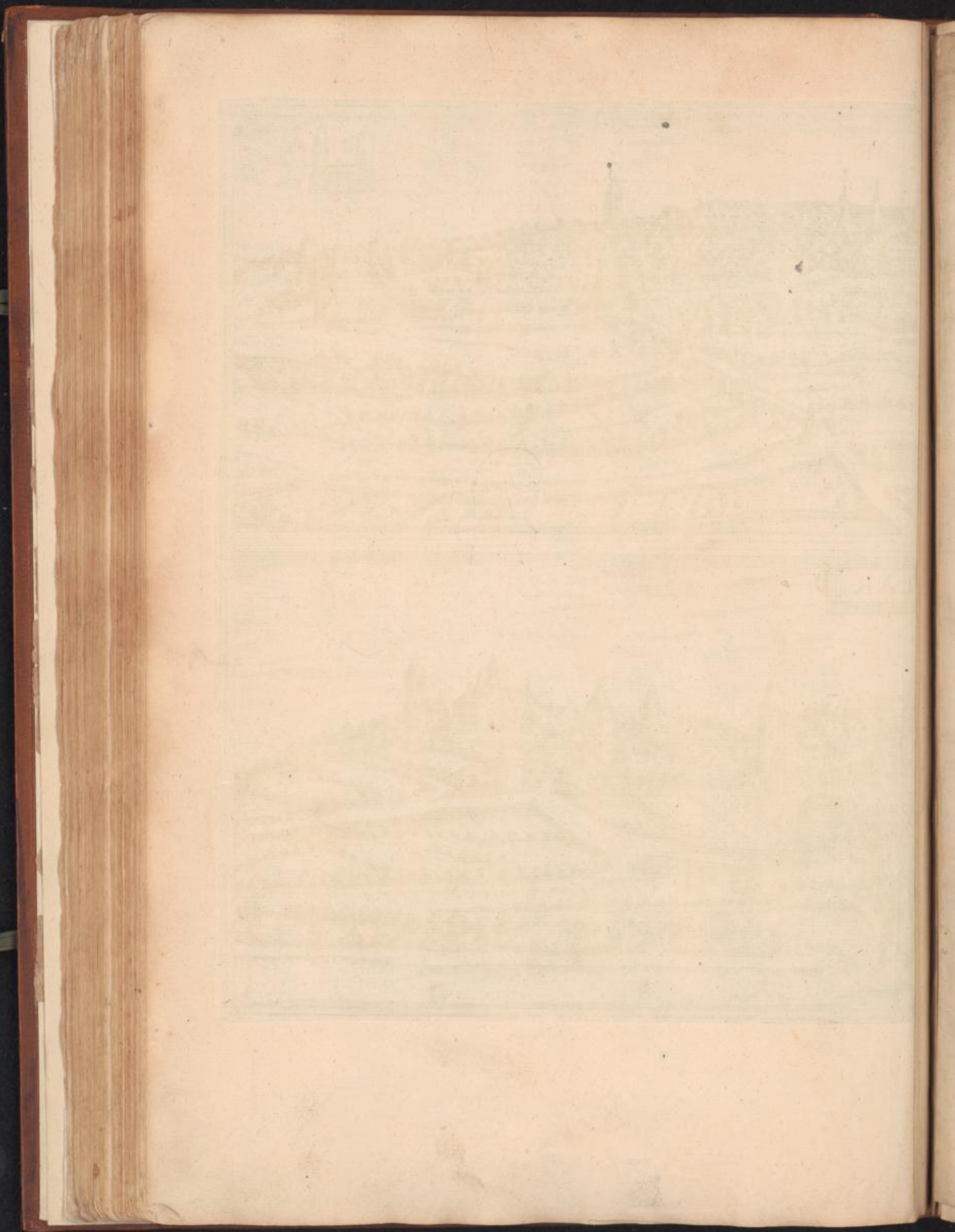

FRISLARIA, insigne ac præstans Hafsia opp. vulgo *Frislar* / Latine, Doctrina pacis, vt puta, vbi veræ & perpetuæ pacis doctrina S. Bonifacij auspicijs, toti Hafsia, Turingie, Franconia, & Frisie (quemadmodum paulò post latius) innotuit: Egræ fluuij propinquitate, & situ admodū amœno, sicuti vniuersa pafsim Hafsia præcellit, muris circumcinctū turrigeris, situm inæqualem, sicuti & regio ipsa, hinc inde montosa, obtinet: Agro tamen lauto, frumenti, fructuum, & leguminum feracissimo, etiam vini, cuius tamen fertilitate, non est hæc regio admodum præstans. Et quamuis in ipsa Hafsia, Frislaria sese conspiciendā præbeat, ad Moguntinum tamen Archiepiscopum pertinet, vnde varijs fortunæ & Bellonæ casib. frequenter exposita, maximas abs Hafsia ducibus calamitates frequenter pertulit. Quemadmodū & à Saxonibus expugnata, & fœda exultione deformata fuit, qua de re, ita in Saxonia sua Albertus Crantzius lib. 2. c. 10. Saxones, inquit, iniuriam prioris anni vindicare volentes, mouerunt in Hafsiones, qui iam Francis paruerunt, & ad oppidū Frislaria pugnauerunt, magna internecione cædentes, qui obuiam prodirent. Ecclesiam insignem eius oppidi, quæ Bonifacius episcopus & Martyr prædixit incremabilē, diu frustra tentauerunt incendere. Vili sunt in albis duo iuuenes, qui incendiū restinguerent, vnde territi Saxones, aufugerunt. Repertus est ad ostiū ædis sacræ genib. nixis Saxo extinctus, faucibus hiens, quasi flammam excitaturus. Hæc ille. Hæc autem Ecclesiam admodū magnificam, D. Petro sacram, monastico sodalitiō nobilem, verè Germanorū Bonifacius, prius V Vinfridus appellatus, construxit. Is enim, cum amabili religiosissimorum virorū societate, Saxonib. Britanniam deuantantib. immane mō; in Christianos tyrannidem exercentib. verso solo, patriaq; exulans, & in Hafsia Frislaria sese conferens, Euangeliū pafsim diuulgat, sacras ædes ædificat, gentiliū idolorū, & dæmonum cultū, Germanorum animis eximit, cœnobicia, ceu concionatorū diuini verbi, & religionis Christianæ seminaria, extruit. Præclarissimū etiam Fuldense monasteriū, inter Hafsiam, Francia orientalem, & Vuederouiam, situ iucundo excellens, fundauit. & non in Hafsia tantū, quam lignis & fontibus sacrificare offenderat, sed & in Thuringia boni verbi semen spargens, Francorū etiam exitit Apostolus. Quin & gentem Frisonū, paganis adhuc ritibus imbutā, à dæmonia. ca captiuitate liberat. Conspectis tantis Bonifacij virtutib. Carolomannus & Pipinus Regni Francorum Principes, cōmuni totius cleri & populi consensu, Moguntinensi ecclesiæ habenas ipsi cōmiserunt, eamq; vt dignitas eminentior foret, quæ prius alteri subiecta fuerat, Metropolitanam constituerunt, vt à Bonifacio, Archiepiscopi Moguntini initiū sumpserint. Iam tantus creatus episcopus, rebus ecclesiæ suæ, quàm optimè constitutæ, Lullo commissis, ad eos quos docuerat populos, magno pietatis zelo cōmotus, partim in fide debiles, partim relapsos, confirmados, reuertitur. Hinc tertium in Frisiam redit, vbi à furente paganorum turba, nefariè occisus, glorioso martyrio, maximis laboribus suis finem imposuit. Hæc paulò à me fusius sunt repetita, vt Hafsia, & in ea Frislaria, cuinam fidei & religionis Christianæ primordia post Deum debeant, pio gratoq; animo cognoscant.

VVERDENNA.

WERDENNA, in Vvesphaliæ aditu, ad Ruræ annæ, in ditione Markenfi oppidum, occasione cœnobij, à S. Lutgero ibidem instituti, quemadmodum multa alia in Germania oppida, initiū habet, à V Vilhelmo de Hardenberg, quadagesimo secundo Cœnobiarum, Anno salutis M. CCC. XVII. excitatū, & ab Engelberto, Comite de Marcka, ciuilibus priuilegijs, quibus etiānum gaudet, donatū. Omnem, quocūq; in norefcit, splendorem, quemadmodū & ortum, magnificæ, & celeberrimæ huic Abbatix debet. Ea autē in honorē Saluatoris, & S. Dei Genitricis Mariæ, & sanctorū Apostolorū Petri & Pauli, & Stephani Protomartyris, Laurentij Diaconi, Martini Cōfessoris, prima institutione excitata, multis Regū & Imperatorum est priuilegijs, & libertatibus aucta. Exhibent namq; eius modō Collegij fratres Diploma signatū, & Caroli Magni manu subscriptū Vvornatiæ, Anno reparatæ salutis D. CC. II. Exhibent & confirmationē Vvilliberti Archiepiscopi Colon & plurima alia antiquissima diplomata. Primus autē Collegij Vverdenensīs fundator & Rector fuit S. Lutgerus primus Monasteriensium Episcopus, Synchronus S. Bonifacij & Vvillibrordi, oriundus è Frisia, Præceptorem habuit Alcuinum, & S. Gregor. qui S. Bonifacij discipulus, in Traiectensi monasterio, ipsum cū multis alijs erudiuit, è quibus postea, multi sunt facti Episcopi, alij in minoribus gradibus, Ecclesiarum Doctores. Quorum etiam aliqui, iij; ex parentela S. Lutgeri, à prima fundatiōe, post S. Lutgeri obitum, ad annos scē LXXVI. Monasterio Vverdenensi præfuerunt. Nempe:

Sanctus Lutgerus, primus fundator, in cœnobio suo, Vverdenæ sepultus.

1. Hildigrinus, primus Episcopus Halberstadiensis, frater S. Lutgeri, sepultus Vverdenæ.

2. Gerfridus, secundus Episcopus Monasteriensis, frater S. Lutgeri.

3. Tidgrinus, vel Thiagrinus, secundus Episcopus Halberstadiensis, nepos S. Lutgeri, in Vverdenensi cœnobio sepultus.

4. Alfridus tertius Monasteriensis Episcopus, affinis S. Lutgeri.

5. Hildigrinus iunior, quartus Episcopus Halberstadiensis, & hic nepos S. Lutgeri.

His autem primis monasticæ regulæ Vverdenensīs conseruatoribus, quinquaginta, interrupta serie, ex ordine successerunt Abbates, viri genere, & maiorum splendoribus illefcres, quorum quinquagesimus, & vltimus fuit Cōradus de Gelichen, qui suo tempore tres tantū habuit scē Capitulares fratres, nimirum, Vvilhelmū de Riff erſcheid t, Præpositum; Vvalramū de Symmern, & Ioannem de Limburgh, sub quibus strictior viuendi norma, & alia est introducta reformatio. Resignantibus ipsis; monasterium penē collapsum, vnā cū cunctis prædijs, alijsq; bonis, non optima diligentia adseruatis. Introducī sunt autē religiosi fratres, qui summo labore & industria, munitans ruinam collegium, restaurarunt, recuperatis, quantū pro tempore potuit fieri, prædijs ac possessionibus multis circa annum Domini, 1474. quo anno Nouesum obsidione cinctum erat. Facta autē hac resignatione, & necessaria, nouaq; reformatione introducta, Collegij Vverdenensīs administrator, & Cœnobiarum constitutus est L. D. Adamus, ad S. Martinum Maiorem Coloniae Abbas, qui præfuit annis 4.

Huic successit 52. D. Theodoricus lagendorn, ex monasterio S. Petri Erfordia, assumptus.

53. Antonius Grimmolt.

54. Ioannes de Groninga.

55. Hermannus ab Holte, vir ab insigni doctrina & pietate commendatus, electus Anno 1540. mortuus anno 72.

56. Henricus Duiden.

Sed iam Abbatia relicta, oppidum nūc ipsum ingrediamur. In quo oppidani rem pecuariam, vnde & plurimū vident, exercent, agros habent lætos, & cōpascuos, montes præaltos & syluosos, in quibus incredibiles porcorum greges oberrare quādoq; videas (vnde indurata fumo perna, & petasones Vvesphalici, grata caudicis munera) & riuulos, gratissimo murmure ex montibus susurrantes. Quin & ex præterlabente Rura, commoditates haud penitendas percipiunt, vnde piscibus, & sapidis pinguibulq; abundant anguillis. Vtraque hic Ruræ ripa, lapideo ponte coniungitur, magno itinerariū cōpendio. Accidit autē anni Christianæ salutis 33. supra Millesimum Quinquagesimum, initio, postquā prior eius tunc hyemis medietas, solito asperior, & densa glacie, ac supra modum alta niue, grauissimè in horruisset, atq; iam post natalis Christi diem, mox aère tepeſcente, succedentibus diebus, in ipso Ianuarij Mensis capite, ingruentibus magnis imbribus, nix ipsa tardior, magno cū impetu resoluere, vt ipsum Ruræ flumen, tantis aquarum inundationibus eleuaretur, vt ingentem Pontis molem euerterit, excusserit, & remouerit, vt oppido etiam ipsi tantus aquarum impetus ruinam minitari videretur. Aqua nempe retro principis Arcem, disrupto muro viam sibi parauit. Tanto autem fragore ea inundatio insonuit, vt cataraçtæ Nili fluminis, eo viderentur translata fuisse.

ESSENDIA.

ESSENDIA, Imperiale, sub Montensis Ducis tutela, oppidum, Collegiato Virginum, & Canonicorum sodalitiō præfatis. Quod Alfridus quartus Hildeshemensium Præsul, ex paternis facultatibus fundauit, vt sub religiosa Abbatis educatione quinquaginta & duæ, Deo nuncupatæ virginēs, pietatis exercitijs imbuerentur; & xx. similiter Canonici, sub eius loci decano, canonicam viuere vitam. Asylū priuilegio Abbatia gaudet, & locus in ea maximo **Die Borcht** nuncupatus, villa aliquot vicinæ, eius subfunt dominio. Ecclesia ibidē perelegans, in qua tabula exhibetur visenda, Brunij illius Agrippinatis opus. Ager frumenti, & tritici præstantissimi ferax, vnde candidus Ellendix panis in pretio est. Oppidani, negotiationem etiam remotam, alij texitram, fabri lem complures exercent. Non aliū facile reperias locum, vbi plura conficiantur omnis generis sclopeta. Fontibus abundant, & atro carbonario lapide, quem territorium vicinum passim suppeditat, potissimum verò, qua Steltium est, ad Ruræ annem oppidum.

47024

HALBERSTADIVM.

HALBERSTADIVM, primæua fundatione, Elboreftadium, Saxoniz in Germania oppidū, Epifcopatui eius nominis, adpellationem præbens, à Carolo Magno, nunquam fatis laudato Galliarum Rege, & Imperatore Romano, inftituito, qui longa experientia, bello quæ diuturno, cum Saxonibus gelto, edoctus, cognouit, eam gentem, vtrputa infrenem, fortem, atq; ferocem, armorum ftrepitu minùs domari, benevolentia autem, legibus, pietate, & Religione placari & cõferuari poffe. Hinc multorum, qui tunc temporis aurei, pedum circumferebant ligneum, epifcoporum gubernationi, & fpiritali curæ eam cõmifit. Quem admodum & Anno falutis, DCC. LXXX. non quidem Halberftadij, fed apud Selingenftadium, fiue Oftervvicum, quo in loco idem Carolus Magnus magnificum templum, D. Stephano facrum, conftituit, oportuna Epifcopo fedes delecta & conftituta eft, vifitata tum adpellatione, Salingenftadiani, & Oftervvicenfis Epifcopatus, innotefcens, longo verò poft tẽpore, vt fcribit in fua Saxonica Crantius, & in opere de Epifcopatibus Germaniz Brufchius, ab eodem Carolo Magno & primo Antiftite, S. Hildegino, ad confluentiam Albis & Oræ fluuioꝝ transfatus, Huic nouæ vrbi, & Ecclefiæ iam inchoatæ, ab amnium confluxu, nouum etiam nomen indiderunt, adpellantes eã Alboreftadiū, quali vrbem ad Albin, & Oram amnes, conftitutam. vnde facilè adparet, fitu eam admodum oportuno, cum præter aquarum cõmoditatem, agrorū etiam non fit ei denegata vbertas: quæ quidem tanta deprædicatur ab omnibus, vt fegetum culmos, equitem transcendere ferant. Accedit ad hæc, nitor & elegantia vrbis, adificiorum fplendor, amplitudo fori, & collegiatum Canonicorum fodalitium. In quo, dum canonicè canonici viuere, clarum adhuc pœnitentiæ publicæ, in primitiua Ecclefiã vifitatæ, extabat veftigium. Cuius quidem rei confuetudinem Pius Pontifex, & poft hunc, Volaterranus, in literas retulerunt, fed velut ritū barbaricum, neuter enim intellexit. Volaterranus inftitutum vocat inauditum, eft autem huiusmodi: Singulis annis eligitur aliquis è plebe, qui comediam pœnitentiæ, & confitentis agat. Is in capite ieiunij Quadragefimalis ad templum adductus, in cultu lugubri, & qui pœnitentem deceat, nimirum, caput obuolutum habens, poft Sacrum deinde eiicitur, perque totos illos quadraginta dies, nudis pedibus vias vrbs terit, templorū moles circuit tantum, non intrat, nec cum quoquam fermonem mifcet. Canonici huic cibum præbent, quem ille, qualè qualem, boni confultat. Non indulget fermoni, nifi poft mediam noctem, idq; in plateis. At in die, quæ Dominicæ cœnæ dicata eft, ad templum reducit, & à Sacerdote, non abiq; longis, fed pulchris ceremonijs abfolutus, à plebe ftipem accipit. Hunc Adamum vocare folent. Atq; hoc eft, quod nonnum caput Agathenfis Concilij præcipit, & refertur etiam à Gratiano, Diftributione 50. Eft autem tale. In capite Quadragefimæ, omnes publicè confitentes, ante fores Ecclefiæ fe repræfentent Epifcopo ciuitatis, faeco induti, nudis pedibus, vultibus in terram proftati, reos fe effe ipfo habitu, & vultu proclamantes: ibi adeffe debent Decani, id eft, Archipresbyteri, Presbyteri Parrochiarum, Presbyter pœnitentiū, qui eorum cõuerfationem diligenter infpicere debent, & fecundū modū culpæ, pœnitentiã per præfixos gradus iniungant. Poft hæc Epifcopus in Ecclefiã eos introducat, & cum omni clero feptem Pfalmos pœnitentiales, in terram proftatus cum lachrymis, pro eorum abfolutione, decantet, tunc refurgens ab oratione, iuxta quod canones iubent, manus eis imponat, aquam fuper eos benedictã fpargat, cinerem prius mittat, deinde cilicio capita eorum cooperiat, & cum gemitu & crebris fufpirijs eis denuntiet, quòd, ficut Adam proiectus eft de Paradyfo, ita & ipsi de Ecclefiã pro peccatis fuis abijciantur. Poft hæc iubeat miniftris, vt eos extra ianuas Ecclefiæ expellant, clerus verò profequutus eos cum Refponforio, in fudore vultus tui, &c. vt videntes fanctam Ecclefiã pro facinoribus fuis tremefactam atque commotam, non parui pendant pœnitentiã. In facra autem Domini Cœna, rurfus ab eorum Decanis & Presbyteris Ecclefiæ liminibus repræfententur. Hactenus decretum Agathenfis Concilij, partim antiquitatis amore, partim, ocafione confuetudinis Halberftadenfis Ecclefiæ, prolixius retulimus.

QVEDELINBURGA.

QVEDELINBURGA, vrbs antiqua, & primorum in Saxonica Principum decus, haud ita procul à Parthenopolitana vrbe, quæ nunc Magdeburga in Saxonica, diftans, ab Imperatore Henrico Au cupe, vnà cum nuncupatarum Deo & Religioni Domicillarum Collegio, conftituta, cui primã Abbatiſſam filiam fuam, Machtildim præfecit. Oppidum fanè concinnum, antiquitate, dignitate, & opibus præftans, quandiu primæua fundatione, legitimum magiftratum Abbatiſſam agnouit, cui, quando male parebat, ab Erneſto, Saxoniz Duce oppugnatur, & Rolandi ftatua, quã pro libertatis indicio, ab antiquo habuerat, priuatur. Qua de re plura in Indice.

HALBERTADIVM, Urbis Saxoniae
tam publica utilitatis, quam fidei et Ce
lestium Collegii, insignis.

WILHELMIVRGA, ANTI
QVISSIMVM SAKO
NIAE OFFIDI

DESIGNED BY
J. H. B. ...
... ..

VVINMARIA.

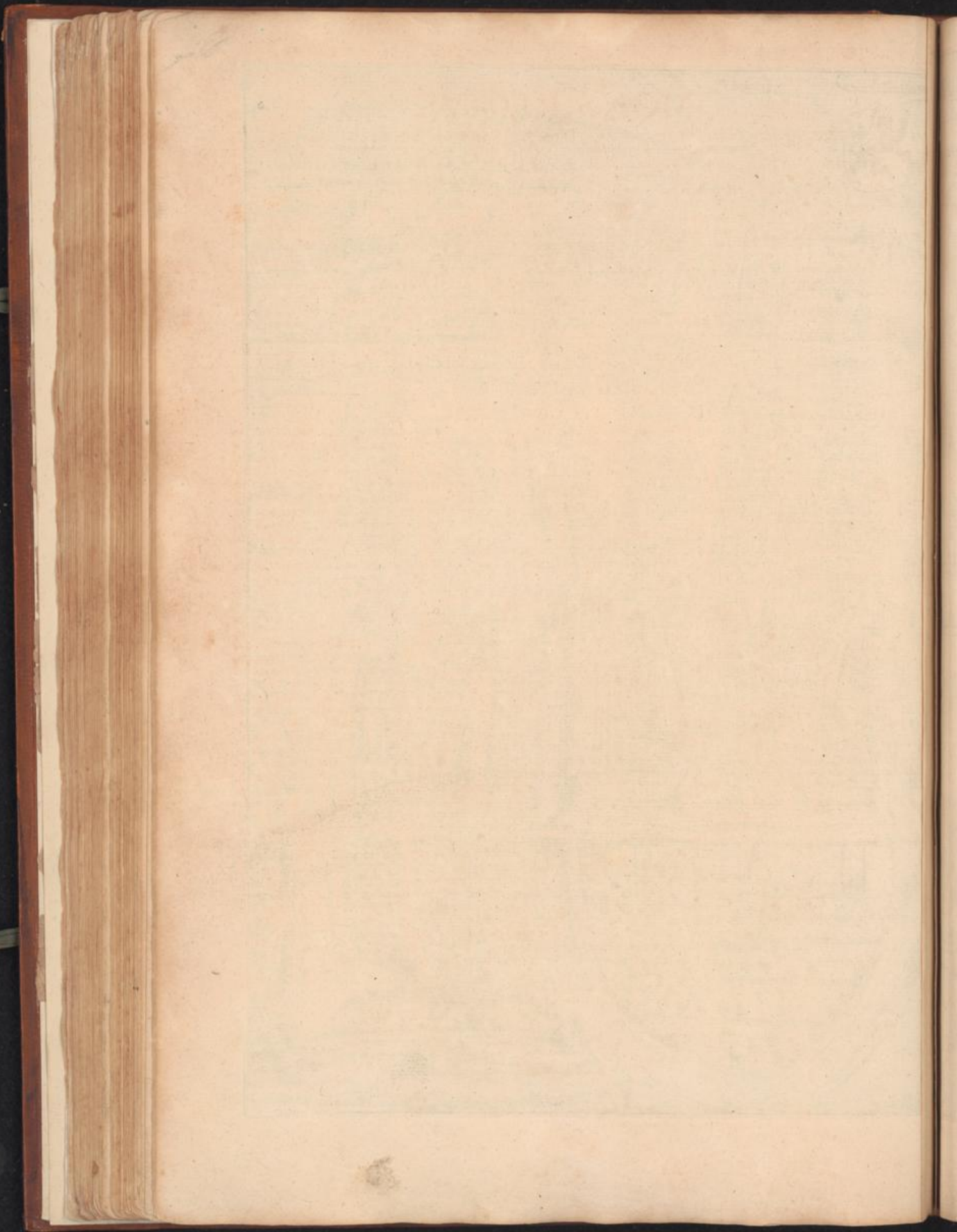
VINMARIA, siue VINARIA, nitidissimum Turingiæ Opp. nomen habet à vino, nam **Weinmayer** / siue **Wynnayer** vinitorem, Turingico idiomate denotat; Quasi vinearum aliquis cultor, ea primùm loca inhabitans, vineas ibidem colere cœperit. Idcirco eruditi nunc passim, Vinariam eam nominant, non, quod à vinario foro, nominis sit etymon deductum, quod plerique non ineruditi existimantes, Vinariam hanc nostram *μαδώνη*. Ciues verò *μαδωνάριος* appellitant; quasi **Mar** / ex **Mayer** factum, Germanis **Markt** / hoc est, forū designaret. Verum eos hic labi, inde facile conspici potest, cū in Germania pro vinitori **Weinmayer**, vsitatissima sit adpellatio, sicuti & Bauaris ea est compositio recepta, quæ hanc nostrā sententiam confirmat. Ita **Wisselmayer** Colonum, collem, aut colentem, aut inhabitantē designat. **Bachmayer** / iuxta fontē, **Kirchmayer** / Messor, vel agricola, iuxta templū habitans: Sic **Obermayer** / **Nidermayer** / **Waldmayer** / **Dietmayer** / **Lynsmayer** / Quæ pleraq; omnia, postea, cum à Latine scribentibus vsurpantur, i, literam abijciunt, vt V Valdmarius, Dietmarus. Atque hæc quidem genuina, & quotidiano Germanorum vsu recepta huius voculæ, **Mayer**, in fine dictionum cōstitutæ, est significatio. Aliud verò hæc eadem principem vocularum occupans locum, designat, vt **Marschalt** / id est, equorum minister, aut equitum inspector, ac gubernator, **Marshall**, Stabulum equorum, &c. Sed hæc de nominis origine satis, & nimis fortasse multa. Vinaria igitur, in clytam Saxoniz Ducibus sedem, & domicilium amcenissimum præbens, venustissimis tam publicis, quàm priuatis ciuium est decorata edificijs. Quemadmodum aëre salubri, ita agro non tantum rerum vtilium & necessarium fecundo (Turingia nanque ob fertilitatem sumen existimatur Germaniæ) sed & delicijs, nobilium hominum voluptati mirificè blandientib; præcellit. Nā præter omne frumenti genus, læta etiam Bacchi, Germanis grata donaria, Isatidem herbam, vulgo **Waidt** / quæ non alia, quam pingui alitur gleba, Lanarum insectoribus abundè præbet. Limpidissimos etiā fontes & aquas, gratissimis fufurris suaviter circumfonantes; Nemora itidem & saltus, ad venatus ferarum, quibus ad admirationem abundat. Quæ quidem grata naturæ, eiusq; auctoris dona, Imperatores quondam Augustos, vt hic potissimum agerent, inuitarunt. Prout ex historiarum monumentis de Magno Ottone constat; De eius etiam patre Henrico Aucope, qui in Turingia iuxta Arcem **Zechenburg** / Turingica nobilitate ferè te suppetias, graui, & arduo conflictu, quadraginta Hūgarorum millia cecidit. Imperij quoq; comitia Otto secundus hic V Vinariæ, perhibente Lamberto Schaffnaburgensi, celebrauit. Neque verò luxuriās tantum agri fecunditas, Principes viros huc semper inuitauit, sed & peramcena vrbis elegantia; politia quàm optimè instituta, cæteraq; vrbium amplissimarum ornamenta huc eos potissimum pertraxerunt. Videas hic namq; consecrata Numini peraugusta templa; Misericordiæ itidem sacrificijs loca publica nuncupata, & amplis dotata redditibus, vti sunt Hospitalia, Nosocomia, & vbi contagiosis infecti morbis, curantur, Quem riuulus aëri purgando destinatus, permeat. Fluuiolus similiter, vulgo **Die Lotta** / molinarias exagitans rotas, vrbem ipsam illabitur, quotidiano ciuium vsui, & platearū notori subferuiens, quem piscinæ deinde & foueæ vrbis resorbent. Videas similiter id, quod politiz prouidentiam demonstrat, Horrea, quæ stramentis, furiosi Vulcani rabiem alere possent, ex vrbis pomcerijs remota; experientia, quæ optimarum consuetudinum ac legum Inuentrix esse solet, credo, cū magno detrimento edocti. Nam Anno salutis M. CC. XCIX. & Anno M. CCCC. IV. lamentabili incēdio vsq; adeò deformata V Weinmaria fuit, vt formam vix vrbis retinuerit. Verum is casus, magne quidē infœlicitatis huic vrbi extitit; quod verò temporis successu, nō instaurata tantū, sed superbissimis etiam, & magnificis ædificijs decenter fuerit ornata, eiusdē splendoris est, & ornamentū. Quo arx etiam accedit Saxoniz Ducū magnifica, spendidis ædificijs nitens, numerosa & amplissima familia capax; & præsertim amcenissimus, dulcissimusq; hortus, præstantissimis herbis, & fructiferis arboribus ordine bello, in quincuncem positus, luculenter ornatus, arcolis ex odoriferis florib; & medicis herbis haud secus distinctus, quàm si vel Apellis, vel Dureri penicillo depictæ forent; cū sepimentis ex rosa, buxo, rosmarino, lauro, eiusdemq; generis fruticibus, venustè semper virentibus: Aquis etiam ex præterlabète Ilmo flu. piscoso, æneis fistulis passim deductis, arborum & plantarum radices adaquantur. Maximam autem delectationem præbet elegans & pellucida horti medio turris, ex qua aquulæ gratissimo murmure obstrepunt, & subiectum in lacum delabuntur, vt adeò incredibilem profusus istius horti spectatio admirationem habeat.

WINMARIA. FERTILISS. THV.
RINGIAE VRBS PRAESTAN-
TISSIMA VVLGO Winmar.

MONS REGIVS.

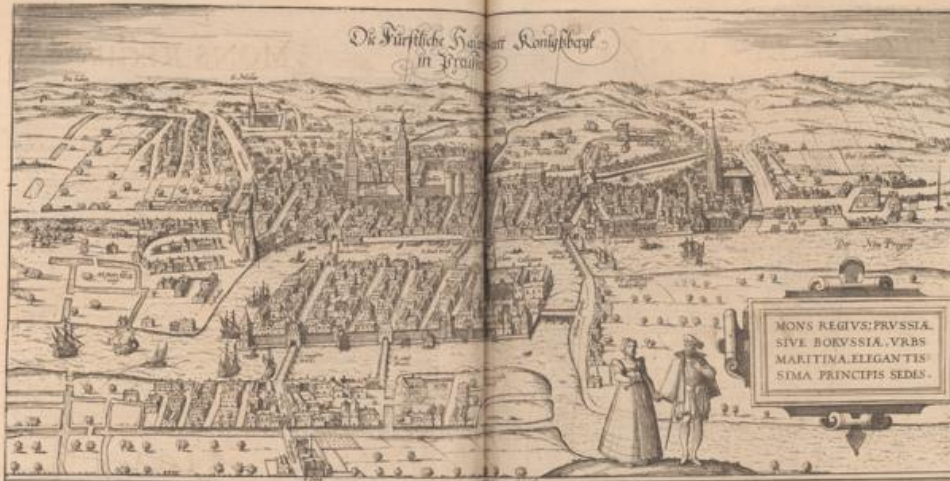
MONS REGIVS, vulgo *Königsberg*/ Prutenia, quæ in Sarmatia Europea, primarium & nobile oppidum, Boemia Rege Ottogaro, vt cū Dubrauius nominat, (Alij Otthacarum, & Merbonius lib. 3. cap. 53. Primislaū nuncupant) suadente, à crucigeris, prima, anno Christi M. CC. LIV. initia sumptit, quemadmodum latius perhibetur in Indice, excitata primum arce, qua feroces Prutenorū ceruices, suavi Christi iugo tum nondum assuetæ, in officio retinerentur, eoque à primo inuentore, Mons Regius, cognominatur, cui oppidulum, anno statim sequenti, coniunctum fuit, eo loci, vbi nunc D. Nicolai Fanum conspicitur, sed deficientibus Prutenis, & seditionem aduersus Ordinem Teutonicum concitantibus, Anno Christi M. CC. LX. recens id oppidum exultum, ac dirutū. Vrbs mox alia arci propinqua construitur, vbi oppidum nunc vetus existit. Temporis deinde successu, dum loci, i situtiq; oportunitate, nouæ vrbs dignitas augetur, aliud excitatum est oppidum, ab hac, Bregla amne distinctum, ab ordinis Commendatore Bartholdo, ex stirpe Austriaca, Anno Christi M. CCC. tunc quidem oppidum nouum, iam verò, *Die Lebenicht*/ cognominatum. Oppidum denique tertium, *Kniphoff*/ nomine, Anno salutis M. CCC. LXXX. accessit, à celeberrimi nominis Magno Magistro, V Vinrico Knipenrode cōstructum, loco vlginoso & paludoso, quare siltuatis, vt plurimum, palis nititur. Tria autem hæc oppida, frequentissimo, & opulento habitatore culta, copiosa habent, & ampla diuersarum adpellationum suburbia, adeo populosa, vt vno frequenter recto, (cellas etiam subterrancas inhabitant) quinque, sex, octo, quandoq; etiam decem, cōprehendantur familia. Vrbs hæc tres diuersæ, quemadmodum et suburbia pulcherrimis Ecclesiis, edificijs item publicis & ciuili priuatis, cōcto, ex lapido, decorantur, ne incendij deformerentur furore. Arx ipsa, Ecclesiæ magnificam exhibet, vrbs verus, Basilicam Parochialē. Iuxta, in suburbio Steendam, Fanum D. Nicolai, oppidanorū sepultura destinatum. In oppido *Kniphoff*/ Cathedralis est Ecclesiæ: iuxta Mœnia, oratorium nouum, cœmeterium ciuium. In *Lebenicht*/ S. Barbaræ templum editiore loco conspicitur. Ecclesiæ noua, in foro equino: Cœnobium quoq; virginū à Knipenrode Magno Magistro, fundatur. Duo in super alia fuerunt cœnobia, nunc, in granaria Ducis conuersa. Arx deinde Magnifica & elegans, proximæ dignitatis, subsequitur: tum, Episcopi palatium, & domus, conuiuationi publicæ, & suauibus oppidanorum collationibus nuncupata. Vrbs gubernatio, penes ordinem Teutonicum & post diuenditum atque amissum Marienburgum, magni Magistri residentia hic semper fuit: nunc Pruteniæ Duces hic rerum dominantur, qui vrbs habenas senatorum, suburbiorum autem, Amptmannorum, quos vocant, administratione gubernant. Ciues, præter mechanicam, exercitia, negotiationem etiam maritimam tractant. Fumenti vim magnā distrahunt, cinerū, picis aridæ, & liquidæ (*Char/nos Germani vocamus*) salis, lini, canabis, ceræ, seu, lignorum, (vulgo, *Wagenschott*) mellis, Medi, ex melle, dulcis est potus genus, quæ omnia Liouonia abunde suppeditat. Lingua vtuntur Germanica, quadam etiam, vulgo, *Koestlischs*/ nuncupata, sed, qui ab obsequijs & ministerijs sunt ciuibus, vt natione ac patria, ita quoq; lingua sunt diuersi. In regione aut ipsa, præualet Prutenica. Vrbs deniq; ipsa Chrono, seu Bregla, flumine admodū copioso, atq; pisioso, distinguitur, qui in Venedicum se sinum exonerans, onerarias dorso sustinet naues, cuius margines pontibus septem coniunguntur. Iuxta Arcem, lacus sunt bini, quos amnis, *Kagbach*/ vulgo nuncupatus, permeat, & Breglæ deinde aquis miscetur. Ager vrbi vicinus, gleba, frumento idonea, pascuis, & cultissimis hortis præstat. Planus est, montes hinc inde aliqui, sed non admodum magni, confurgunt.

RIGA.

RIGA, Vrbs Liouoniæ Metropolitana, Emporium eo tractu post Gdanum Prussiæ, diuersarum nationum frequentatione, celeberrimum, situ plano, cuiusmodi est Liouonia fere tota: Duria, præcipuo, & maximo totius Regionis flumine, quale Håburgi in Saxonia, Albis, alluitur, quod ex Rutenia ortū, duobus infra Rigam miliariis. Oceano Germanico permiscetur, vnde summā piscium & canerorum copiam, tam præterlabens flumen, quàm stagna, & maria Liouoniæ maximā, Rigensibus vicinisq; locis assatim suppeditant. Quemadmodum & ferarum tam frequens vbiq; venatio, vt ea ne rusticis quidem, licet crudeliter à nobilitate habita, vnquam sit interdicta. Incredibilis soli vbertas, quare frumenti sic pretiū tenue, quod onerarijs annuatim nauibus, per totam Ostlandiam, Hollandiam, Zelandiam, Brabantiam, Angliam, & in Hispaniam deferunt. Re pecuaria, tam est opulenta, vt bos admodum pinguis, tribus daleris, porcus saginatus, dalerō cū dimidio Rigæ & Reualia veneat. Adeo, vt Liouonia nō ineptè, quondam à Germanis, Bliouonia diceretur, vtputa, quæ vbertate & præstantia Soli, ad continuam ibidem residenti, am facile inuitari Germanos. Illis namq; manere, *bleiben*/ appellatur. Est autem à Saxonum gēte, & potissimum à Bremenensibus mercatoribus Liouonia primum inuenta, qui cum mercādi, & commodi gratia, eō frequentius redirent (Gentem namque incultam & simplicem offendere, ita vt expressam è melle cerā veluti excrementa adib. eijcerent) Meynardum Zegeber, gensm Canonicum secū religionis ergō, cōduxerunt, qui agrestis & incultæ plebi, redemptionem, pacemq; dominicā annuntians, multis superatis difficultatibus, Episcopalem sedem Rigæ constituit, Anno à C. N. M. C. LXX. Quo, cum annis xxxiii, verum egisset Episcopū, morte sublato, ab Archiantistite Bremensi, nouus constituitur præsul Bartholdus. Is, prima Rigæ fundamenta ponens, vrbs formam, murorum ambitu excitauit. Et cum annis xi. commissam sibi administrasset Ecclesiā, crudeli, ab infidelibus, morte sublatus est. Tum rursus abs antistite Bremensium, quorum Rigæ Colonia, tertius designatur Episcopus Albertus. is adib. sacris, summaq; Ecclesiæ Rigam exornauit: Et temporum deinde successu, in eam paulatim magnificentiam Rigæ excreuit, vt Episcopatum Prussiæ, & Liouoniæ, nempe Reualiensis, Curienfis, Oeseliensis, Dertentis Ecclesiarum sit facta Metropolis, & primum consequuta Archiepiscopum Adolphum, anno salutis M. CCLV. qui ita ad Mare Balticum Cleri primatum teneret, quemadmodum in Monte Regio, penes magnum militiæ Teutonicæ Magistrum, omnis totius ordinis in Prussia atq; Liouonia potestas fuit. Cæterum, Teutonica nobilitas, Archiepiscopi gubernationem turbare incipiens, intestinis agitata dissidijs, barbaro hosti, cui ante formidini, tum ludibrio fuit, vt in indice, ob huius loci angustiam, paulò latius.

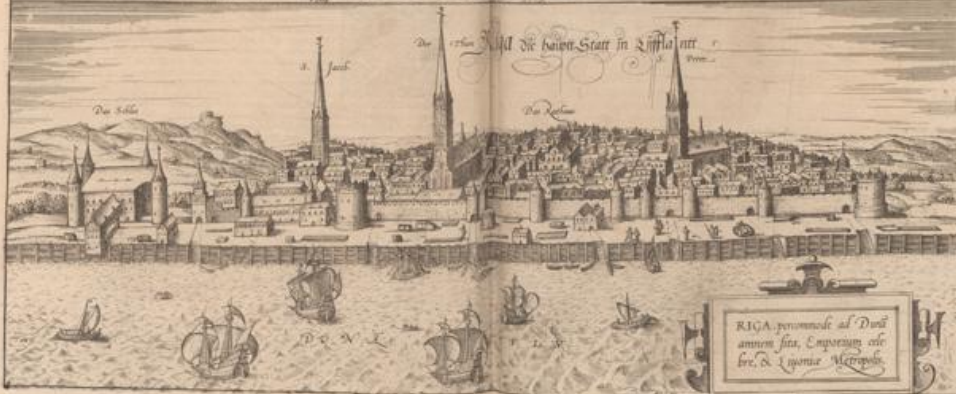

Die Fürstliche Haupt- und Königs-
stadt in Preussen

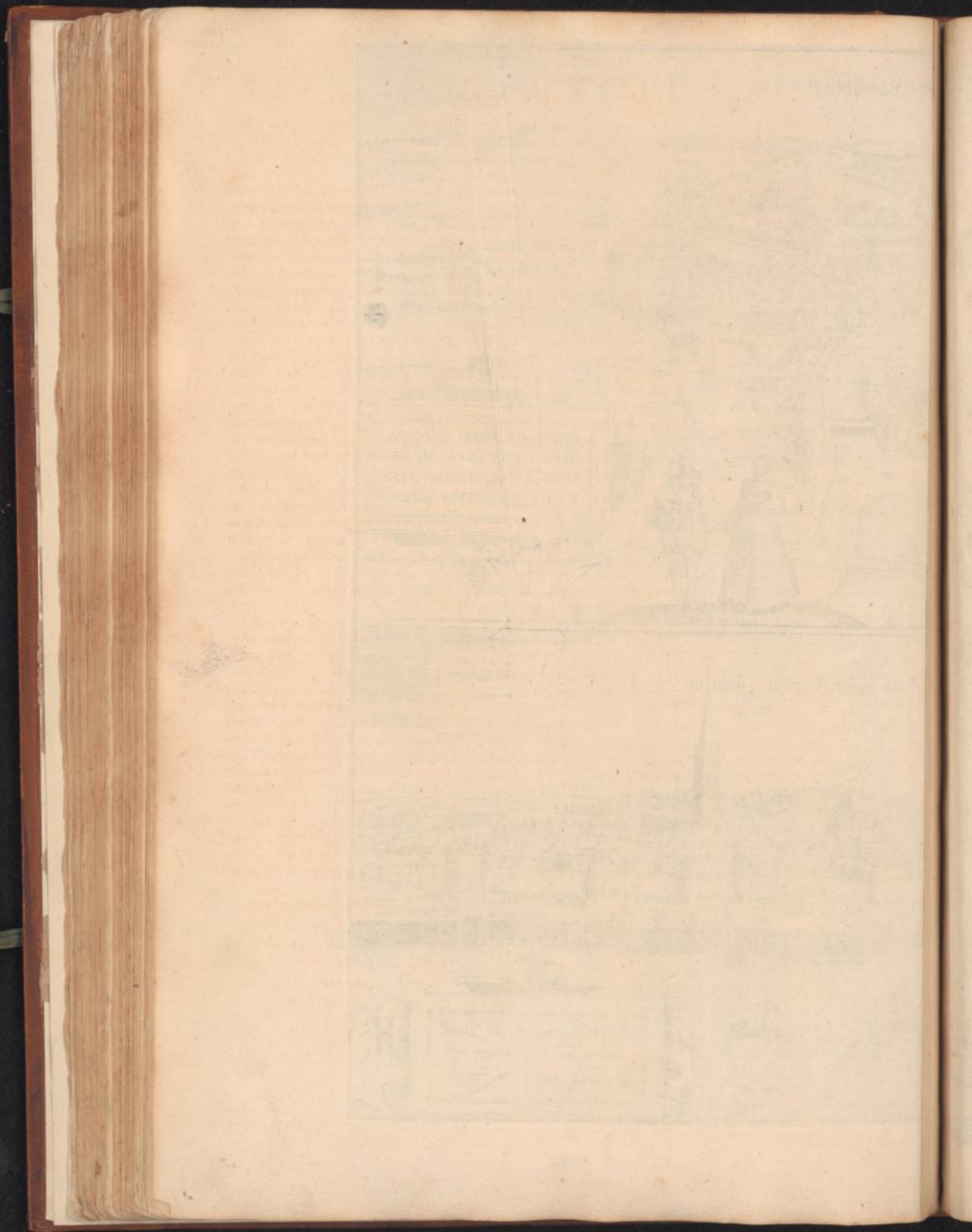
MONS REGIVS PRUSSIAE
SIVE BORYSSIA. VRBS
MARITIMA. ELEGANTIS-
SIMA PRINCIPIS SEDES.

Die holländische Stadt in Liffland

RIGA promissi ad Divi
annum sua. Episcopatus cath.
fre. & Livoniae Metropolis.

TIGVRVM

TIGVRVM, absque omni controuersia vna est ex vetustissimis vrbibus Heluetiæ. domestici annales tradunt, sedecim annis post Treuironū urbem conditam esse. Treuiros autem Trebetam Nini filium, Abrahami patriarchæ temporib. condidisse, Marianus Scotus in Chronicis, memoriæ prodidit. Tigurinoꝝ quoq; mentio celebris est in Romanis historijs, quia & cū Cimbris aduersus Romanos militarunt, & Cassium consulem profligarunt, & postea à Julio Cæsare bello Gallico victi, & cæsi sunt: Et ab eo tempore, vsq; ad Alemannorū irruptionem, sub Romano Imperio Tigurum fuit, post, in Francorum Regum potestatem, & inde ad Imperium illud Germanorū Romanum peruenit. Sunt à Regibus Frâcis duo Collegia, virorum vnū, alterum scēminarum, Tiguri instituta, penes hæc olim maxima ex parte imperium vrbis fuit. Cæterum in arce, quæ ad Limagum edito loco sita olim fuit, Francicorum Regum præfecti habitârunt, qui collegiorum & vrbis aduocati erant. Post sub Germanis Imperatoribus itidem Præfecti dati sunt vrbi & collegijs, non tamen, qui in arce habitarent, nam hoc munus plerumq; Principes viri habebant. Cæterum, illis temporibus vrbis nihilominus suum consilium habebat virorum triginta sex, è quibus duodecim quadrimestri tempore imperabant. Fuit hæc forma Reip. circa annum M.C. & durauit vsque ad annum, M. CCC. XXXVI. quo tempore mutata est. Cæterum, illis temporibus paulatim vrbis libertas creuit, atq; collegiorum iugum excutere cœpit. in his enim Pontificum & Imperatorum dissensionibus, Tigurini Imperatorum partes sequuti sunt, & Friderico Aenobarbo, Friderico II. Lodouico Bauaro adhæserunt, itaque ab his, priuilegijs & immunitatibus aucti sunt, præsertim à Friderico II. etenim hic, mortuo Berchtoldo vltimo Zeringensi duce, collegiorum & vrbis Tigurinae aduocato, ciues in Imperij tutelam recepit, circa annum M. CC. XVIII. Ac postea multa priuilegia Collegiorū, & præterea ius eligendi Senatū, quod antea penes collegia fuerat, in ciues transtulit, ac statuit, ne vnquam liceat urbem ab imperio abalienare. Friderici etiam ætate, ciues urbem fossa, valloq; munierunt, communi ciuium opera. Cum autem à Sacerdotibus, qui ciues essent, exigerent, vt ipsi quoq; expensas in hoc opus, rata sui parte, conferrent, & præterea eos suspectæ pudicitia mulieres, è domibus suis exigere iuberent, ea re illi ad eò offensi sunt, vt à ciuibus secessionem fecerint. Sed hæc lis ab Episcopo Constantienli sopita est. Ac aliquot annis post hanc controuersiam ciues Tigurini, quòd Friderico Imperatori constanter adhærerent, à Pontifice Romano excommunicati sunt. His temporibus, permissione Friderici, vetus arx (quo loco nunc amœnissimus campus tilijs alijsq; arboribus confitus cernitur) diruta est ciuium opera, ne fortè aliqui, occupata illa, ciuium libertati infidiarentur. Multi item vicinorum nobilium urbem, vtputa sacris abstentam, & omniū iniuriæ expositam, infestabant, itaq; quòd cuncta infesta essent, omne illud mercimonium Nouocomum, ad Larium lacum, translatum est. Illis temporibus, Anno M. CCC. LI. primū fœdus Tigurini fecerunt cum Vrijs, & Suiijs. Qui quidem, etsi quinto demū loco in fœdus sint recepti, nihilo tamen minus, propter vrbis celebritatem atq; potentiam, princeps locus, omnium consensu, illis datus est, quem hodie quoque, aucto fœdere, retinent in comitijs, legationibus, alijsq; publicis actionibus. Cæterum, aliquot annis post obitum Friderici, Conradinus huius nepos, Tigurinos, Ducum Sueuiæ imperio subijcere tentauit, & putatur, titulo aduocatiæ, quam olim Alemanniæ Duces diu in sua potestate habuere, cum verò illi libertatem suam constanter defenderent, eius opera factum est, vt vrbs à Conrado Imperatore proscriberetur: ab hac proscrizione exemta Richardus Anglus Romanorum Rex, qui imperialibus literis, priuilegia ipsorum confirmauit. Anno 1273. Rodolphus Habespurgius, à Septemuiris, penes quos imperatoris deligendi potestas est, Romanorum Rex, concordibus suffragijs creatus est: hic imperio potitus, Tigurinoꝝ fidelis & forti opera in multis bellis vsus est, & bello Boiémico ducentos ciues Tigurinos inter antesignanos primæ aciei collocauit, ac hortatus est cæteros, vt horum virtutem, ante sibi optimè perspectam & cognitam, imitentur, horum maxima pars, eò prælio cæsa est, reliquorum insignia honoris ergò, in Franciscanorum templo depicta fuere. Donauit Rodolphus Rex pro veteribus & recentibus officijs Tigurinos multis priuilegijs, & honoris ergò, signum eorum diademate purpureo ornauit, &c. Plura de Tigurina vrbe atque Repub. præter Munsterū, Ioannes Stumtius, Iosias Simlerus Tigurinus, & quos celeberrimus nostri æui cosmographus, Abrahamus Ortelius, in suo orbis Theatro tam veteres, quàm Neotericos recenset auctores, suppeditabunt. Coronidis autem loco, ex topographica Mureri descriptione hoc carmen subijcere placuit.

Sex minus elapsi fuerant, quàm mille bis anni,

Vt nouus ex nihilo conditus orbis erat:

Restabant totidem venturi ad tempora Christi,

Si tamen ex illis bis duo lustra seras:

Inclutus hæc primum statuit cū Thuricus urbem,

Quæ fundatoris nomine dicta fuit.

Post, vbi diuitijs, terris è viribus aucta est,

Huic Tiguri nomen gens Tigurina dedit.

Sapius hac varijs grauiusq; erepta periclis,

Nunc stat adhuc summi salua fauore Dei.

Perge tuos seruare Deus, dum protegis urbem,

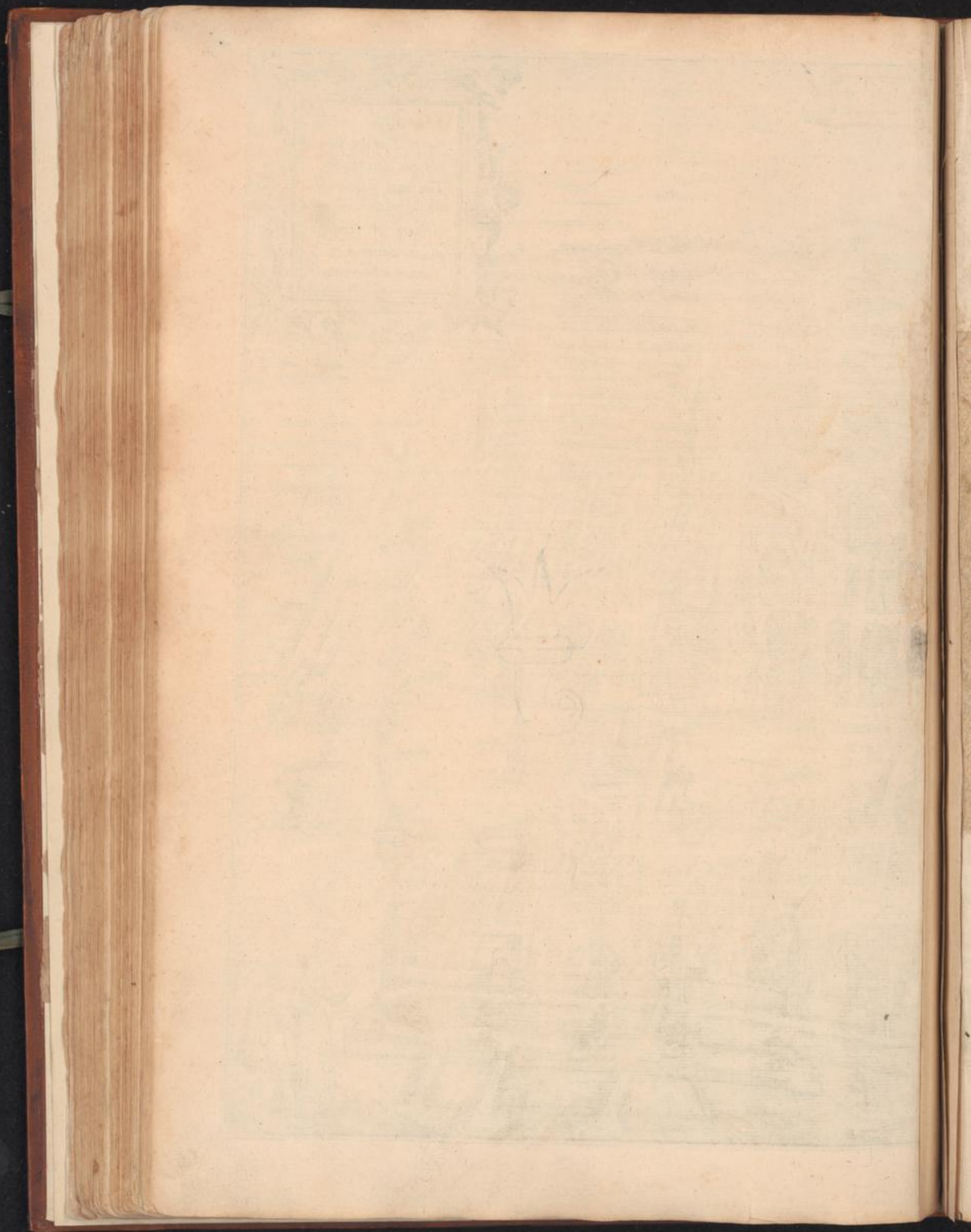
Fac toto nomen regnet in orbe tuum.

TIGVREM, sive
 regum, Casari, et
 plerique eam comant,
 Thaurum Pagan, vul
 go Thyrich, vrbis in
 Thuringia, et verisimili
 ter, et maxima, et
 omnium celeberrima.

LANDSHVTVM.

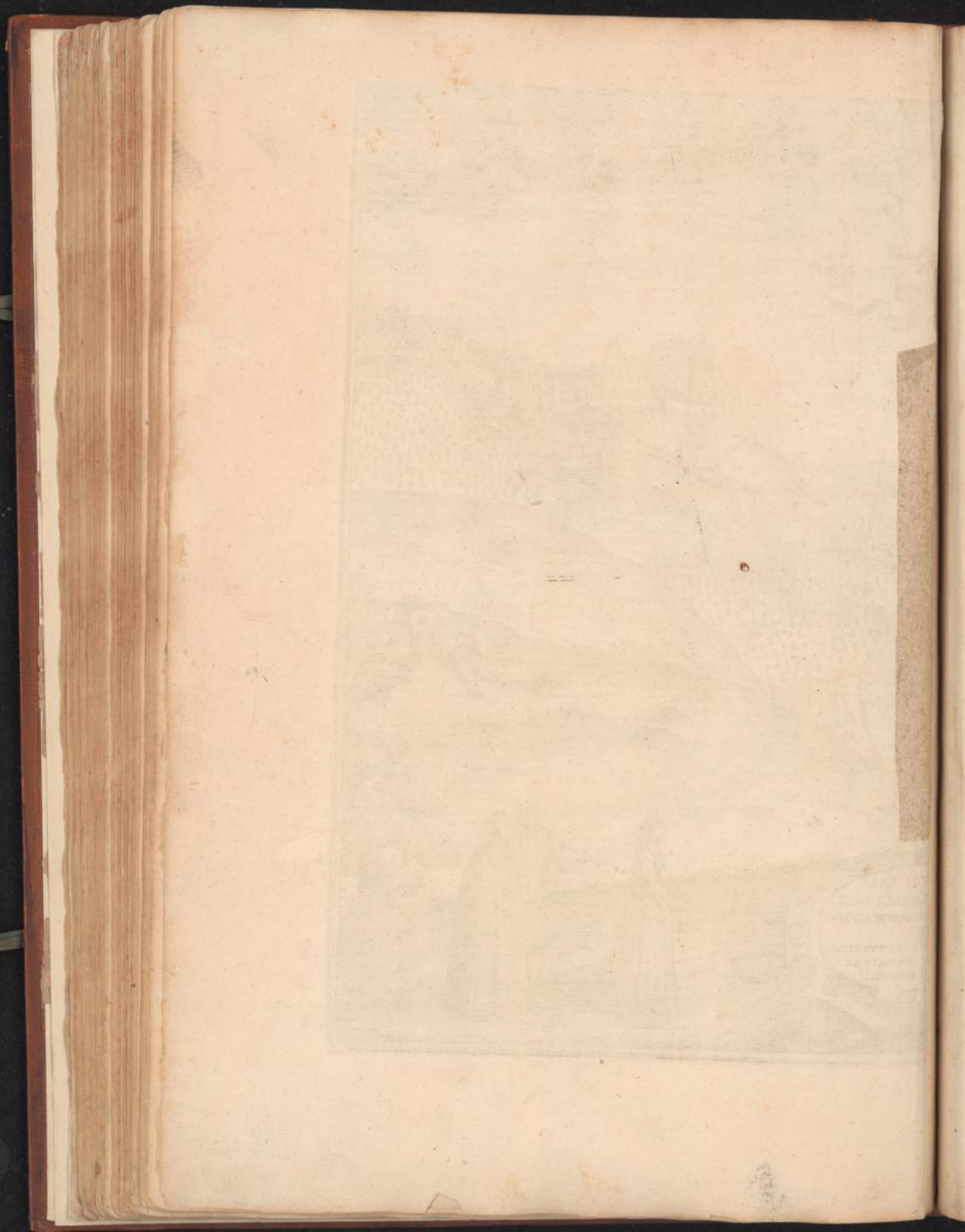
LANDSHVTVM, vulgo *Landshutt*; vrbs celeberrime, & primarię dignitatis, in Ba-
 uaria inferiore, quę & fertilitate, & incolarum frequentia, superiore Bauariã præ-
 stans, nauigeris, & piscosis distinguitur fluminibus, Danubio, totius Europę maxi-
 mo, Gręcis pariter, atq; Latinis scriptoribus celebrato: Lauacio & Isaro, amni, quem-
 admodũ amceno, ita pisculento, & rapido. Is magnificã Landshutanam hanc vrbẽ
 præterlabitur, magno incolarum cõmodo, & ornamento. Quam Irenicus Franciscus,
 ex quinta Ptolemęi Europę tabula, Inutrũ statuere videtur, cui tamen situs non
 optimẽ conuenit. Atq; melius proinde Ptolemęi *de Sæu* Auentinus, verẽ linceus Germaniæ, potissimũ ve-
 rø Boioarię suę perlustrator, *Wittenwald* Bauarię pagum cis alpes constituit. Vrbs aut̃ Landshutũ, condita
 anno partę salutis M. CC. VIII. à Ludouico Duce Bauarię. Alij arcẽ illic à Ludouico Ottonis filio, salutis
 anno M. C. LXXVIII. auspiciatã referunt, & anno M. CC. IV. vrbem hanc muro inuestitã fuisse. In ea vt
 plurimum Illustrissimus Bauarię Dux Gulielmus, peraugultæ Bauarię stirpis senior filius, residet, loco
 nimirum, quem alma rerũ parens natura, multis beauit munerib. Ager nanq; non solum magna varieta-
 te Pomonæ, & præstantissimo Liberi patris liquore, deos pariter ac homines recreante; & beata Cereris
 fruge, sed & pinguisimo, ac vberissimo Palis munere luxuriat. Is siquidẽ natius est genius agri, vt lacti-
 ciniorum vix alia regio ditior inueniatur; tanta aruorũ vbertas, tanta amcenitate latissima vbiq; prata, viridi-
 tate, & copioso vndiq; gramine contexta conspiciuntur; colles deniq; ita feraces, pleniq; vitũ, areas in pla-
 nas desinunt, quę pascua & pabulũ armentis præbent, vt hic meritò ager, cum amcenisimis, vberimisq;
 totius Europę locis, comparari possit. Vrbs ipsa ædificijs admodũ venustis & elegantibus nitet; Inter quę
 principem meritò locũ obtinet summa vrbs Ecclesia, quę artificiosa structura, & viuo ex lapide visenda,
 imò stupendæ altitudinis turri, conspicua est. Magnificũ etiam Illustrissimi Alberti Ducis, in inferiore vr-
 bis parte, videtur Pallatiũ, Nouum, vulgo, ædificium nuncupatũ. Structura est elegantissima, affabre, & I-
 talica architecturę Symmetria scite, subtiliterq; ad decus, & ornamentum vniuersę vrbs excitata. Cui
 plurimum etiam ornamenti paucis ab hinc annis contulit hortus, extra mcenia vrbs, summa amceni-
 tate præstans, ab Illustrissimo Gulielmo Duce, in dulcissimæ suę coniugis Lotharingiæ Ducis filiæ gratiã,
 paucis ab hinc annis, Gallicorum hortulanorũ inuentione ac opera confitus, qui exoticis generosissimã-
 rum arborũ fructibus, herbis etiam, peregrinis plantis, ac floribus ex Italia, Hispania, & Gallia allatis, areo-
 lis, labyrinthis, operibus topiarijs, florum ac fructuum varietate nitentibus, mira industria distinctus cons-
 picitur. Sepimenta sunt varijs ex arbusculis contexta, & reticulata, multis florũ generibus, auleorum in-
 star, variẽ vestita, rubentibus insuper pomis, cotoneis, mespilis, peregrinisq; fructibus grauia. Quinetiã ar-
 tificiosissimis statuarũ, & picturarum figuris, magna cũ voluptate passim exornatus hic hortus cernitur.
 Nec odoris etiam suauissima fragrantia deest, quam passim abundantia romanæ camillæ, basilicæ, lauri,
 mirti, rosmarini, florũ atq; rosarum, & eiuscemodi herbarũ ex se fundit natura. Incredibilis deniq; istius
 horti amcenitas, decor, elegantia, adde etiam vtilitas, omnem orationis fidem excedere videtur, vt miran-
 dum non sit, quanam de causa, cũ alioqui multæ sint in Bauaria lautissimæ vrbes, hanc potissimum sibi
 sedem ac domicilium Illustrissimus Dux, cum lectissima sua coniuge delegerit. Sed & delectationẽ lon-
 gẽ maximam exhibet, id, quod in ipsa arce, editiore loco constituta, idem ille iam cõmemoratus Illustris-
 simus Gulielmus Bauarię Dux, vnicum nostri sæculi decus, virtutisq; exemplar, summus rerum delecta-
 bilium & extranearũ admirator, bonorumq; ingeniorũ fautor, & alumnus, iam nuper instituit, dum præ-
 cipuas eius arcis aulas & conclauia, venustissimis picturis, antiquis ac recentioribus statuis mirificẽ exor-
 nat. Dumq; locum, alioqui non magno vsui destinatum, recreationi, & oblectamento delegit, adiutus tã
 amcenisima situs natura, quã arte & industria ingeniosissimi viri, multigena arte eximij, Friderici Su-
 stris, origine Bataui, natione Itali, qui cum ipsum locum quotidianis laboribus, & miris inuentionibus su-
 is, exquisito ornato illustrat, dulcissimo fontium vndiq; discurrentium murmure; diuersarum auium sua-
 uiter cantillantium volatu, & garritu, nympharum statuis, picturis, herboretis, & eiuscemodi denique
 delitijs plurimis ad oblectationem & voluptates peropportunis: vt magnificis proinde laudis & honorum
 clogijs dignus sit, & Illustrissimus Princeps, & ingeniosissimus, taliq; Principe ac Meccenate dignus inuẽ-
 tor & artifex. Huius demum vrbs descriptionem nobis communicauit Georgius Hoefnagell, Mer-
 cator Antverpianus, qui ad pacis, non ad belli artes natus, rumores bellicos fugiens,
 perlustrata Italia, pacifico Principi Alberto Bauarię Duci, sese
 in clientelam dedit, Arti miniatoriæ, qua illum
 mirificẽ sola dotauit natura, pacificẽ
 dans operam.

ALBERTVS OM PAL
RHENI VTRIVS MARIA DACI
VNICO NOSTRI SE REGVM ADONO
A. MDCCLXXVIII
DEPUBL. GORGIVS HONOR. ANTWERPIA
VSTVTE INCVSIVRA NATVRA
MONACT. S. LXXVIII

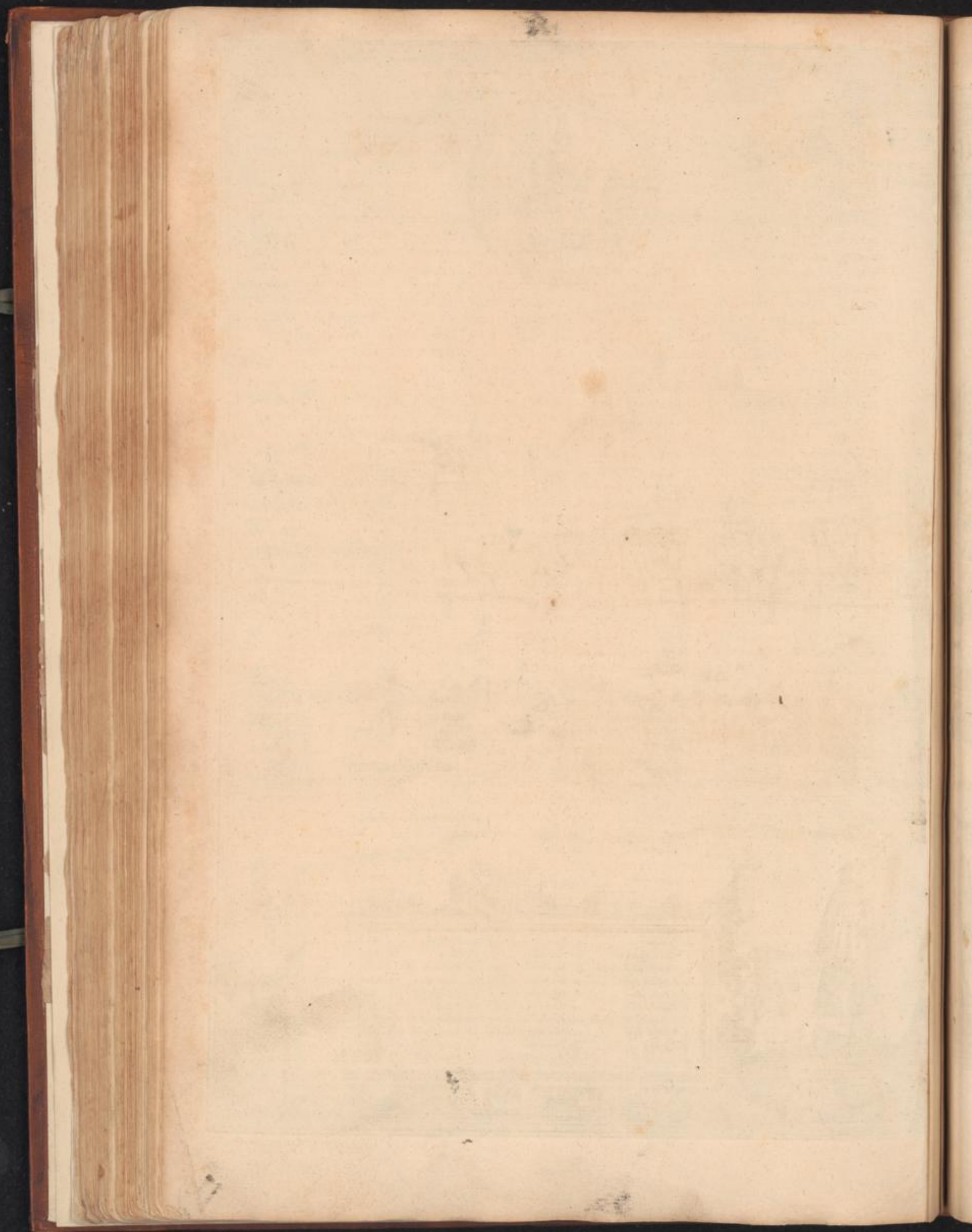

Topographia Palatinatus seu Provinciae quondam Bochorum, vulgo Diti-
 landi ubi inferiora Bavariae fuerunt. Danubij, Oeni, fluminis
 nominis praecipua, et hinc (cum vicinioribus delimitatione Reg-
 nalis) Studij, Praesidis ac Domus, D. Urbanus, Praesidis
 C. Caput, Tribusque familia clara Patrum, Antiqui-
 orumque antiqui non pro Geographia plerumque sibi dant
 ornamenti delimitatione curata. Anno C. MD. LXXVI.

1. P. 1.	10. D. 10. 10.	19. G. 10. 10.	28. S. 10. 10.
2. P. 2.	11. D. 11. 11.	20. G. 11. 11.	29. S. 11. 11.
3. P. 3.	12. D. 12. 12.	21. G. 12. 12.	30. S. 12. 12.
4. P. 4.	13. D. 13. 13.	22. G. 13. 13.	31. S. 13. 13.
5. P. 5.	14. D. 14. 14.	23. G. 14. 14.	32. S. 14. 14.
6. P. 6.	15. D. 15. 15.	24. G. 15. 15.	33. S. 15. 15.
7. P. 7.	16. D. 16. 16.	25. G. 16. 16.	34. S. 16. 16.
8. P. 8.	17. D. 17. 17.	26. G. 17. 17.	35. S. 17. 17.
9. P. 9.	18. D. 18. 18.	27. G. 18. 18.	36. S. 18. 18.

SALTZBURGVM.

SALTZBURGVM, peraugusta Bauariæ vrbs, eruditæ scriptorum turbæ Iuuauia; Auentino autem veterum diplomata eò ostentanti, Ptolemæi Pœdicum; cum eam adpellationem vicinum vrbi pagum, etiamnum retinere cõfirmat. Franciscus demum Irenicus, Gamadurum, quemadmodum & Badacum Ptolemæo existimat. Vrbs est decenti murorũ ambitu, turribus & propugna culis cinctæ, & tam publicis, quàm priuatorum ædificijs cultissima: Regia quodam fedes & domicilium fuit, quando & superbissima, ex marmore Fanorum structura, præ cæteris caput extulit vrribus. Præstitit hoc maxima fluminis, fitusq; opportunitas, de qua hunc in modum Munsterus Germanos Iulius Cæsar aggressurus, in faucibus montium arcem inunitissimam extrui curauit, vt milites ad eam refugium, & satellites iuuamen haberent, Et inde Castrum Iuuauenſe, Germanicè *Selſenberg* appellatum est. Fluius quoque, cui adiacet, Iuuarius dictus, arci nomen dedisse, à quibusdam putatur, à qua & ciuitas inde condita, Iuuauia dicta est. Cum autem ciuitas olim florisset, temporibus Attilæ Regis, Hunnorum sustinuit incurſiones, vastationes, & incendia. Postea circa annum Salutis DXL. cum D. Rupertus, ex Regia stirpe Francorum ortus, V Vormatiensem rexisset Episcopatum, & post obitum Regis Childberti, à sede V Vormaciensi pulsus esset, Theodo, Dux Baioariorum, Ratisponæ eum cum gaudio suscepit, baptizatusq; est ab eo, vna cum Proceribus, & populo. Et circumiens Rupertus episcopus, per Noricum, vsq; Pannoniam, prædicansq; Christum, plurimos ad fidem eius conuertit. Veniens autem ad Iuuarium fluium, vbi olim Iuuauia ciuitas fuerat, sed tunc collapsa, virgultis operata, & desolata, contemplansq; locum cathedrali sede idoneum, proprietate eius à Duce obtenta, extirpatis arboribus & vepribus, repertisq; ædificijs, Basilicam in honore D. Petri construxit. Quin & cœnobium ordinis S. Benedicti, cum munificentia Ducis instituit, & Episcopatu annis XLIII. præfuit. Nunc Archiepiscopatu inclarescit Saltzburgum, qui primæuam quidem institutione Laureaci, tum Patauij, ac rerum demùm vicissitudine, huc translatus fuit: Cuius quidem immutationis paulò altiùs initium referre libet. Certissimis historiãrũ monumentis constat, Laureacum, præclaram & populosam Norici vrbs, eo ipso partim loco, in superiore Archiducatu Austria, supra Danubij & Anisi confluentiam sitam fuisse, vbi hoc tempore Anasianum oppidum, quod vulgo Ens nuncupari solet, conditum visitur. Ea vrbs Laureacensis, ante incarnationem Saluatoris nostri Iesu Christi, Ethnicorum Archiflaminum Metropolis fuit. Anno verò, post virgineum partum, reparatæ nostræ salutis, circa quadragesimum septimum, à D. Petri discipulis, ac legatis visitata, abrogatis Ethnicis omnibus Idolomanijs, ad synceram Christianæ fidei professionem conuersa, Christianorum Protoflaminum Metropolis designata est. In huius ecclesiæ ministros, cum antea ducentis ferè annis synceram Christianæ veritatis recens per Christum & Apostolos patefactam doctrinam latissimè propagassent, Imperatores Philippi pater & filius, multa non obscura liberalitatis indicia contulerunt. Huic etiam Laureacensi ecclesiæ, Anno Domini CC LX XXVIII. post alios S. Quirinus præfuit. Philippi Imperatoris regenerati ipsius, & ad Christianam fidem conuersi Filius, ei, posteaquam pater crudeliter in fata concesserat, omne suũ patrimonium (cuius termini per Pannonios & Masios patebant) munificentissimè assignauit. Labentibus deinceps annis, Noricis & Boijs, ob diuersas Imperatorum in Christianam plebem persecutiones, solum vetere coactis, tandem verò recollectis viribus sua recuperare, seq; in pristinam libertatem contra Romanos, auctore & Duce Theodoro Bauaro, homine strenuo & formidabili, asserere cupientibus, omnia bello ferroque æstuabant, vt nullus prædationum & cædium modus fuerit. Hoc bellum tempore Theodori Archiepiscopi Laureacensis, qui anno 524. vita excessit, exarsit. Diruto & expugnato Laureaco per Theodorum, magna que vndiq; strage facta, in exulcerato isto rerum statu, archiepiscopalis ea sedes Passauium translata est. Primus itaq; Erehenfridus, anno 570. in Choriepiscopum & Decanum Laureacensem suffectus est. Postea etiam Patauiensis ciuitatis & ecclesiæ Archiepiscopus, tempore Heraclij anno Domini D XC VIII. constituitur. In crescentibus alijs temporibus (vt rem in pauca contraham: Non enim omnium Archiepiscoporum res gestas, aut nomina enarrare, nostri muneris est) defuncto quodam V Valderico Archimyſte Passauiensi, & Laureacensi, Arno, Salisburgensis Episcopus, de Pallio consequendo sollicitè cogitans (fretus ope & auxilio Caroli Magni, qui eius in legationibus opera plurimum vsus fuerat) à summo Pontifice Leone, multis nominibus contendit, vt Archiflaminis dignitatem in eum suosque successores conferret, cuius precibus Pontifex acquieuit, eumque, & suos successores hoc pallio Christiani philosophi decorauit. Ita Archiepiscopalis dignitas Anno D CC XC VIII. de Patauia & Laureaco (vbi à primordio Christianismi sedem fixam hæcenus tenuerat) Salisburgum translata est. Quæ res maximum discordiarum incendium excitauit, fuitq; fomes multarum litium, quæ quidem postea non sine maximo totius Bauariæ detrimento extincta & consopita est, Pontificè & Imperatore pacem conciliantibus.

Salisbury

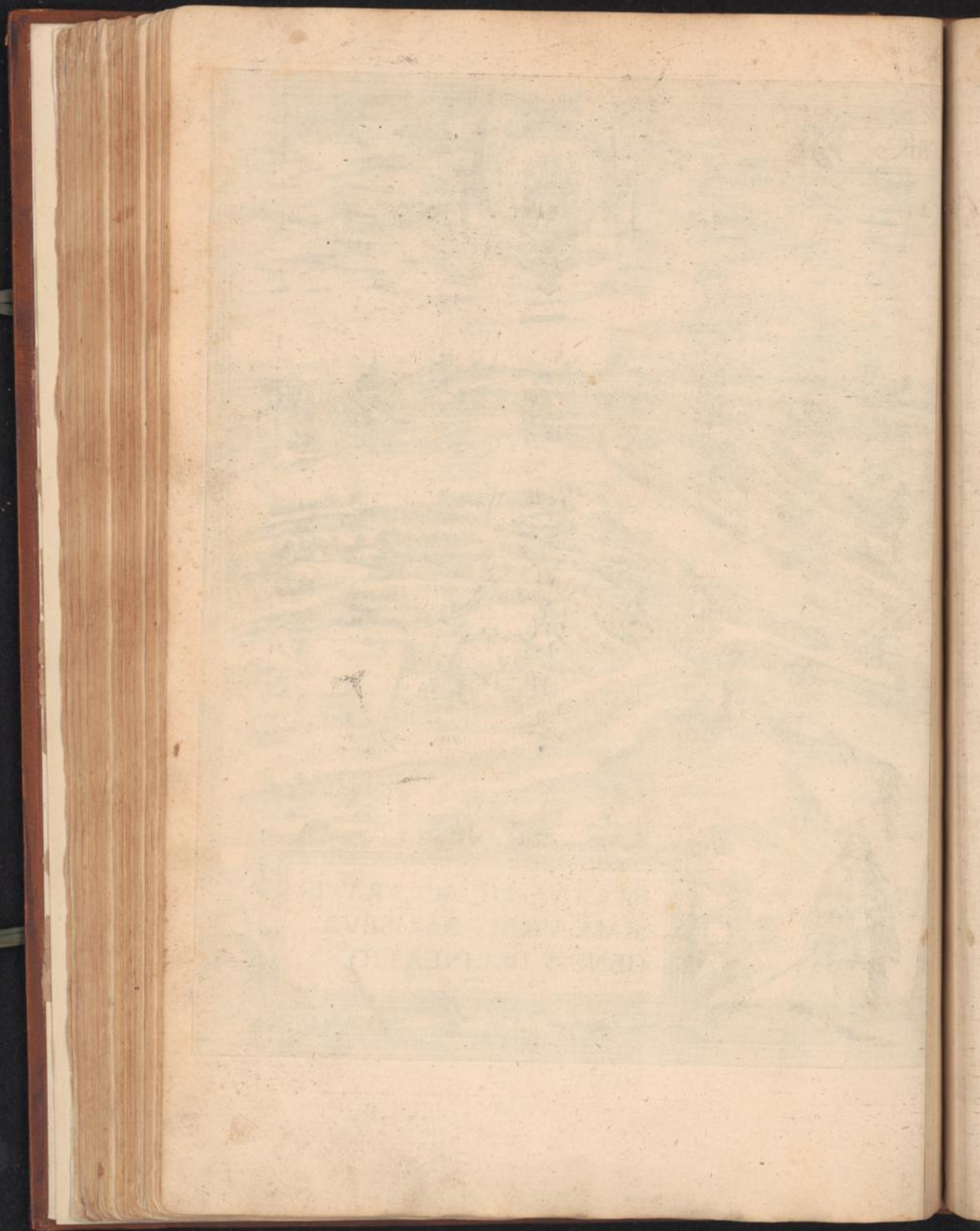

1. The Bishop's Palace	12. The Church of St. Andrew	23. The Church of St. Peter	34. The Church of St. James
2. The Bishop's Palace	13. The Church of St. Andrew	24. The Church of St. Peter	35. The Church of St. James
3. The Bishop's Palace	14. The Church of St. Andrew	25. The Church of St. Peter	36. The Church of St. James
4. The Bishop's Palace	15. The Church of St. Andrew	26. The Church of St. Peter	37. The Church of St. James
5. The Bishop's Palace	16. The Church of St. Andrew	27. The Church of St. Peter	38. The Church of St. James
6. The Bishop's Palace	17. The Church of St. Andrew	28. The Church of St. Peter	39. The Church of St. James
7. The Bishop's Palace	18. The Church of St. Andrew	29. The Church of St. Peter	40. The Church of St. James
8. The Bishop's Palace	19. The Church of St. Andrew	30. The Church of St. Peter	41. The Church of St. James
9. The Bishop's Palace	20. The Church of St. Andrew	31. The Church of St. Peter	42. The Church of St. James
10. The Bishop's Palace	21. The Church of St. Andrew	32. The Church of St. Peter	43. The Church of St. James
11. The Bishop's Palace	22. The Church of St. Andrew	33. The Church of St. Peter	44. The Church of St. James

RECENS. ET ACCVRATIS
SIMA VRBIS SALISBVR/
GENSIS DELINEATIO.

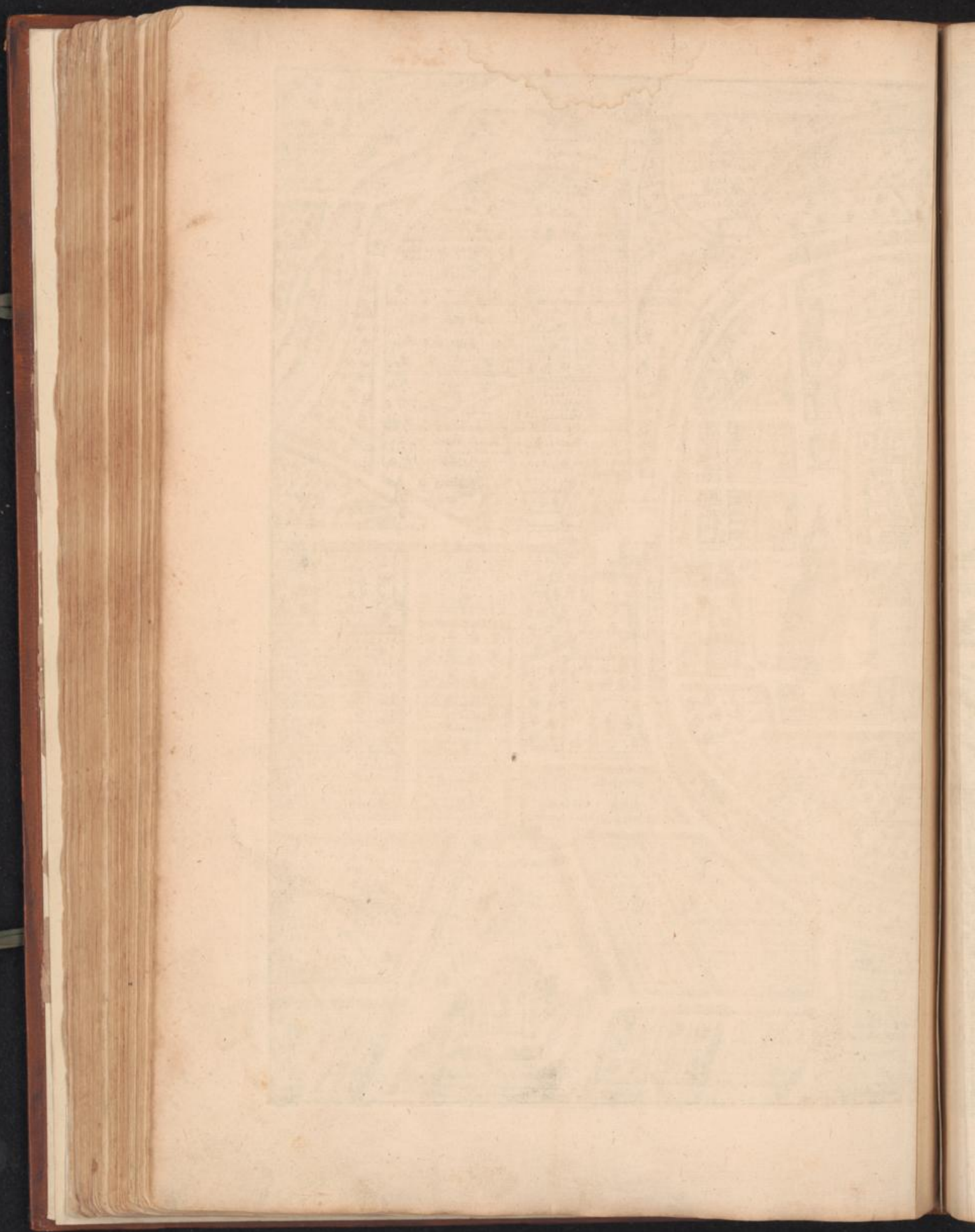

VERONA

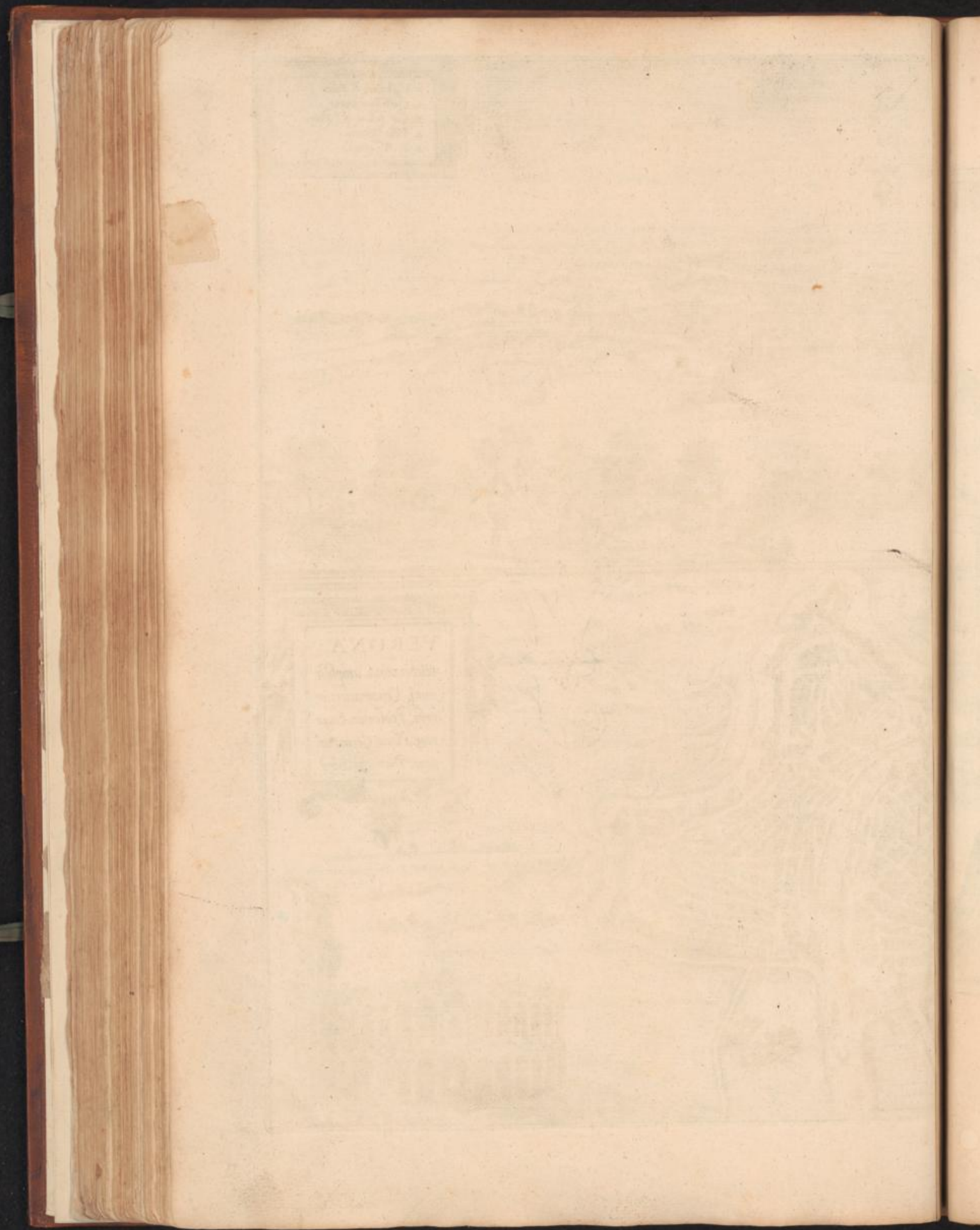

VERONA, Cenomanorum vrbs in Gallia Cisalpina, siue, vt hodie vocat, Lombardia, à nobilibus Thufcis initio cõdita, & à Vera, nobili Hetrusca familia, Verona denominata, vt Cato, Semproniusq; scribunt, ac deinde pullis, ac profligatis suis sedib. Thufcis, à Cenomanis resecta, & aucta, vt Linius & Trogus testantur. Venetorum ditionis, vrbs, vt Strabo. lib. V. amplissima, vt Martialis scribit, magna, cum inquit, Tantum magna suo debet Verona Catullo, Quantum parua suo Mantua Virgilio. Tacitus, lib. XIII. Coloniam validam appellat. In vtraq; Athetis ripa, magnificè exstructa, & pontes quatuor, ripas ipsas cõiungunt. Qui quidem (vt Virgilius eum vocat) Athetis amœnus, vt Veronam penem eandem diuidit, sic eandem quoq; circumquaque cingit; itaque hodie vrbi custodiz, ornamento, & vsui est. Qui eum quondã non intersecabat, verum prope mœnia labebatur, Veronam ipsam ad ortum Solis relinquens. Quod apertissime patet ex fundamento latissimo muri, per medium Athetis deducto, non procul à ponte Castri veteris, quod & hyemali tempore decrescere aqua, conspicitur. Cuius etiam plurima inuenta fuere vestigia. Praterea anno 1512. annis ipse adeo exereuit, vt aquarum exuperantium æstuoso impetu, pars murorum fossæ castri veteris fuerit deiecta, prope templum D. Zenonis, & nisi tot murorũ obstacula fuissent, aluueum repetiisset antiquiorem. Scribit etiã Paulus Diaconus, Athetis fluuium tantũ excreuisse, vt circa Basilicam D. Zenonis, quæ apud Veronenis vrbs muros sita est, vsque ad supremas fenestras aqua pertingeret, sed, vt B. Gregorius Pontifex perhibet, in eandem Basilicam minimè penetrauerit. Verona etiam, à prisca veræ religionis cultoribus, Parua Hierusalem vocitata fuit, siue verè similitudinem quandam cum ciuitate sancta, situ, & murorum ambitu perspexissent, siue impostis iisdem nominibus, certis quibusdam locis, religionis zelo, erga ciuitatem sanctam pie fuisse affecti viderentur. Hinc vallem illam ad montem, cui castrum D. Petri iubiacet, Dominicam appellauere: mœtem verò, cui mox Rochi sacellum nomen dedit, Caluarium dixere, tresque in eo cruces, ex imitatione erigi, ac constitui voluerit. Prope vicina est Aedes, Nazareth dicta. Nec longe D. Ioannis paruum Phanum extat, Bethleem vocatum. Inde parum distat sepulchrum. Propter quæ omnia, & qui plebsita municipalia condidit, Paruam Hierusalem appellauerunt Veronam. Quæ situ est optimo, iuxta colles, qui ad Austrum conuersi sunt, colonis lauris, ac nobilibus ædificijs, magnificis, ac splèdidis, inter quæ peruetusta Cathedralis aedes, eximiaq; D. Anastasij sodalium prædicatorum. Habet multa insigniaq; vetustatis monumenta, inter quæ Amphitheatrum, quod vulgus Arenam vocat, iuxta forum Boarium, plane admirabile & stupèdum opus, inter omnia, quæ in Italia, alijsq; Europæ partibus extare creduntur, integerrimum, minusq; temporum iniuria, aut Barbarorũ furore laceratum. Vt autem incredibilis huius amphitheatri capacitas, ab ijs, qui eiusmodi nunquam conspexerunt opera, penitus cognoscatur, placet ex lib. 2. de amplitudine vr. bis Veronæ, ex Torello, pauca quædam excerpte. In gradibus, inquit, ipsis amphitheatri, hominũ 23184. sessionem commodam signari potuisse, comperitur, cuiq; hominum, spacio pedis, cum dimidio, attributo, demptis etiam portarum CLXXXIII. reperitur, medijs autem vigesimi primi à superiori descendendo, portarum CX LII. cuiuslibet portarum latitudini assignatis pedibus quinq;, cum sesquipedes, quæ cum numero XLVIII. sint, passus XLIII. in se continent, quo numero duplicato, sic altitudine ipsorum duorum graduum existente, exeunt Perticæ LXX XVIII. Gradibus itaq; omnibus, à primo, ad vltimum reductis ad computum medijs, Perticæ 5796. reperiuntur, sicq; spacio pedis cum dimidio, cuiuslibet homini assignato, 23184. hominibus, commoda, in hoc Amphitheatro sessio datur. Hæc ille. Conspicitur item Veronæ arcus Triumphalis, in cuius inscriptione, ea ipsa, COLONIA AVGVSTA VERONA NOVA GALLIENIANA, nominatur. Quin & alia quamplurima vetustatis indicia ac visenda monumenta, in vicinarijs ciuium cellis, & subterraneis locis quotidie hætenus inuenta sunt, & etiamnum frequenter offendunt, vt numismata, vitra, vrne, lampades, frustra quamplurima simarum, coronarum, denticulorum, stylobatorum, epistylorum, argutissime elaboratorum, cæterarumq; huiusmodi molium, viuo ex lapide, & ex pario marmore mirificè sculptorum. Et, quod mirabile visu fuit, cum propugnacula in hac vrbe à Venetis ædificarentur, quo tempore Verona, pulsis Germanis, recepta fuit, in fossis, quæ tunc excauabantur, innumerabiles speluncæ, & cauernæ reperiebantur, quasi tophus ille, iuxta quem Fons est, qui à Ferro nomen habet, per has veluti casas habitaretur. Aliud insuper hoc loci, admiratione maxima dignũ, videre fuit. Cum eodem namq; in monte foderetur, spectabantur Echini lapidei, Paguri, conchæ, cochleæ, ore streca, Stellæq; pisces, auium rostra, & id genus alia passim multa. De quibus quædam in indice commentabimur. Aère Verona tenui gaudet, gens perlata, magnifica, splèdida, iucundo aspectu, ingenio summo, maximeq; ad literas idoneo: rebus omnibus, non solum ad vitam mortalium necessarijs, sed etiam ad delicias, & voluptatem vitilibus abundat. Fundatissimas alit familias permultas. Agro est optimo, frumenti, vini, olei, cæterarumq; frugum maxime fertili. Vellerum quoq; copia pernobilium affluit, vnde maximũ incola faciunt quæstum. Plura de florentissima Veronensi vrbe, Leander in Marchia Taruëna, auidi Lectori suppeditabit. Quemadmodum & quatuor peculiaribus libris, Torellus Saraynas, vir præcellentis accuriosi ingenij, qui de origine, amplitudine, viris illustribus, de dominio, & monumentis antiquis patriæ suæ, peculiari omnium operum commemoratione facta, singulorum etiam picturam, Ioannis Carotti, graphidis peritissimi opera, repræsentans, tanta diligentia scribit, vt ne curiosissimum quidem, in ea narratione quidpiam desiderare queat.

PISAURVM.

PISAURVM elegans Piceni vrbs, cuius quidam adpellationem ab
 Ifauro amne, quo alluitur, addita P. litera, formatam existimant,
 conditamque à Romanis anno eorum vrbs DC XXXIII, post-
 eaque Coloniam ab ipsis effectam, cum Mutina, Parmaque, vti Li-
 uius tradidit. Inter hos Colonos fuisse Lu. Actium Poetam Tragi-
 cum, parentibus Libertinis natum, Eusebius scribit. Nec defuere,
 qui Farnatiani castelli, Pisauero finitimi, nomen, æuo nunc corrup-
 tum, ab Actio manauisse, tanquam prius Actianum sit dictum, existi-
 mant. Vnde antiquitus quidam hanc urbem Farnacianam adpellatam prodidisse videntur, sed me-
 herclè, vehementer aberrant; aliter enim ac Pisaurum à nullo auctore classico, nomi-
 natam constat. Liuius multis in locis Pisaurum memorat, maximè, cum Ful. Flaccum
 Consulem viam Pisauensem strauisse, templumque Iouis Pisauri ac Fundis ædificasse,
 itemque ad Pollentiam adduxisse aquam scribit. Cæsar etiam in commentarijs, alijsque
 veteres plurimi, huius vrbs fecere mentionem. Dirutam à Totila, resectamque à Beli-
 sario, Procopius, & Blondus, auctores sunt. Vrbs nunc est ædificijs laeta & elegans, in
 qua munitam atque pulchram arcem ad littus Ioannes Sfortia condidit. Et Franciscus
 Maria, firmis eam mœnibus cingere cœpit. Curiam habet sumptuosam, aliasque præter-
 ea nobiles ædes, sed cæli grauitate vehementer laborat, præcipueque mensibus æstiujs,
 vt adeò paucissimi hic mortales annos quinquaginta superare, nec multi ad eam ætatem
 peruenire soleant: quam obrem æstuante aère, potissimeque sub Canicula, tot absumun-
 tur pueri, vt absque ingenti dolore commemorari nequeat, vnde nimirum Catulli illud
 est ad Iuuentium. Præterquam iste tuus moribunda in sede Pisauri Hospes, inaurata pal-
 lidior statua. Putamus tamen etiam nos, incolarum huius loci breuem vitæ cursum,
 non modo ab cæli grauitate, sed etiam à copia fructuum optimorum ac suauissimorum,
 quibus immodicè vescuntur, proficisci. Generantur enim hinc in corporibus humores
 noxij, quos deinde perniciales morbi consequantur, necesse est. Ager vrbs per amce-
 nus & vndique propemodum vitibus, ficibus, oleis, ac alijs id genus arboribus fructife-
 ris refertus est, è quibus cum suauissima vina, tum alij fructus optimi percipiuntur, im-
 primisque mira copia ficuum, quæ arefactæ, tum huic vrbi vniuersæ sufficiunt, tum et-
 iam exportantur, & apud Venetos, Bononienses, totaque Flaminia magno in pretio
 sunt. Pisaurum certis anni temporibus ad mercatum Italici, Illyrici aliarumque partium
 negotiatores conueniunt, propter locum mari conuehendis mercibus valde opportu-
 num. Ingenia tulit magno numero celebria, cum primis Anduinum summum Medicum,
 & Pandulphum Collenutium, Græcis Latinisque litteris, quod eius scripta testatur, per-
 eruditum. Scripsit de machine tormetarie, quam Lombardam vocant, inuentione, item
 Baretam aduersus aulicos lingua vernacula, cum historia Neapolitani regni. Pisaurius
 quoque fuit Petrus Barinianus, excellens poeta, superioribus annis defunctus. Extra por-
 tam vrbs, quæ spectat in occasum, amnis est Folia, priscis Ifaurus appellatus, præterquam
 Plinio, qui in sexta regione Pisaurum, vti & oppidum nominat. Oritur Apennino fonte,
 iuxta Cotili arcem, mœniaque Pisauri alluit, vbi pons lapideus viam Flaminiam, itemque
 Picenum cum regione Flaminia iungit, moxque mari illabatur ostio sæpè arena

fluctibus deferentibus adeò completo obturatoque, vix vt exiguas re-
 cipere nauiculas queat. Finis Anconitanæ Mar-
 chie, principiumque Flami-
 niæ est.

PEZARO

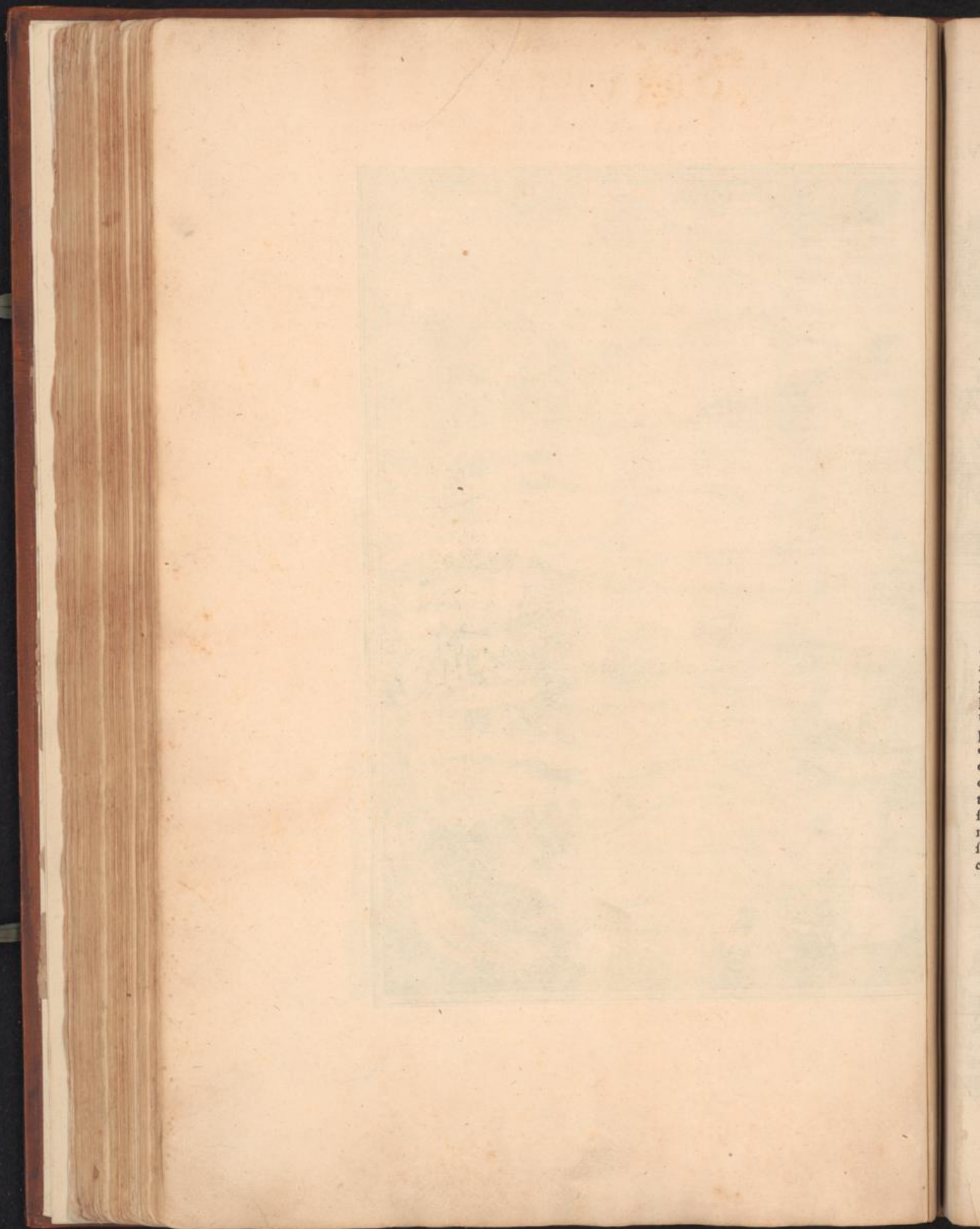
ORIENTA

MARE ADRIATICUM LITUS CIVITATIS DE VENEZIA

Novae Castellae

PISAVREM
sub
PEZARO

UNIVERSITATIS CIVITATIS
MONTIS

ORIIVETVM

ORIVETVM, Mediterranea Thuscitæ ciuitas, sita est in excelsi, præcipitisque montis, spatiosa in vertice planitie, sine muris, quorum vice rupibus vndique præruptis, altisque; cingitur, naturâ hoc modò creatis, vt ex summa crepidine despectum in ima, perquam horribilem habeant. Cælo est iucundissimo, præter quàm autumnali tempore, quum in anime finitimo Palea, cannabis solet macerari: tunc enim aër, eo fœtore corruptus, colonis permolestus est. Templum hic sumptuosissimum, cuius frontem pernobiles ex marmore statuar, summorum artificum operis elaboratæ decorant. Inter cætera est historia costæ Adamo extractæ, ex qua summus conditor Euam figurauit. Hæc tanto artificio facta sunt, vt haud putem humano ingenio vinci posse. Templi fenestræ alabastreticæ sunt, non aliter, ac vitrum per lucidè. Seruatur hic magnis honoribus linteam, quod Bolsenæ miraculo magno sanguine est intinctum, ex hostia sacrosancta stillate. Id quotannis, die, qui corpori Christi festus agitur, per urbem, ingenti cum religione deferunt, memoriæ tanti miraculi causa. Sunt hic ædes splendidissimæ ab Urbano V. Pontif. Maximo factæ. M. L. XV II. post C. N. anno. Vrbs frequens olim admodum fuit, cæterum auorum nostrorum memoria, partibus Muffatorum & Marcolinorum perniciosissimis desolata propemodum, per plurimas illarum inter se cædes, expulsionescque: quamquam extinctis deinde factionibus, paulatim inter res pacatas, satis se tum populo, tum opibus refecerit. In planitiem hic præcipiti via deuenitur ad Paliam, qui amnis à Catone Pelia vocatur, & infra Oriuetum in Tyberim cadit.

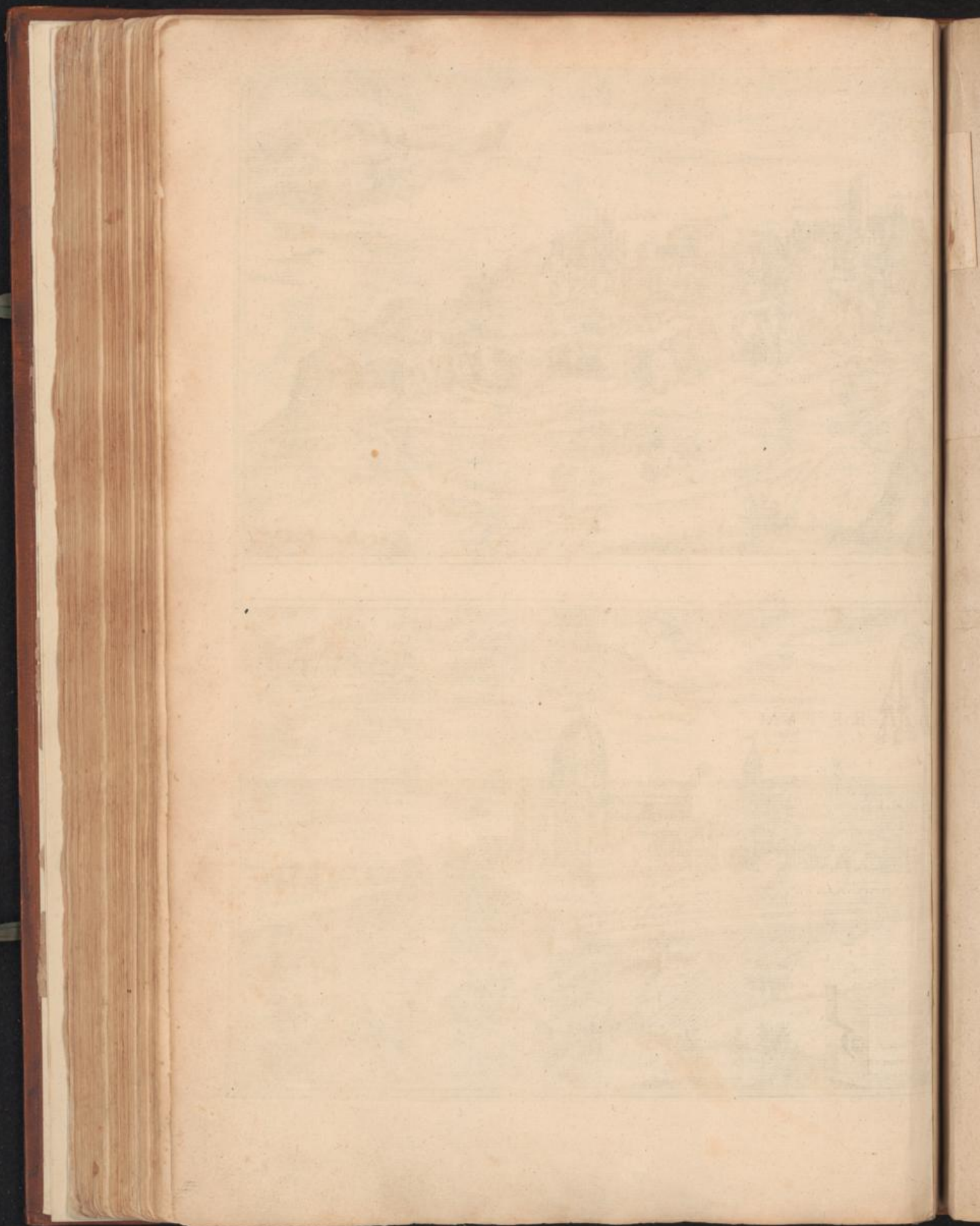
LAVRETVM.

IN Piceno, inter Ricinetum & mare, haud procul à Musone fluuio, inclytum toto Christianorum orbe Fauum, in colle D. Mariæ Lauretinæ iacet, fortissimo muro cinctum cum vico, quem ferè caupones, stabularijque, ac diuersorias tabernas exercentes, incolunt, ad eos, qui quotidie ex omni Europa, præcipua tamen frequentia primi veris & autumnii temporibus, huc, votorum causa veniunt, excipiendos. Initium de hoc delubro scribendi vnde potissimùm facere oporteat, equidem ambigimus, ob excelsam loci religionem summamque magnificentiam: Attamen cum illius sanctissimi conclauis in mentem venit, in quo nata educataque cælorum Regina, semper Virgo Maria, mater filij Dei, ac vbi nunciante Gabriele Archangelo genitrix Dei adpellata, item vbi in ipsa carnem hanc nostram ærumnosam assumpsit Deus, quò nos à Tartarei Sathana tyrannide, ac potestate ad regni cælestis portam, quæ tot sæculis, ob primorum parentum noxam occlusa steterat, traduceret; de illo, quanquam dignè haud posse, satis propter ingenij nostri tenuitatem intelligamus, tamen pij curiosique Lectoris gratia, breuiter aliquid commemorare instituemus. Primum omnium haudquaquam dubitare oportet, hoc illud ipsum conclaue esse, in quo mundi regina in lucem edita; quandoquidem, præter grauissima, scriptorum hac de re, ac item, vt ab Angelis huc deportatum sit, quæ leguntur testimonia, nemo tam duri cordis, aut sceleratus esse potest, quin ingressu mollescat, ac seipsum diuina quadam vi, & instinctu moueat, ad locum honorandum, precesque ad Diuam, vt pro venia suorum criminum apud Iesum Christum velit intercedere, fundendas. Præterea verò id miracula confirmant, hic diuinitus edita, quibus mortales Matri Dei supplices, votorum compotes facti, & etiamnum quotidie fiant; vt euidenter monumenta scriptorum, statuarum ex auro, argento, cera, picturæ, aliaque similia, quæ per multas ætates & sæcula, huc delata, suspensaque cernuntur, indicant. Et enim omnia hic à Deo miraculose facta, sigillatim recensere, quæ eiusmodi sunt, vt ijs incredibilia videantur, qui Deum Optimum Maximum dulcissimæ Matris precibus, haud permoueri existimant, non solum infinitum planè foret, verum etiam perfectè nullo fieri studio, facultateque posset: ideoque hic nobis consistere visum: orandaque sanctissima Dei genitrix, vt quod à me, vt oportebat, ac debiti erat mei, non laudatur, id benignitate condonet sua. Aedes hic est magnificentissima, cuius in medio conclaue sacrosanctum, conclusum muro crasso, sic tamen, vt humanum opus diuino coniungi nunquam poterit, quemadmodum apparet, eo scilicet documento, id haudquaquam esse dignum, vt quos Christi Mater tetigit, parietes, contingat. Fanum totum mœnibus fortissimis, & omnibus armorum cum ad defendendû, tum ad feriendum generibus, itemque tormentarijs machinis, instructis, munitum est, ne à piratis iterum, vt olim à Turcis, diripiatur, ac vastetur. Auctores huius operis fuere Alexander VI. Pontif. multoque magis Iulius II. etiam toto vico muris complexo, vt nunc tutò hic Canonici, & Sacerdotes, in sano sacris operantes, cum cætera plebe habitent.

T Y B U R.

TYBUR, venusta Latij vrbs, vulgo Tiuoli, olim etiam Herculea vocitata, vt auctor est Strabo, quod Herculem præcipuè Tyburtes colerent, eoq; certa quotannis festa die, maxima populorum multitudo conflueret, vt ait Perottus. Quinetiam Cataracta nuncupata legitur, ob vicinas loci angustias, vnde fluuius Anio præcipitat, vbi primum nauigabilis esse incipit. Amnis enim ille, per nemora vsq; descendens, ibi ex editissimis rupibus, in subiectam conuallem delabatur, ac post in Tyberim intrat, vt etiam à Strabone per scriptum est. Liuius plurimis in locis memoriam Tiburis vsurpat, præsertim verò, cum bella Tyburtium, & Romanorum, pacemq; compositam inter eos refert. Et Ouidius in fastis inquit: Aspice Tybur. Posterioribus sæculis, Imperij Romani maiestate collapsa, florens etiam huius vrbs fortuna periit: à Germanis enim euersam, etsi post, à Friderico Acno barbo muris ampliata restitutaq; sit, didicimus. Arcem ibi, quæ nunc est, munitissimam, Pius II. Pont. Max. extruxit, cuius aditum Ioannes Antonius Campanus, Episcopus Aprutinus, homo doctus hoc disticho exornauit. Grata bonis, inuisa malis, inimica superbis Sum tibi Tybur, enim sic Pius instituit. Cælum habet temperatissimum. Quapropter superioribus sæculis aulæ Romanæ Primores hic æstatis feruentissima tempora soliti fuerunt exigere. Famam Tyburis Sibylla Albunea, Tyburtina cognominata, quòd iuxta fontem Albuncam, propè Tybur esset nata, plurimum illustrauit. Eam hinc ad Anionem diuinis honoribus cultam reperimus, in quo amne postea simulacrum eius, librū manu tenens, inuentum est. Simplicij quoq; Pontificis Rom. patria Tybur fuit. sed & alios præterea multos excellentes summosq; viros genuit, quorum omnium commemoratio, nisi longissimè fieri haud posset. Inprimis tamen Vincentius Leoninus fuit, qui diu summa cū laude, bellica studia sectatus est, & fratrem habuit Ecclesiæ, sua in patria, moderatorem sapientissimum. Extra Tybur altissimis in iugis, fons est, Albunea, quem sic ab aquæ qualitate dictum, ait Seruius in horum Virgilij versuum expositione:

———
Oracula Fauni
Fatidici genitoris aditus, Lucosq; sub alta
Consulit Albunea, nemorum qua maxima sacro
Fonte sonat, seuamq; exhalat opaca mephitim.

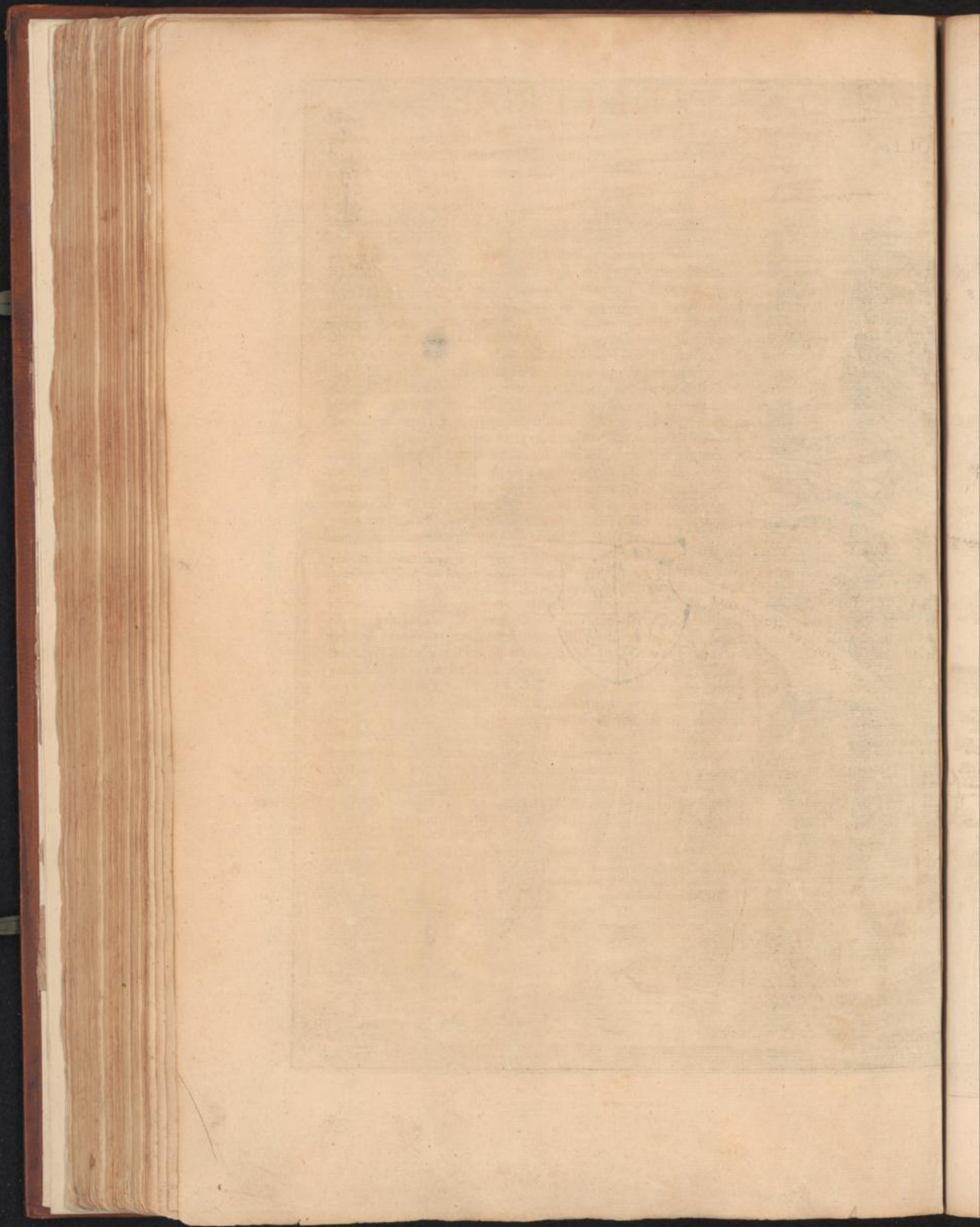
Addit etiam Seruius, sub alta Albunea dici, quòd fons præcellis in montibus sit: à quibusdam etiam Leucotheam vocari; præterea non solum fontis, sed etiam syluæ circumiectæ nomen esse Albuncam. Infra Tybur, haud procul, multa vetustatis inueniuntur monumeta, interque cætera, marmor insigne, quo Leo cum equo tam apertè cõmissus exprimitur, vt vera viuacq; pugna videatur. In læua, propinquo loco iuxta pedem montis, ruine apparent mirifica, ac peringentes, villæ Tyburtinæ, quæ Adrianus Imperator immensis sumptibus ædificauerat, ita, vt in ea, & Prouinciarij, & locorum celeberrimis nominibus inscriptis, veluti Lycium, Academiam, Pritaniū, Canopum, Pæcile, ac Tempe partes vocaret, inquit Spartianus. Circū Tybur Latomix sunt, vbi lapis Tyburtinus, de quo Plinius etiam meminit, cæditur. Ex hoc & ex Gabio, maior splendorum ædificiorum pars vrbs Romæ constitit. Subiecta Tyburi planities, propter Anienem plurimisaquilis gelidis featurit, quas Albulas vocant, multa medica virtute, cum potæ, tum balneo adhibita, pollentes, vt scribit Strabo. Nomen Albularum ab coloris albedine captum, quam metallum sulphuris, vnde fontes promanant, efficit. Quamobrem ita Martialis:

Itur ad Herculei gelidas, quæ Tyburis, arcet,
Canosq; sulphureis Albulasumat aquis.

Similes natura sunt Labanis, in agro Nomentano, ac item alijs, circa Eretum aquis, vt Strabo perhibet. Ad viam præterea, qua Tybure Romam itur, quibusdam in locis candentes generantur lapilli, dulciarijs condituris, velut amygdalarum, coriambri, anisi, cinamomi, ac id genus alijs, simillimi, adeo quidem, vt non nisi à prudentibus discerni queant.

VELITRAE.

VELITRAE, antiquissima Latij, in Italia vrbs, in monte, mœnibus vndique cincta, venustissimo situ conspicendam se exhibet, & non ædificia tantum præclara, turrigerasq; sacras Religioni ædes, sed & arua, pomaria atq; vineta ambitu suo complectitur. Quondam honestissima Volscorum vrbs, vt Halicarnassensis pluribus in locis indicat, præsertim autem, vbi cum Liuius Velitrenses, à Martio Rege Romanorum obsessos, & spe destitutos auxiliõrum, in deditiõnem venisse commemorat. Velitras quoq; Strabo & Ptolemæus nominant. Plinius Veliternos. Et Volaterranus scribit incolas huius vrbs aut Veliternos, aut Veliternos, appellari posse. Oppidum Velitras alibi quoq; Dionysius à Romanis captum, subactosq; Volscos, & alio loco lib. VII. Veliternos se populo Romano dedidisse narrat, posteaq; cladem Volscorum ingentem, eo potissimum argumento cognitam, quod Velitris vrbe frequentissima, vix decimam populi partem à pestilentia superfuisset constiterat, paucos autem illos Romam legatione missa, ciuitatisq; suæ calamitate Senatui exposita, eam in populi Romani potestatem tradidisse, refert. Liuius lib. VIII. Veliternos seuerissimè punitos scribit, quod antiqui ciues Romani, toties defectionem tentauissent: disiectos enim vrbs muros, optimatibus expulsis, & vltra Tiberim cõmigrare iussis, hac lege, ne citra flumen vnquam mille passus excederent, transgressoresq; vel multam penderent statutam, vel in vincula ducerentur; ne verò desolaretur vrbs prorsus, colonos imposuisse novos, à quibus dein, pristinae formæ restituta fuit. Nomen, cū ab antiquitate, tum ab Augusti maioribus hinc ortis, habuit. Populo nunc satis frequens est. A Plinio lib. XIV. Veliterna vina, cum primis laudantur. Iucundissimus ex hac vrbe patet prospectus ad varia in vicinia loca, eruditorum scriptis celebra. Thyrrenum hinc mare videtur, Pontia & Palmarola insula; Pontinaeque paludes (de quibus plura in Indice.) Celeberrimus itidem Circaus ille mons, in quo quondam domus Circes. De quo hæc Plinij sunt verba. Circes quondam insula, immenso quidem mari circumdata, si creditur Homero, & nunc planè. Clitarchus huic Insulae mensuram posuit stadia LXXX. qui auctor, vrbs Romæ Anno CCCC. LX. scripsit. Strabo montem Circaum nominat CCXC. stadijs ab Antio, mari propinquum, ac partim eo, partim paludibus insulae modo cinctum. Idem hoc; Virgilij in loco, Circeæ raduntur littora terræ, Seruius notat, addens, paludes in continentem pertinentes, amnium, ex monte Albano descendentiũ, limo tandem obductas, expletasque. Dionysius lib. IV. Circeos locum oportunum ad mare situm, promontoriumq; Thyrreno imminens, scribit, vbi Circe Solis filia dicitur habitasse. Fuit in eo quondam oppidum, sacellumq; Circes, & Mineræ ara. Strabonis etiam ætate, poculum ibi ostendebatur, quo bibisse dicebant Vlysses. Mons efficacissimis herbis abundat, quarum vi, Circe homines in bestias cõmutauisse ferunt, & socios Vlyssis, quem hospitio exceperat, mutasse in porcos. Vti Virgilius, Carminib. inquit, Circe, socios mutauit Vlyssis. Circaum Promontoriũ etiam Ptolemæus depingit, in quo ciuitas parua Circaum, Tarquinij superbi colonia, loco in Pomptinis campis totius Latij maximis, peropportuno, vt Halicarnassensis, & Liuius prodidere, qui præterea multis alijs in locis, Circaei montis, oppidiq; mentione faciunt. Posteriore ætate oppido collapso, munitissima ibi arx condita, tutum antiquis Pontificibus à Tyrannorũ sauitia refugium, vt anno post C. N. M. C. XX. sicut à Blondo scriptum est, Gelasio II. Pontifici contigit. Facius de hoc monte, sic ferè loquitur:

*Aspice montem illum, vbi commorabatur
Circe frequenter, incantationibus vacans,
Ad stellarum, Lunaq; lumen.*

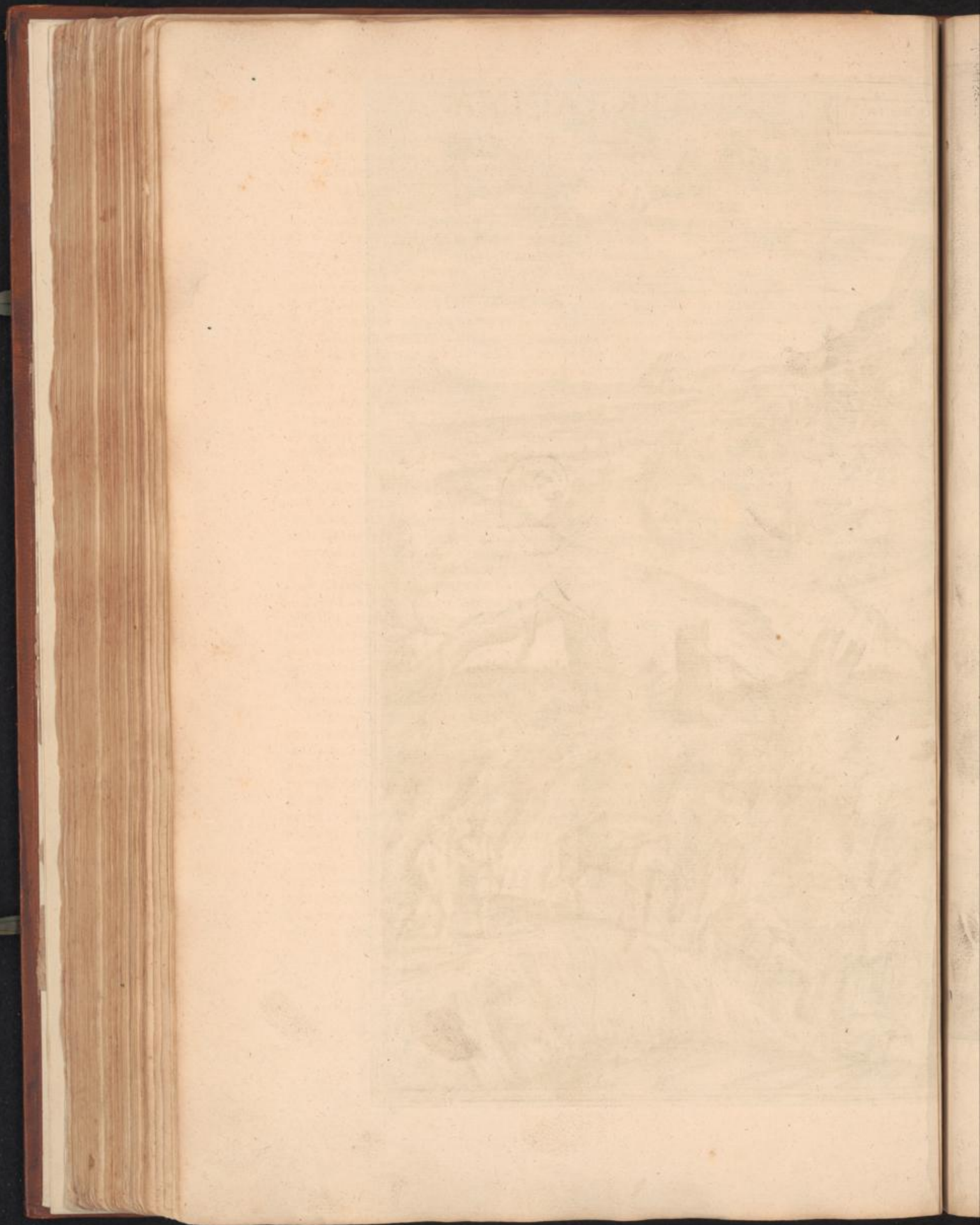

- A. Alou Crone th
- B. Crone hincqz falo
- C. Intra Para.
- D. Ponto pado
- E. Alou Crone
- F. Ponto pado
- G. Ponto pado

DEFINERAT GLOR.
GIVS SOEFNAGLE.

TERRACINA.

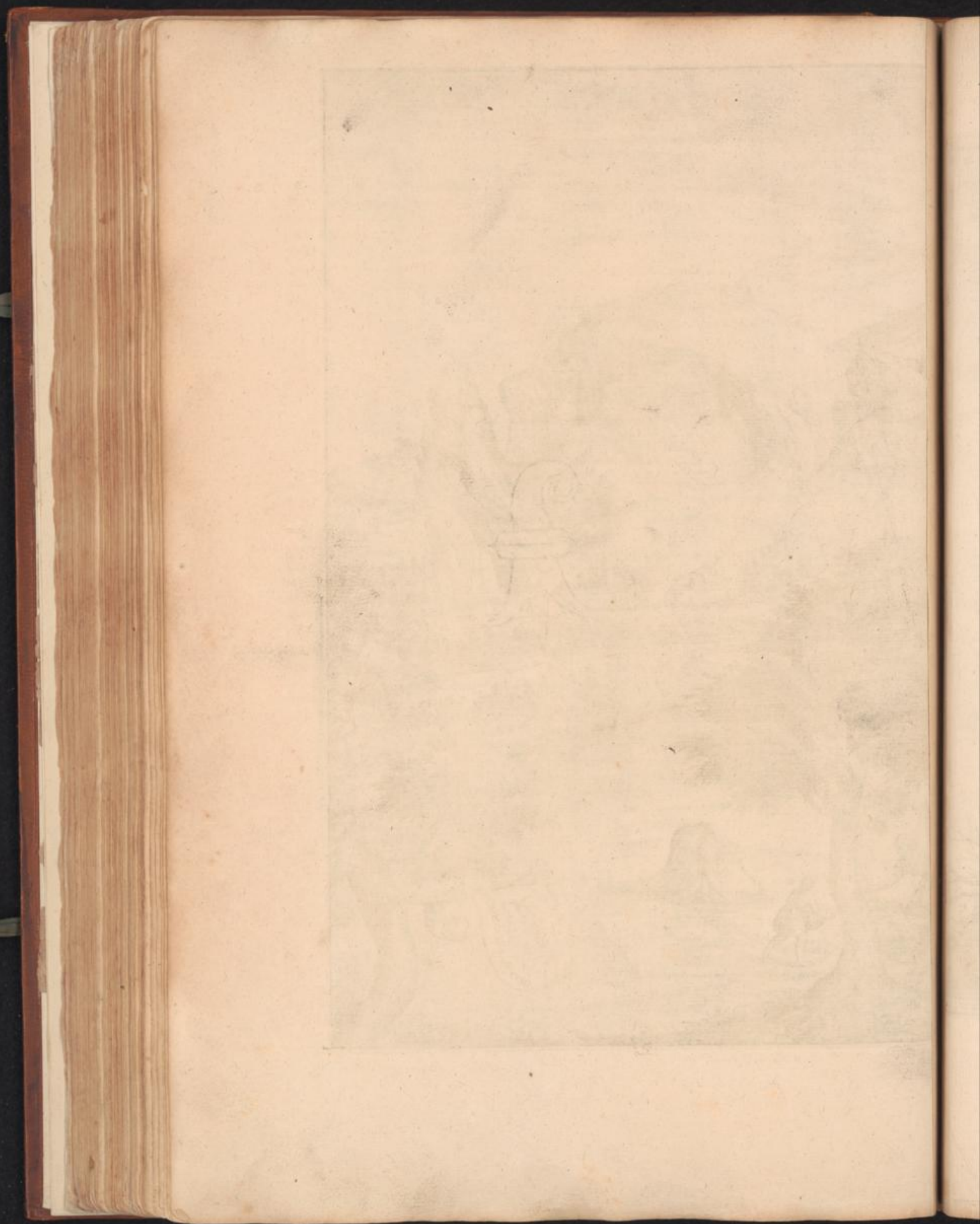

TERRACINA, Antiquissimum Latij ad mare Thyrrenum oppidum, Pomptinæ paludi quondam hoc loco celebri, imminens mari, præcis temporibus circumfusum, vti Solinus testatur, & in hodiernum vsq; diem agnosci potest. fuit enim primæua fundatione in monticulo, conuallibus vndique cincto, per quas aquæ marinæ diffundebantur, ijs verò deinde terra paulatim oppletis, nunc continenti collis hæret, vrbsq; ad litus inferiori loco ædificata est. Ciuitas est exigua, sed frequens, & honesta: agro gaudet fecundissimo, amœnissimoq; vitibus, citris, limonibus, & id genus arboribus abundante. Ad nomen quod attinet, an Terracina, vel Tarracina scribi debeat, optimos quosq; auctores, vtroq; dixisse modo reperitur. Strabo, Mela, Lilius, Antoninus, Cæsar, Ptolemæus, alijq; plurimi scriptores, Terracinam vocant, & Polybius Terracineses commemorat. Sed Tacitus, Solinus, & Procopius, Tarracinam nominant. Olim Anxur, lingua Volscorum, eorûdem caput, vt Plinius, & Cato scribunt. Strabo Trachynam ab initio vocatam perhibet, id est, asperam, propter montē saxosum, in quo fuit posita. Græcis enim, vt Herodoto, *ἄνχουρα* isperum significat. Lilius etiam Anxur, dicit, inquit: Anxur, trecenti in Coloniam missi sunt, bina iugera agri acceperunt. Seruius in eo Virgilij loco, Circeumq; iugum, queis Iupiter Anxurus aruis Prælidet, Iouem Anxurū in hac Campaniæ parte, quondam cultum scribit, ita dictum, tanquam *ἀνοχούρα*, id est, sine nouacula, quia barbam rasisset nunquam, ideoq; signum eius imberbe fuit. Lucanus de Anxure: iamque & præcípites superauerat Anxuris arces: & Martialis ad Faustinum: ô fontes solidumq; madentis arenæ Littus, & equoreis splendidus Anxur aquis. Item, post, ad Frontinū, Anxuris æquorei, placidos Frontine recessus: & Silius: Quis Circæa iuga, & scopulosi verticis Anxur. Terracinæ quoq; nomen auctores plurimi posuerunt, in primis Lilius multis locis, præterquam, vbi spolia & prædam huius oppidi, causam ab initio fuisse stipendij, militibus dati, prodit, in hanc sententiam: Fabio ad Anxuris iuxta paludes (Terracinam posteriores vocarunt) obsidionem profecto, simulq; capiendę vrbis exposita ratione, Seruilius Hala, mox cum tribus cohortibus eam obsidere incipit. Ex, colle quodam occupato, qui vrbi imminebat, eū inde in muros euasissent, maximumq; iam vrbis discrimen Fabius animaduerteteret, edicto vetuit in oppidanos sæuiri, bonis tamen eorum direptioni permisis: qua in re, cum paritum Imperatori fuisset, ideo postea militibus æra dari cæperunt, quod ante diem illum, in vsu nõ fuerat. Alibi quoque scribit, militum manum in montis angustijs, ad Lautulas, non procul Anxure confedisse, dein pugnatum ibi, post, sub Asdrubalis in Italiam aduentum, vrberem hanc immunitate donatam; in super alibi, angues immensæ magnitudinis, piscium modo iuxta portum Terracinæ colludere visos, memorat. Suetonius Tiberium Imperatorem, in prætorio propè Terracinam cœnantem, ægrè repentinum saxorum lapsum, quo multi amicorum eius, & familiarium attriti sunt, effugisse scribit; quam rem etiam Tacitus memorat. Terracinæ Palmarius consul interfectus, quod eadem in Adriano moliretur, vt Spartianus scribit, qui & portum Terracinesem ab Antonino Pio resectum prodidit. Transcurrit hac ad Terracinam vrberem Appiana via, quæ Roma Brundisium ducit, maiori nunc ex parte paludibus submersa; quam obrem Roma Neapolim euntibus, ad eius læuam, versus Terracinam in editiora paullum desistere, necesse est. Strabonis ætate perelegans fuit. Traianus filice per Pomptinam paludem strauit, pontibusque multis per fossas & aquarum vias coniunxit, plurimis etiam ædificijs ad tutelam eius extructis, vti à Dione monumentis est proditū. Erat olim iuxta viam Appiam fossa profunda, perpetuis aquis, tum paludium, tum amnium vicinorum plena, per quam Terracina Romam nauiculis commebatur. Eas sub noctem conscendebant, summoque mane in Appiam egrediebantur, qua dein ad vrberem deueniebant terra. Erat hæc via sumptuoso opere facta, spondylis elegantium lapidum artificioq; tanto composita, vt ad decimum quemq; pedem, quæ pertica vetus fuit, & nostros pedes XII. efficit, lapides singuli medio pede præ cæteris eminent, decempedæq; mensuram demonstrarent. quæ quoq; ex transuerso erat latitudinis. Monumentorum veterum ad hanc viam vtrinque, tum vestigia, tum ingentes ruinae, quin & integra etiam ædificia multa cernuntur. Iuxta fuerunt hæc olim municipia, Terracina, Formiæ, Minturnæ, Sinuessa, Item pars agrum Tarentini, Brundisiniq; ac alię multæ vrbes, de quibus plura Leander.

VETVSTISS. AD MARE THYRRHENVM
TERRACINAE OPPIDVM.

MOLA

MOLA, in Latio ad Appiam viam, à C. Caligula Silice ex Olibano monte, strata, & vndiq; peramcenis hortis ornata, longus, & perelegans vicus, A molarum, vt pleriq; existimant, frequentia dictus, quas hic è montium radicibus continuo profuentes, aquæ versant. locus est, me hercule peramcenus, horti vndique cultissimi, citris, limonibus, alijsq; nobilibus arboribus confiti, omnia quoque riuli purissimarum aquarum grato murmure perfundunt, & passim in habitationes magna cum voluptate ducuntur. Fuit hic, vt ait Volaterranus, Formianum Ciceronis, de quo ille lib. 2. de Oratore scribit, Lælium ferè semper cum Scipione rusticari solitum, eosq; quoties huc ex vrbe, tanquam è vinculis euolauissent, incredibiliter repuerascere esse solitos. Multitudo sane veterum monumetorum, & marmorum similiter inscriptorum, prætereaq; vestigia magnarû domû, olim hunc locum valde frequentatû comprobât. Et profectò, cæteris Italię peramcenisimis iure debet annumerari; quamobrè & à Martiale describitur huiusmodi carmine.

*O temperata dulce Formia litus,
Vos cum seueri fugit oppidum Martis,
Et inquietas fessus exiit curas
Apollinaris, omnibus locis præfert.
Non ille sancta dulce Tybur vxoris
Nec Thufculanos, Algidosue secessus,
Præneste nec sic, Antiumue miratur,
Non blanda Circe, Dardanisue Caieta
Desiderantur, nec Marica, nec Liris,
Nec in Lucrina lota salmactis vena.
Hic summa leni stringitur Thetis vento
Nec languet aquor, viua sed quies ponti.*

Spatio deinde P. M. V. Caietam vsq; per sinuosam Caietani littoris oram, eadem via summa cum voluptate, amcenisini cernuntur horti, citris, limonibus, & id genus arboribus frequentes, aequalisq; lympidissimis irrigui, ad initium vsq; promontorii, cui infidet CAIETA, quod Laconico vocabulo à curuitate nomen sortitum existimant. Lacones enim curua omnia, Caietas adpellabant. Solinus tamen auctor est, sic ab Aeneæ nutrice nominatum, quod etiam testatur Virgilius, inquit: Tu quoq; littoribus nostris Aeneia nutrix, Aeternam moriens famam Caieta dedisti: quem in locû Seruius annotat, alios hanc Aeneæ nutricem, alios Creusæ, alios Afcanij dicere. Lectum tamen etiam in philologis, hoc loco classem Troianorû casu concrematam, indeq; Caietam ^{à vrbis nomine} dictam, quod accendere, adurereq; Latinis significat. Verumenimvero Landinus in eisdem Virgilij versus aliter scribit, tradere quosdam, olim, vbi nunc Caieta, modicum fuisse castellum Epicæ, sic ab Epica vrbe Herlea vocatum, Caietæq; mentionem etiam Homerum facere, cæterum prætereà concludit nihil. Sed auctorum melior pars, Virgilio consentit, vti quoq; Facius, hac sententia scribens:

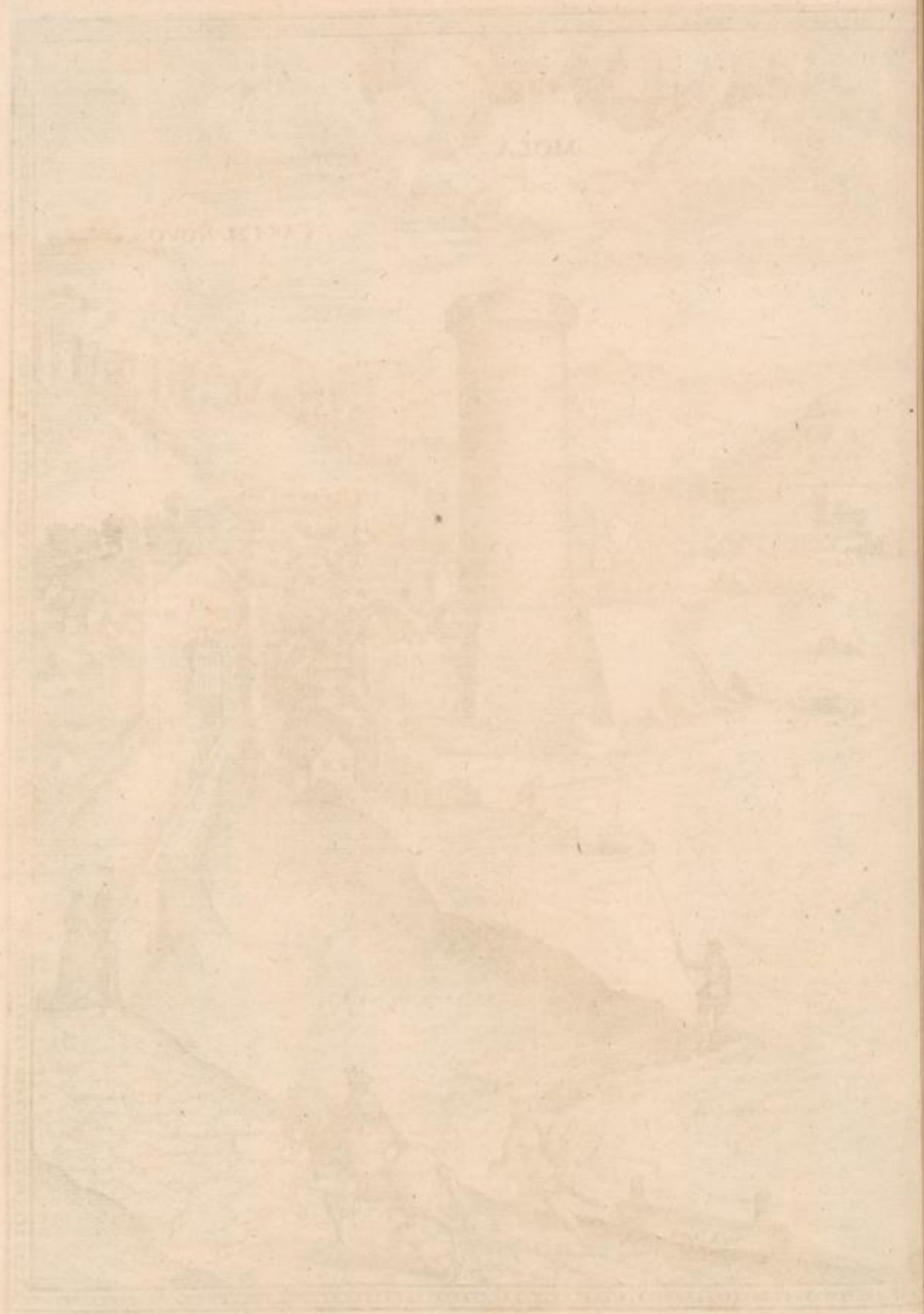
*Vidi vbi Caiillus postea vixit,
Quam Thebas reliquit, et in vrbe fuit
Cui Aeneæ nutrix, nomen adhuc præstat.*

Caietam quoq; Silius adpellat, & Ptolemæus, alijsq; classici auctores: vbi portus semper celeberrimus fuit, amplissimè, vt Spartianus perhibet, ab Antonino Pio refectus. Vrbs est munita cum primis, & arcem habet inuictissimam summo in monte, quem superioribus annis muro cinxit Ferdinandus Arragonum & Neapolitanorum Rex, Gallis ductu auspicijsq; Confalui Ferrantis è regno pulsus. Episcopus vrbi datus propter Formias à Saracenis excisas. Plurimum eam Gelasius II. Pontif. illustrauit, item ætate nostra Thomas Vionius prædicatorum familię generalis magister, & post à Leone X. Pontif. Cardinalis creatus. Multa vir ille cum theologica, philosophica, logica, tum de cõscientiæ casibus scriptorum monumentis prodidit: & profectò parem, aut secundû aliquem, neq; nostra memoria, neq; multis antea actis sæculis habuit, quanquã nec æmulis caruerit multis. Obijt Romæ post C. N. M. D. XXXIII. anno. Elatus vti monachus, quod ipse iusserat, absq; pompa funeris, & apparatu Cardinalitio, monumentoq; conditus extra portâ magnam Mineruæ ad dextrâ, quod ipse viuus sibi posuerat, cum hac inscriptione; Thomas de Vio Caietanus Cardinalis S. Xisti, ordinis prædicatorum. Vitâ eius Ioan. Baptista Aquilanus tam prosa, quam carmine perelegatè scripsit. Maximis cladibus non semel obrutâ Caietâ didicimus. Ingês ibi clades anno à C. N. 1394. contigit, quâdo à Gallis directa lacerataq; cû ingenti oppidanorû cæde, nec enim aut sexus, aut ætatis, aut religiosorû penetraliû discrimè habitû. Multis prætereà post id tempus in hunc vsq; diè regni Neapolitani mutationib. conuulsâ quassataq; vrbs, cæterû fide Ferdinandi regis Arragonum, Caroliq; V. dein Imperatoris Augusti constantissimè pertinacissimèq; semper hæsit. Hæc de Caieta.

CAMPANIAE FELICIS DELICIAE.

QUONIAM nusquam toto terrarum orbe, alma rerum parens, dominaq; natura, eius clementissimo gubernatore ita celi benignitatem disponente, plures delicias gaudia, oblectamenta, amoenitatesq; incredibili vberitate, quam in Campania illam felicem, potissimum verò in Baianum, Puteolanumq; sinum profudit, A deo, vt hoc loci potissimum, cum summa spectantium admiratione, amoenissimè orbis terrarum delicia, luxuriantisq; naturæ venustas adpareat; Dixeritq; ille verissimè, Nullus in orbe locus, Baijs præluceat amœnis: Plinius itidem Campaniam appellat felicem, ob felicem beatamq; amœnitatem, qua vno, inquit, in loco passim naturæ gaudens opus demonstratur, Vt similiter tradiderit Strabo, cum omnium rerum ad vsus humanos affluentia, tum amœnitate iucunditateq; Campaniæ omnes Italæ totius partes, quàm longissimè superaret: Idcirco peregrinarum Regionū, & historiarum studiosis, incredibiles Campaniæ verè felicitatis delicias, peculiari descriptione expressimus, vt vnico intuitu, in hæc tanta naturæ luxuriantis miracula vilum pandere, seq; oblectare, atque relicere queant. Ac primum quidem narrationem hanc nostram, à promontorio Miseno ordiemur.

PROMONTORIUM Misenum, siue mons Misenus, Cumis abest miliaribus quin. Nomen à Miseno Aeneæ socio, qui hic periit, ortū, Dionysius auctor est, confirmatq; Virgilius libro 6, Aeneam anxium, vbi raptus fato Misenus humaretur, a chatem consuluisset, demum hoc in loco sepulchrum illi conditū scribens, vnde monti nomen tum Miseno accepit, cui prius diceretur Aerius. In hoc monte Pharus olim fuit, altissima nimirum turris, ad cuius è summo vertice noctu prælucentē faciem, nauigantes cursum dirigerent. Vbi hic mons tribus in mare lateribus excurrens, ac fultinet, excavatus est, vt ipsi fornicum pilis incumbere prorsus, & insidere videatur. Cryptam Traconariam vocant, à Traconibus nimirum, id est, filiulis, aut subterranis meatibus, per quos in specum hunc olim aquæ pluuiæ consuebant.

PROCHYTA Insula, ante Misenum promontorium iacet, terræ motu à Miseno diuisa, vt lib. 1. Strabo refert, licet idem auctor lib. 5. Et Plinius lib. 3, cap. 6. ab Aenaria distictam scribat, quod & eius nomen ostendit. Prochyta namque Profusam interpretatur. Habet eiusdem nominis oppidum, ac terræ frugibus, perdicumque aucupio nobilitatur.

ISCLA, Arime, Homero, Aenaria, Plinio, Inarime, Virgilio, licet à plerisq; notetur Pythecusa, Straboni, et Græcis dicta, à Miseno promontorio terræ motu & ipsa discretæ, vt libro primo auctor est Strabo, cuiusvis generis frugum, & auri quoque feracissima est. Balneas habet plures, & ad delicias, & ad valetudinem æque accommodas.

MARE MORTUVM hoc loci conspicitur. Nam promontorium Misenum, quæ Cumas spectat, lacum habet aquæ marinæ, locorum accolæ Mare mortuum appellant, eius aquas, Puteolanus sinus effundit, & olim longe, quam nunc amplior fuit.

Circa mare mortuum vndeque plurima sumptuosissimorum operum fundamenta, ac item partes conspiciuntur. Est præter alia descensu graduina 40. in ipsiis terræ visceribus admirandum opus, latere, calcip factum, quatuor columnarum ordinibus, id est, quintuplici fornicatione, ædificium hoc vulgo Pisanam mirabile appellatur. Villa olim fuit L. Luculli Baiana, vbi ille menses hybernus agere solebat. De qua Plutarchus in vita Luculli scribit, Cum in Lucullano, quod nunc Fracitanam vocant, Cn. Pompeius. M. Ciceroni, multisq; alijs nobiles viri L. Lucullū, quæuo tempore conuenissent, Pompeium inter cenā cum Lucullo familiariter ita locutus, eam villā sibi in primis elegantem atq; sumptuosam, fenestris, conculis, porticibus, arte summa dispositis, nimirum ad vsus ædificii temporis, ceterum ad hyemem multitudine fenestrarum vehementer incōmodam videri. Lucullum Pompeio respondisse, domum earum ædium, haud quaquam minus sapere gruius, quæ natura dæce, regionem cum tempore mutant, ideoq; domum illam ædificiū conuenientem, aliā autem in Baiano, nulla parte deteriorē, hyemis oportunitati ædificiū. In huius etiam peninsulæ visceribus per amplum ædificiū videtur, quod centū Camorellas, ab cellularū numero peractis, at, artifice maximi otholis ingressum distictè præbentū appellat. Id quoq; cisternā fuisse colligitur, cuius generis hoc tractū subterraneæ multæ cōspiciuntur, olim à Rom. qui in hac picipue amœnitatis ora, rusticari solebant, ædificiū vestigia quoq; passim aliorū operū, nempe, monumentorū, ac quædam apparent, vt hercule, perpetua quædam hic vrbs nō velle, videatur fuisse. Si NVS Baianus hoc circa mare mortuū tractū, incipit, qui à Maris mortui faucibus, vsq; ad intimā extremitatem Auerni, venustissime extenditur, quo quidē tractū, & inde ab Auerno Puteolos vsq; incedenti, ita variè magnificatū ædium, operumq; tanq; perpetui vici ruinae conspiciuntur, vt euidē curiosā ingenia planè cogant oblitescere. Primum circa Maris mortui faucibus, asperissima rupes excavata cernitur, ita vt per eā nunc in sinum Baianum, & Mari mortuo cōmeare nauigia possint. Baiarū inde vestigia sunt, ingentia nimirū pelago demersa operū fundamenta, cuius quidē vrbs interitus, à vi terræ motu exortus est. Non procul inde B. Inea Baiana, quæ vocant ascolog. Medici verò Syluana, reperuntur, in ripā nonnihil excavata. Iuxta eadem in ora litoris, ampla domus ad rupis pedē, in faxum excelsa conspicitur, vbi BAILEVM TRITIVM Medicis ita dictum, sed vulgo Ciceronianum, ac item Pratenū, Ciceronianum quidem, quod in villa Ciceronis, Academiæ nomine clara, extant. Pratenē verò, quod in prato sit.

CRYPTEA supra Balneum Ciceronianum in rupe, graduum aliquot ascensa reperitur, mirabili opere excelsa, altitudine pedum 6. Latitudine 5. Sed in longum, sinuoso anfractu plurimum extenta, sinuam & iucundum exhalans odorem, quem, si quis erectus ingrediatur, repente sudabit, si pronus, & ad solum in flexus, refrigeret. Vterius, ad dextram vergenti, aqua purissima, sed penè serena, & tactu vix innoxia, quam pleriq; credunt in insinū balneum oculis vix distingere, vulgo Freatoria & Sudatoria Baiana appellantur, de quibus plura in Indice.

TEMPLVM Herculis Bauli, hic ferè omnisimū, quod trāsitus Tritulni aquis, ad Auernum montem Orientali latere rotunda forma Plinius demonstrat. Id ad Baianum fuisse sinum Strabonis quoq; narratio probat, cuius etiam nunc permagna conspiciuntur ruinae.

LVCRINI, de hinc celebratissimū SINVS Baianum portum, subsequuntur vestigia, vbi aggerem, quo mare arceatur (vt perhibet Strabo) Longitudine stadiorum 5. latitudine, qua duo vehicula commeare queant, Herculis, boum Geryonis traducendorum causa, iecit, quoniam antea propter vndarum, & fluctuum impetus, per oram sinus incedi vix poterat, est quoq; super vicinas rupes declinaretur.

MONS SIBYLLÆ Cumana, hinc longe conspicitur, de cuius habitatione & antro, peculiarem descriptionem exhibemus.

LACVS AVERNVS, poëta celebratissimus, hinc sequitur, ad quæ ex Lucrino quondam cōmeare licebat, sed hic transitus conflagrationis Tripergulanae violentia, prorsus immutatus, atq; conuulsus fuit. Auerni autē paludis aqua sapore salia, colore nigra est, quod ob immensā profunditatē accidere putatur, cui fundum eius inuimus, nō posse deprehendi, Vibius Sequester asserat. Eius tamen fundū à curiosis quibusdam hominibus inuentum fuisse constat, fane sic licet, passū 90. quos singulos vlnæ quaterq; constitunt, vt sic altitudinē stagni 360. vlnarum esse constiterit. Sunt, qui existimēt dictum Auernum, tanq; in præcipiti, quod aues superuolantes, odoris eius grauitate conciderent enecatæ, tanquam ad Plutonē abriperentur, In dēq; stagnum Plutoni sacrum habitum. Cæterum Abrahamus Ortelius, & Georgius Hoffnagius Antverpiani, viri eruditissimi, summisq; antiquitatis admiratores, dum superiore anno Baianum, Puteolanumq; sinum, ad videntia tum naturæ, tum arte excitata miracula studiosissimè perquirunt, experientia cæca cognoscunt, paludem hæc iam præ se non esse, quemadmodum Auctores permulto prodiderunt.

TRIPERGVLANA Balnea, hic olim ad Auernum fuisse, ab loci structura sic cognominata, domo nimirum tripartitò diuisa, quod vna pars ea stodiendis vestibus, altera lauanti, tertia lectis attributa esset. Sed hæc balnea, & frequentissimū olim, amplissimumq; vicū, & permulta nobilia ædificia, horribilis terræ motus, & conflagratio stupenda deformans, conuulsit, & maxima montis noui mole opplevit, vt iam non amplius appareant.

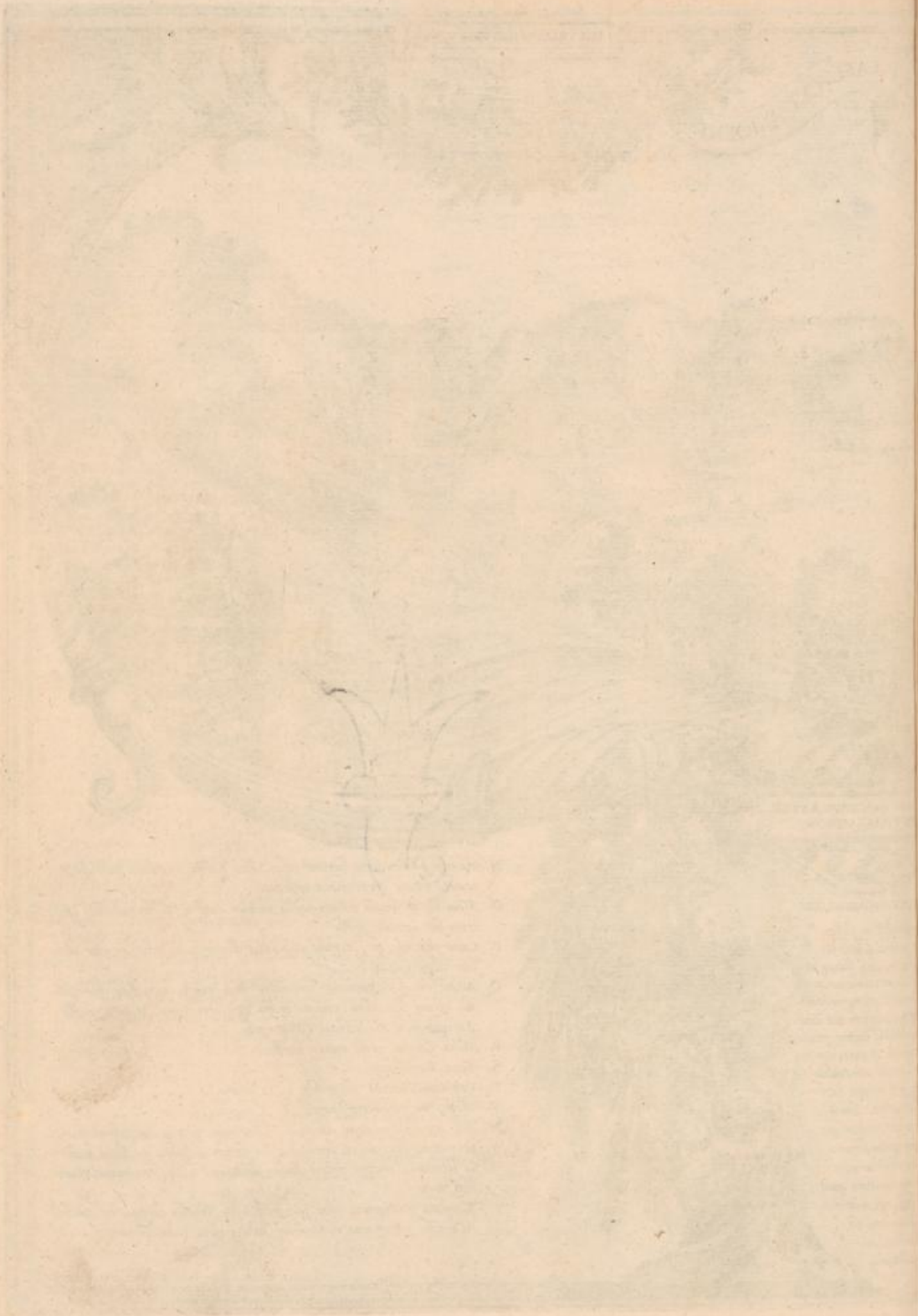
MONS NOVVS, eo loci, vbi quondam Tripergulanus extitit vicus, Anno Christi 1538. mirabili & violenta naturæ operatione vna nocte est ortus, quaterna radicum ambitu miliaria continens, in medio remanente hiatus, latitudinis, vt æstimari poterat, L. passuum. Instar habet Theatri, leniter à summitate cliuō se pandens, intus lacuna est, tanquam area modica, quæ clarissimas aquas continet, sumus sulphurei odoris exhalantes. Plurima mōs ille Tripergulæ balnea, virtute salutaria, magnamq; Lucrini & Auerni partem cōtinet, præterea, marinas etiam aquas haud parum submouit.

PVTEOLANVS iam SINVS nos excipit, in quo ab ostio, quod olim per Lucrinum aquas Marinas in Auernum immittebat, tum in ora litoris, tum intus in continentis, collibusq; versus Puteolos, tam multæ splendidissimorum operum ruinae conspiciuntur, vt admirationem incredibilem habeant, adeoq; nunc orbis terræ vires, opesq; cunctæ tot operibus extruendis haud suffecturæ videantur.

PVTEOLI, iuxta litus colli inposita ciuitas, à qua Sinus Puteolanus vocatur, Initio Dixerarchiam dictam, nimirum ab administratione iustitiæ, sanctissimiq; imperio, erudita scriptorum turba confirmat. Emporium Cumanorum Puteolos fuisse, posseq; colonis Romanis admodum frequentes redditos, & nomen à Pateorum multitudine accepisse, vel, vt alijs placuit, à putore, quem hic passim aquæ calidæ, vi sulphuris emittunt, quapropter nonnullis etiam Phlegra vocatus sit Cumanus ager, Strabo memoratæ prodidit. Vrbs medio nunc templum antiquissimū ex quadrato lapide cernitur, quoniam vi terræ motuum nonnihil deformatum. Id Christiani, D. Proculo dedicarunt. Portus ad huius oppidi pedem valde commodus & tutus fuit, cuius nunc formæ nulla vestigia super sunt. Contra in mari 3. vastissimæ pilæ turrim inftar, ex latere structæ, ac in ijs quibusdam arcus semirutis cernuntur, & aduersum illis pilis, quæ item in æquore iuxta Baias apparent, Pontem ab Caligula Imperatore superinstructum, quo transitus à Puteolano litore vsq; in Baianum sinum iungebatur, Suetonius amplissimè memorat.

ANTRVM SIBYLLAE CVMANÆ.

ACVMIS nobilissima & antiquissima quondam Campaniæ vrbe, ad Auernum Lacum proficentes, Sibyllæ cauernam, vt vocant, obuiam habent. Antrum est, opere non minus admirabili, quàm sumptuoso, in Saxum effossum, de quo ita, venusta narratio Leander. Ego, cum à C. N. M. D. XXVI. primò, & post decimum iterum ad hæc loca deuenissem, cuncta sigillatim inspicendi, cognoscendiq; studio ductus, assumptis comitibus duobus, qui secessus omnes exactè tenebant, per sinu Baianum & Puteolanu, vbi multa conspiciuntur admiranda, (veluti quoque circa Mare Mortuum, vt nunc vocant) ad lacum Auernum, poetis celebratissimum, itemq; multis nominibus memorabilem, rate deferri volui, breuiterq; referam, quæ viderim. Primùm in eam partem montis, circa lacum egredi, quæ inter Septentrionem & Occasum iacet, de qua Virgilius, Facilis descensus Auerni, ad medium vepreti, quod ibi est, aut paulò inferius, inter dumos, & vrticas, antrum exiguum, inlrat aditus sepulchri collapsi reperimus. In id ingressi, per ruinas operum aliquandiu procedentes, viam elegantem in saxum excavatam, latitudine pedum X. altam XX., in longum D. extentam, vidimus: & quantum coniectura licet assequi, cum obstructa muro sit, vltèrius olim ad Baias procedebat. Hanc eam esse crediderim, quam Strabo scribit, Cocceium fecisse, qua Cumis, & ab auerno, Baias commebatur. Ad 450. pedem ostiolum in ea cernitur altum pedes 5. latum 3. per quod eiusdem mensuræ via, in saxum excisa, longitudinis ped. 80. proceditur. ad eius finem, dextra per bellum est conclaue, longum ped. 14. altu 12. latum 8. Intus exaduersu ingressu iuxta parietè, saxu à pavimento eleuatù, inlrat exigui tori est. renentrale hoc olim, vt etiamnum ex parte cernitur, magnificentissimè perfectum. ornatumq; fuit: summa testudo file attico, cum auri notis depicta: parietes Zophoris distincti, ex margaritarum conchis, & corallo compositis, infra Zophoros vsque ad imum solum, opere tessellato ex gemmis, itemque corallo, & margaritarum conchis inducti erant, cuius operis etiamnum aliqua signa conspiciuntur, non minori sumptu, quàm artificio quondam facti. Vulgò fama est, hanc Sibyllæ Cumæ habitationem fuisse. Ad lquam introitus eius conclaue, eodem in pariete, quædam alia portula cernitur, paulò latior altiorque, per quam ad cryptam aliam latitudinis ped. 6. longitudinis 25. via lata ped. 4. alta totidem, sed longa 40. ducit. Inde tum via breui, & per angusta, sed altitudinis pedes 4. in quamdam cryptoporticum, altam, pedes 8. latam 10. longam 24. deuenitur, quæ directò propemodum in alterius medium desinit, alte ped. 20. latè 6. longæ 42. Contra eius introitum, angulum item in saxo excavatam facellum est, latitudine ped. 10. longitudine 6. altitudine totidem, ad cuius introitum in eodem pariete, dextra, alterum conspicitur, latum ped. 9. longum & altum vt superius. Huius in medio lacusculus aque est, locusque tanta vi caloris est, vt sudorem nemini non excutiat intranti. Qui recessus hos tenent, Sibyllam aiunt inibi votis operam dare consueuisse: mihi tamen sudatorium verius fuisse videtur. Hucusque à primo ingressu, qui lacum Auernum spectat, nullum omninò spiraculum est, sed obscuræ cauernæ, perpetuæ, in saxum excisa: per quas absque lucerna commeari nequit: & si quis ingrederetur aliter, euadere profectò haud posset, vti cuidam accidisse constat, per cuius ossa nobis in ips angulij necessario fuit incedendum. Priùs etiam exitus in fine nullus patebat, sed ad ostium, quo introibatur, retro erat commearum, quod & prima vice nobis vsu venit: nunc etiam auulsa montis parte, versus Baias, antrum apertum est angustū: per quod, non tamen præter difficultatem, egredi licet: vt manifestò appareat, hac olim via subterranea, Baias ab Auerno commeari solitum. Res est equidem admirationis plena, qua ratione tot cuniculi cryptæque ferro potuerint excidi, filæque cæcus egeri, cum præter vltimum spiraculum, in tenebris opus omne paratum sit. Vtunque aut Cymmeriorum habitationes, aut antiquorum vatum adyta, vel antrum Sibyllæ, vel quiduis denique fuisse dicamus, certè res est cum arte sumptuque tum raritate mirabilis. Enimuerò non malè puto conijciemus hic olim Sibyllæ Cumæ sedem fuisse, quòd id à Virgilio probari videatur, cum inquit: Excisum Euboicè latus ingens rupis in antrum.

LACVS ANIANVS.

ANIANVS Lacus, hodie, Lago Sudatorio, Aqua est, Puteolis vicina, vndiq; ripis altissimis, inlrat amphitheatri conclaue. Fundu in ea deprehendi haud posse, Bocatius testis est: nihil præter ranas quicquam generat. Ad Septentrionem præcellam habet rupem toto saxo vestitam, ex qua primo vere tot serpentium conuoluti globi decidunt, & in aquas magno cum impetu prouoluuntur, vt absque vehementi admiratione spectari nequeant. Earum in stagno, quanquàm summa frequentia delabantur, nullam omninò conspici, ac ne signum quidem aliquod, postquam aquas subiere, locorum accolæ confirmant.

CHARONEÆ SCROBES.

SPIRACVLA, in tractu Puteolano sunt, alij, Charoneas scrobes vocant, mortiferum spiritum exhalantes, Buco velenoso, nuncupat Leander in sua Italia, quod, antrum venenosum interpretatur. Scrobs est in rupè modicè excavata, nec lata, profundæ multum,posito signo, præmunita, ne quis eò propius accedat, quòd exanimati repente concidunt vltra procedentes, vt iniectis saxè animalibus compertum fuit. Collapsum tamen intus animal, si protinus educatur, aspergine ex stagno aquæ, vitales spiritus recuperat: sed auxilium ea in re, vel quauis alia, nullum est, si commoretur plusculum. Accolæ Carolum V III. Galliæ Regem, cum Alfonso Arragonium regno Neapolitano pepulisset, asinum injici iussisse narrant, qui & statim expirauerit.

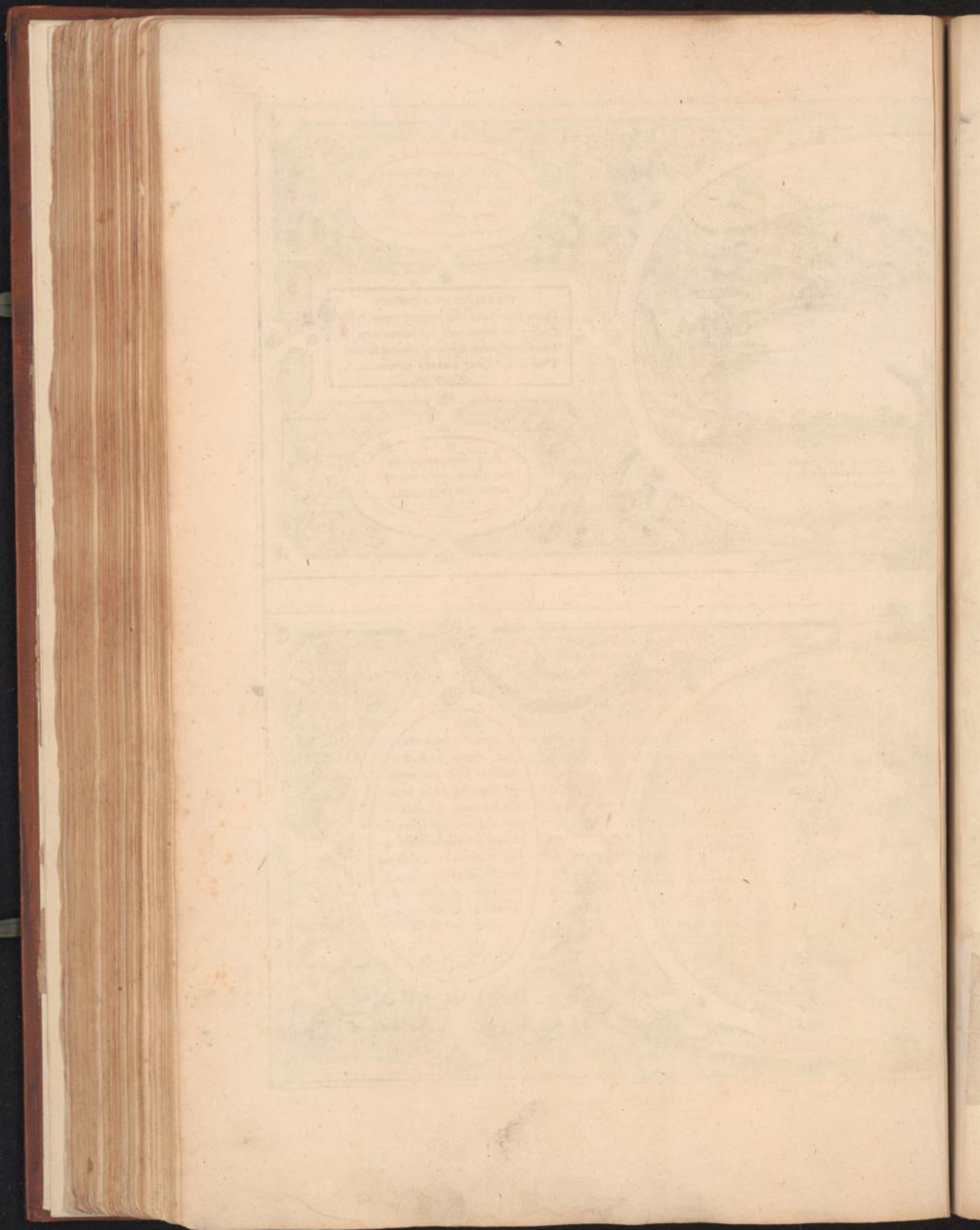
SVDATORIVM S. GERMANI.

THERMÆ Anianæ, vulgò Sudatorio, siue *le fumarole Agnano*, ad lacum Anianum in sinu Puteolano reperiuntur. Cellæ quædam sunt, concameratæ testudine, quarum solum, magna frequentia calidos emittit vapores, adeò, vt absque vestibus intranti, repente sudor excutiat, vnde sudatoria quoque nominantur. Humores crudos euacuant, corpus vniuersum alleuant, languidos reficiunt, illa sanant, intestina viscera desiccant, & podagricis vehementer auxiliantur. D. Germanum Campanorum Antistitem animam Pascali Cardinalis hic inuenisse, D. Gregorius in Dialogis commemorat, vnde & Sudatorium sancti Germani cognominatur.

FORVM VVLCANI.

FORVM Vulcani, Leandro Sulphuraria, ad finem ruinarum, quæ à Puteolis, Neapolitana via conspiciuntur, in Campania locus est, à conditione ac natura sic dictus; quem Strabo, Forum Vulcani nominat, cum id Puteolis imminere dicit, & campum esse planum, vndiq; flagrantibus sulphure collibus inclusum, atq; septum, vnde velut à fornacibus exhalationes cum ingenti fremitu proficiscuntur. Plinius hos ab antiquis campos Phlegæos ait appellatos, quod etiam probat Silius, inquiens: Illic quos sulphure pingues Phlegæi legere sinus. Loci natura planè mirabilis est. Primùm aream habet oui formæ prælongiore, extenditur enim fermè ped. M. D. sed in latum non amplius M. patet, vndiq; perpetuis altisq; collibus, ita tanquam opere conseptus, vt aditum vnum quâ spectat Puteolos, tantùm habeat. Solum areæ totum sulphure vestitum ibi spontè nato, quamobrè & incessu crepitat, cum sit cauernosum, vt vacua contactu solent omnia. In fine lata fossa, verius rotunda, quàm formæ alterius cuiusquam apparet, aquæ nigræ spissæq; plena, quæ perpetuò feruet, magnaq; vi, fumos ingentes emittit: qua de non solum vulgi fama est, sed etiam experimento compertum, quicquid immergatur, protinus educi cõctum, nunquam tamen non aliqua parte deficiente, quemadmodum ex Hieronymi Lini Bononiensis relatione habeo, qui quaternis in eam immisisis ouis, tria se tantum eduxisse confirmauit. Non semper eodem in loco aqua, nec æquali magnitudine consistit, vti nos testari verè possumus, etenim post annos decem iterum hæc proficiscentes, parte fermè tertia minorem, quàm prima vice conspeximus: cuius rei causâ spissitas aquæ est: concretescentibus enim sulphure ripis extremis, imminutio variatioq; contingit. Circa fossam vndique serobes in solo conspiciuntur, ex quibus acutissimi vapores sulphurei, cum intento calore prodeunt. Hac in area multæ sunt officinæ, quibus album sulphur conficitur. Ad fossam, de qua diximus, equo periculosum est accedere, quòd omnia cauernosa ac infida voraginibus sint: & aliquando quendam spretis peritorum monitionibus, eò adequitantem, solo haustum absumptumq; ita, vt repentè spectantium oculis eximeretur, accolæ commemorant. De sulphure, quod hic prouenit, ita Plinius: In Italia inuenitur sulphur in Neapolitano Campanoq; agro, collibus, qui vocantur Leucogabi, quod è cuniculis effossum, perficitur igni. Colles hi passim videntur flagrare, magnosq; fumos cum odore sulphureo emittere, qui per oram illam omnem, & vsque Neapolim ventorum flatibus defertur. Quanquam verò grauis atq; teter sit, ad fluxiones tamen & rheumata vehementer confert. Aqua quoq; sulphurariæ fosse, neruos emollit, visum acuit, lachrymas & vomitum comprimit, stomachi doloribus auxiliatur, fecunditatem sterilibus conciliat, febres cum frigore pellit, & infecta scabie membra purgat. Colle transit, qui sulphurariam includit, ab Oriente conualis est, vbi alumen conficitur. Modus est huiusmodi: Lapides è monte Sulphurariâ cingente coquunt in fornacibus, eductosq; coaceruant, dein aquam certis ex puteis, qui hic sunt, spatio dierum aliquot infundunt, & ad eò macerant, vt in cineres dissoluantur. Ex ijs cineribus lixiuium confectum lignea in vasa condunt, quod paulatim circum extremitates vnciæ plerunq; crassitudine, coit, atq; solidatur, in star crystalli vel glaciei, ferroq; diuellendum est. Hactenus
Leander.

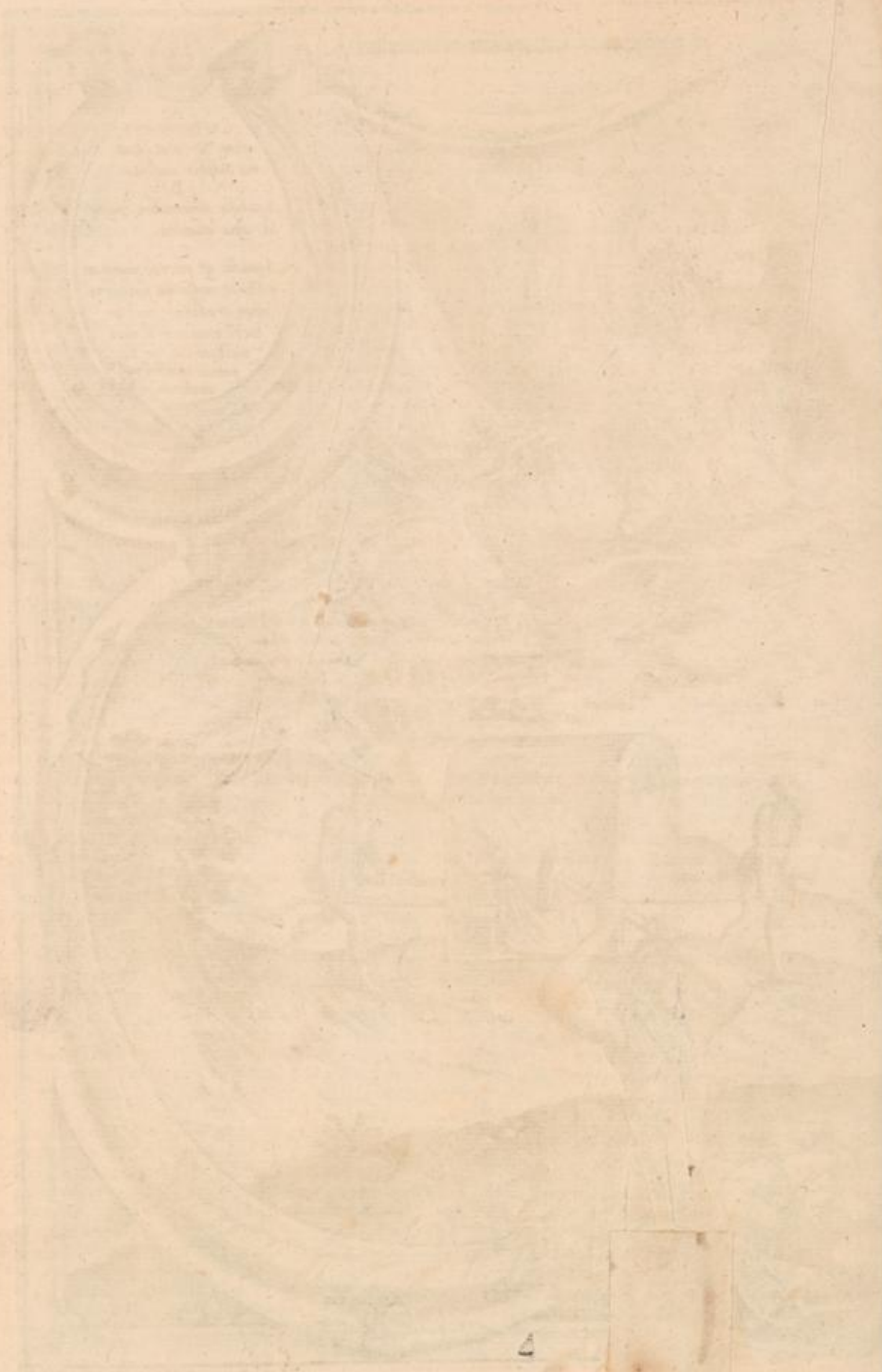

Meridion.
Sulphureum At
non Apud Pannu
compe. Ex quo Sic
Vulcani ferunt Strabo
Vulcani non solum de
vire. Nihilominus generis
accidentibus ad hunc
loca referuntur

Ca. hinc non
non. Tunc ad hunc
in Sulphureo
Ex quo hinc
Ex quo hinc
Ex quo hinc

LVI

4

1830

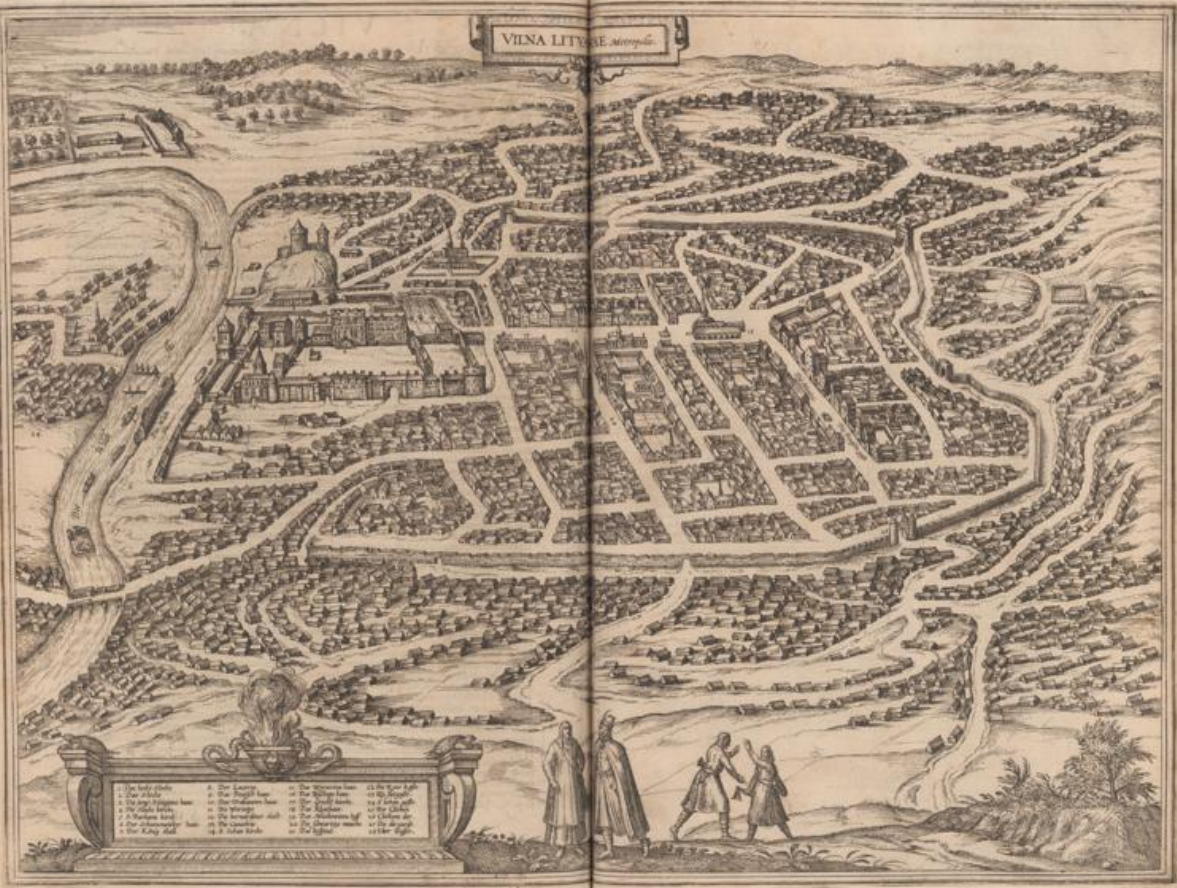
VILNA

VILNA, admodum populosa, ampla, & Episcopalis Lithuaniae, Ducatus illius magni, vrbs, indigenis, Vilenski, Germanis autem vulgo, *Die Witbe*, communicatum habet à summe præterlabente, eiusdem adpellationis, nomen, quod in Lithuania ortum, Nie-men, fluuiio coniunctum, Mari Prutenico miscetur, muro cincta & portis, quæ nunquã clauditur. Domus in vniuersum sunt lignæ, depressæ, ac humiles, nec cubilibus, nec co-quinis, imò nec stabulis, licet iumenta, & bestias complures alant, distinctæ, nec opti-mo etiam delectu collocatæ, certis quibusdam plateis exceptis, in quibus ab exteris na-tionibus, quæ commerciorum gratia, hanc vrbs frequentant, lapidæ & elegantes cõ-struuntur sunt aedes, quibus Germanorum, & palatij vicus condecorantur. Regium est Vil-næ palatium, alterum ad modum amplum, plana cornaculorum structura celebre. Alterum, turribus in monte conspicuum, ad radices armamentarium habens, in quo machinæ bellicæ omnis generis non pau-cæ videntur, cum tamen in vniuersa Lituania, nulla vilius metalli sectura, venæ reperiatur. Templi sunt pleraq; la-pideæ, quædam etiam lignæ. diuersis namq; diuersarum Religionum cultorib. sectæ suæ exercitium permittitur. Elegans est Bernardinorum cœnobium, secto ex lapide, veniuit structura clarum. Quemadmodum & Rutenor-um aula, in qua ipsi merces suas ex Moscouia allatas, distrahunt, vrpta luporum, vulpium, maximè albarum, Martrum, Zabelarum, Hermiliorum, Leopardorum, & nobilissimas id genus alias pelles. Fontes diuersis in pla-teis habent, ad publicos oppidanorum vsus varios, omnes tamen eodem ex capite, iuxta Germanorum portã cõ-stituro, deriuatos. Suburbia non sunt, quemadmodum in vrbs bene cõstituta, varia, diuersis discreta nomi-nibus, sed vno & perpetuo quodam suburbio septa, & circumvallata Vilna conspicitur, vbi infinitus ædicularum numerus, nullo delectu, nullo platearum ordine, sed pro agresli barbarorum voluntate, prout fors & occasio tu-lit, quasi confusus videtur. A libi namq; casus hæc suas, ex pinorum aliquot trabibus, rudi structura cõpactas, huc deferunt, & quò liberit, indiscriminatim collocant. Extra portam, quæ regiam respicit arcem, dimidiato à Vilna milliari, Sigismundus Rex, domum regiam illam quidam, sed totam ligneam, ab vrbanis curis recessu, & recreationi construxit, cum nemusculo, & viuario, in quo omnis generis feræ, sumptu permagno alun-tur, vulgo, *V Versupa*, id est, iuxta aquas, quibus vicina est, dicitur. Vilnensis porro populus, & quotquot itidem suburbanas incolunt casus, agresstis sunt, seruilisque ingenij, artibus planè nullis, aut liberalibus disciplinis culti, nec ipsi dediti, inertes, desides, ac ignaui, libertate nulla fruuntur, sed serui sunt, & mancipiorum instar, à nobi-litate habentur. Quo etiam ipsi genere vitæ (audit mirum) delectari videntur. Dominos namque suos, tum pri-mum amant, ipsiq; multo fidelius & promptius obsequia præstant, si verbis verberibusq; immitius tractentur ac durius. Ita, vt heros suos, à quibus non egregie vapulant, tanquam eos, qui moribus ipsos bonis non imbuant, aut, qui minus propenso erga ipsos sint animo, deserant. Vno licet careant poculis tamen indulgent, & genio. Medo-ipsis, & cereuisia potus est, frequentissimus vini adusti, cepe, & allij vsus, in domibus suis, perpetuo fumo oppletis, (non enim vlla fumibula habent) videndi ipsis aciem adimit, vt non alibi plures, quàm in hac vrbe, cæci sint ho-mines. Nullus in ædibus ipsorum ornatus, nec pretiosa videtur suppellex. Videas parentes cum liberis, iumentis, ac bestijs ad focum eodem in hypocausto fortido agere, vbi & hospitis coniux puerpera, duro incumbat scamno, & tertio, aut quarto puerperij die, grauissimos & domi & foris sustinet labores. Nullus in tota hac vrbe lectorũ vsus. Imò, molliter cubare vitio datur. Multum est, si ditiores vtantur scamno vrsina tantum pelle, contacto. Nec melior, aut ciuilliter nobilitate præstantium conditio est, nisi, quod præstantiore vestitu, multo que argento & au-ro, quo onusti, depicti que incedunt, nobilitatem suam ostentent. Ciues, vxores suas splendidius vestiri gaudent: vi-lissimus rusticorum omnium, eiusdemq; coloris ac forme est habitus. Nulla in ampla hac vrbe sunt Xenodochia nulla paupertate afflictis assignata loca, vbi misericordia refoueantur operibus. Medone, vino adusto, aut crassa cereuisia temulentij, ac madidi, rixantur ac litigant, mutuis sese vulneribus conficiunt, & immaniter verberant. si occidant extraneum, capitale non est, sed decem & sex daleris vitam tunc redimunt, Secus, si Lithuanum interi-mant. tum namque, si homicidam fugã elabi contingat, propinqui, & cognati occisi, cadauer aromatibus condi-unt, vt inhumatum conseruari queat, quò, si homicidam elapsum, capi contingat, exanimum ipsi corpus exhibe-ant, alioqui, mortis supplicium ab ipso sumi nõ possit. Si autem quempiam occisum, ante captum homicidam, sepeliri contingat, capitale nõ est, nec pecuniaria etiam multa punitur id factum, sed patratore facinoris captus, virgis ceditur. In suburbij, Tartari, vt plurimum habitant, cultores agrorum, aurigæ, & baiuli, quorum operã hy-eme mercatores vtuntur, vt capentis suis, vicina in loca auchantur. neq; enim alio, quàm hyemali tempore, ad hanc vrbs accessus, vel recessus patet, eò, quod vniuersa Lithuania paludibus impedita sit, ac syluis horrida, hy-eme autem, paludibus & stagnis alta glacie concretis, niueq; superinfusa, peruia sunt, non trita, & vsitata, sed, que syderum vsus suppeditauerit, itinera. lumenta autem, quorum operã vtuntur, eadem sunt, qua aurigæ, feritate ro-busta. Illi pane vtuntur retro, allio, & victu admodum vili, & scamnum aut saxum aliquod, puluilli loco, deli-gunt. Hæc, stramentorum vsus ignorant. defatigata, vestitum, & niue contactum abiguntur in nemus, vbi vngu-la, ad abditum niue pabulum, viam sibi, & aditum parant. Tartari autem aurigæ, sedulam mercatoribus, quibus-cunq; etiam exteris, fidem præbent. Nisi etenim scriptum fidei, diligentia, & probitatis testimonium, ab his, quos abduxerunt, ad dominos suos, quorum serui sunt, referant, præsentissimum ipsos manet suspensum. Religionẽ in hac vrbe miram profitentur. Missam in templis, magna deuotione audiunt: vbi Sacerdotem, ante velum ex-tensum sacris operantem obseruant, quòd quidem velum, vbi quandoq; reuoluitur, dictu mirum, quanta deuo-tione, non pectora tantum, sed & ora dienon ingrediuntur ecclesiam, sed foris subsistentes in porticu, per factum in muro foramen, sacrificantem conspiciunt. Atq; tanto quidem rigore eam consuetudinem obseruant, vt hac re-ligione, adolecentuli lasciuientes, & constuprate cognoscantur iuuenula. Frequẽtes habent certis temporibus stationes, & peripherias sanctorũ, quibus SS. Pauli & Nicolai, quem vnicè venerantur & colunt, imagines circun-ferunt, populus verò, in eiusmodi Processionibus frequens, crepidas, aut par calceorũ in capitibus gestant, quo summam sese nobilib. seruiturẽ debere, profitentur. Viliiores habent calceos plebei, ditiores verò, auro, & serico ornatos. Cũ morte, à seruitute hac dura, qua ipsi tamen se miseros nesciunt, liberantur, benè vestiti, & nummis, tanquam viatico, instructi, sepulturæ mandantur, eũ literis abs cognatis, & his, quib. in vita chari fuerunt, ad D. Pe-trum conscriptis, quib. ipsi tanquã Janitori cœli, cõmendantur, vt facilis ad cœlestia gaudia cognatis suis defunctis pateat aditus. Has, & pleraq; alias superstitiones, etiã pum Christiana religione imbuti, obseruant, vt mirum non sit, priscis ipsos temporibus, serpentes, solem, malleos & ignem, pro dijs pœnatibus, coluisse, & adorasse.

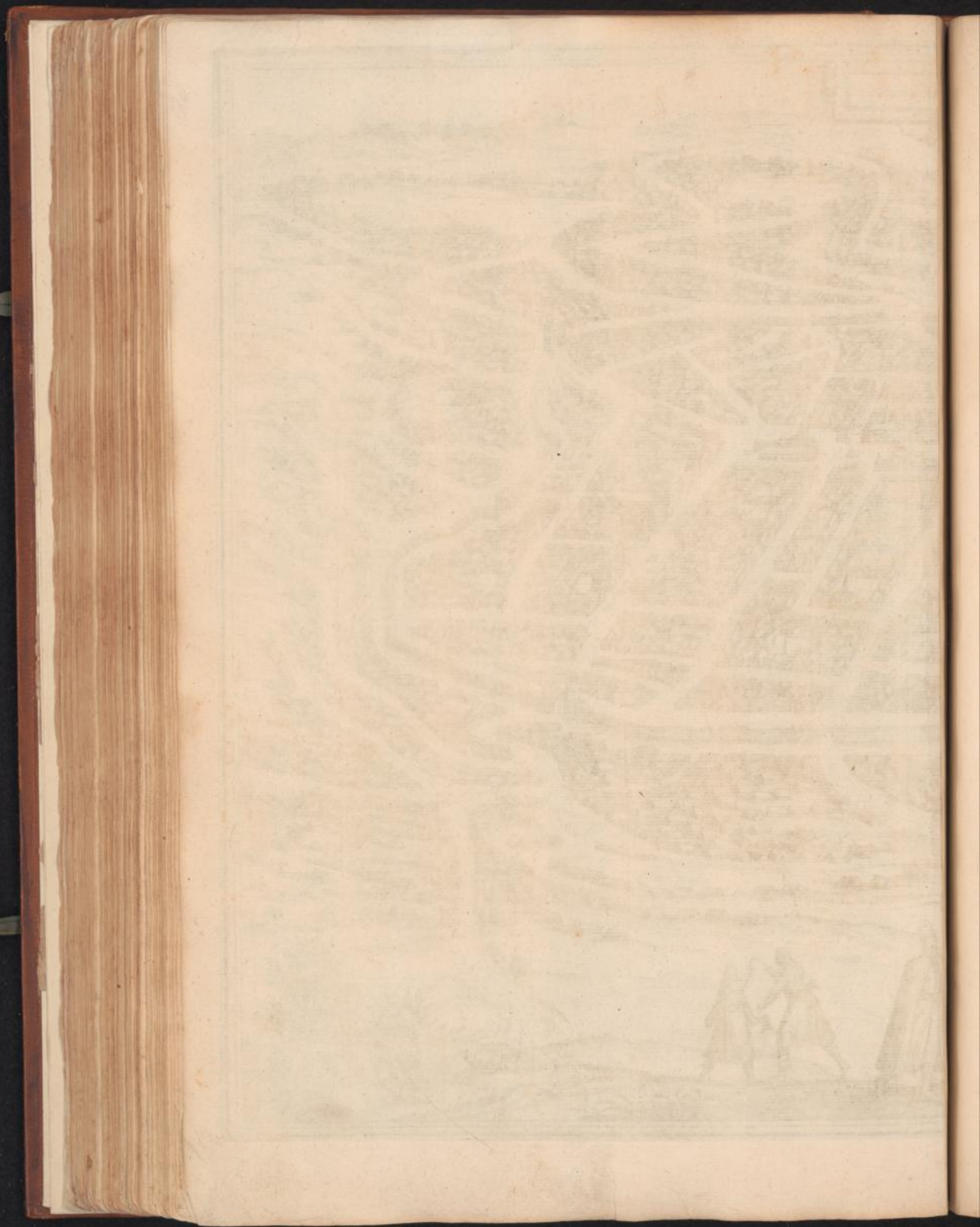

VINA LITVÆ Metropolis

1. The Hof Church	2. The Square	3. The Michael's Gate	4. The St. Stephen's Gate	5. The St. Anne's Church	6. The St. Elizabeth's Church	7. The St. Anne's Church	8. The St. Anne's Church	9. The St. Anne's Church	10. The St. Anne's Church	11. The St. Anne's Church	12. The St. Anne's Church	13. The St. Anne's Church	14. The St. Anne's Church	15. The St. Anne's Church	16. The St. Anne's Church	17. The St. Anne's Church	18. The St. Anne's Church	19. The St. Anne's Church	20. The St. Anne's Church

LIBRI III. DE PRAECIPVIS, TOTIVS VNIVERSI VRBIBVS, INDEX.

GEORGIVS BRAVN, LECTORI, S. D.

*Q*uam in prioribus urbium Tomis, haecenus rationem obseruauimus, candidè Lector, eandem & in hac tertij editione tenere decreuimus, ut, dum in operis sine, depictarum urbium Alphabetarium ordinem exhibemus, Indicem simul, & auctarium demus, in quo, quam ob loci angustiam in ipso urbium dorso historicam enarrationem completi minus integrè potuimus, in fine & Indice, liberiore calamo referamus, quo paulo plura historiarum amantes haberent, quibus auisdam, & laudabilem situm sedare queant. Accipe igitur labores hos nostros, quibus benè fauero, fruerè, & vale.

A.

9. ACCVSIANORVM Colonia.
56. AENARIA Insula.
55. AETA vide Caieta.
57. A GNIA NVS lacus.
41. ALBORESTADIVM.
52. ALBYNEA fons.
16. ALIZONTIA.
47. ANASIANVM. Opp.
57. ANTRVM Charoneum.
57. ANTRVM Sybillæ Cumanae.
54. ANXVR, lingua Volcorum, quæ Latinis Tarracina, Latij oppidum. Hoc prius Trachina dictum fuit, vt scribit Strabo. A X V R, in numismate Vibij Panix legitur, Terracinâ etiamnum nominari, tradunt Leander, & ceteri.
ARX antiquissima vltra Terracinam, in Appia reperitur, inter altissimam rupem, & Mare, loco perangusto munitoq. Est ibi habitatio, in Saxum eminentiori excita loco, vbi praesidium ad itineris, propter angustias, tutelam, in statione degit. Accolæ, ciuitatis arcem appellant. Locum hunc eum esse putat Leander, ad quem munitendum, L. ius à Fabio Dictatore, Minutium missum, infra Terracinam ad mare, narrat, vt Hannibalem ibi Appiæ viæ transitu in agrum Romanû prohibere.
AMP HITHEATRV M, in hoc aspero monte, forma quadrata, prope monasterium S. Angeli, quod monti vicinum est, cernitur, cuiusmodi sane nullum aliud adhuc, curiosis antiquitatum indagatoribus visum est.
17. AREVA CVM.
56. ARIME, Insula.
17. ARNHEMIVM, vnum ex præcipuis Geldrici ducatus oppidis, beneficio Reinaldi, qui vltimus Geldrici Comes fuit, ius eudendi monetam obtinuit. Iuxta Arnheimum, elegans est Carthusianorum coenobium, Mânch hansen Vulgò, à Reinaldo, primo Geldrici Duce, fundatum, vbi etiam anno salutis 1343 sepultus fuit. Is etiam Canonicorum D. VValburgis collegium ex oppido Tilensi Arnheimum transfudit, ob contentiones & frequentes iniurias, quibus Tilenses Tilani ciues canonicos affecere.
54. APPIA via.
22. ATREBATVM, Artesiarum Metropolis, quam Iacobus Meierus Annalium Flandricarum lib. xv. Scutum, vallum, ac murum totius occidentalis Flandriæ nominat. Bipartito, peculiari murorum ambitu, diuisa est. Pars altera episcopo, altera, Principi adscribitur. Illa, pulchra aspectu, sed minor, magnifica Cathedrali ecclesiæ D. Virginis sacra, celebris est. In qua permultis libris manu scriptis instructa Theologica Bibliotheca videtur. Hæc autem, multo amplior, pulcherrimarum ædium nitore, platearum latitudine, & foro imprimis spaciofo, commendabilem se reddit: quinetiam Abbacia D. Vedalto nuncupata, quæ opum magnificentia, reliquas monachorum societates superat, Aedes ciuium, præter commoditates alias,

vinarias cellas longe maximas, & amplissimas habent, quæ obsidionis & necessitatis tempore, incolis sunt latibulo.

16. AVENIAE.
10. AVGVSTODVNVM, Heduorum Metropolis, ab antiquitate commendata, an eadem sit, quam Cæsar Bibracte vocat, quam ipse inter Heduos populosissimam & magnitudine præcipuam facit, atq. ab ipsis Gallis, ne Romanis belli vsum præstaret, incensam refert, alij, rationibus haud contentendis commoti, negant, alij affirmant. Petrus sancto Iuliano, apud Cabillonios Canonicorum Decurio, ingenij subtilitate, rara doctrina, & vniuersæ antiquitatis cognitione præstantissimus, de historica hac controuersia, ea, quæ sequuntur, refert. Nonnulli, inquit, vocum etymologiam, & veluti collusionem fecuti, dicunt, seruitur in sententiam, vulgatam magis, quæ rationi consentaneam, Bibracte Cæsari adpellatum esse, quam urbem hodie Galli Beureum, à bibendo, vt adparet, dicunt. Sed cum Beurei tam potentis, atq. opulente ciuitatis, quàm Bibracte olim fuisse constat, argumentum se offerat nullum, Augustodunum contra, tot antiquitatis notis insigne est, ve videatur iudicij errore se oblectare, qui rem veterum etiam iudicio, ac sententia comprobata, negat. Et verò, qui Augustodunum à Bibracte diuersum esse autumant, longe falluntur, quasi protinus, vt Cæsar vita excefferit, Augustodunum vna veluti nocte & conditum sit, & nomen acceperit. Ammianus certè Marcellinus, muros Augustodunenses antiquissimos vocat, non ita vocaturus, si non ante perdomitas à Iulio Cæsare Gallias, extitisset. Neq. verò quisquam negat, Cabillonios horrum fuisse alendis Heduæ regionis præsidij, & quia difficilior esset, ruptis frequenti vestra itineribus, commeatu, atq. annonæ importatio, Cæsarem aggeribus à Cabillono Bibracte vsq. excitatis, viam muniuisse. Atq. horum sane aggerum reliquias etiamnum videas restà Cabillono Augustodunum pertinere, vt ipsi quoq. lapides, rei, quam probatam volumus, si dem abunde faciant. Ad hæc, cum narret Cornelius Tacitus, apud Heduos belli vim tanto maiorem fuisse, quòd eorum ciuitas, vt erat amplissima, ita expugnationem haberet difficilem, cum quidam sacrorum Augustodunum regionis caput, occupasset, vtq. noui illi, quos faciunt, huius vrbs conditores, nūquam eò confidentiæ progressi fuissent, vt Augustum de suo nomine, quod sacro sanctum à Romanis habitum, nō alijs vrribus, quam quæ Prouinciæ Principes essent, concedebatur, vrbi recenti, & modò nata imponendo rogarent. Earum certè vrbiū exempla sunt Cæsaraugusta in Celtiberis, quos hodie Aragonas vocant, Augusta Taurinensis, nunc Turinum, Allobrogum caput, aliq. non pauca. Ea igitur ciuitas, Bibracte Cæsari fuit, quam hodie Augustodunum adpellamus, ipse re vera Cæsaris culpa, & fictionibus vastata, vt cunctis ille factò colorem quærens, in alios culpam reiecerit. Inde ab Augusto restaurata, & à Flauij, Claudij Cæsaris genere, (nam à Claudio Flauiorum originem deducit Panegyricæ illius orationis ad Constantinum author) multis aucta beneficijs, etiam Flauianæ familiæ nomen tulit. Itaq. Panegyricus ille orator, Bibracte, inquit, ad hoc xui Iulia, Pollia, Florentia dicta, hodie Flauia nuncupatur, Heduorum Genus caput.

†

Quo

I N D E X.

Quo in loco illud venit in mentem quærere, ubi tandem legatur, Benureum Heduarum fuisse caput sed neq; in eam dignitatem Bibracti antiquo, alia successit vrbs, quam cuius meminit Panegyricus, Maximiniano, qui ante Constantinū Magnum Gallijs cum imperio præerat, nuncupatus, quam & nostrum Augustodunum esse constat. Sunt autem hæc Panegyrici verba: Quin & ipsa hæc ciuitas, cuius potissimum nomine mihi gaudendum cenſeo, hæc, inquam, animo erga te propensissima Heduarum ciuitas, ea victoria, quam ex Britannia retulisti, multos artifices, quibus abundat ea Prouincia, tuo munere consecuta, nunc quidem antiquarum ædium, publicarum substructionum, & templorum inlauratione, ad pristinā redit & pulchritudinem, & dignitatem. In eo verò, quem superius allegauimus, ad Constantinum Magnum Flauij gentis Panegyrico, hæc insunt verba: Itaq; ob egregia officia, & antiqua merita, diuinus ille tuus pater voluit iocundem Heduarū ciuitatem restituere, idq; præstare, non tantum pecuniarū vim elargitus est, restaurandis propugnaculis, theatris, balneis, verum etiam nouis habitationibus accerendis, vt sola hæc esset Prouinciæ caput ac Metropolis. Vt cumq; autem Panegyricus hic orator, siuis Enmenias est, siue alius, hæc corā Imperatore ad gratiam loquutus sit, hinc tamen colligimus, Augustodunum Heduarum id temporis Metropolim, non aliud esse, quam Bibracte, quod eiusdem Gentis caput Cæsar agnoscit. Atq; vt huiusce probationis finem aliquando faciam, adducam Ammiani Marcellini verba, quibus de Iuliano, cui Apostata nomen, commemorans, Augustodum maximā antiquitatem ostendit. Cæsar, inquit, cum in ea vrbe hyemem ageret (Viennam intelligit) inter cæteros, qui quotidie dissipabant, rumores, intellexit, in Augustodunensis maros, qui magnum cōplecterentur spaciū, & vetustate nimia exosi, corruptiq; essent, à Barbaris subitas fieri impressiones. Vides vt murorum huius vrbs nimiam vetustatem prædicet, nullam tum certe futuram, si temporibus primū Augusti, vrbs ea condita, in id Iuliani tempus stetit. Neq; enim ab eius conditione plus tum quadringentis annis exactum esse poterat, quæ nimia, in ædificio, vetustas, esse non potest. Quo fit, vt ea vetustas à multis retro sculcis, atq; adeo, à primis Gallorum temporibus, repetenda sit, vt proinde tam vetusti vrbs muri, ruinarum Bibractis reliquæ fuerint. Huc demiq; illud, pro inuincibili argumento addam. Quod, nisi Augustodunum Heduarum regionis caput fuisset, nunquam illic primi Christiani Heduarum Episcopi sedem fixissent, cum præsertim & Cabillonum, & Matiscon, in eadem tum regione essent, atq; in ea semper Gentis Episcopos cathedram habuisse, vetera scriptorum monumenta declarent. Sed hæc, de Historiæ ista contentione, & Augustoduni antiquitate, dignitateq; nimis fortasse, pro ratione loci, multa. Qui plura cū de antiquo, tum de præfenti Augustoduni statu desiderat, is, præter Belloforesti historiam, Gulielmum etiam Paradinum consulat.

57. AVERNVS, Lacus Campaniæ, Plinio, Græciæ, *δορυ*, dicitur, vt Strabo attestatur. Lago di Tripergola vocatur ab Erythro & Georgio Fabricio. S T Y G A quondam appellatur, ex hoc loco Silij apparet, lib. xij. Ille olim populus dictū Styga, nomine verso, Stagna inter celebrem nunc micia monstrat Auernum. Appellationis etymon hinc esse existimat Nonius, quod aues superuolantes odoris eius grauitate conciderent enecat. dictum enim Auernum, tanquā *δορυ*, vnde Lucretius inquit:

*Principio quod Auerna vocant, non nomen id ab re
Impositum est, quia sunt auius contraria cunctis.*
Idem confirmat Seruius in hoc Vergilij loco: Diuinosq; lacus: Lucrinum & Auernum Lacus esse scribens. Auernum autē antea dēitate sylvarum ita conspectū, vt inde per angustias odor aq; sulphureæ grauisimus exhalans, aues superuolantes enecat, vnde Auernus appellatus sit, tanquam *δορυ*. Philostratus etiam Auernum vocari locum quendam prope Nisam tradit, quod aues ad se trahat. Adijcit autem Seruius, Augustum Cæsarem, ea re intellecta, sylvas deiecit, & pestilentibus, amœna hæc reddidisse loca. Virgilius eandem Auerni nominis etymologiam his verbis describit:

*Inde vbi ventre ad fauces graueolentis Auerni,
Tollunt se celeres.* Et infra:
*Quam super band vlla poterant imponē volantes
Tendere iter pennis, talis sese halitus atris
Fauentis effundens, super a ad conuena ferebat:*

Vnde locum Græci dixerunt nomine Auernum.

Alijs præterea locis Auerni mentionem facit Virgilius, quæ tamen exactius in hac sententiam describit Strabo: Auernus & aditu & fundo, sinus est opportunus, atq; tam amplitudine quam natura loci portus commodissimus, vsu tamen non frequentatus, quoniam portus illi Lucrinus præiacet. Rupes eū arduæ, præterquam ad ostium, vndiq; circumplectuntur, hoc tempore cultu diligenti peramœnæ, quamquam olim horrida omnia salubus occupata, ideiq; profus inania fuerint: vnde lacus dēitate nemorum obscurato, religionis opinio accedebat. Apud accolas quoq; fama erat, aues superuolantes spiritus exhalans grauitate exanimatas, in eum decidere, tanquam ad Plutonem abriperentur, indeiq; Stagnum Plutoni sacrum, habitū quinetaim vicinos illi Cymmerios fuisse, apud quos peractis ritē facris, placatusq; Dijs Manibus, ad inferos descensus esset. sacerdos enim in ea gente duces itineris ad Plutonem extitisse: quod propter & oraculū eo loco fuit. fons etiam ibi prorumpens in mare deſuebat, à cuius vsu regionis incolæ, quod Stygias aquas arbitrantur, abſtinebāt, ob propinquas enim feruentium vndarum scaturigines, & paludē Acherusiam Phlegetonem esse existimabant. Ita ferē Strabo, Cymmerios autem vicinos huic Stagno fuisse, nimirum in illis specubus antea descriptis, quorum introitus ad Auernum spectat, habitantes, tum ex hac Strabonis narratione constat, tum etiam à Plinio traditur, qui gentis eius oppidum, ad Auernum lacum extitisse auctor est. Adijcit etiam Strabo, maiorem opinione (quod ab Homero quoque proditum fit, et si fabula sibi videatur) Manium vaticinationes in Auerno fuisse, & Vlyſsem etiam ad id oraculum profectum. Archemidorus docet, Auernum lacum poetis celebratissimum, paludem Acherusiam esse, cuius mentionem sæpe facit Virgilius, & nominatim his verbis: Vnum oro, quando hic inferni ianua Regis dicitur, & tenebroſa palus Acherōte reſuſo: in quorū ex positione Seruius Auernū lacū ait à poeta descripti, quæ Acheron, inferorū fluius efficit, ita dictus tanq; *δορυ*, id est, sine gaudio: sed eū locū reuera non procul abesse à Baijs, montibus autem ad eū concludum, vt nec orientem, nec occidentē, sed meridianum solem tantum aspiciat. Ita Seruius. Ad hanc paludē homines olim immolari solitos, indicat Homerus, Elpenorē apud eam ab Vlyſſe maſtātū Orco, itemq; Misenum ab Aenea memorans. Quamquam verò Misenum tato suo fundum, in aliorum monumentis reperitur, tamen ab Aenea cæsum immolatumq; verum est. Et Elpenorem in vltimis Oceani partibus maſtātum, Homeris figmentum esse sciri oportet, quoniā loci descripta circumstantiæ, manifesto eouincunt, id hic ad Auernū accidisse. Ad eiusmodi porrō immania sacrificia, speculuncis cauernisq; subterraneis, præsertim horrendo illo Sibylæantro, locum hunc peropportunum fuisse, nemo non intelligit.

6. AVRELIA, Orleans, Villa nouano, in Gallia Lugdunēſi eius Gentis, quæ Aulerici & Eburones cognominatur, vrbs florētissima, loco admodum opportuno sita, diues, ciuibus armis exercitatisimis, potens, munita, non in Gallia tantum, sed vniuersa etiam Europa clarissima. De memorabili, post omnium hominum memoriam, eius obſidione, qua Carolo sexto eius nominis rege, Anno 1428. ab Anglis cinſta fuit, & miraculoſè ab Ioanna Virgine, belli ducē liberata, vide benigne Lector, integrum libellum Ioannis Lodoici Micquelli Aurelianensis, ad Carolum Lotharingum Cardinalem. res enim paucis pro istius loci ratione, recenſeri non potest. In eius liberationis perpetuam memoriam, octauo die Maij, quotannis, totus vrbs Magistratus, vniuersa plebs, & omnes Ecclesiasticorum ordines, vniuersali processione, gratulabūdi, obire ciuitatem conſueuerunt. Reges hic quoq; aliquor inauratos, quemadmodum Rhemis fieri conſueuit, historiarum Scripta testantur. Episcopum etiam singularem habet, quem de suo nomine Aurelianensem dicunt, non solum sedis antiquitate, sed maiorem etiam ſanctitate in Gallicana ecclesia celeberrimum. Childeberto Gallix rege, fulgure cælitus caſa, tota ferē conſagrata. Noſtro tempore, bello ciuili miserum in modum iactata est, ab Hugonotis productione capta aliquandiu, multis in ea deformatis, & aliquo ecclesijs dirutis, in eorū poteſtate manſit, poſtea abs Rege recuperata est. Franciscus Guyhus, insignis belli Dux, à Ioanne Poltro, latrone nefario, globo tormentario traiectus, hic occubuit. Qui plura de hac vrbe desiderat, legat Franciscum Belleforestium, & Leonem Treputium, Senatorem Aurelianensem, qui & pe-

INDEX.

culiarem de patria sua libellum conscripsit.
8. AVTRICVM.

B

- 47. BADACVM, vide Salszburgum.
- 50. BAIANVM castrum.
- 56. BAIANA Fricatoria, vide Trituli Baieum in Indice.
- 56. BAIANA, L. Luculli villa.
- 56. BAIANVS Sinus, vide Sinus Baianus in Indice.
- 56. BALNEVM Ciceronianum.
- 56. Balneum Trituli, vide Trituli Balneum, in Indice.
- 56. Bauli Herculis templū vide Herculis Bauli, &c. In Indice.
- 26. BELLOMONTIVM.
- 14. BERGA ad Soomam, hilaris, festiuatq; Frabantia; limitaneum quasi oppidum, quae ista Belgarum regio, occidentem versus, Zelandiam respicit, à qua Scaldi separatur. Cuius quidam fluminis, quæ admodum & maris vicinitate, situs etiam, aërisq; benignitate tam multis cōmoditatibus Berga gaudet, vt nobilitas, & præstantium opum affluentia, hominum, vt plurimū sit oblectationis, otij, & tranquillitatis recessus. Sooma etiam fl. alluitur, qui isthinc non ita procul ortus, dimidio ferè miliari longus, à Scaldi, amisso nomine, recipitur.
- 46. BOIODVRVM.
- 39. Bonifacius, quorum in Germania Apostolus.
Bremenium Colonia, Riga. Vide Rigam in Indice.
- 1. BRISTOLIA, celebre post Londinum in Anglia Emporium, à multis diuersarum orbis nationum mercatoribus, frequentatum, aquis, quæ onerarias ex mari nauis eò deferant, inlustratum. Situs id ratio præstat, vt inq; siquidem montibus clauditur, vt fluitans, cui adiacet, marinis vltibus auctus, non possit in latum distillare, sed ad sexaginta sex pedes intus mescat. Oppidum ipsum admodum est nitidum ac elegans: nullus in eo carrucarum vsus, nullæ in plateis fœdes, sed omnis per subterraneos ductus atq; canales immundicia distillat. Pulchre sunt ecclesiæ, Comitæria spaciōsa. Apud D. Iacobi ecclesiã vltimus, tanta magnitudinis confpicitur, vt truncum octo vinarum filo, vix comprehendas. Quondam Episcopus hic sedes fuit, nunc Episcopo Glocestrienfi subest.

C

- 9. CABALLONTORVM Colonia.
- 55. CAIETA, vel, vt Strabo legit, Caiata, etiam Aeta, testè Diodoro Siculo, hodie Caietta nuncupatur. Campaniæ in Italia foelicis, portus est iucundissimus, naturali situmunitus, vt expugnari vix queat. Dura obsidione Anno salutis 1288. abs Iacobo Sicilia Rege, Anno etiam 1435. decem mensium obsidione ab Alfonso, Aragonum, & Sicilia Rege, sed frustra tentatus.
- 35. CAMANNI.
- 56. Camerellæ centum.
- 34. CAMPENA.
- 35. CANENEFATVM Insula.
- 28. CARLOMONTIVM.
- 8. CARNTIVM.
- 52. CATARACTA.
- 3. CESTRIA, Comitatus Cestrensis, siue Deuani, in Anglia vrbis primaria, quæ à Legionibus Romanorum ibidem hemanibus, in hunc diem à Britanis, Caerlleon ar dour Dov. id est, ciuitas Legionum super aquam Deæ, ad differentiam alterius eiusdem nominis ciuitatis super Ofam fluitum dicitur. Ex Antonino patet, hanc olim Deuam distam à Latinis fuisse, à fluitū, quem nos Dour dov, id est, aquam Dei vocamus. Angli, hanc Legancestre, & postea, detruncato vocabulo, Cester, dixere, cuiusq; gloriantur, se habere corpus Henrici quarti Imperatoris, quem affirmant abdicatione Imperio, eremiticam vitam illic duxisse. Nec aliter de Heraldō, vltimo Danici sanguinis rege, credunt.
- 57. CHARONEAE Scrobes, siue Antrum Charoneum, vulgò Grotta de li cani, spiraculum, mortiferum exhalans spiritum. Nam loca pestilentis halitus cum multa reperiantur, ad cautellam idcirco, propalan damq; accessus difficultatem, factū videtur, vt alio, vel alio nomine horribili nuncupentur. Qua-

les leguntur apud Serabonem & alios Græcos, Charoneæ Scrobes: quasi Charoneas ianus dixerint, seu Charontis cymbam, quas semel ingressi, irreuocabili iudicio damnati, ac desperati omninò lucis intelligerentur. Et Plutonia spiramenta, à Plutone, vnde oriri putantur, sic dicta. Cui vulgaris adhuc affertit credulitas, hæc ora esse inferni: & quidam fabulantur præfesse metallis, ac thesauris dæmonas fatales, qui illorum cu flodix adhibiti (vt dicunt) acutissimo fibilo subitarium accedentibus venenum illidant animæ, quæ antiqua est Pelli, & quorundam aliorum Platoniorum persuasio. Re vera tamē id referendum videtur, vel suffocatis in occultis terræ cauernis ignium vaporibus: vel metallorum virulentia in metallis suis, quæ aut excessiua qualitate vaporis crassissimi, aut alio, qui tota substantia humanæ naturæ aduersantur. Quam contagionis naturalem causam tangit quoq; Lucretius, ex eo, quod in sulphurarijs metallis, & in bituminosis, maxime verò in venis auri, atq; argenti, statim operarij squalore mortis concipiunt, ac breui spacio tabidi, intereant. Et cū multa id genus loca in sub Auernis commemoret, subdit:

*In Syria quoq; fertur idem locus esse videri,
Quadrupesque vbi, quo simul ac vestigia primæ
Intulerim, graniter vix cogat concludere ipsa.*

Talem in Phrygia Specum meminit Strabo iuxta Hierapolim, quod os Plutoniam appellatur, crassam caliginem, ac halitum ad eò pestiferum exhalans, vt immisos experimenti gratia passerulos, mortuos illico extraxerit. Similis in Cilicia vltra Corycum specum, quem Typhoneum vocant, Pomponio Mela auctore. Et item alius apud Babilonem, quæ abundant bitum ne. Alius in Carix via, quæ est ad Tralleis, & Nisam prope Acaracam oppidum, Strabone. Alius in Lycia ad Sardis pagum, Galeno, qui & specum in Ionia scribit ad Tymbriam pagum prope oppidum Myunta, qui lethales expirationes mittit.

8. CHARTRES, oppidum Regionis, in Gallia, Carnutensis, celeberrimum, quæ in Gallia Celta duobus fluijs, Sequana & Ligeri intercepta est, prima fuit, in qua, ob ipsius amonitatem & solum fertile, Noe filij sedem fixerunt, in qua & Draida quondam præter caufarum naturalium studia, morem quoque disciplinam exercebant, & quia omnium opinione iustissimi, id eò & priuata & publica iudicia ipsorum si dei demandabantur, ad eò, vt rem etiam bellicam antea iudicarent, & Martem collaturi, illis iubentibus desisterent: capitis quoq; iudicia horum sententia permittebantur. De horum autem secta & moribus, Cæsar lib. 6. commentariorum plura. Cæterum, apud Carnutenes olim, tametsi ad Druides omnia maioris momenti negotia referebantur, Res tamen pub. per vnum principem gerebatur, vt ex Cæsaie licet cognoscere, qui lib. 5. commentariorum, Erat, inquit, in Carnutibus summo loco natus Tasgetus, cuius maiores in sua ciuitate regnum obtinuerant: huic Cæsar pro eius virtute, atq; in se beneuolentia, quod in omnibus bellis singulari eius opera fuerat vsus, maiorum locum restituerat, &c. Verum post huius Tasgeti mortem, nusquam legas, fuisse vltos Carnutum reges, cum enim Romani toti Gallia imperarent, nullum in ea falsi sunt principem, nisi quem ipsi constituerent. Ecclesiæ tamen Carnutenis monumenta, de nonnullis tradunt principibus, qui Comitum titulo Rempub. in ea vrbis gesserint, ante, quam etiam Galli Christo nomen dedissent. Huius porò Carnutenis vrbis inhabitatores, Druidum sapientia imbuti, multo amplius, quam vlli alij Gallia populi, ac præcipuè ipsorum Comites & reguli, qui rebus in ea gente, ante, quam Cæsar Gallias deuicisset, præerant, persuasum habebant, nascituram olim in terris virginem, quæ partum vniuerso hominum generi salutarem ederet. hæc de futura virgine concepta religio, in causa fuit, cur Comes, nomine Pricus, inter Ethnicorum simulachra signum statuerit virginis, puerum vlnarum complexu tenens, eiq; sacrum fecerit, vt & Augustum Cæsaie, posteaquam virginis illius, quæ Deum nobis peperit, imaginem, demonstrante Sibi illa, confpexisset, fecisse tradunt. Religio, qua erga hoc simulachrum virginem tenebatur Comes ille Carnutum, reliquos etiam Carnutes, vt id eò faceret, induxit: & Montilerij Princeps Gaufrodus, Carnutū comitis client, certior factus, quo in honore suus patronus virginem illam futuram haberet, ad eius etiam cultum sese contulit. Ex eo deinde consequtum est, vt viri illi Principes virgini illi, haud dum etiam in mundum editæ, templum sta-

† 2 tuerent,

INDEX.

enerent, & donaria permulta offerrent, indies etiam eius templi virginis censum augentes. id autem templum, ubi religio Christiana fuerunt imbuti, in B. Marix virginis collegium est mutatum, & hoc etiam tempore, huic urbi singulari est ornamento.

8. CHASTEAVDVVM, siue Castrorodunum, ita enim Gregorius Turonensis oppidum peraugustum, amorum, & naturali situ firmum, Comitatus titulo, dignitateq; præstant, qui hic fenatum, & æquisimorum Iudicum consistorium habet, alia sub se quinque Senatorum collegia comprehendentem, Gens in hac urbe ingeniosa, acuta, subtilis, & quæ, quod dictu velis, verbo statim capiat, eadem pauci sermonis, & magnæ breuiloquentiæ, quæ res & sapientiam eius satis indicat, & La cedæ monios olim præ cæteris Græciæ populis maximè commendauit, & sermo quidem gentis satis proprius, & purus, sed ita sunt, vel breuiloquentiæ appetentes, vel tum in apprehendendo celeres, tum ad æferendum, quod sentiant, expediti, vt ne moram quidem ferant audiendi, quoad is, qui cum loquuntur, sermonem absoluerit, quem nondum finitum excipiant atque interrumpant. Quod gentis naturale vitium prouerbio locum fecit, quo siue damnetur ea respondendi præcipitantiæ, siue laudetur expedita ingenij promptitudo, dici solet, Castrorodunus est, intelligit dimidiato verbo. Vicinus urbi ager fecundus est, & terax, prout ingenium est regionum, ad quæ pertinet. Quæ enim ad Perchorum vergit, syluæ sunt, nemora, saltus, pasua, lacus. Itaque pecorum illic & armentorum vis magna. At Aureliam versus, offerunt se vineæ, & frumenti segetes, præterquam ea regione, quæ syluam habet, cui Marchiæ nigri nomen. Cuius syluæ arbores, eam præ se ferunt antiquitatem, vt videantur ab ipsa terræ primæua conditione extitisse. Illud alioqui sciendum, Castroroduni vitibus à natura veluti limitem ad septentriones atq; Normandiam esse constitutum. Neq; enim vitis ibi, aut vnae amplius inuenias, nisi agrestes & labruscas, non ad aliud ferè, quam ad Omphacium, vitiles.

53. CIRCEVS mons.

27. CI MACVM.

96. Cisterne, ad centum camerellas.

56. Cisterne L. Luculli, vide L. Lucullus in Indice.

9. COLONIA Accusianorum.

56. Cræter, Vide Sinus Baianus in Indice.

Crucigladiorum quando exorta Societas, & quamdiu durarit, vide Rigam in Indice.

56. Crypta mirabilis ad Balneum Ciceronianum. Vide Tricoli Balsum in Indice.

56. Crypta Tracanaria, vide descriptionem montis Miseni in Indice.

56. Cumanus Sinus, vide Sinus Baianus in Indice.

57. CVMANAE Sybillæ antrum.

Supra, vide Lauretum in Indice.

D.

33. DAVENTRIA.

DELPHIVM, elegans ac munitum Hollandiæ oppidum, à fosis, seu aquæ ductibus sic appellatum, omni propemodum orbi notissimum ex cereuisia, quam abundantissimè eius incolæ coquunt, ac distrahunt. Oppidum illud patriam habuit perditissimus ille impostor David Georgius, pestium, à quibus oppidum Vvesphalix infectum fuit, vna. Hic professione vitarius pictor, humillimo natus loco, literaturæ omnis expertus, ea tamen fuit ingenij versutia, vt non solum nouæ sectæ ipse quoq; dux, & auctor fuerit, sed etiam vt à suis, quibus verum se esse Messiam persuasisset, tãquam Deus adoraretur, obtinuerit. Hic & vxorem habens, & liberos, cum in speciem quidem modestè & ciuilitè, sed ab omni re vera, tum religione, tum probitate alienissimè vitam ageret (ita hominum alij sunt crassi, leues, rerum nouarum cupidi, alij subdoli, maligni, duplices, in omnes rerum malarum occasiones intenti) non solum in diuersas Belgij regiones, suum dogma promouerat, verum etiam cum incredibili quæstu, omnibus nouo Deo certatim munera offerentibus, non mediocrem habebat sequacium turbam. Hoc retectum scelus, cù Magistratus, qua decebat seueritate infectarentur, fuga Basileam facta, & mutato illic nomine Davidis Georgij, in Ioannem Bruchium, cum hoc modo suam occultasset fraudem, eodem quoque suam

transiit familiam, & amicos, clientulosq; non paucos. Ibi & priuatim hoc dogma, tam insulsum auditoribus traiebat, & litteris, per idoneos tabellarios misit, longe ad absentes propagabat. Attamen, cum ex eius cultoribus resisteret quispiam, simul metu, ne per eam occasionem reteregetur monstrum, simul dolore & ira percitus, repente ibidem mortuus est anno 1556. Id, cum ad eius vrbs magistratum perlatum esset, diligenter in ipsius vitam inquisitione facta, & decisa demum lite, iudicum sententia, in cadaver animaduersum est, bona in fiscum relata, eius familia, vt & cæteri, qui dogmate illo abiurato, ad ciuitatis religionem sese adiunxissent, humaniter condonatum, vniuersi rei gestæ historia, typis euulgata.

Exiguo ab oppido Delphensi milliari, distat Pagus, quem Hagam Comitæ, vulgò Dèss' Otauen' & age' vocant, omnium, quos Europa habet, pulcherrimus, ditissimus, amplissimus, & capacissimus, ad domum duo millia continens, tam fempuofarum, vt nulli vrbium cedant, cum ibi totius propemodum regionis nobilitas, ac Regis etiam palatium, curiaq; com morentur. Hinc ad femimilliarium distat Lofdunen. Benedictini ordinis monasterium, ubi sepulchrum extat Comitissæ Margarethæ, cuius historia relatu non indigna videtur. Hanc quondam pauperula quædam, natos ex se gemellos vnus tenens, petebat elemosynam, cui præter id, quod nihil ei largiretur, insultabat, eamq; conuictis profcindebat, negans possibile esse, binos pueros, eodem partu edidi, nisi binis etiam patribus geniti essent, proinde alterum horum ad alteri natu esse: qua contumelia mota miserula hæc, orabat Deum, vt vindicandam castitatem pudicitiamq; suam, permitteret hanc comitissam, eodè partu tot infantes, quot dies annus habet, dare, idq; factum esse, testatur eius epitaphi, quod sic se habet: Illustris domini Florentij Comitæ Hollandiæ filia, cuius mater fuit Machtildis, filia Henrici Ducis Brabantie, fratrem quoq; habuit Guilielmum Alemanniæ Regem. Hæc præfata D. Margaretha Anno salutis 1276. ætatis suæ anno quadragesimo secundo, ipso die Parasceues, hora nona ante meridiem, peperit infantes viuos promiscui sexus numero trecentos, sexaginta quatuor, qui postquam per venerabilem Episcopum Guidonem Suffraganeum, præsentibus nonnullis procerib; & Magnatibus, in peloi quadam Baptistini Sacramentum percipissent, & masculis Ioannes, femellis vero Elyzabet nomen impositum fuisset, ipsorum omnium vna cum matris anima ad Deum æternaliter victura, redierunt, corpora autem sub hoc saxo requiescunt.

28. DORDRACVM, Hollandiæ vrbs valde munita, negotiationi idonea, vndiq; cincta mari, aquis peruis, opibus & celeberritate inter alias longè princeps, sita loco admodum fertili, cuius initium, propter antiquitatem nescitur. Nuncupatur autem Dordracum, quasi Dordrecht/ ob fluminis, qui ibi semper fuit, traiectionem. Incendio hæc vrbs aliquoties deformata fuit, semel, ob bellum Traiectensis Episcopi, cum Guilhelmo Hollandiæ comite. Altera vice, anno salutis 1457. incendio foruito media eius pars concidit, cum summa, & D. Iacobi Ecclesiæ, cum Hospitali & Halla, quam vocant, vrbs. Bellicosos etiam & animosos ciues Dordracum semper habuit, bellum namq; contra Ioannem Hollandiæ Comitem ipse fuit, priuilegiolorum defendendoru causa, potissimum super priuilegio de non euocando ciues ad aliud, quàm domesticum tribunal. Nam Comes ipse ad Delphensè iudicium citauerat. Anno etiam salutis M. CCCC. IIII. Dordracenses, Brabantix Ducem, qui totam Zuithollandiam, præter vnam hanc Dordracenam vrbem, potestatis suæ fecerat, Brabantinos omnes armorum impetu repellunt, dissiptant, & cedunt, complures pagos Vulcanolitant, Buscumduco & oppido S. Gertrudis imminet, atq; ingenti demum præda onusti, victores, ad suos redeunt.

8. DRVYDES.

20. DVACVM, vrbs Flandriæ, Hannoniæ, & Artesijs vicina, videtur eius esse gentis, quam Cæsar Carnatos adpellat. Flumen Scarpa per mediam se vrbs diffundens, aluens eam pluribus distinguit. Cameraco, & Lætio quinto abest milliari, copiosa vrbs & firma, habens aquarum scatebras, domos veteres illas quidem, sed ornatu ac splendore non postremas, templa verò augusta, idq; imprimis, quod virginis matris nomen habet peruetustum: quippe, eam tum à Clodiuæ Regis Gallix temporibus sub annum Domini quingentesimum ab Arcanoto Regni Curatore, seu (vt alij adpellare malunt) equitum Magistro constitutam, Qui de reb; Galliciæ, & Belgiciæ magna

I N D E X.

magna eum laude hifloriam confcripfit. Robertus Guagu-
nius magna virtute vir iftam habuit patriam.

E.

12. EDENBYRGVM, Scotorum Regia, Senatusq; fedes,
cinfta montibus, & arce, quæ ab afferuatis fibi puellis, nomen
ducit, valde insignis. Ad quam ob viz anguftiam, & difficilē,
præcipitemq; accessum, præceffit namque imminet rupi, nul-
læ hoftium copiar; subduci poffunt. Proinde in expugnabilis
omnino putatur: quanquam tamen eo bello, quo David Bru-
fius Scotia, Et Edouardus Britannia; Rex, Magna Angliæ par-
tem, & Scotiam omnem ad internecionē vallarunt, occupan-
tibus eam Angli, dolo fit expugnata. Agris namq; multis an-
nis permanentibus incultis, tanta fame laboratum est in An-
glia pariter, & Scotia, vt equos, canes, feles, ac fimilia anima-
lia penuria aliarum rerum ederint. Traditum infuper à qui-
bustam est, eo inopiã redactos quosdam, vt diutinam famem
non ferentes, pueris à vicinis suffuratis, miserabili calamita-
te non pepererint. Eo tempore Arx Edenburgensis, cuius tem-
di stragomate in Scotorum manus peruenit Douglas, eques
auratus, Valterum quendam, cognomento Turris, virū o-
pulentum admodum fibi deuinctum habebat. Is, nauis sua, ex
mandato Douglas in Forthiam proficiscitur, fingens merca-
torem se, vnaq; è Gallis adferre, & ex composito doliã qua-
dam secum attulerat, ac postridie, depromptis aliquot lãge-
nis ad arcem Edenburgensem pergit. Oeconomum prodire
iubet, venienti lagenas dat, vinumq; gustandum. cum non pa-
rum placuiffet, (quibus nimirum iam diu, maxima vini pe-
nuria fuerat) rogat, num vasa se aliqua, ex eodem genere, ad-
ferre velit. Enimvero, respondit Oeconomus, rē multo nobis
gratiffimam facturus es, si in tanta vini inopiã, eam nobis
benevolentiam exhibeas. Ac, quo certior res fit, de pretio ni-
hil dubitet, pecuniã præsentem dat, postlidie vinum adfer-
ri iubet, sub auroram se ille adfuturum cum vino respondet.
Postero die, dubia etiã nunc lãce, ad est, vasa duo carpēto adfer-
rens, portæ extemplo aperiuntur. Cum verò in medio por-
tarum confisterent, per fraudem soluto axe, carpentum proci-
dit. Ac mox Douglas (nam haud procul iam inde cum expedi-
ta militum manu confiderat) eum paucis superuenit, ianito-
res resistentes occidit, arceiq; ipsam tandem occupat. Atque
tum Rex David cum coniuge Ioanna ex Gallia in Scotiam re-
uertitur.

41. ELBOREſTADIVM.

ENCKHVSA, ignobilis quondam Hollandia; vicus,
qui nec oppidi nuncupationem meretur, nunc, inter cultif-
sima, & lautiora oppida recensetur. Cuius habet conficienda-
rum & gubernandarum nauium peritos, qui, quo tempore
vilis est haecum captura, (tota nimirum ætate) ex qua com-
munis plebecula vt plurimum vicitat, nauiculas piscatorias
deferunt, retia, ad Nouembrem vsque mensem deferunt do-
mum, & Naucleri, Gubernatoris, aut vulgaris nauit; munia,
mercede conducti, obeunt. Exercitati quippe sunt nauit;, qui
nauiculis suis piscatorijs velocius, quàm alia quæcunque et-
iam nauis, tam aduerso, quàm secundo vento velificare no-
runt. Malum non in medio, sed ad nauicula; latus collocant.
Et, ne ipsam, affixam lateri velum, ventorum impetu graues,
in imum deprimat, aliud eiusdem nauicula; latus, ponderosis
lapidibus onerant, æqualem vt cursum, nauigando teneat.
Quin, & sale conficundo excellunt. Extra orientalem por-
tam, gdes habent per amplas, & salinarias officinas, in quibus
ex sale prius ruditer cocto, tenne, & maxime candidum confi-
ciunt, vnde, vt laus Enckhusanis maxima, ita vestigal haud
contemnendum prouenit.

39. ESCHVVEGA.

40. ESSENDIA.

F.

38. FORVM VVLCA NI, officinæ aluminis apud Pu-
teolos, vulgo Solfataria, quasi Sulphuraria, quæ vndique to-
ta collibus aridis ac feruidis circumdatur, quos Leucogeos à
squallore ac huore sulphuris, teste Plinio, dixere veteres, nō
nulli verò Phlegraos, ab assiduo crepitu, quem in timi ardo-
ris gignunt, quo etiã cognomēto proximum sinum maris
circumscripsit Syllius Italicus illis versibus

— illic, quos sulphure pingues Phlegrai legere sinus.

Iuxta hos colles officinæ existant sulphuris, quod vsque à

Plinij memoria hinc mittitur electissimum. Atque ex his pa-
tet area sulphurea, duorum circiter miliariorum ambitu. Fo-
rum Vulcani, ab antiquis dicta, vt Serabo est author. Nec in-
congrue, quando primo aspectu, caliginosa, & quasi caminū
fornacis ingressuris æstuet, & quam tremitu vndique collitū,
feruore lacunarum, vapore, igne, inflabili solo horrida, haud
tuto quis ausit, nisi cerus semitis adire, ob occultos, quos sul-
phuris incendium cōtinuo demolitur, anfractus, in quos mi-
serè aliquos pessundatos, ac suffocatos, accepimus. Est autem
ad caput huius arce lacuna, inter alios hiatus, aquarum fer-
uentissimæ: quæ ob varium ignis, ac aquarum simul erup-
tionum impetum modo amplior visitur, modo angustior, ac o-
uata specie, vnde Nautis, siue potius, (vt multis placet) Abyl-
sus, dicitur, quæ immensi gurgitis inllar, luridit, tetris, ac pu-
tidiffimis scæter aquis, tantoq; feruore salientibus, vt prote-
cta quæcunque animalia, citissimè absumat, ac ad ossa vsque
conficiat. In hoc Vulcani foro, sulphurea confluunt potiora
vascula, quorum vsum, hienosis prodesse, compertum est.

36. FRANCHERIA.

38. FRANCOBYRGVM, haud ignobile Hafsiæ, qua Re-
gio ipsa VVestphaliã respicit, oppidum.

36. FRICATORIA Baiana.

36. Fricatoria Baiana, vide Balneum Trituli in Indice.

37. FRISLARIA, Hafsiæ oppidum.

37. Le FVMAROLE Agnano.

G.

55. GAETTA, vide Caieta.

47. GAMANOBYRVVM, vide Saltzburgum.

56. GAVRVS, Gallicanus: Mafstus, Synonyma sunt, mo-
tis Campaniæ felicit, qui hodie Garro vocatur, vt referunt
Blondus & Leander, Mafstici, & Gauri memoria est apud Plin-
ium, Litiuum, Cicronem, Scatium, & Vibium. Gallicanum
fateor me apud neminem antiquorum haftenus obseruasse.
Sed Calligula mos est apud Litiuum pro quo Gallicanus per-
peram habent Blondus & Leander.

17. GELDRIA M, eam esse urbem, vnde regio ipsa vniuer-
sa adpellationem obtinuerit, nominis ratio plane confirmat.
Urbem autem id consequutam nominis, ab immani quadam,
eo loci, cæsa bestia, ex aliorum sententia, in ipsa descriptione,
retulimus. Sunt tamen etiam nonnulli, qui vel à Gelduba, ci-
ius frequenter meminit Tacitus, vel à Gerlæo, secundo Gel-
driæ præfecto, Geldros appellatos, existiment. Priorem tamē
sententiam, de truncata ad Esculam arborem bestia, prima
Geldriæ insignia, confirmare videntur, quæ tres Esculanos
flores, in campo flauo exhibebant. Anno salutis M, CCC,
XXXIX, Reinaldus Geldriæ Dux, Carmelitarū societati Col-
legium, in hoc oppido fundauit.

57. S. GERMANI sudatorium.

31. GOYDA, Hollandiæ opp. in officio aluei Goudæ, cuius
& nomen refert, ad flumen Ifelæ situm est, Leida, quarto dif-
fitum milliari, copiosum, diues, populo abundans, viros ha-
bit complures litteris clares, vt Henricum & Ioannē, quos
Tritemius in suo virorum illustriū catalogo memorat. Gui-
lielmum Hermanum, & Cornelium Aurelium, Historiogra-
phos & Poetas. Hermannum Goudanum Theologum, & Ia-
cobum Poetam insignem. Vicinum Goudæ conobium est
Regularium fratrum, nomine, Stein, in quo Erasmus Roto-
damus, adolescens, institutum monasticum professus fuit.

56. Golfo di Napoli. Vide sinus Baianus in Indice.

9. GRATIANOPOLIS.

57. GROTTA della Sibylla.

56. Grotta Traconaria, consule descriptionem montis Mife-
ni in Indice.

57. GROTTA deliani.

H.

Haga Comitit, vide Delphium in Indice.

41. HALBERSTADIVM, insignis Saxoniæ urbs, peratū
gusto Canonicorū collegio celebris, quæ anno post orbem re-
demptum 1180, graui calamitate eo disfidio est pressa, quod
Vlricus Episcopus cum Henrico Leone fouit, quando infeli-
citer pugnatum à ciuibus, capta urbs, alioqui munitissima,
ab hostibus exusta, Ecclesia similiter primaria, in quam clerus
& populus, tanquam ad tutissimum asyllum confugerat: ca-
pitus &

INDEX.

ptus & abductus Episcopus: si quæ ex incendio ciuium referuata bona à ferociente victore per vim ablata. Et in eademer denique, vrbs tota conuersa. Truces sic sunt Ballonæ fructus. Sed, vt sunt rerum mutationes mirabiles: Qui supererant oppidani, sicut opportunitate illece, nouam ex circibus excitant vrbe, & temporis deinde successu, harum calamitatum obliuio, debitam Episcopo suo obedientiam detrectant. Quare Ercellus Magdeburgensis Archiepiscopus, & Administrator Halberstadensis, ad iuga & plenam obedientiam, armis hanc vrbe rededit, accipiens eam in potestatem, & omne eius gubernandæ ius à consulari in se transferens, ac tum Iudices ac Scabinos, qui iustitiam ex æquo & bono administrarent, constituit.

23. HANNONIA.

56. Hercules Bauli templum in Baiano sinu magnificum fuit, quod ad Auernum montem versus, orientali latere Plinius demonstrat, vbi tum aræ sua, templum adhuc antiquissimum, rotunda forma conspectum ait. Id ad Baianum fuisse finem, Strabonis quoque narratio probat, qua aggerem Lucrinum lacum ab Hercule munitum scripsit, bouem Cyronis traducendorum causa: quapropter & Baulos, ita vetustate corrupto vocabulo, Boalia primum dictos, auctor est Seruius in eo Vergilij loco: "Et tenebrosa palus Acheronte refusa ad dens insuper, Herculem istic Aenæ visum. De Baulis quoque commemorat Tacitus, Nerone matris fata preparantē scribens eam ad Baias euocauisse, vbi Quinquatrium celebrabat exceptam inquit, manu & complexu duxit Baulos: id villæ nomen inter Misenum promontorium & Baianum lacum est, quæ hexo mari alluitur. Eandem villam compellat Silius inquitens: Et Hercules vidit in littore Baulos. Hortensium oratorum apud Baulos in parte Baiana piscinam habuisse nobilem, & in ea Marenam ad eum dilexisse, vt exantimata stello creditur: in eadem villa Antoniam Drusi Marenæ quam diligebat, in aures addidisse, eius rei fama quosdam Baulos videre concipiuisse Plinius scribit. Mentionem Baulorum Agrippinæ matris Neronis interitum in sidij filij circumuentæ narrans, præter Tacitum etiam Suetonius facit, qui de Nerone quoque cum memoria huius oræ in hæc verba insinuat: "Inchoabæ piscinam à Miseno ad Auernum lacum, contestam, portibusque conclusam, quod quicquid totis Baijs calidarum aquarum esset, committeretur: tollam ab Auerno Hostiam vsque vt nauibus nec tamè mari iretur, longitudine per CLX miliaria, latitudine, qua contrariis quinquiremes commeant. Et eisdem fossæ Plinius insuper, vnaque Tacitus commemorant.

52. HERCVLEA.

I.

YNARIME, vide Ischia.

56. INARIME Insula.

Inarum mare, vide Tyrrhenum in Indice.
19. INSVLA, Flandriæ, quam Gallicentem cognominant, vnde præcipua, Germanis, Ruffell. Gallis: quorum hic lingua portus huius præules Lille, dicitur. Quæ, vt potentia, diuitijs, & nobilitate Mechanicis artibus quous tempore floruit, ita Bellona, Vulcano, & varijs iniquis fortunæ casibus, frequenter afflicta fuit.

49. INVTRVM.

48. IOVIS antiquum templum, nunc D. Proculo sacrum, in Campaniæ felice medio oppido Puteolano conspicitur, id in quo hanc inscriptionem adhuc habet. Calpurnius L. F. T. Emilianus Augustus cum ornamentis D. S. I. Et alia quoque pars huius inscriptionis. L. Cocceius L. C. Posthumus L. Augustus Architectus. Vt autem etiam hic ossa quedam humana, vastissimæ magnitudinis, hoc Pomponij Lati carmine celebrata.

Hinc quicunque veni stupescit ad ossa Cygantum,

Et hæc, cur Hetrusco sint cummata solo.

Tempore, quo dominus iam videtur agebat Iberia

Alides, captum longæ per æna pecus

Colle Diabarchæe clauis, arcuq; Typhones

Expulsi, & cecidit nexa turba Deo.

Exdantem petij pars, & pars altera Thyfos,

In erxi vicum terror virag, loco.

Hinc bona posteritas immensa corpora seruat,

Et tales mundo testificatur aues.

13 CHIA, vide Ischia.

56. ISCLA hodie Ischia, Hermolao, Volaterrano, Fabricio, & Erythro, qui in suo indice Virgiliano, contra Plinium, & eius castigatorem Hermolao docet, hæc maris Tyrrheni insulam, non Inarime, sed Arime ab Homero vocatam, Virgilius primum fuisse, qui Arime, cum e Ionum præpositione, iunctum legerit. Hanc Eretrienfem, & Chacidentis primi incoluerunt, quos ob feracitatē soli, fortunatos Timæus vocat. At Hiero senior Syracusarum tyrannus, qui postea & ei, & Campaniæ dominatus est, illis, ob seditionem, pulsus, colonos è Sicilia èd trāmisit, qui oppidum Gerundam cognominatum, ædificauerunt. Horum tempore, & paulo ante Timæi ætatem, collis in medio insulæ sita, cui Epomeus erat nomen, terræ motibus primum frequenter concussus, mox incendia maxima, aperto hiato, euomit. Quibus conterriti Siculi, & oppidum, & insulam deseruerunt. Sed & Lucio Martio, & Sexto Iulio Celsi, & deinde Fabrici Augusti, Tito, Antonio quarto, atque Diocletiano imperatoribus, plurimum arsit. Alberti præterea primi, anno tertio, ad eum vellemus ibidem profuuium ad menses duos prorupit, vt in suum quodammodo exitum conspirasse crederetur, cum plurima bruta, ac multos homines consumpserit, & ceteri fuga dilapsi, in proximam Pandatariam, vel Capreas, vel Baias se contulerint. Remanent eius incēdij adhuc vestigia, locus sigillatim asperimus lapidibus combustis tectus, simul & incultus, longitudinis p. m. circiter 3. Crematos nominatur. Oppidum in hac insula olim conditum, Iscla hodie dicitur, quæ & insulæ, aboliis vetustis adpellationibus, nomen dedit. Est natura munitum, edito atque excelso in monte situm, quod mari olim vndique cingebatur. At cursu temporis, vallo, quo ab insula discrepabat, iniectis saxorum ruderumq; machinis oppleto, insulæ connexum est. Ad ipsam accessus est per accliuus, magnæ ex parte saxo cauo, atque excelsa rupes, manus factus, quæ vel duo milites tuto mueri possint. Iscla, Sirenes præterea & Prochyta quoque, frigidissimo gurgite à Cumarum littore discedit, ac tanquam moles pulcherrima, mare pingentes, prospectum à regione agri Cumani, Miseni, iucundissimum præbent. Scribit Pindarus in Pythijs, (quod & Lib. 5. Strabo verissimè arbitrat) tractum omnem æquoris, qui à Cumis & Puteolano agro ad Siciliam vsque protenditur, ignitum esse, profundatq; in vnum coeuntes, habere cauernas, colij insulas interiacētes igniuomas esse.
56. Iulium opus in sinu Lucrino, vide de eodem sinti, Indicc.
47. I V V A V I A, vide Salzbürgum.
54. I V P I T E R A N X V R.

L.

57. LACVS AGNIANVS, in Puteolano est ad viam, quæ est à Puteolis ad Neapolim, admodum celebris. Tum, ob L. Lucullum villam, hic olim amoenissimam, tum, ob spectabilem lacus ipsius naturam, quem amphitheatri instar continuis colibus vndique clausum, ipsi sulphureosis, verissimè sit ab insigni olim aliquo harum terrarum incendio habuisse originē. Quam ob rem complura adhuc extant conclusi eius ignis spiracula, diuersæ admodum, pro diuersitate terrarum, qua vapores ipsi transeunt, qualitatē. Quiddam animalia quæcumq; iniecta lethali spiritu enecant, ac mira naturæ contrarietate cum eadem in lacum ipsum demissa reuiuiscant, ob temperatum (vt credo) aquarum eius teporem, in quo propterea ranæ degunt, ac magna serpētium copia. Quidam verò ex his specibus ad sudationes recipiuntur, quas Fumarolas Neapolitani appellant, summo hodie honore ac frequente vsu celebres, calefaciendo vriles, excitando, discutiendo. Vbi aliqui ad huc vsum perangusti hiatus existunt, in quos membra ipsa patientia, vt pedes, crura, brachia, seu contracta, seu tumida mittunt, ac fouent, reliquo foris corpore seruato incolunt, ac mirifice iuuantur.

26. LANDRECIVM.

47. LANDSHVTVM, laeta, elegans, ac nitida Bauriæ inferioris vrbs, senioris Bauriæ domus filij, nunc successoris paterni, residentis. Haro fluuius irrigatur, qui, vbi Landauia, Sindelfingium, Monacum, Mosburgum, & Mittenvvaldium, vrbes famosas, allabitur, tandem se Ilro affociat.

47. LAVREACVM, Opp.

51. LAVRETVM, agri Piceni, ob tutelam inclyti, toto mūdo B. Mariæ Lauretanæ, oppidum munitissimum, quo in loco olim, vt quidam censent, Cupra montana fuit, à Plinio in Piceni quintæ regionis mediterraneæ, descripta, simulq; propter aliam Cupram maritimam, montana cognominata. Sūt etiam,

etiam, qui in D. Mariae Lauretinæ fani loco, prius eodem Iunonis Cupræ fuisse tradant, à veteribus religiosissimè cultam, vt Petrus Marfus ad hunc Siliij versum nota: Et quis littoreæ fumant altaria Cupræ. Scribit enim, Cupram oppidum, ad mare quondam templum habuisse Iunonis, Thulcorum ædificium, qui Iunonem Cupram nominabant, ideoq; Poetam, illic altaria fumasse, dicere, quoniam Cuprani, Iunonis colebāt sacra. Verum enimvero, quod Cupram oppidum esse ad mare dicit Marfus, in hoc eū falli, cum alijs quibusdam animaduertendum est, qui immemores, duas Ptolemæum in Piceno Cupras designare, montanam, atque maritimam, non de alia, quam litorali Cupra cogitare, eū tamen Iunonis templum intus in colle, non ad litus in planitie, situm fuerit.

36. LEVVARDVM.

Liburnum, vide Tyrrenum mare in Ind. ce.

39. LILLE, vide Insulam.

41. LOVANIVM, Brabantiarum vrbium præcipua, amplitudine, in Germania Agrippinam Coloniam, in Gallijs verò Lutetiam Parisiorum superare dicitur. Vniuersitate celeberrima claret. De cuius initio in Chronici Colonensib. refertur, quod Ioannes Dux Brabantus, à Martino PP. V. impetrarit Academiam Louaniensem, vt ibi omne artium & disciplinarum genus doceretur: quodq; anno M. CCCC. XXXVI. coepit profiteri: ac quamquam Martinus noluerit permittere, vt sacra Theologia traderetur, id tamē Eugenijs IV. permisit. Quæ ex Colonienfi deriuata & procreata, tandem à maximis Pontificibus, Imperatoribus & Regibus, Reuerendisissimis Cardinalibus, & Episcopis, ac alijs clarissimis viris, parim amplissimis priuilegijs, parim etiam extructis splendidissimis collegijs, egregijs fundamentibus, & legata in vltis literarijs maxima pecunia, in eum splendorem perducta est, vt celeberrimum in Germania omnium literarum eorumq; florentissimam Academia meritò appelletur. Nec enim peritium bonarum artium gloria omnes alias tantum hoc tempore superat: verum etiam sic firmata, sic dotata, sic ornata est, vt vix vnquam interire posse, videatur. Est præterea cœlum Louanij, quod vel Italico, quamuis adamato, præfiras, nō amoenum modò, verum etiam salubre, & studijs aptissimum. Vnde Erasmus epistola quadam ad Ioann. Lodouicum Viuem Nullam, inquit, me res inuitauit, vt Louanium commigrarem, nisi cœlum salubrius & locus amœnior. Ioannes Geropius Beccanus, nullam vel in Italia, vel Germania, vel Gallia, Hispaniæq; Academiã reperiri affirmat, quæ sit cum Louanienfi sitis elegantia, inuenditatemq; comparanda: &, quod, etsi Salamanca in Hispanijs, scholarum magnificentia omnibus Europæ gymnasijs præster, tamen situ & locorum facie, à Louanico superetur, nec vsquam alius locus reperitur, cui melius Musæorum domicilij nomen conueniat. Quare præfatisissimis in omni disciplinarum genere Doctores, ingenijsq; adolefcentibus quàm plurimis, inde ab initio semper abundauit, nō sicut tamen seculo (etsi satis celebris & florens erat) multis, ijsq; præstantissimis & pulcherrimis ornamento supra omnes alias excreuit. Nam præter alias innumeras commoditates, Adrianus VI. Pontifex Maximus quia hæreses in Germania exoriri videbat, & homines quosdam in eam curam incurbare, vt bonas literas, vnà cum ipsis academijs euertent, egrègiū Louanij, vbi ipse tum Rector & Cancellarius erat, collegit, sub Adriani nomine, extruxit, vbi tenuioris fortunæ iuvenes, cum Doctores sustentarentur, qui cum alias omnes artes, tum verò in primis sacram Theologiam tam oportuno tempore docerent. Huius optimi Pontificis, gloriosissimiq; patris sui Caroli V. Imperatoris Romanorum præceptoris exemplo, vt videtur, per motus potentissimus & verè Catholicus Hispaniarum Rex, Belgij Princeps, Philippus II. non tantum hanc amplissimam academiã mirificè semper honorauit, verum etiam superioribus annis, cum hæreses etiam in Gallijs (quo multi ex suis ditio nibus proficiscebantur) inualefcere videret, iccirco, vt innotuit inuenti in alia loca, quæ erroribus abundarent, proficiscendi occasione præfata daret, & nouam Ducensem academiã erexit, & Louanij aliarum artium atque linguarum studijs auctis, linguæ Gallicæ Publicos Professores instituit.

Losdunum, vide Delphium in Indice.

46. LVCEBURGVVM, nominis eiusdem Ducatus Metropolitæ, vrbis ampla, partim montosa, partim æqualis, arce, & propugnaculis munita, etsi Martis frequenter deformata furoribus, quibus nihil cum Musis, otio & tranquillitate gaudet commune, illustres tamen eruditione viros edidit. Atq; inter multos Nicolaum Nanium, hominem vsque adeo do-

ctrina, & rerum prudentia magnum, vt Curie iudicialis apud Luceburgum Præfex, nō ante munus, quàm vitam, filium autem reliquerit sibi cognominem, qui paternas æquans virtutes, tantum apud Carolum Quintum Cæsarem graui valuit, vt in toto Imperio Cancellarij vicarius ab eo constitutus, id muneris cum vita finierit.

46. LVCRINVS SINVS, iuxta portum Baiarum in Campania, lacus est, scripto vlogijs celebratus. Ofitres quippe, & auratis abundare solebat, vnde Martialis:

Non omnis laudem pretinonij, Aurata meretur.

Sed, cui solus erit concha Lucrina cibus.

Et alibi:

Eltria Baiano veri modo concha Lucrina,

Nobile nunc sitis luxuriosa garum.

Plinius etiã auratas, & ofitrea Lucrini Baiarumq; sinus celebrat. De Lucrino Vergilius.

An memorem portus? Lucrinoq; addita clausura,

Atque indignatum magnis stridoribus æquor?

Iulia quæ panto longo sonat vnda refluxo,

Tyrrenumq; fretu mouentur ælis Auernis.

Quos versus exponens Seruius, duos, ait, in sinu Baiano Campaniæ contra Puteolos esse lacus, Auernum & Lucrinum, vnde propter vberes piscatus, amplissimum vestigal percipiebatur, aliquando tamen impetu nimio marinis vndis intrantibus, & eadē celeritate refluentibus, abduci contingit piscicæ, & vestigalia deteriora fieri. Hac de causa Publicanis orantibus, vt prouideretur, Iulium Cæsarem eō missum, ab eoy negotio toto perspecto, brachia duo, iactis aggeribne, ducta, quibus ælis marinarum fluctuum accercentur, angusto tamen ostio relicto, per quod in Auernum piscis commeare possent, fluctus ingruere non possent: proinde opus id Iulium appellatū. De qua re Suetonius etiam memorat, Cæsarem Baiarum portum extraxisse, immisso in Lucrinum & Auernum mari. Lucrinum à lucro denominatum, nōnulli credunt, quod ex eo, quia piscosus eliet, percipiebatur.

46. L. Luculli villa Baiana, lacus mortuo vicina, tam stupendum est, ob impensam & sumptum magnitudinem, opus, vt vulgus Piscinam mirabilem nuncupet. Is autem Lucullus, nobilis Romanus fuit, virtute bellica, eloquentia, & diticijs clarus. tãtas namque bello sibi opes parauit, vt elegantissimè prouosq; vita, cui se postmodum dedit, eas non potuerit conterere. Aedibus namq; & Prætorijs extruendis, hortis, & cœnationibus amoenissimis, incredibili sumptu paratis, & Bibliotheca insigni, vtriusque linguæ libris referta, atque omnibus obuia & patienti, planè admirandam opum magnificentiam ostendit. Villam quoque habuit Baianam, in qua mensibus hybernis agere solebat. Opus erat ad mare mortuū descensu graduum XL. in ipsius terræ visceribus admirandum, latere calcæ factum, quatuor columnarum ordinibus, id est, quintuplici porticatione. Columnæ quadratæ sunt, crassè pedes ternos, cum semis elegantis symmetria factis, alta sub pedibus duodenos: vnde, quantum ratione colligi potest, à solo, ad summum in testudine cœlum, altitudo ferè pedum XXV. erit, quippe, quoniam in tercolumnia duodenorum item pedum sunt, vnde nimirum gemina ferè in altum confurgere, duodenarij mensura videtur. Et hæc quidem porticationis mediæ descriptio est: nam alix, quæ later vtrique tenent, binis ped. angustiores sunt. In mediam quinque gradibus ex alijs descensus est: vbi ambulatio, per quam aquæ non nihil, vsque ad extremum porticationis caput, paulò humilior cætero defluit, vbi graduum etiam aliquot descensus: vnde iudicio colligi optimè potest, ædificium hoc quondam ad vsum aquæ seruandæ, factum. Spacio inter extremos parietes in longum ped. D. in latum CCXX. patet. Altero capite, rursus totidem graduum est ascensus, quot in priore esse descensum, diximus: spiraculisq; plurimis in locis apparent, tanto sumptu & artificio factis, vt non sine causa, ædificium istud Luculli, vulgò mirabilem Piscinam appellari, iam supra factissimus. Deserri se in hanc villam Tiberium Imper. ingrauescēte morbo voluisse, Tacitus auctor est, in hæc verba scribens: Mutatisq; sepius locis, tandem apud Promontorium Miseni confedit in villa, cui L. Lucullus quondam dominus.

M.

42. MACHLINA, elegantissima Brabantie vrbs, Archiepiscopi sedes, distat Bruxella, Louanio, & Antuerpia miliaribus qua-

I N D E X.

bus quatuor, situ & opere munitissima. Præterquam enim propugnaculis, moribus ac fossis circumdata est, vicina decliviora loca, aquarum septis reclusis, stagnantur, vt hostibus nullus ad eam aditus pateat. Hæc vrbs, ob præstita in obfidione Nouesessii (oppidum est ad Rheni ripas infra Coloniam Agrippinam) Carolo Burgundionum Duci officia, multis priuilegijs, etiam ad inuidiam vsque vicinorum, est dotata: veltigantium, maximè in Brabantia, immunitate. Quæ Antuerpia iuratur ad portam Catharinariam, vrbs Machliniæ cõiuncta est amplissimus circus, castelli instar, muro clausus, domicilij plenus, vbi celebre etiam templum cernitur, D. Alexio, vt tutelari numini dicatum, quo loco in frequentissimo mulierum conuentu, plus minus seculum, omnium ordinum feminas semper reperias, quæ religionis ergo, commemoratum eo cõcellerint, omnes vero, quatuor primis vniuersæ parent, & obediunt, in quibus sunt, quæ de suo luculentè viuunt, luge vero maxima earum pars, lana, ac tela victum querit. Sed hæc non modo lubet, dum quæ ita res postulat, extra septa egredi, vt eum etiam contradicente nomine, quado sic visum fuerit, nubere licet. ceterum nunc, quod equidem vehementer dolendum, magnificum hunc circum, virgineo ceteri nunc patitur, quemadmodum & elegantissima vrbs Machliniæ vicina nobis, etiamnum fruentes domesticæ seditiones, quæ initiationis potissimum, & locupletioribus ciuibus fune hucufque, & noxiz fuerunt, solo adæquatè, funditus euerterant. Machliniensibus, ne omnem antiquitatem, ab Aboriginibus, excutiamus, quondam imperarunt Bertholdi, gens vndiq; spectata, & illustris, ac vbi eius familia stirps vtraque excedit, nouissimè post diuturnum bellum, litigio famiq; contentione, pars eius vrbs Eburonum Antistitem, pars Geldriæ Comitè agnouit. Sed illi ipsi, (vt Meierus attestatur) postremo iure suo eodem, anno qdè M. CCC. XX. XIII. Ludouico Niuerniensi Flandrorum Comiti vniuersam dominationem dinendere, id, quod accipitis belli seminarium exitit. Recusabat enim Ludouicus, Brabantix Ducis clientelare beneficium, quod maiores aliquando, vt ferebatur, non abnuerant. Tandem verò post longissimam, campy inuilem litigatorum altercatione, Ludouicus Maleamus, iam dicti Ludouici filiorum natu maximus, Margaritam Ioannis H. Brabantinorum Reguli filiarum alteram duxit vxorem, cuius matrimonij ratione vt vt confectum bellum, restitutum non sit, ad extremum rebus compositus, Flandriæ Brabantia cõiuncta est. Philippus autem cognomento bonus, subinde singulare huius vrbs imperium cõstituit, quale etiamnum manet. Inde secundo lapide, præclarum occurrit municipium Haifa, colli impendens, cum appendicibus septem castellis. Machliniensium territorio circumscriptum, ceteroqui per se liberum, & omnium rerum immunè. Habet insuper hæc vrbs (vt scribit Barlandus) suas minime vulgares dotes, aeris multam clemenciam, & salubritatem, in colas sermone blandos, moribus mansuetos, comes, ciuiles, bellicosos etiam, cum res exigit, placet in hac vrbe virorum multitudine, placet mundiciæ, habet concilium Regium, & ædes sacras complures decenter ornatas. Vrbem hanc Machliniensem multo celebriorem nunc reddidit Illustrissimus D. Cardinalis Granuellanus, nouæ scholæ institutione, quam velut seminarium quoddam morum, ac litterarum ex Concilij Tridentini præcepto, magnifici viri, non modo de hac vrbe, sed de vniuersa Brabantia eo ipso bene meriti, instituerunt nunc moliantur. In qua pueris, quibus parentes, ob fortunarum angustias, necessarios ad studia sumptus, suppeditare nequeunt, Illustrissimi D. Cardinalis munificencia, ad victum & cultum necessaria, perpetua fundatione, conceduntur. Hominum memoria celebrantur Machliniæ oriundi præstantissimi, doctissimiq; viri, Franciscus Costerus, Philosophus & Theologus celeberrimus, Societas Iesu, iam hoc tempore, in superiore Germania Prouincialis, Ioannes Hoehus, & Arundineus, Grauis vtrique Auctor. Item Nicasius Vordeus, is, qui licet vixis vixuram ei casus trimo, eriperit, in literis tamen vsque adeo profecit, tanosiq; dignitate progressus, vt vtriusque Iuris professione, Docturq; dignitate claruerit, ac idcirco abs Trithemio inter natura miracula adnumeratur. Lotanij enim ac Colonix, iura publicè docuit, interpretatusq; est, & discipulis nonnulla theorematà dictauit, quæ typis impressa, etiamnum extant, æternum alioqui duratura. Obijt rarus ille vir anno M. CCCCLXXXIII. Hinc ibidem editus est, (quemadmodum ipse in oratione ad Senatum Machliniensem aperit fateretur) Christophorus Longolius, vir, cum propter raritatem doctrinæ, tum propter virtutum cumulum, omni Europæ notissimus, quem, nõ modo summo semper honore, priuati quibus

homines, sed etiam Principes viri coluerunt, quemq; certatim multis, multis honorarijs numeribus donare voluerunt, libiq; ita eius consuetudinem conciliare, vel potius emere, sed omnium vniuersè ordinum dona alter natus, vnius Reipub. Florentinæ, cuius aliquando officiosus, studiosusq; exstitit, pensionem annua contentus, multorum auctor operum, Patavij anno M. D. XXII. libris immoritur. Contra D. Erasmus ille Roterodamus, in quadam familiarium Epistolularum, ad Dermanium suum Gocfanum, data, scribit, Logolium re vera fuisse Hollandum, Schonhouia oriundum. At ipsi auctori, patri am professo, citius fides ponenda videtur, quam curus peregrino. Scitum enim illud est, Cuique suus imperat affectus. Superant etiam num inter literatos & claros homines, ciuiesq; Machliniensis, Rembertus Dodoneus, insignis Medicus, idemq; Mathematicus peritissimus, à quo multa, nec ea parua opera, subicisuo tempore lucubrata, Deinde Philibertus ille Bruxelensis, albo geniorum Regiorum adscriptus, vir ceteroqui literatissimus, & excellens Orator. Iacobus Vuasthus, in sanctum illud Machliniense consilium cooptatus, vir vniuersè eruditus, & honoratus, cuius filius Petrus, patre dignissimus, vt doctrina, sic eloquentia valet. Adeo, vt eius ore indigena Senatus grauioribus quæstionibus, postulatissiq; respondet. Pereruditorem Illustrissimiq; ceterorum virorum, quibus ali qua scientiæ laus datur, multatidino, breuitatis studio se perferdere in præsentia malumus, quam ieiunio brevitate de singulis dicere.

Malastarum familia, vide Pisaurum in Indice.

27. MARIEBURGVM.

46. Mare mortuum, lacus est promontorij Miseni, iam nõ ea latitudine, qua quondam fuit, conspicietur, quippe Cæsar em Augustum in eo classem instruatam ad præsidium inferi maris habuisse, Suetonius auctor perhibet, in hæc verba scribens. Classem Miseni, & alteram Rauennæ ad tutelam inferi, & superi mari collocavit. Præfecturam eius classem Plinius autenticum gessisse, cum incauto animi desiderio, ad Vesuuij montis ignes propius explorandos, profectus interijt. Plinius Nepos tradit, Augusti institutum, vt classem Miseni Rauennæq; teneret, Imper. Tiberius etiam sequutus est, vt Tacitus scribit. Circa mare mortuum videntur plurima sumptuosissimorum operum fundamenta, ac item partes adium, opere, vt videtur, reticulato struaturum, cernuntur, vnde manifestè colligere est, à Mortui maris faucibus, vsque Baias, inde per Lucrinum, Auerni q; ripas, & post, eo litoris flexu ad Puteolos, olim perpetui vici instar, ædificia prope contigua, perpetuèq; fuisse, quorum hæc ætate, nullum omnino superest integrum, omnia quippe, vel concidèrè, vel mari hausta, vt hinc insignè liceat exemplum fragilitatis rerum humanarum desumere.

56. Mirabilis piscina, vide L. Lucullus in Indice.

56. Misenus, felicissimæ Campaniæ mons, vnde nomen sortitus, cum præcis diceretur Aetneus, hæc Virgilij verba indicat. *Præterea iacet examinum tibi corpus amici, Quem locum exanimem vates, quod corpus humanum Dixerat, atq; illi Misenum in litore sicco Vt venire vident indigna morte peremptum, Misenum Acolidem, quo non prælitant, alter Aere ciere viros, Martemq; accendere cantu. Hællor hic magni fuerat comes.*

Et post: *Nec minus interea Misenum in litore Teucræ Flebant, & cineri ingrato suprema ferebant.*

Ac deinde post cõmemoratos humationis ritus, ita subiicit. *At pias Aeneas ingenti mole sepulcrum Inponit, suaq; arma viro, et omniq; tubamq; Monte sub Aetna, qui nunc Misenus ab illo Dicitur, æternamq; tenet per secula nomen.*

Solinus etiam & Melitradunt, Misenum hunc, à quo montis appellatio profecta, tubicinem Aeneæ fuisse, quem ab illo cegum iuxta lacum Auernum, auctor est Homerus. Quanquã verò Misenum fato suo functum, in aliorum monumentis reperiat, tamen ab Aeneæ casum, immolatumque verum est. Sed nos in hac diuersitate auctorum, sum legentibus iudicium concedimus. Quam sumptuosa sint in isto monte Miseno fornica ædificia subterranea, cryptæ, & columnæ frequentissimæ, quibus quasi vniuersum Promontorium Misenum excavatum incumbere videtur, vrbis explicari vix potest. His sane tam admirandis operibus inspectis, oblitescere mihi plane contingit, inquit Leander, vt adeo falli præstigijs, aut per quis.

INDEX.

per quietem, nec veras operum carere fabricas mihi videret: quanquam plurima quoque nunc magna ex parte ruinis deformata iaceant. Excusso tamen stupore, quædam ex his ædificiis metiri inceperimus, præterq̃ cætera, quod Crypta Tracornariam vocat, à traconibus nimirum, id est fistulis, aut subterraneis meatibus, per quos in specum hunc olim aquæ pluuie confluxerant. Itaq̃ per vepres, damos, & vrticis ostiolo modico gradutim aliquot descendit, in profunda mœtis penetralia deductus, cryptam immensam hac forma reperi. Patet vtrinque longitudine, latitudineq̃ plurimum, altitudo quoque maxima est: tota rationem structuræ convenientissimam obrinet: partim tamen integra, partim ruinis deformata, & collapsa. Quæ pars eius etiamnum cõspicitur, huiusmodi est. In medio ambulacrum apparet longum ped. CC. latũ II X X. ad hærent vtrinque cellæ fornicatæ quaternæ, latitudinis quædam ped. XII. nonnullæ XVI. spatium etiam, quod distat inter se singulæ, non est idem. alibi ped. XII. alibi XVIII. Singulæ cellæ suas portas habent, omnes eadem, & pari latitudine ped. XII. quæ vicissim inter se singulæ distat in pedes XVI. primæ tamen ab altera spatium aliquantum maius pedes II X X. cæterarum, vt diximus, æquale est. Camerarum fornices decussatim iuncti parietibus intermedijs incumbunt. Hoc ædificium, vt tum fama fert, tum etiam agnoscere facile potest, castellum, vel cisterna quondam aquis recipiendis fuit. Alia quoq̃ præterea tot in intus visceribus montis, quædam integra, quædam ferè collapsa conspiciuntur, vt admirationem proflus ingentem habeant, neq̃ sane possent, nisi longissima narratio ne describi, præterquam, quod etiam pleriq̃ veritatis fidem excedere profecto viderentur.

55. MOLA, oppidum fuit quondam ad Appiam viam in La tio perelegans, hodie vicus, quem Thomas Fazellus decadis ix. cap. ij. de rebus Siculis, Caietæ suburbium nominat. Tullio Ciceroni, Mola Formiana dicta, quod à Formijs non longe abessent.

53. MONS CIRCEVS.

56. MONS NOVVS, ad Puteolanum sinum, per horrendo casu est ortus. Anno namq̃ post C. N. M. D. X X V I I I. Mese Septembri, die qui D. Michaeli festus agitur, antea diebus aliquot auditis terræmotibus, repente tam terribili mugitu fremituque coelo sereno terra delinens Tripurgulano se in vico aperuit, vt vniuersa mundi machina ruere atq̃ dissipari videretur: quam rem cum antonini accolæ spectarent, ex illo telluris hiatus flammæ oriri videri, cineres ardentisq̃ lapides cum ingēti fumo proiectis. Saxa tanto cum impetu in cœlum eiaculabantur, vt intuentes admiratione proflus obstupescerent. Cineres vndique venti erumpentes quam latissime dispergebant, præcipueq̃ versus Puteolos, ac Neapolim, ad eò, vt ad oppidum Sanseverinũ vsq̃, quod à Neapoli P. M. IIII. & X X. abest, cum animalium & agrorum maximèq̃ arborum ingenti clade lues ea peruaderet. Circum diuisionem illam & voraginem soli, cineres, spongiosiq̃ lapides cū flammis eiecti, montem altissimum amplissimiq̃ constituere, quaterna radicum ambitu milliaria continentur.

43. MONS REGIVS, Konigspurgum, Latine non ineleganter, Mons Regius, Prusis nunc Principis sedes ad Chronum, seu Breglam amnem. In quo Magni Magistri ordinis Theutonicoꝝ sedes erat aliquando: opus est Regis Boemici, idque ea occasione. Pruteni Christiana religione violata, Magistroy in Prussia à Frederico Cæsare constituto ad resistendum impare, vim intolerandam omnibus Christianis domi, forisq̃ vel in Mazouia, vel ad Pomeraniam accolentibus, spolijs exoleq̃, & strage inferebant, ita, vt in illos Romanus Pontifex vexillum crucis sustolli iusserit. Induit crucem Othogarus cū Boemis, & Austriacis, similiter Brumo nuper Episcopus Olomusis creatus, cum Morauis. Accessit mox in itinere haud procul à Vratslauia Otho Brandeburgensis Marchio, ex sorore Johogari prognatus, quibus copijs in vnum coniunctis, procedebat Rex quadrato agmine, sperans futurum, Prutenos in aciem obuios prodituros. Quod vbi non est factũ, edicit Rex, ne quisquam militum Christianis, eorumque possessionibus noceret, ceterũ in perisidios hostes, iure belli vt agerent, dantiq̃ à Magistro ductores, qui restã milites ad agros hostiũ deducerent. In illis nullum maleficium omisum, donec per agmina duo Prutenorum Ducis diuisi, se à longe ostenderunt, repenteq̃ accurrētes, castra Regis tumultu nonnihil turbauerũt: vnde animo accepto, die postero haud segniter aciem instruunt, pugnamq̃ cū Rege conferre apudent, in qua post primum impetum sustentatum, qui acerrimus erat, hostes ad eò flatim animis conciderũt, vt certamine absiecto, alijs quo quif

que potuit, ipsi verò Ducis in viciniam oppidũ mœnibus muris perfugerint, in hac fuga, multi viui capti, atq̃ omnes vita à Rege donati, quicumque tinge, aut reueru ad Christianissimum non dubitauerunt, ceteri perisidiam retinentes pertinaciam, ad interuentionem cæsi. Itamq̃ hinc ad expugnandos Ducis oppido inclusos, in quo nullum oppidani commeatũ præparatum habebãt, quo obidionem paulò diuturniorem possent tolerare. Requirũt illi oppidanorum consilium, qui respondent, se iam dudum deliberasse, vt religionem Christianam libentius amplectantur, quàm cum liberis & fortunis intereãt. Ergo & nos, inquit, pariter illi manus damus, pothea quam aperte cognoscimus, frustra nos cum Deo pugnare, sequenti die deditionem, imperatũq̃ faciunt. Mane Ducis, primum à Brumone Episcopo, aqua & chrismate tingitur, & vt amici à Rege consalutantur. Post hos, cætera multitudo certatim ad fontem sacrum properabat, nõ ex eo loco tantum, sed ex tota insuper Prussia, quam Rex, vsque ad mare victor peragravit, vrbemq̃ in litore maris præclaram condidit, quam ex titulo suo Regio, Montem Regalẽ appellauit, vt tanto Prutenos in officio retineret facilius. Atque hæc quidem de vrbis origine, de eius autem politis magnificentia plura in indice.

N.

35. NAVALIA.

32. NAMVRCVM.

5. NEBRISSA, vulgò Le Brixia, Hispania Beticæ, agri vberitate, olei, viniq̃ præstantia nobile oppidum. Cuius si abundantiam vidisset, si dulcedinem degustasset Munsterus, nũquam à Gallia, vini, frumenti, & carum copia Hispaniam vinci assuerat. Situ est admodum iucundo, eo itinere, quod ad oppidum S. Lucar de Barrameda, Ducis de Medina Sidonia ducit, ad ostium Bætis fluij. Distat milliariibus inde quinque Xeres de la Frontera, qua deinde Calizium, & ad Gaditanũ fræctum peruenitur.

32. NEMETOCERNA.

1. NORVVICVS, quondam Venta, amplissima Angliæ vrbis, Londino non immerito comparanda, Mercatoribus in signis, ædificijs plane magnificentissimis referta, muris lapideis circumdata, ac fossis, (Nisi in orientali eius parte, vbi natura ipsa tam fluuio Yero, quàm excelis montibus fatis defensa videtur) circumuallata, Per portas numero xij. vniuersas ingressas habens. Tempa cum cœmiterijs tot olim, ante, quæ incendio periret, quot septimanas colligit anhus, habuit. In præfenti verò præter Ecclesiam Cathedralẽ, octo & triginta, ipsiq̃ ornatissimis, decoratur.

10. NOVIODVNVM, vel, vt plerique, Niuernia, vulgò Neuers, Niuernensium ducatus, vrbis tam antiqua, coliq̃ loco sita, vt sine errore ea dici possit, cuius in Commentarijs suis meminit Cæsar, hisce quidem verbis. Oppidum diruit, (de Genabo loquitur) atque incendit, prædam militibus donat, exercitum Ligerim transducit, atque in Biturigum fines peruenit. Vercingetorix, vbi de Cæsaris aduentu cognouit, oppugnatione desistit, atque obuiam Cæsari proficitur: ille oppidum Biturigum, positum in via, Nouiodunũ oppugnare instituerat, &c. Vides, vt Gergobina vrbis à Gallis obfessa, auxilio proficiens, Nouioduno iter habuerit, quæ vrbis, non alia potest censeri, quàm quæ nunc Niuernia dicitur, ad Ligerim sita, eo profusus itinere, quo Cæsari eundem erat, vbi is veritus, ne male ab exercitu Gallico acciperetur, quamuis vrbem teneret, videns tamen aduersum occurrere Gallorum equitatum, qui prelium deposceret, eam reliquit. Itaque hodie quoque in ipsius vrbis mœnibus, vides antiquum propugnaculum, magna omnino amplitudinis, & altitudine ipsos vrbis muros æquans. Et verò Niuerniam, esse Nouiodunum Cæsaris, docet Aimo ille monachus historix suæ initio, vbi Celticas vrbes enumerans, Nouiodunum, quàm hodie Niuernis esse putant, inquit. Qui eadem etiam historia sua perhibet, vrbem hæc, (quemadmodum vniuersum Niuernensium ducatum, cuius Nouiodunum caput est) initio Comites habuisse, qui Rempub. Regis nomine curarent, sed Comites deinde eius possessionem ac dominatum vsu cepisse, successu deinde temporis, Comitatum hunc ad Ducalem dignitatem peruenisse. Primumq̃ Niuernis Ducem fuisse Franciscum, filium Caroli Niuerni, & Mariz Atrebatanz, cui vxor fuerit Margareta Borbonia, Caroli primi Ducis Vendonij filia.

18. NOVIOMAGVS, ex quatuor Geliæ ciuitatibus, Rurunda, Nimirum, Arnhemia, & Zutphania, nominis veteris,

Bate, populi frequentia & opum magnitudine, primas tenet. Alij, Nouiomagum, alij Nouiomagam, alij Nouimagam, alij Neomagum dicunt. Est, qui & Neomegiam vocet, ne d. cam Nimagam: Neomagium, Numaga. Et denique Neomagium in Bada legitur apud Rhegiorem Prumentem, quali dicitur: Tymmege in der Betawe. Vrbs partim cliuo, partim plano in loco sita: patria & natalo solum eruditissimi, facundissimi viri, & studiosorum omnium Moxenatis, Francisci Graueveldij, qui Cæsari Carolo à consilijs Machimix fuit. Hic fabulam referre libet, qua huic vrbi Ducum Cluuentium ortu plerique sine ratione, in historia nimis creduli, attribuunt. Quæ de Elia nungantur, qui dicitur ex paradyso nauigio per alveum Rhæni tractus, cygno, aurea cathena nauiculæ præfixo, Anno Domini D. CC. XIII. Vbi puella, domina ditionis Cluuiæ, & vicinarum prouinciarum parentibus orbata, illi Neomagij conueniens, maritum duxit. Verior certe est historia: Anno ab vrbe condita CCC. XLII. ante Christum natum annis CCC. sub Alexandro Magno, duos fratres ex Vrhis, familia Romana, Samniticam cladem volentes euadere, fugisse in Galliam, & secundo Rhæni flumini, sese committentes, tandem eo peruenisse, vbi Rhænus à se reiecit VValam ac Illulam, vbi in monte præalto, arcem cum castello excitauerunt, Cluius hodie dictam. Confirmat id, quod cum Anno M. CCC. XLIV. præcella castri turris solo tenus corruisset, ingentes lapides in ueniunt, cum inscriptione, quæ Vrbinos Fratres, primos eius molis conlruutores, aperte coarguit. Eam deinde turrim Adolphus, primus eius nominis Dux, qua hodie adparet forma, erexit, quam Dux Schywenes Toem nuncupauit. Post ab vrbe condita, D. C. XC. VII. C. Iulius Cæsar, cum in Gallijs ageret, audiret Vrpicæ, & Thiechteros Germanos à Sueuis patria pulsos, traieçisse Rhenum, Menapiorum agros, & aliarum Gentium Rheno incumbentium, loca, deualtare, traductis suis copijs, iubet, vs à deualtatione cessent, & regione excedant. At, cum dicto audientes non essent, conferta cum illis manu, trecenta fere hominum milia, partim gladio, partim aquis peremit. Cumq; Vrbinorum castrum, Cluius ab his euerlum Cæsar videret, id restituit, ipsorum ditionem longe dilatauit, & que discedens, Vrbinis ripam, & accolæ Rhæni commendauit. Eodem quoque tempore, Iulius Cæsar, duas validissimas arces in Rhæni ripa erexit, dearu Druse, & Magiæ ipsæ adpellationem tribuens. Quarum proinde altera Duisburgum, altera Neomagum dicta, quas etiam Vrbinis pro defensione Galliarum, ab incurSIONIBUS Germanorum commendauit. Hæc ex Schardeo Cremonensi sunt desumpta.

56. **Nousus Mons.**
Notium mare, vide Tyrrenum in Indice.

O

Obrinense, An Traiectum ad Mosam, vide Traiectum in Indice.

57. **OENOTRIDES**, vide Pontia.
58. **ORIVETVM**, vrbs Thulciq; mediterranea, in alto, precipitiq; monte cõspicitur, Catois, Oropitum dicta, Desiderio Longobardorum Regi, in edicto, Orbitum. Annis, Oropitum scribendum dicit, ab Oropito, Pelasgorum vrbe, in Achaia, Desideriumq; Regem, per syncopen p. consonante, in b. mutata, reiectaq; vocali o, dixisse Orbitum. Hinc cõsuetudine Græcorum, qui b, pro u, pronuntiant, vt etiam multi Italici populi, Orinetum factum, ac dein, euphonia gratia, vocali e, addita, Orinetum, quod Latinis vrbs vetus est. Leonardus Aretinus, & Blondus aliter scribunt, Vrbem hanc à Florētis ortam, nec supra mille annos ante senatos, eius memoriam inueniri vllam. Volaterranus, Herbanum esse Plinii, iuxta Ortam, censet, idq; multorum auctoritate confirmat, qui non solum vicinitate locorum, sed etiam nominũ similitudine ducti, ac fi Orinetum, pro Herbano, vel Herbana, dictum sit, idẽ credidẽre, præterquam quod antiquum omnino ædificium esse patet, vnde quoque non difficilis coniectura capi queat, Herbanum esse, cum hoc situ æquẽ propinquum Ortæ oppidum sit nullum. Alij vrberem veterem dictam aiunt, quod veteranis olim, ad quietem reliquæ vitæ incolenda, fuerit assignata, propter celi salubritatem. Et hi erymon nominis, ad veteranos referunt, quorum in numero est Facius Vbertus, iniquus.

*Vrbs Orinetum alta est, & præcepti,
Nomen à Romanis accepti veteranis,
Quo præter ætate temperiem eo concessere.*

A Procopio ciuitas Vrbeuetana dicitur, & Vrbeuentum.

P.

59. **PALMAROLA**, alij Palmariam, alij Pandatariam nominant, maris Thyreni insula, ab ora Italici 40. fere p. m. distans, in qua Tyberius Cæsar nurus Agrippinæ post viri obitum, exilio multauit. Quæ ibi post flagra & graue oculorum discrimen, septem dierum inedia, decedit. Nam ante diem septimum letalis non est inedia, licet vltra vndecimam pleriq; vixerint, vt lib. xj. cap. 53. Plinius docet. Hæc autem insula post Strabonis ætatem, multorum Martyrum & Christi confessorum exilijs, fuit insignis.

59. **PANDATA RIA**, vide Palmarola.
9. **PATAVIA**, vulgo Passam, inferioris, ac fertillissimæ Bæuaricæ vrbs Episcopalis, magnifica, & elegans, de cuius adpellatione ac nomine, cum nihil monumentorum superest, certi nihil constat Boiudori Ptolomeo, & Antonini Itinerarium, in Norici & Pannoniorum descriptione meminerunt (quanquam plerq; Antonini aditiones, Boiudorum legant) & complures Pataviam interpretantur. Alij verò eam adpellationem vrbi Oenanz, ab Oeno fluuio hoc tempore cognominatæ attribuunt. Quibus & antiquissimus auctor, qui D. Seuerini viri conscripsit, suffragatur. Adde & hoc tempore vilitatum fluuio cognomen, qui extra vrberum Oenanam, qua meridie ipe erat, ex vicinis molendinis, inter oppidi portam, proximumque D. Seuerini sanum delabitur, & Oeno ibidẽ permiscetur, Dicit Doctus cognominatus, qui argumentum minime fallax suppeditat: eam ipsam Oenanam vrberem, ab hinc fluuio oblijs, antiquitus Boiudorum cognominatam. Quo & ædificiorum accedit vetustas, quæ eadem vrberem Patavienis longe antiquiorem, non obscure confirmat.

47. **PETREIA**, vide Salzburgum.

17. **PHILIPPOPOLIS**.

50. **PISAVRVM**, ad Fogliam, olim Isaurum flumen in agro Piceno, vbi Adriaticum mare id ipsum abforbet, vrbs admodum elegans, diu imperio Malatestarum illustri familia habitam constat, ex qua Malatesta Pandulphi F. mirificè vir cum doctrina, tum moribus exornatus, tres filios generauit, filiam vnã Paulam Mantuanæ Marchionis coniugem. Ex Malatestæ filijs Galeatus partim pretio, quod viginti milliu auroreum nummum fuit, partim dotis Cõstantini nomine, Pisaurum, Alexandro Sfortia, Francisci, qui deinde Mediolani Dux factus, fratri tradidit, vt Corius & Sabellicus scribunt. Alexandro filius in dominatu successit Constantius, vir literis & virtutibus præditus, à quo plurimũ vrbs ædificijs exornata fuit. Coniugem is habuit Camillam, illustrem ac eruditam mulierem, ex nobilissima stirpe Anagoniorum Neapolis, cuius nuptiæ, tam magnificum habuere apparatus, quam maximum Regi cuiquam potuisse fieri arbitro, quemadmodum ex illorum solennium auditu lectuq; incunctissima narratione, scripto vernaculo, per vniuersam Italiam divulgata, intelligere est. Iustus liberis Constantius non habuit, nothos autem duos, Ioannem atque Galeatum, à quibus natu maior Ioannes Philosophicæ studijs mirificè deditus, cum paternum principatum auctoritate Pont. Max. assumptum diu tranquille gessisset, eo à Cæsare Borgia Pontificis Alexandri VI. filio deiectus est, qui & sororem illi suam Lucretiam à Pontifice desponsatam, abstulit, falsò criminum quorundam in simulato. Sed Alexandro Pontifice mortuo, cum à Venerijs, vbi aduersus temporibus conlisterat, adducta simul vxore Geneueue Theopola, lectissima optimaq; muliere, Pisaurũ redisset, humanissime est à popularibus exceptus, ac vrbs Imperio aliquandiu mirifica cum lenitate agitata decedens, Constantium filiolum, ex Geneueue successorem reliquit: quo non multo post etiam defuncto, mater spreis mundi vanitatibus, religioni D. Clare Morani virginico multis annis vsque ad vitæ finem, operam dedit. Constantino mortuo, gubernationem Reipublicæ Galeatus patruus suscepit. Sed quoniam imperij confirmationem, à Iulio Secundo Pont. nullo pacto impetrari posse videbat, cum illo, bonis conditionibus ita depactus est, vt vrbs in potestate esset Pontificis, à quo mox Francisco Mariæ Roboreo nepoti, pro magna vi pecuniæ, quæ ei nomine stipendiorum Ecclesiæ Romana debebat, omnium etiam Cardinalium voluntate & assensu collata fuit. Hinc post obitum Iulij, Leo X. successor, possessione spoliavit, vrbsq; dominatum Laurenzino, nepoti suo, tribuit, à quo in extremis fratris patruelli Iulio Mediceo Cardinali assignatus. At è vitæ deinde subleto

INDEX.

sublato Leone post C. N. M. D. XXI. Anno, Franciscus Mariae protinus ad primum Imperium reuersus, mirificam suorum leticia receptus, in eo, ad vitæ finem vsque, magna felicitate ac inclita iustitia fuit, similisq; reliquit successorem filium, qui nunc superest, Guidobaldus.

56. Piscina mirabilis vide L. Lucullus in Indice.

56. PISCINA MIRABILIS.

56. POLYSTEPHANON, vide Tybur.

57. PONTIA, siue vt multitudinis numero Diodorus lib. 59. legit, Pontig. Oenotrides Plinio, maris Thyreni insula est, parua à Palmaria, eiusdem maris insula spatij, vtraque verò ab ora Italix 40. ferè p. m. discernitur, olim carcer fuit illustri- um, quo à Nerone ex Germanico nepotem relegatum, & ad voluntariam mortem actum, Suetonius memorat: hodie verò ad fauces portus arcem habet. Hæc insula post Strabonis tem- pora, complurium Martyrum, & Christi confessorum exilijs, fuit insignis.

57. PONTINA Palus, in latio prope oppidum Velitras de- scribitur, quam Vibius Sequester, Pontiniam vocat. Nomen à Pontia vrbe deductum existimat Strabo, quæ Romanorum olim Colonia simul cum Sueffa facta, quod & Luitius testa- tur. Fit palus ab amnibus duobus, Aufido, vt Strabo vocat, aut Viente, vt Plinius, & altero minore. De primo Virgilius, Vens insignis fama, item Silius, Cogit aquas Vens. Nunc, Au- sentem appellat, vel, vt alij volunt, Baudinum. De palude Pontina Plinius, eum locum xxiii. vrbiu fuisse tradit, idq; Mutianum ter Consulẽm prodidisse. Nec, vt ego quidem pu- to, difficilis erit huius rei fides apud eos, qui Dionysij, Pæto- risq; monumenta legerunt antiquis enim temporibus exigua ciuitates, vt nunc vici, siuere, quamobrem facile credi possit oppida tot spatio p. m. viij. vel paulo maiori existisse. Palu- des hæc fertilissimi quondam Pomertini campi erant, neglectis quippe vicijs, quibus aqua huc propter loca depressiora consu- entes, in mare se prius exonerabant, neque stagnare, vt nunc, poterant, in hanc palustrem formam sunt redacti. Luitius à Cornelio Cethego Consule quondam egestas maiori ex parte & ad culturam redactas scribit. Postea tamen iterum, negle- ctis meatibus, effectæ paludes, quas Theodoricus rex Gotho- rum exicauit, vt in marmore quodam hic posito, legi, Vola- terranus auctor est. Nunc denum nullo patente aquarum ad ma- re exitu, amnes fonteq; plurimi vicinis è montibus orientes hic stagnant, & paludem ingentem faciunt.

56. PRATENSE Balneum.

56. PROCHYTA insula.

56. PUTEOLI, Vrbs Campanix felix, Plinio, & alij. Puz- zole hodie. Putioli legit Stephanus. Antea Dicearchiam ap- pellatam, scribit Strabo, Pausanias, & Stephanus, qui eam quoque Diceam vocat. Dicearchia apud Siliu legitur. Delos minor, etiam nuncupata, vt tradit Festus. A Luitio Puteolorum mentio sapissime fit, præsertim autem, vbi Colonos eo dedu- xisse Fabium Max. vrberisq; munivisse, neque multo post, An- nio consule referente, decretum à Senatu, Colonos in quinque ciuitates marinas, Puteolos mitti narrat. Alibi etiam Anniba- lem ad Auernum, prætextu sacrificij profectum, sed animo ca- piendi Puteolos, alio denique loco, Romanorum Coloniam factam, scribit his verbis, Colonia ciuium Romanorum eo anno deduxit sunt Puteolos, Vulturnum, Linternum, &c. De Puteolis etiam in libro Coloniarum hæc leguntur. Puteoli Colonia Augusta, iter populo Romano debet ped. xxx. Ager in iugeribus veteraneis, & Tribunis legionarijs est assignatus. Plinius huius vrbis memoriam plurimis in locis vsurpat, no- minatimq; Sil. ceruleum Puteolanum commendat, item que natiuos, scittiosq; colores referens, purpurissum, inquit, Pu- teolanum potius laudatur, quam Tyrium, aut Getulium, vel Laconicum. Sunt, qui nouam hanc vrberem dicant, & vetus op- pidum Puteolos, non hoc in colle positum fuisse, sed aliquan- to remotiore loco, vbi nunc ingentes adhuc ædificiorum rui- nae super sunt. Leander contra, haud quaquam hanc recetem, sed ipsam vrberem antiquam putat esse, nõ modo situ eius præ- senti, quod propinqua litori portuq; sit, sed etiam reliquijs pontis ab huius collis radicibus olim incipientis, prætereaq; veterimo illo templo, quod etiamnum media vrbe conspi- citur, adductus. Quamquam multo quondam ampliorem fu- isse, quam nunc sit, cum omnium antiquorum monumentis celebretur, minime negandum, ideoq; verisimile, illa operum propinqua vestigia, vel partem vrbis alijs, vel suburbia fuisse. Portus dein ad eius pedem, valde commodus, & tutus erat, quem opere factum, iactis in mare pilis, Strabo scribit. nam ad huiusmodi moles, puluerem huius agri, per oportum est

se, quod cum alia materie mixtus, validissimè conglutine- tur in aquis, atque solidescat. Cuius rei Vitruuius etiam testis est, ac item Plinius, his verbis de terræ varietate scribens. Quis enim satis miretur, peluissimam eius partem, ideoq; puluerem appellatum, in Puteolanis collibus, opponi maris fluctibus, mensuram protinus fieri lapidem vnum, inexpugnabile vni- dis, & fortiore quot die, vtique si Cumano misceatur equi- to. Puluerem quoque Romanum, qui è rupibus intimis ad iiru- cturas hæc memoria solet effodi, ab huius præstantia Puteo- lanum dici constat. Portus autem Puteolani vestigia ferè nulla super sunt, quod partim à mari occupatus sit, partim, vt alia plurima Regionis opera, nemine curante, per se, per- ierit.

PYTHECVS, vide Iscla.

Q.

41. QVEDELINBURGAM, vrberem antiquã, & primorũ in Saxonia Principum decus, Crantius lib. 12. cap. 16. in sua Saxonia nuncupat. Eam Ernestus Saxoniæ Dux, Marchio Misig, oppugnauit, quod malecuius parerent dominae suæ Abbati- sæ, quæ soror erat Principis memorati. Hæc enim radice mul- ta oriuntur bella, dum per superbiam subditi vocant in con- temptum prædentes. Expugnauit ille & deiecit Rolandi sta- tuam, quam pro signo libertatis ab antiquo habuere. Direpta est vrbs à militibus, & in extremam pauperiem, vnde necdum ciues respirant, perducitur. Ruit domicilia: nemo curat reparare, viuunt in diem, tempora terunt in labore agricultu- ra, quæ si victum præstat quotidianum, diuites iam se com- putant: obligare sua prædia non sinunt, vt redditum consti- tuat alter apud alterum, liberas possessiones, mundas ab au- ro manus habere præcipiuntur. Ita per solam contumaciam vrbs hæc antiqua corruit.

R.

7. RHOTOMAGVS, Gallix Narbonensis vrbs ad modũ vetus, hodie Rouen, ad celebre Sequanam flumen, quam Am- mianus Marcellinus ex Berosi libris à Mago, secundo, vel ter- tio Cæsarum Rege conditam, affirmat, abs quo & Gallix cõ- plures aliq; vrbes nomen sumpserint, ac sub Rege deinde Rho- mo, Rhomomagus, ac postremo Rhothomagus appellatã: Tota hæc narratio, vt vero consentanea, eruditis placet: Rho- mi tantum nomen excipiunt, persuasum habentes, ex Roto po- tius, quam ex Rhomo vrberem appellatam. Fuit enim Rõthus idolum quoddam à S. Mellone Rhotomagensium Archiepi- scopo ouerum. Quo autem loco sanctus ille Præsul idolum euerterat, templum condidit, vel potius exstructum antea i- dolo templum, Deo vero, sub sanctissimæ & indiuiduæ Trini- tatis nomine, consecrauit, in quo deinde Canonicorum Augu- stiniani ordinis, cenobium institutum, hodie à sancto Loo, nomen habet. Nec verò absurda videri debet hæc idoli appel- latio, quamuis dura: Cum & Gothi suum olim Deum habue- rint, nomine Roslarum, non nimium à Rotho dissidentem, qui Deus Gothorum Saturnus erat, quem non secus humano sanguine placabant, quam Galli suum Teuthatẽ, hoc est, Mer- curium, de quo Lucanus, libro 1. belli ciuili. Robertus Cenal- lis, Aranchiorum Episcopus, in sua Gallia, inquit, Rhotoma- gom, non ab idolo Rotho appellatam, sed à rubore lapidum pontis cuiusdam, vrbi vicini, quod Roth, antiqua Gallorum lingua, rubrum significet. Eam verò sententiam vt confirmet, Ecclesiæ suæ tabulas, & codicillos adducit, vt certum & irrefragabile testimonium. Idem interea non rejicit Magi nomẽ, à Rege vrbi datum, quod & maximum in hac vrbe antiquita- tis argumentum credit. Quod autem existimat quidam, hoc verbum, Roth, Germanicum esse cohortem significans, & ab eo ductum esse vrbi nomen, quod Magus Cæsarum Rex, vrbe condita, eo Coloniam deduxerit: de Colonia nihil plerique repugnant, sed, cum Magus, Gallus esset, inter Celtas natus, non autẽ Germanus, nec verò Germanicè Galli loquerentur, vix possunt credere, ex Germanico vocabulo, inditum vrbi nomen fuisse. Ceterum, vndeconque profectum sit Rothi vo- cabulum, nomen certe latinum à Rotho vrbi remansit, & ter- tio ab ea milliari, vicus est: in quo etiam illud colebatur ido- lum, hodie quoque Gallis, Montroth, quasi dicas, Mons Ro- thius, appellatur. Hinc intelligere est, vrberem hanc, quæ à pri- mis Gallorum temporibus ortũ habuerit, antiquitate, nulli,

I N D E X.

tota in Europa cedere. Atq; illud mirum, illos ruinarum Troianarum ostentatores, subtilem aliquam rationem non excogitasse, qua Rhodomagenticum etiam murorum auctorem, fugitivum aliquem Phrygem constituerent. Ceterum, qui primi hanc urbem condiderunt, veluti praeflagrēt futuram eius amplitudinem, & ex negotiatione diuitiarum affluentiam, lo cum etiam ei delegerunt mercatum, & commercij externarū gentium accommodatissimum. Ad Sequanz videlicet ripas, nec longē à sinu quodam maris, qui suo refluxu vrbis prope modum muros pulsāt.

RIGA Liouonia fertilissimæ Metropolis, quam mercatorum Bremensium excitauit deuotio, illi siquidem aliquot verbi diuini præcones ad sacram in Liouoniam deduxerunt militiam, milites sine numero, cives ac mercatores in hoc negotio militantes pro Christo, multi casū, terram suo sanguine sunt mercati, sæpe perpererunt hostes crucis Christi obfides dare, pacis subire condiciones. Deniq; effervescente multorū deuotione, nouum inter se ordinem Crucigladiorum fratrum instituerunt, cuius quidem professionis, duo ex ordine fuere Magistri. Quorum primus Vinno, validas in Liouonia arces Segeyvoldam, Vyendam & Ascheradam excitauit. Et, dum annis xviii præfuisset, à latrone domestico, cum facellano trucidatur. Alter Volguinus, arcem Vellinam construxit, ordinis Magisterium annis xv tenuit, grauissimis bellorū agitatus procellis, in consiliū contra Liouones, cum decem & octo fratribus, cecidit. Deinde, ob nimiam barbararum gentium potentiam, Fratres ordinis Teuthonicorum implorati, venerūt in Liouoniam, anno incarnationis dominicæ, 1228. Quorum ordo Gladiocrucciatorum societatem absorbit, quæ vitro in professionem ordinis beate Mariæ Teuthonicorum transiit, quorum habitus, pallium album, nigra cruce infusa, à primo militiæ Teuthonicæ Magistro, Hermanno Valck, siue Balck, in Liouoniam transfertur. Illi autem hanc regionem multo tempore felici gubernatione tenuerunt. Ceterum, quod vehemens equidem dolendum, & non Reualienibus, atque Rigenfibus modò, ceterisq; quos Ruthenorum nondum occupauit crudelitas, Liouonia, vicis, archibus, & oppidis, vnicè defendendum. Statim ab initio conjunctionis istius nouæ, priuati commodi studium, intestina dissidia, amulaciones, florentissimarum societatum & vrbium pelles perniciosissimæ, de vrbis Rigenfis, & totius Liouoniae inter Episcopum Rigensem, & ordinem rixas excitauit. Illi, potentiam & vires, quas contra communes patriæ hostes exercere debebant, in sese mutuis dissidijs, acceptis & illatis cladibus, conterunt. Hinc primo bellum apertum est natum contra Rigenfem & ordinem, anno 1298. & ab oppidanis Teuthonicorum Magister Bruno, cum LX. ordinis fratribus est cæsus. Nouo deinde orto dissidio, Rigenfes Dunemundam ordinis Vicum egerunt, in plurimos promissu fecerunt, & diuersa ætatis homines, immaniter desquiuunt. Quare ab Euerhardo de Monhem, Riga arca obfidiōne septa, ad deditionem coacta, auita priuilegia amittit, murorum & portarum spoliatur auxilio, arces quæ adificatione ab ordinis Magistro compefecit. Rursus, ob nouas seditiones domesticas, ab ordine, Riga obfideatur, quæ Stephano Archiepiscopo suo ferente supplicat, acerrime patriæ libertatem defendens, profligatis hostibus, Arcem Rigensem & Dunemundam funditus euerit, ordinis Magister, ob iniquam Rigenfibus illatum bellum, à Pontifice Romano Sixto, eius nominis quarto, excommunicatus, à Præfectura deicitur. Paulo post, anno salutis 1497. Adolphus de Plettenborch, nouis viribus Rigenfes adigit, vt proprijs impensarum sumptibus, arcem, quæ Riga demoliti erāt, restaurarint. Dunemundam, proximum Rigæ castrum, Vyendam similiter, ad hostiles sustinendos impetus, muniuit. Anno demum 1556. Rigenfes & Teuthonici fratres, aperto Marte rixantur, quibus quidem domesticis Christianorum, Moscui, iniuriis dissidijs, facili nunc negotio, de vniuersa fere Liouonia triumphat. Atque has quidem calamitates, ab his est Riga perpeffa, qui eā in ini fœderis, & religionis causā, defendere & tueri debebant, cum funesto etiam eorundem ipsorum interitu. Qui, quam crudeles in rusticos tyranni extiterint, quam misera eos seruitute vexarint: (quāquam tamen sint, qui scribant, id duram ipsorum ceruicē poposcisse) quā signiter hostiles sustinerint impetus, quā potenter & strenuè Bacchum noctu dieq; colerint, quātos, in priuatos suorum vsus, thesauros conuerterint quā tupi fuga elapsi, quā inuictas hosti arces omni comætu, & ad diuturnas obfidiōnes ferendas, rebus necessarijs instruat, patentes reliquerint, pudet sane referre. Ad hæc. Vulcani quoque rabie anno 1557. grauitè Riga deformata fuit, vt mirum sit, moder-

nam adhuc eius Reipub. formam posse subsistere. Cum Moscui potentissimus hostis, Rigenfis, & maximè Reualienibus, grauitè immineat, occupariq; octuaginta præcipuas nobilium arces, quarum ipsi præsidio ante Liouoniam gubernabant, Moscouiam exercitu impetebant: iam verò nihil Christianis in Liouonia sit reliquum, præter digionem Haringensem cum vrbe Reualia, Churlandia & Semigallia, cum oppido Rigenfis, & arcibus fortasse tribus, aut quatuor, quas Deus Opt. Max. potenti dextera sua, clementer tueri dignetur.

9. ROMANVM Opp.

31. ROTTERODAMVM oppidum, in ostio Rotteri fluminis, à quo & nomen habet, in Hollandia situm, literatis hominibus maximè semper celebrandum & venerandum, eo, quod magnam illum Erasmus, de re litteraria quàm optimè meritum, parente Goudano patre, ediderit.

5. RVBECLARA.

17. RYRÆM V N D A, Geldrici Ducatus Metropolis, oppidum quondam perelegans, habitatore admodū humano cultum, à quo nūc fere omnino, ob bellorum furoris desertum, occupantibus nūc id præsidarijs militibus. Ab Othone, eius nominis tertio, cognomēto Claudio, penultimo Comite, sub quo Geldrici Ducatus, maxima incrementa sumpsit, Ruremundam, tum temporis pagus, cum alijs pleriq; vicis, murorum ambitu cingitur, & ciuibus donatur priuilegijs. Oppidum est nunc sedicijs ciuium, & religioni nuncupatis, celebre. Est ibi Monialium conuobium abs Gerardo sexto Geldrici Comite fundatum, qui cum coniuga Richarda Nassouica, ibidē sepultus est. Idem & Carthusianorum, & Minoritarum cœnobium, primasul fundacione constituit. Quorum alterum, Minoritarū videlicet, à Reinaldo, vltimo Geldrici Ducatus Comite, dotatum. Qui & ius studendi monet, à Casare Rudolpho, Ruremundanis obtinuit.

S.

47. SALTZBURGV M, vetustissimum Norici oppidum, nunc cultissimæ Bauariæ Metropolis, Iuuauia dicta, à Iuuando, eo, quod sal iuuat. Alij à Iuuaro sua Teutonice, Die Salz: Vnde Otto lib. v. cap. ii. Virgilium quendam vocat Episcopum Iuuauientem. Dicitur & Petreus à Ptolemæo Gamandurum nuncupatur. Hanc ciuitatem Iulius, vicis Germanis, ac secundū aliquos, arcem ibi, Teutonice, & Seltzenburgē cōdidit. Attila hanc destruxit, verū à Roberto ipsorum Episcopo, Anno Domini Octuagesimo supra Millesimum, instaurata est. Hic Episcopus, quæ Patriarchatus nos vocamus, residet, & altare, cuius simile non videri credunt, cernitur. Aeneas Iuuauientem, & Arninensem dicitur, Metropolitam insignem inter Bauaros, opibus & auctoritate memorabilem vrbem. Antoninus Pius, in Itinerario, huius vrbis meminit, eam Iuuauiam dicendo. Alij etiam hanc vrbem, Budacum dictam fuisse à Ptolemæo, adserunt. Hæc Franciscus Irenicus lib. xj. Excelsos Germaniæ. Solo optimo, montoso, & metallifero hæc vrbis gaudet, de quo hunc in modum Cælius cecinit.

*Qui inibi de celis super fuit Alpibus altis
Oemus vbi, atq; abesse, mirum arcaua facit,
Argenti æterno fatuor qua venam metallo,
Et dicit tam patriam Alemanicam:
Hic halant liquido puro & de fonte salina,
Ditantes Bauaros, Austracosq; Duces.
Hic turbos est regis, nigraeq; similitima mortis,
Qui solent vastis ignibus arca sua.
Naud credas nostris decocta metalla per ignem,
Sed Phlegætonis mundificata radis.*

57. SCROBES charoneæ.

51. SEPTENILIVM, oppidum cum castello, in finibus vtriusq; Hispaniarum, & Granatenfis Regni positum, postremo Granatenfis bello in Ferdinandi Regis potestatem deuenit. Existimabatur namq; Hispani, id oppidum, quia limetaneum, tentari debere, quo expugnato, hostium vires fierent tenuiores. Igitur Rex cum exercitu cohortibus ordinatis, è Corduba profectus, Marchionem Gaditanum cum duobus equitibus milibus, & conuenienti pedatū premittebat, qui, vt fieret certior, quo in statu oppidani essent, curant ex pastoribus, & rusticis aliquot compræhendi, à quibus accepit, nullos esse hostes, sed castelli tantum incolas, & habitatores, qui tamē paretentur ad mœnia, munitionesq; tuendas posse sufficere. Fixis deinde tabernaculis, machinisq; & tormentis suis in locis dispositis,

I N D E X.

dispositis, machinarum, & tormentorum praefecti, opus suum aggrediuntur, per tres dies, non cessant, non cessant maioribus tormentis turres, murosque quatere, minoribus vero in trina muros saxeos orbis passim intorquere. Principio cum obsiderentur, coeperunt cum Hispanis pugna simulachra conficere, sed, cum viderent, se non esse numero pares, & sagittarum ictibus, & sclopetarum glandibus ex paucis in horas pauciores fieri, statuerunt continere se intra munitiones, portas oppidi non solum obserant, sed struunt opere ex lapidibus & mortario claudunt. Cumque intellexissent, parari oppugnationem cui non possent resistere, cum viribus & armis non sufficerent, coeperunt de se dedendi conditionibus agere. Quod facile impetrarunt, quoniam ex direptione praeda tenuis erat, & non tanti aestimanda, ut vel vno die tantum exercitum vno in loco immorari oportuerit. Insidi fuit igitur ex conditione, ut bonis suis suffarcinati, abirent, datis custodiibus, qui illos ad Arundem usque terminos deducerent. Rex oppidum ingressus, murorum ruinas insaurari iubet, oppidi praesidium cum ducentis equitibus Francisco Enriquez commendat, quos armis, & alimentis instructos relinquit, & Hic ex Antonij Nostricensis lib. 2. decadis. de rebus Hispanis.

57. **SIBYLLAE** Cumanae antrum.
SINVS BAIANVS, Maris inferi, prope Neapolim, Crater à Strabone dicitur, eumque inter Athenam, & Misenum Promontorium describit. Idem dicit eundem ab Erathostenes, Cumanae nuncupari: sunt, qui eum hodie Golfo di Napoli, dicit credant. Baianus, à Baiarum oppido, qui cum propter summam coeli temperiem, & luxuriantem agrorum amoenitatem, tum ob varietatem aquarum salubrium tam frigidarum quam calidarum, frequentissimus olim Romanorum religiosus, & Potatis commendatissimus fuit. Hinc Martialis ad Flaccum:

*Vi mille landem Flaccus versum Baias,
 Landabo digne, non tamen satis Baias.
 Quemadmodum & Horatius scribit:*
*Nullus in orbe locus Baijs proleat amoenus,
 Hic vet assiduum, atq. alienis mensibus estis,
 Bis gratias fruges, bis pomis vitis arbori.*

Atque haec quidem Campaniae deliciae, inuiderunt Romanos, ut Baiarum sinum, & loca passim vicina, superbissimis edificijs exornarent. Nam, à Mortui maris ostio, per oram Baiarum sinus ad Auernum, inde usque Puteolos incedenti, tot eo tractu, magnificarum aedium, operumque, tanquam perpetui vici, ruinae conspiciuntur, unde satis manifestè constat, eum tractum olim urbibus, oppidis, vicis, ac villis, item balneis, theatris, molibus, cisternis, aquaeductibus, cryptis, cauernis, specubus, ac id genus magnis, & sumptuosissimis operibus prope continuatis, olim refertum, & quasi confectum fuisse, ut incredibile putet relatu, & certo mihi persuasum, narrationis hanc fidem excedere. Quippe, quoniam, ut Blondus etiam ait se sentire, nulla, totius Europae parte, Roma tantum excepta, plures, maioresque ruinas inueniri posse, persuasum habeo. Sumptuosissimorum etiam operum partes, pile ingentes, & fundameta in aequore tantae magnitudinis, & admirationis apparatus, ut curiosa equidem ingenia plane cogant oblupefcere, adeoque nunc orbis terrae vires, opesque cunctas, tot operibus extruendis, haud sufficere videntur. Quorum haec aetate, nullum omnino superest integrum, omnia quippe, vel eodem, vel mari hausta, ut hinc insignis liceat exemplum fragilitatis rerum humanarum desumere. Baiarum etiam in hoc sinu vestigia sunt, ingentia mirum pelago demersa operum fundamenta. Viris interitus à vi terrae motuum exorsus est, qua de causa, paulatim emigrantibus colonis, tandem omnia marini inuasere fluctus, ut adeo iam nullum hic integrum aedificium superfit, praeter balnea quaedam iuxta vicinas rupes, vbi plurimae quoque cauae cernuntur.

58. Sinus Lucrinus, vide, Lucrinus sinus in Indice.
 59. **SINVS PVTEOLANVS**.
 21. **SIVSA**, celebre quondam Flandriae opp. ob frequentiam, cum vicinis Eugeisibus disidia, re ac opibus lapsum est. Ex aduersum huius oppi di posita exiguam insulam, nomine Cassantia, in qua & eiusdem nominis pagus, multo pridem maior erat, cum & urbem haberet, & pagus complures amoenos, ac diuites. Ad hanc praeglia naualia, diuersis temporibus multa commissa fuerunt, cum eo fere semper Fladrorum aduersarj Britannici, Batavi, & alij quibus ad portum adpellerent. Sed partim Oceani tempestatibus, partim eiusdem fluxu, & refluxu, plus dimidia parte, ex insula consumpta est. Hinc prodijt Georgius ille Cassander, homo doctissimus, & scriptis, aduersus Anabaptistas & Caluinum, libris, clarus.

58. Solfataria, vide Forum Vulcini.
 57. **SPIRACVLVM** mortiferum.
 57. **SVDATORIVM** S. Germani.
 58. **SULFATORIA**, vide Forum Vulcini.
 37. **SVSATVM**, copiosa & elegans Vvestphaliae vrbe, Canonicorum sodalitate praeflans, & agro, rerum omnium ad vitam necessarium copia, dempto vino, feraci, cuius oppidani inopiam, praeflanti cereuisia leuant, quae in Vvestphalia passim, tum hic Susati, delicata coquitur. Haec autem eius Germaniae Gentis vrbe non ignobilis extitit, vnde omnium Europaei insularum celeberrima, denominationem, hoc etiam tempore obtinet. Angari qui ppe, siue Engeri, quos Hufredus Lhuys, Anglos Volaterranus autem, Angilos nuncupat, populi fuerunt Germaniae admodum celebres, adeo, ut, adferente Crantio, Saxoniae Duces, longo etiam tempore Angliae Duces vocarentur, quos Britannici, cum à Pictis Scoticis molestantur, in auxilium euocant, qui quidem terrae amoenitate bonitateque inuitati, eos ipsos, quibus contra hostes tulerunt suppetias, circumuenientes, Insularum bona inter se sunt partiti, vnde Britannici, postmodum sunt Angli nuncupati, qui leges, etiam hoc tempore, antiqua Saxonica lingua, quam ipsi Angli modo non intelligunt, conscriptas habent. Hi autem, ipsos Germaniae populos, Saillon, & linguam ipsorum, Saiffonae adpellant. Et, vix ex Anglia iam in nostram tandem redeamus, quae Susato commendatur, Vvestphaliae, Angarorum extat satis manifestum vestigium in cultu Engeren, inter Osnabrugum atque Heruordiam, sedes olim extitit Saxonicae gentis, quae vniuersam occupauit Britanniam, cuius primariam fuisse vrbem Susatum, ex hie digno auctore, in ipsa enarratione retulimos.
 35. **SVVOLLA**, vrbs Transilulana celebris, vbi initium Bructerorum, in superiore parte Traiectensis ditionis, Arnoldus Vvesalius, in sua Germaniae partitione assignat.

T

56. Templum Bauli Herculis, Vide Herculis Bauli templum in Indice.
 54. **TERRACINA**, vide & Anxur in Indice.
 Teuthonicorum ordo, quando in Liouoniam venerit, & Crucigladiatorum ordinem absorberit, vide Rigam in Indice.
 Teuthonici milites quado & cur Liouoniam deseruerint. Rigam in Indice.
 Teuthonici ordinis & Rigenfium bella: consule Rigam in Indice.
 13. **TENAE**, Brabaticae opp. Canonicorum collegio, & quod vere elogium, vitis bonis commendatum, eo, quod mercaturae, & delictis, non nimis laxas habenas concedant, sed, quia cum primis parentibus nostris, rei rusticae, pecuariae & agriculturae quoglu, contenti viuunt, facultates suas, honesto ruris labore comparant. Vnde ob laxam agrorum vbertatem, & omnium rerum ad vitam necessarium copiam, ab ipso statim Francorum initio Principes viri hic maxime locis egerunt. Ac inter ceteros Carelmannum, & Pipinum primum in ipsos natos esse, ac nomen ab oppido Asbaniae vetustissimo sumpsisse, quod, Landas vocatur (non procul à Themis distat) quasi dices, Regionis alimentum: eo quod caput esset eius regionis, quae ab alimento, populorum Asbania nominatur. Ager itaque Thensis, & bonitate, & vetustissimis Carelmanni, & Pipini incunabulis, praeflans est, & valde nobilis, eo, quod ab his Principibus Caroli Magni progenies, & omnium deinde, & Ducum, & Regum, & Imperatorum, usque ad Hispaniarum Regem Philippum, noui orbis Monarcham, longa multarum aetatum serie descendat. Adde, ut nulla sit in toto orbe terrarum nobilitas, quae principia habeat tam augusta, quae continuationem generis, vel tot saeculis productam, vel tot rerum gestarum decoribus insignem, quae denique praesentis temporis maiestate tot regnis, tot imperijs, tot insulis, tot diuersarum linguarum populis habeat extensam, & ornatam. At ager, non solum Pomonae magna varietate, & Liberi patris diuino liquore, & Cerealis beata fruge, & Palis pinguisimo munere luxuriat, sed nobilissimus etiam & Sabarj, siue Zagraci, vetustissimi Proferpinae filij, lectissimis poculis, quibus curae, & graues molestiae, multo magis, & praesentius, quam iunioris Bacchi dono discutitur. Hogardica enim cereuisia, nihil est ad cerebrum tristibus cogitationibus extuendum praesentius, nihil ad hilaritatem, ad carmina modulanda, ad amores, & cetera, quae largos vini cyathos sequuntur, plus habet incitamenti, nihil in tota hac regione celebrius, & notius ijs, qui citra magnum crumene dispendium

dispensandum, insanire volunt.

57. THERMAE Antianae.

52. TIBYRIS, vide Tybur.

44. TIGURVM, proximis aliquot saeculis Turegum dictum, vulgo, gurcb/ Heluetic vetustissima est vrbs, sita in anteno loco ad exitum lacus magni, qui hic definit, excluditque amnem Lindamagam, vulgo Linnat dictum, quem haud procul à Glareana recipit, & diuidit urbem in duas ciuitates, maiorem & minorem, quae tamen tribus coniungitur amonnis pontibus, in quibus frequentes ciuium sunt deambulationes. Soli per circuitum ciuitatis est valde faciendum, feraxq; vini & frumenti plurimi. Vinum tamè plerumq; est subacerbum, nec potest ob vicinas alpes, ad perfectam peruenire maturitatè. Maturificat vinum, seu potius mitescit à sua austeritate, post aliquot annos in penu conseruatum. Extenditur mons ad orientem ciuitatis & lacus, ferè ad tria miliaria, perpetuis confusus vitibus. Est quoq; in vrbe amplissimum frumenti forù, quod vndiq; aduectum, & distractu, per lacum Tigurensem ducitur ad lacu Helueticorum superiora, praesertim ad Glaronã. Quin & ex eo lacu in alium transportatum lacu, quem vulgo Vvalsterensem lacum vocant, qui longitudine duorum miliariorum Germanicorum inter altissimas & praecipites rupes, & montes patet, transfuehitur ad Curiam, & Grifones ipsos, itinere 10. aut 12. miliariorum. Est autem forum illud hebdomadarium. Quàm bonis piscibus abundet lacus Tigurinus, praesertim asanilibus, nouerit hi, qui in hac vrbe fuerunt. Quando verò, & à quo, prima huius vrbs iacta sint fundamèta, nihil non constat. Maior Ecclesia Canoniorum fuit fundata ante tempora Caroli Magni, Deinde idem Carolus auxit fundationem illam circa annum Christi 810. vocaturq; Ecclesia praeposita sanctorum Felices & Regulae. Anno Christi 857. Ludouicus Rex Germaniae, nepos Caroli Magni fundauit Abbatiam dominarum, quae vulgo vocatur *Sonnen Münster*, ex patrimonio Ruperti Ducis Alemanniae, quod ille designauerat, & tradiderat Regi Ludouico, etiam idem Ludouicus ex bonis suis nonnihil quoque contulerit. Prima Abbatissa uocata fuit Hildegardis, filia iam dicti Ludouici. In litteris huius fundationis, vocatur ciuitas ista Turegum in Ducatu Alemannico, in pago Turgaucensi. In fundatione illa loquitur Rex Ludouicus in hunc modum: Nostram iurisdictionem, & praesertim in Turego, in Ducatu Sueuiae seu Alemanniae, quae est in circuitu Turgoriae, cum omnibus attinentijs & dominijs pertinentibus ad hanc praesertim, praesertim conregione Vri, & Foreho, quod Albus vocant, donauimus dominarum monasterio, quod situm est in oppido Zurich, ubi deinceps religiose feminae suscipiantur, & conseruentur. Pater no quoq; animo motu, designauimus & tradidimus praedictum monasterium cum omnibus attinentijs praedictae filiae nostrae Hildegardis, in proprietariu, vt memoratis feminis praesent, easdemq; sub sua disciplina, regula & ordine teneat. Datu 19. Augusti, anno 20. nostri regni Australiae, in ciuitate Ratiponensi. Multis postea elapsis annis, circa annum scilicet Christi 1087. liberata est vrbs ab administratione Ducatus Alemanniae suae Sueuiae.

52. TIVOLI, vide Tybur.

56. Tracanaria Crypta: vide descriptionem Montis Mifeni in Indice.

35. TRAECTVM ad Mosam, elegis & celeberrimi nominis vrbs, originem à Romanis, ex Geropij Becani sententia, sumptisse videtur. Cùm enim illi bis ad Varucam, aduersam fortu nam passi essent, semel legione, & cohortibus quinque caesis, & rursum Cicerone in praesidio locato, duabus cohortibus à Si cambis repentino impetu delectis, castrisq; summo metu conturbatis, videntur exitum illi, genui loci Romanis insensam, haec mala infixisse. Ex eo igitur tempore, videtur Varucam non amplius placuisse ad castrorum metationem. Quò verò post Iulij discessum sine translata, locus ad Mosam proximus Traiecto, commonescit; cui Caeser, haec nomen mansit. Neq; enim verisimile est, locum illum, quo Mosam ponte traieciabatur, citra praesidium maximum fuisse: imo cõtra, credendum, Romanos & pontis & oppidi auctores tum temporis fuisse, cum huc castra sua transfuissent. Nam Traiectum vrbs nomen, à traieciendo flumine videtur factum: quamquam nescio, vnde Ammianus Marcellinus acceperit, Obtrincense Mosae oppidum, quo Traiectum super Mosam situm, intelligere videtur, nisi forte id mutatum sit à Thungris, qui Traiectu in Tridit/mutarant. Et, quia Traiecti nomine, duo oppida vocabantur, alterum inferius apud Batauos, alteru superius in Thungris, hoc Oppetridit/id est, superius Traiectum, & syn-

copids, Oppetridit vocantur, è quo Obtrincense oppidum, Marcellinus fecit illud *Wterstridit*, id est, exterius Traiectum, & conciso *Wtridit*/nominarunt. De Traiecto ad Mosam à qui bufidam annotatum est, eius adulescentis praecoci quidem esse ingenio, sed raro ad litterarum frugem peruenire. De diurna huius oppidi obidione, & quò pacto, Illustrissimo Parmensi Duce, belli praefecto, tandem expugnatum fuerit, alio quandoq; loco, dicitur.

7. TRIDENTVM, ciuitas in finibus Venetiae Prouinciae, inter montes in planicie posita est, muris vallata lapideis, quam ex Septentrione abluit Athesis fluius, ambitu miliaris Italici. In ea vias latas & lapidibus structas, domos verè ita honorificas cernas, vt nouam, non veterem ciuitatem praeserferat. Templasatis pulchra conspicias, sed in omnibus ipsa parù struturae Arcem habet conspicuam, vt domum auream dicas potius, & quam possint, & Imperatores, & Reges per commode inhabitare, à Bernardo Clefio Tridentino Praefide auctam & illustratam, non multos ante hac annos. Inluit planicie in vrbe per muros ab Oriente aquae riuus, super quo aedificia ferrea, & molae frumentariae multae sunt, vnde item plurimi riuuli deducuntur per medias vias in usum, & publicam comoditatem. Super Athesim ad portam quae dicitur S. Laurentij, Pontem habet magnificum, sed ligneum, centum & quadraginta passuum longitudinis. Montes circum se habet niuibus continue obitos, scopulosos, inaccessos, praecipites, & ita praegatos, vt dicas, caelum summa montium cacumina contingere. Fauces habet duas, quarum altera vergit ad Septentrionem, altera verò ducit Veronam. Planitiem admodum paruum, sed ridentem, & arborib; & vitibus mirum in modum confitam, quam Athesis circumit, & lambit vndequaq; Promiscua habitantium lingua, scilicet, Thaeonica & Itala, sed Itali omnes etiam, cum placent, Thaeonice loquuntur. Tridentum Germanorum sentina, Italo rum verò refugiu est, cùm quid infortunij illis occurrit. Parum frumenti, sed plurimum vini, persuaue habent, alium & subrubrum. Per aetatem caeli temperatum est, diebus autem canicularibus, sol apprimis feruens. Hyberno verò tempore, propter niuium & glaci erum ingentes horrores, vix huiusmodi regio habitari potest: neq; satis sunt hominibus hypocausta ad depellenda frigora, quae eo tempore tam magna sunt, vt non sinant aquas in terram descendere, sed statim venientes, conuertant in niues. Et, quod datur miraculo, vt putei ipsius ciuitatis, per tempus id, aquis omnino careant. Boves & vaccae pro mulis, asellis, & equis onerarijs habent, cum eorum plaustris, tam ad res conuectas facilibus, vt ad montium cacumina se properent, ac si essent in planitie, à viarumq; publicarum curato ribus ita iuga aptata sunt, vt vsq; ad culmè accessibile, quo sumeumq; montium ab eisdem iri possit. Nunc demum ciuitas ista & opulenta & clara effecta est propter Concilium, quod in ea fuit per plurimos annos. Nam hic conuenerunt quinq; primium Cardinales Praesidentes & Legati Concilij pro Pio III. Pont. Opt. Max. Duo similitur Cardinales, Lotharingus & Madruuius, Patriarchae tres, Archiepiscopi XXXIII. Episcopi CCXXXVI. Abates VII. Ordinum Generales VII. cum Theologis CXLVI. & vltra, Ferdinandique Caesaris, Regis Galliae, Hispaniarum, Portugalliae, Hungariae, Bohemiae, Poloniae, Venetiarum, Septem Cantonum, Heluetiorum, Bavariae, Sabaudiae, Florentiae, & aliorum Principum Ecclesiasticorum Oratores.

56. TRIPERGVLANA BALNEA.

56. Trituli Balneum, in sinu Baiano, Ciceronianum est, non solum ex opinione vulgi, verum etiam ex Bocatii sententia. Enimvero, Cicerone viuo, nondum hos fontes, & apertos haud ignoramus, namq; post eius excessum, Antifilio villam possidente, primum erupisse, carmineq; Tullij Laurei Ciceronis liberti, celebratos, Plinius auctor est. Locus elegantiam miram habet, cryptaque mirabili artificio in saxum excavata est, vbi & imagines erant, manus ad affecta loca corporis tenentes, quibus aquae facultas auxiliatur: nunc autem maiori ex parte disiecta sunt omnia, nobilissimorum tamen colorum, quibus aedificiu depictum fuit, ad huc argumenta super sunt. Põs interdiu semel, ac item noctu, cum occafu exortuq; Lunae, calidam ac fumantem aquam in balnei lacum emittit, quo impleto, pars in mare, quodam riuulo deluit, pars ad fontem reuertitur. Supra balneum Ciceronianum eadem in rupe graduum aliquot ascensu, crypta reperitur, opere excisa, altitudine pedum VI. latitudine V. sed in longum sinuoso anfractu plurimum extensa, suauem & incundum exhalans odorem, quam si quis erectus ingreditur, repente ferè sudabit, si pronus, & ad solum inflexus, refrigeret. Vltimus, ad dextram uent-

genti,

I N D E X.

genti, aqua purissima, sed pene feruens, ex taſtu vix innoxia, offerunt: quam plerique credunt in infimum balneum occultis vijs diſſuere. Ad eam accessus huiusmodi est. Duobus tantum ad Iteum passibus emensis, in dextram declinandum est, quo itinere lapis ingens offenditur, quem Caballum nuncupant: eo transito calidus pulvis calcatur, vsque ad cryſtallinē. Redundum inde eò, quò in hęc cryſta partem est introitus, ibiq; lacuna profunda latiq; cernitur. In propinquo apparet specus ad meridiem vergēs, ingressu vitandus: quippe, si quis aliquantum in intima procedat, absq; calorē vel frigoris excessu, absq; vento, vel motu aeris, virtutē conderet mortuus, calorēq; sursum exasstante simul cera candelæ deliquisset, simul lumen sponte deficiet. Sudatorium hoc, quod descriptissimum, humores purgat, capiti ac ventriculo auxiliatur, rheumata curat, pituitam educit, corpus alleuat, hydropticis & podagricis vehementer cõfert. Ad dextram spiracula quædam apparent, vnde crasi cum æstu vapores, exhalantur fumi modo feruentis aheni. Præcis huiusmodi thermæ vehementer probabantur, quia sudorē sine quouis alio adminiculo prouocabant, & vs qui busdam placet, fricatoria dicebantur, quod etiam in ijs sudor elici fricatoribus solet. Alia præterea sunt hoc tractu balnea, Baiana dicta, quæ nunc omitimus. Omnia memorat Scrabo, cum apud Bsyas aquarum calidarum fontes, nõ solum affectu valetudini multariam auxiliantes, sed etiam voluptati atq; detritijs opportunos erumpere perhibet.

Tuscum mare, vide Tyrrenum in Indice.
52. TYBVR, siue Tyburium, vrbs Latij est in Italia, sedecim millibus passuum distans ab vrbe Roma, Tiberis Stephano, Tivoli hodie, olim, Polyſtephanõ vocatam, idem Stephanus prodit, quam teste Solino, ex auctoritate Catonis Carilina Arcas, præfectus clasiss Euantri, condidit. Quod etiam sensit Seruius. De Græcia (inquit) tres fratres venerunt ad Italiam, Castillus, Coras, Tybur vel Tyburnus. Hi simul omnes vnam fecerunt ciuitatem, & eam de fratris maioris nomine, Tybur appellauerunt, licet & alias fecerint singuli. Hæc tenus Seruius lib. Aeneid. 7. Tybur autem Virgilio dicitur Superbum: id est, nobile, inquit Seruius: aut per vrasitum teigit illud, quod aliquid quando quum auxilia à Senatu poscerent Tyburtes, sub cõmemoratione beneficiorum, hoc tantum à Senatu respõsum acceperunt: Superbi estis. Hæc Seruius, explicans illud Vergilij lib. Aeneid. 7.

*Quing, aded magna positus incandens vrbes
Tela nonant, Atina potens, Tyburq; superbum,
Ardea, Crustumeriq; & terrigena antema.*

56. Tyrrenum mare, quod Plinio auctore Tuscum, Notium, & Interam etiam vocatur, Liburnum Cicero, Tosco Læder, vocat, quia Tuscia nobilissimam Italix regionē alluit, quæ Seruio auctore, quondam sit cognominata Tyrrenia, hinc eam appellationem sortitum existimãt. vel à Tyrrenis nautis, qui se in hoc mare præcipitauerunt: hoc namque habet fabula. Dormientem in litore Liberum patrem, puerum nauas abtulisse Tyrrenos, qui cum esset expectatus in nauis, quo duceretur, interrogauit. Responderunt, quo vellet. Liber ait: Ad Naxum, insulam sibi sacratam, sed, cum alio vela desisterent, iratum nomen, tigris sibi sacratas, visibus eorum obsecit, quo terrore se illi in fluctus dedere præcipitis. Hæc Seruius in lib. 1. Aeneid.

V.

25. VALLENCENAE, elegans Hannonic vrbs, Trullæ fluii orlo insidens, medium regionis fere occupat. Admodum munita, atq; aduersus hostium insulas tutissima. Plebs opulenta, plerumque rem faciens ex telę quodam genere, quod vernaculę Savam appellant, cuius ingens ibi cõpia conficitur.

53. VELITRAE, perantiqum Latij oppidum, Lino, Belitra, Leandro & alijs Belitre, quibusdam etiam Blitri, situ est in colle periuicundo, vnde pleræque Thyreni maris insule, Põtia, nimirum & Palmarola, scriptorum monumentis celebres, in candidissimo oculorum intuitu, conspici possunt.

17. VENLONVM, oppidum Geldrix ad Mosam flumen munitissimum, bellica gloria, iam olim nobile, vbi anno Salutis M.D. XLIII. certis conditionibus pax facta est, inter Carolum V. & Guillelmum Cluiuz Ducem.

49. VERONAM, inter vrbes Italicas non minimam fuisse, videre quidem, vel hoc tempore licet, ex ijs, quæ adhuc extant, & quasi viuunt, partim ex ijs, quæ temporum, & bel-

lorum iniuria quodammodo interiire, historiãrũ autem monumentis, etiamnum recondita, adseruantur. Cõmendandi autem merito veniunt, qui tam opportunam, maxime futuræ vrbi sedem, delegerũt, vbi amoenissimus latè labitur Athetis: colles placidissimi adiacent, fecundissimi latè se campi protendunt. Primi autem conditores quoniam fuerint, diuersa grauisimorum scriptorum auctoritate disputatur. Alij eius originem Gallis, alijs verò Thufcis concedentibus. Illi, Lati, Trogi, & Iustini sese verbis tuentur, lib. xx. His autem Gallis (dicentibus) causa in Italiam veniendi, sedesq; nouas quaerendi, intestina discordia, & assidua domus dissensionē fuit: quarum tadio, cum in Italiam venissent, sedibus Thufcos expulerunt, & Mediolanum, Comum, Brixiam, Bergomum, Tridentum, Veronam, Vincetiamq; condiderunt. Thufci quoq; Duce Rheto, auitis sedibus amissis, Alpes occupauere, & nomine Ducis, gentem, Rhetos, appellauere: Alij, Catonis, & Sempronij innituntur sententiæ, quorũ ille, de originibus libro, Alpes omnes, inquit, Italix, Colonias Thufcorum fuisse, incolæ asserunt, & ab ipsis vel Ducibus, vel capitibus originum nomina gentibus, & locis indita, vt Rhetij à Rheto Rege Lydorũ, & Veronenses, à Vera, Thufcorum Colonia. Sempronius autem similiter scribit: Hinc circa Larium Lacum, à Principibus dicta Vallis Vulturena, & Verona à Vera Thufcorũ familia. At grauisissimi isti scriptores, etsi verbis dissidere videntur, vt tamen ipsa, Cato cum Sempronio, & Trogi cum Iustino non dissidere, comprobari poterit, si res tota cõsideretur. Illud itaq; in primis conſtare debet, Transpadanam omnem regionem antiquissimorum Thufcorũ sedem fuisse, quod & Sempronius affirmat his verbis. Et quidẽ omnem Transpadanam regionem Thufcorum prolem fuisse, inter omnes auctores conuenit, manentēq; vestigia, vrbs Mantua, & reliqua. Cato quoq; ita de hac scribit, omnia sub Alpibus Transpadana loca prisca conuenit Thufci misis colonis tenere, ab hisq; multa loca nomina retinent, plura deleuerunt Galli, & reliqua, idem & Lanius, idem & Plinius affirmant. Veronensem autem agrum Thufcorum sedem fuisse, multa præter prædicta monumenta confirmant, nam & Catullus Benacum Lydiũ vocat, id est, Thufcũ. Circa Benacum porro oppida sunt adhuc, quæ nomina Thufcorum seruant, vt Thufculanum, & Vergilius, Oenum filij Mantos fuisse, & Thufci amnis, id est, Benaci, tamen nonnulli sint, qui de Ayno flumine, id intelligant, sunt & adhuc vna Rhetica, in agro nostro, nomen antique seruantia à Rhetis, qui à Gallis pulsi, montana incolere, de quibus ita Iustinus scribit. Thufci quoq; Duce Rheto, a misis auitis sedibus Alpes occupauere. Plinius præterea, de Verona inquit, Rhetorum & Euganeorum Verona. Hæc igitur ita statuenda sunt, quibus, si alterũ illud addas, quod Cato dicebat, plura deleuerunt Galli, facile fortasse erit videre, quomodo tam Cato, & Sempronius, quàm Trogi, & Iustinus vera dicant. nihil enim prohibet & Veronam & Brixiam, & Mediolanum, antiquissimas vrbes, à Gallis dirutas fuisse, ijs dico, qui primi Alpes transcendere, mox ab alijs, Duce Breno, easdem instauratas fuisse, quas conditas, Iustinus scribit: More scilicet veterum, qui condendi verbum, pro restaurando, vel augendo, de vrribus vsurparunt. Atq; hæc quidem de Veronenſium origine dicta sufficiant. Nunc porrò interiora vrbs penitus introspiciamus. Vbi inter quam plurima vetustatis indicia, habent etiam curiosi, quod admirentur, cellulas, & habitationes subterraneas frequentes in montibus existere, cum omnino ad modum confectas, vt eo tempore videntur paratæ, quo homines aureo sæculo, in montibus habitantes, casas sibi, & speluncas foderant, quam cõsuetudinem Vitruuius lib. 2. cap. 1. explicat, & Lucretius:

*Sed nemora inquit atq; cauos montes, sinuq; colebant,
Et frutices inter condebant squallida membra.*
Iuuenalis in super idem confirmans, ait:
*Credo pudicitiam Saturno Rege moratam
In terris, visamq; diu, dum frigida pernis
Præberet spelunca domos ignemq; lacrimq;
Et pecus, & dominos communem clauderet vmbra.
Syluestrem montana toram conſerueret vix
Frendibus, &c.*

Quin etiam & illud multo maiorem admirationem præbet, quod in montibus Veronæ Echini marini, cocleæ, & similia in lapides diuturnitate temporis cõcreta, inueniantur. Tum etiam, quoniam pacto hæc, si vna quandoque fuerit, in hos montes aut delata fuerint, aut enata sunt, qui diluio adserbant. Verũ alijs, rationibus moti, hanc sententiam improbant, rũ, quod

quod aqua, quæ exuperant montes, non fuerint maria, sed inundationes à celo, tum quod oporteret videri conchas, & id genus alia, in verticibus montium, aut, si super excreuisset terra, videri saltem certo solum tractu, qua tum vertices montium erant: quod certe non liquido constat, quando erutus in montibus, in quibus sunt hæc, non vna solum parte apparet, sed etiam in medijs, & in imis, & vbi que. Alia sententia est dicentium, in montibus esse humorem quendam, & alicubi salisformem & varium, à quo saepe vera animalia maritima sunt, & quodammodo generantur, vt est in Dactylis videre, qui in medijs faxis nascuntur, & inde excuantur. Interdum non vera animalia fieri, sed quæ imitantur vera, nam, quemadmodum & natura imitatur species terrestrium in mari, ita in montibus non veras conchas fieri viuentes, sed confimile quoddam, quod mox lapidescit ob frigiditatem circumambientis loci. Cuius signum affirmant esse, quod conchæ, quantum ad id, quod intra est, non plane animal referunt, sed hanc quoque sententiam alij repudiant, quoniam lapides hæc, aut vniquam vivere, animaliaque extiterit, aut non: Si quidem olim vixere, non iam iocatur natura & imitatur, sed verum animal facit, quale in mari gignitur. At verò, in montibus inter saxa esse eam vim genitricem, quæ in mari, non satis rationabile videtur, præsertim in grandioribus animalibus, quæ multa poscunt. Cui rei addi & illud potest, quod si olim genita fuissent, oporteret & nunc alicubi gigni, & erui in montibus viuientia hæc animalia, quemadmodum & Dactyli. Si verò nunquam vixere, sed imitationes tantum fuererunt verorum animalium: hoc certe contra sensum est. Eruntur enim conchæ non pauca, quorum pars iam in lapidem conuertit, & terneritatem, & cum reliquis mollitudinem. Quare videre est illas olim veras fuisse conchas, quod si id, quod intra est, in quibusdam non plane concham referret, causa est, quod caro, quæ ex se mollis erat, & contrahi nata, multa terra circumiecta, mox in lapidem coiuit. At Hieronymus Fracastorius peritissimus Philosophus & Medicus, hæc olim vera animalia fuisse existimat, iactata illuc à mari, & in mari enata: sed hæc pèdere ex maiori cognitione. Montes enim omnes è mari factos fuisse assererat, primum iactata arena in culmos, fuisseque olim mare, vbi nunc montes extant, mox eodem recedente, detectos fuisse montes, & insulas, quod & indies videtur fieri, quando & Aegyptus tota mari olim obrepta fuit, & in littoribus etiam Italia, vt circa Rauennam apparet, vbi longe abest mare ab eo, quod olim fuerat passuum C.

Iam etiam diu multisq; in diuersis, & mutata gubernationis Veronenis commemoratione harere possemus, sed, quia ea omnia primum Torellus, tum Leander, in Marchia Tarusina descriptione persequutus est, idcirco, breuitatis amore, eò Lectorem relegamus. Hoc autem tempore, in Venetorum potestate versatur Verona, qui maximis sane operibus, continuoq; studio, vbi ad eam muniant, vt inter munissimas totius Europæ referri, hercule queat. Homines etiam claros & illustres, partim, qui doctrinam studijs, partim qui rerum bellicarum administratione præcelluerunt, tam multos etiam Verona edidit, vt non nisi prolixissima oratione recitari queant. Eorum autem accuratissima commemoratio, elegantissimi iam dicti auctores, Lectoribus abunde satis facient.

24. Via Appia.

59. VILNA, Lithuania Ducatus Metropolis, vrbs copiosa, ampla, & celeberrimi nominis, ciues habet ignauos & delictos, ob natium, agrestem & rusticum credo eius patriæ genium, & incredibilem agræ vicini bonitatem: quàm minimo siquidem hic viuunt. Ager tanto feriore creditum sibi semetipsum reddidit, vt magnam frumenti vim Danicum & in Pintemiam, secundo flumine, deferant, quod per totam Offlandiam, in Belgio, & in ipsis Hispanijs, atq; potissimum Olfispong in Lusitania distrahitur. Regio ferax & carmenta alit plurima, vnde lactis, casei, carnis altilis, atq; terinæ, autu per magna copia. vitem non habet, nec fauoris fructus arborem. Maxima verò messis in cere, canabe, & melle consistit. Cùm mense Septembri mellis aptum fauos in agris rescindunt, nullum, qualiscumq; etiam extraneus fuerit, transire illac permittunt, cui non demissi faui partem communicent, remotissimos etiam ad se inuitant, aut ad eos, cum agrestis hoc munere excurrant, rati, & firma sibi ferre persuadentes, ni alijs, de melle sibi diuinitus dato, liberaliter communicent, melle se non tam vberem habituros. Eadem etiam sunt in vrbe liberalitate, Oppidani namq; in vniuersum omnes, Magistratu tantum excepto, hospites sunt, cereuisiam, medonem, aut vinum adultu propinantes: & liberum cuiq; permittunt, ad se suas tuto intrare, sedere ad focum, & vnum, de quocumque liquore velit, haustu gratis bibere, atq; deinde exire. Verum vicro si bibat, si prandium aut cenam cum hospite sumat, tum pretiu quoq; soluat necesse est, quod tam è perexiguum est, cum certum sit, robustissimum etiam virum quatuor obulir, tantum sibi panis comparare posse, quantum vno die è comode ipsi sufficit.

23. VULCANI FORVM, vide Forum Vulcani.
27. VVALCOVRT.
27. VVARBVRGYM, Vvesphalix ad Dimulam flum. opp.
42. VVINMARIÀ, lautum & peramicum Turingiæ oppidum, Comitatus quondam titulo celebre. Sed anno parte saluti M. CCC. XLII. ob morosam Comitum Hermanni de Oelamunda, & obstreperam erga Herum suum Pridericum Seuerum Turingiæ Landgrauium, & Minix Marcgrauium, inobedientiam, primum iure belli, tum iustis transactionibus Comitatus Vvinmariensis, ad Landgrauium Turingiæ peruenit. Et proinde anno salutis M. CCC. LXXVII. Balthazar Turingiæ Landgrauis, titulum suum, salutatione Comitatus de Orlamunda, adauxit. Dum in istius oppidi descriptione versamur, Doctissimus vir Ioanes Vvolffius, aliam multo luculentior, quam quæ nobis erat, topographicam Vvein marie picturam, operi nostro inferendam, cum hæc, ad dulcissimæ patriæ suæ ciues peruenit, transmittit.

Quam natus patriam pietate ornate studet,
Et vita sancta, moribus atq; bonis.
Hic addas artes, vita que una indiget usq;
Sic ornas Spartam, ius amice tuum.
Hæc decora exuperant arces, turresq; suspendas,
Hinc florent vrbes, hinc regia ipsa nitet.
Nempe domum domum debet decorare nitendo,
Nec tantum domum, quam tenet ipse domus,
Sic amen ambo simul decora hæc iungantur in vno,
Et domus & domum nomina digna feret.

ERRATA QUÆDAM SIC RESTITVANTVR.

Page 2. linea 5. pro anni, lege, annis. Pag. 1. lin. 13. pro Decia su. lege, Dena su. Pag. 6. lin. antepenult. pro inuis. lege, strua. Pag. 9. lin. 31. pro, aut nulla. lege, ut nulla. Pag. 11. lin. 12. pro Tactemio, lege, Trithemio. Pag. 18. lin. 6. pro, at, lege, et. Pag. 22. lin. 2. pro vbi pro induria, lege, iudicaria. Pag. 26. lin. 1. pro angustiam, lege, angustum. Pag. 29. lin. 43. leg. M. D. XXXVII. Pag. 30. lin. 1. pro, Fisi si magna, lege, Fisi non magna. Et lin. 21. pro natura, lege, natura. Et circa finem pro Statueri, Et Statuere, lege, Statueri, Et, Statuere. Pag. 31. lin. 12. pro, Et amantissimus, lege, Et virtutis amantissimus. Pag. 38. lin. 14. pro Anoniam, lege, Anoniam. Et, lin. penult. pro, progreffus, lege, progreffus. Pag. 38. lin. 12. pro, vltra medium, pro, Hamannus, lege, Hamannus. Pag. 40. lin. penult. pro, Stralium, lege, Stralium. Pag. 44. lin. 2. pro, vt ex lege, vt cum lin. 19. pro, sepultura, le, sepultura. li. 27. pro, Wagenschdort, lege, Wagenschdort. Et lin. 40. pro, habitus, lege, habitus. Pag. 44. lin. 45. pro, Statium, lege, Statium. Pag. 48. lin. 4. pro, scilicet, lege, scilicet. lin. 41. pro, egressi, lege, egressi. Pag. 55. lin. penult. pro, vrbs, lege, vrbs. Pag. 59. lin. 35. pro, conuictus, lege, conuictus. Et lin. 35. pro, ciuitates, lege, ciuitates. lin. 49. pro, cepenit, lege, cepenit.

I
 Aeta oder Cajeta in Italien
 Anconischer See
 Albaneischer Brunnenn
 Alipontal finge Lutzenburg
 Anheim in geteern
 Awas in flandern
 Avresnes in Hennegau
 Autun in Burgundien
 Avernis Puntkhuysen in campania
 Avianisches warmes bad

B
 Bajanischer See
 Bajanischer See
 Beauport in Hennegau
 Bergen op Zoom in Drebant
 Brixstrove in England
 Bistri in Italien

C
 Cajetta in Campana
 Campania
 Chartres in Frankreich
 Charons Fische
 Camanni
 Campen in geteern an der Jsel
 Canenefabum insula
 Chateaufort in Hamur
 Chester in England
 Circa bay
 Chimay in Hamur
 Colonia acusianorum finge grenoble
 Cumanischer See
 Cumaner Libida Fische

D
 Deventer an der ober Jssel
 Delft in Holland
 Dordrecht in Holland
 Dreydes
 Douay in flandern
 Dauphine in France
 Dunays in France
 Drenburg in Scotland
 Enckhusen in Holland
 Eschwege in Hessen
 Epen

55
 57 Francker in friesland 36
 58 Franckenburg in Hessen 38
 16 Frislar in Hessen 39
 17 le fumerole agnanc 57
 22
 26
 10
 56 zaietta finge Cajetta 55
 57 ydeern 17
 P. germani finge litz bat 57
 goude in Holland 31
 golfo di Napoli 56
 grenoble in Frankreich an der Jser 9
 56 grotha della libilla 57
 58 grotha Inconaria 55
 58 grotha de li cani 57
 26 gribu der follen finge 57
 11
 2
 59 Halberstedt in H. 41
 Hennegau 23
 Hercules tempel 56
 Hercules 52
 55
 56 Jscia J. 56
 8 jupiters tempel 56
 57 jupiter andur 54
 38
 34
 39 konigsberg in preußen 43
 26
 3
 53 Landshut in Bayern 45
 2 Landeckes in Hennegau 26
 9 Libda in Italien 51
 9 Lauwarden in friesland 36
 56 Lille in flandern 19
 56 Loeren in Drebant 11
 Luxembour 16
 Lucrinischer See 56
 33 Luculli Mithras finge 56
 29 de Brisa in Spanien 3
 28
 8 Mecklen in brabant 12
 20 Mariebourg 27
 9 Pott's Mithras 56
 8 Maastricht 15
 8 Mola 55
 Mons in Hennegau 24
 12 Charles Novello 56
 30
 39
 10

N.
 Navalia
 Namur an der Maas
 Nebrija in Spanien
 Nemetocerna
 Norwegen in England
 Neuvers
 Nimsregen in goldern

O.
 Orleans in Frankreich
 Oenotres vel pontis
 Orvieto in Italien

B.
 Calmarla Insel
 Gaxalarias
 Gabsau in Bayern
 Philippville in Hennegau
 Gazaru von adriatischen maren
 piscina mirabilis
 pontis insel
 Kontinische fumpfen im romischen
 Britensische bad
 praehyde insel
 Guleoli in Campanien
 Gythecusa

L.
 Luedlinburg in Sachsen

R.
 Rouen in Frankreich an der Seine
 Riga in Liefland an der Duna
 Romans in der Dauphine
 Rotterdam in Holland
 Rubiclara
 Auremond in goldern
 Rube in flandern

S.
 Salzburg in Bayern
 Sittenilium in Spanien
 Slay's Slay's in flandern
 S. germani spanisch bad
 Saest in Westphalen
 Swal in Okeridal

T.
 Tempel Sat Pauli Hercules
 terracina
 teutsche orden sechs Liga
 Stienen in Bressand
 tiwoli im Romischen
 i killestet Luftloog
 10 Lybur oder tiwoli
 18 Tracananische Krupf
 Trient im venetianischen
 Tripergularischen Lühr
 Trituliffet bad
 tyrrhenische maren

V.
 Valencianes in Hennegau
 Vulcanische Murell
 Velitres in Italien
 Venlo in goldern an der Maas
 Verona in Italien
 Via appia
 Vilna in Lithauen

W.
 Walcourt in Namurischen
 Warborch in Westphalen
 Weimar in thuringen
 Werden an der Ruhr

Z.
 Zuch in der Schweiz

7.
 13
 9
 31.
 8
 17.
 19.
 17
 5
 21
 57
 37
 35.
 56.
 54
 13
 13
 52
 57
 52
 36
 48
 56.
 56
 56.
 25
 58
 53
 17
 19
 54
 59
 53
 53
 27
 37
 12
 40
 44

N.
 Navalia
 Namur an der Maas
 Nebrija in Spanien
 Nemetocerna
 Norwegen in England
 Nevers
 Nimwegen in Geldern

O.
 Orleans in Frankreich
 Ostries vel pontica
 Orvieto in Italien

B.
 Balmoria Insel
 Badalonia
 Bapaun in Bayern
 philipperville in der
 Badaro an der adriatischen
 piscina mirabilis
 pontica Insel
 Bontinische Jungf.
 Britenische Insel
 praechyla Insel
 Buleoli in Campanien
 Cytherea

D.
 Querlinburg in

R.
 Rouen in Frankreich
 Riga in Livland
 Romans in der
 Rotterdam in Holland
 Rubelera
 Auremond in Geldern
 Rijsel in Flandern

S.
 Salzburg in Bayern
 Sittenlium in Spanien
 Slay's Slay's in Flandern
 S. germani spanisch
 Best in Westphalen
 Swal in Oberitalien

T.
 Tempel des Caeli Hercules
 terracina
 Teutsche orden des Liga
 Tienen in Brabant
 Tivoli im Römischen
 Tullus
 Tular oder Tular
 Tracaranische Schrift
 Trient im venetianischen
 Tripergularische Schrift
 Tullus
 Tullus in Rom

V.
 Valenciennes in Hennegau
 Vancigny in
 Viterbo in Italien
 Vallo in Geldern an der Maas
 Varna in Italien
 Vappa
 Varna in Lithauen

W.
 Walcourt in Namurischen
 Werborn in Westphalen
 Weimar in Thüringen
 Verden an der Ruhr

Z.
 Zurich in der Schweiz

56
 54
 113
 13
 52
 57
 52
 36
 36
 48
 56
 56
 56
 25
 38
 33
 17
 19
 54
 59
 27
 37
 12
 40
 44
 17
 19
 17
 5
 21
 57
 37
 35

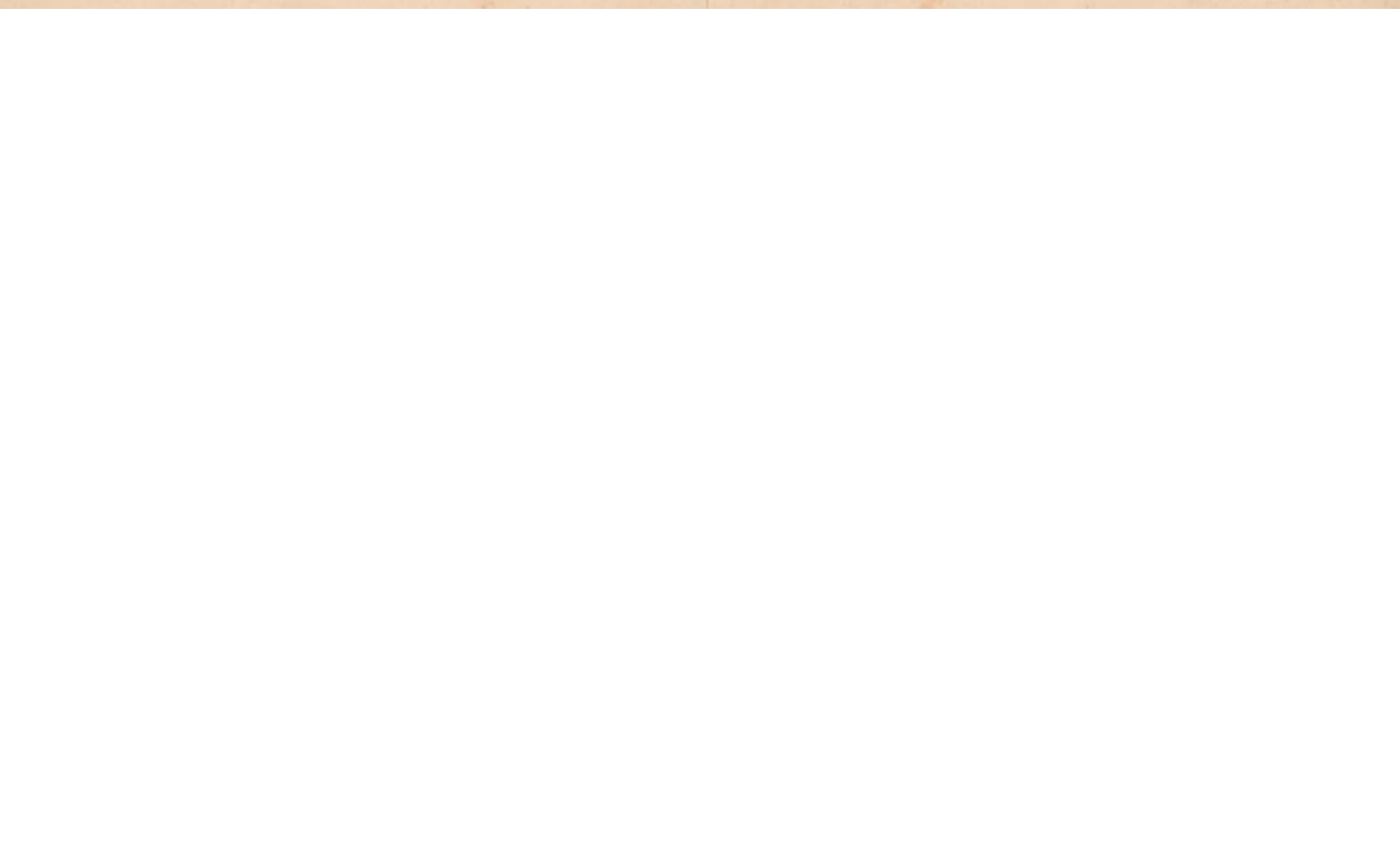
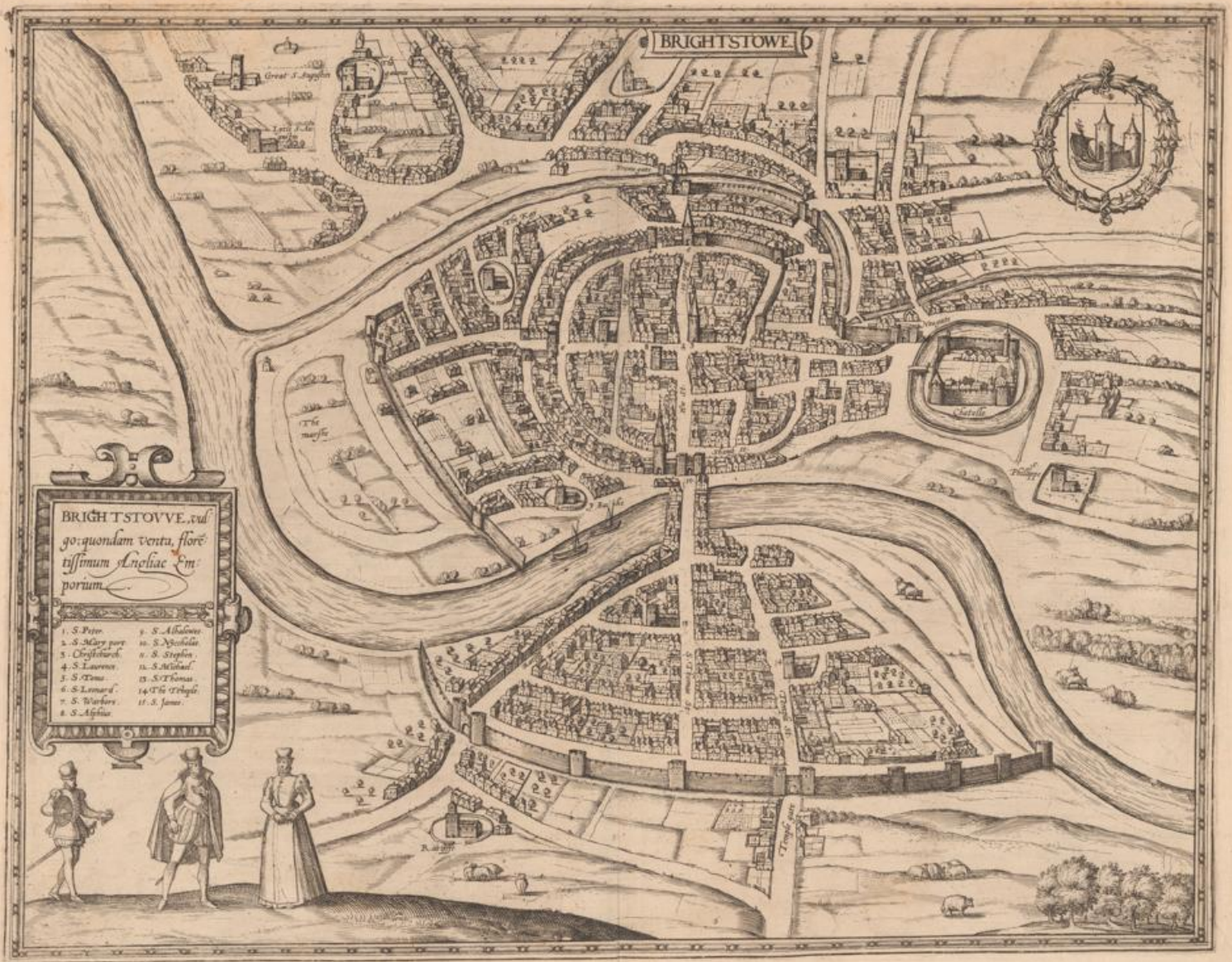

NORDOVICVM. ANGLIAE CIVITAS.

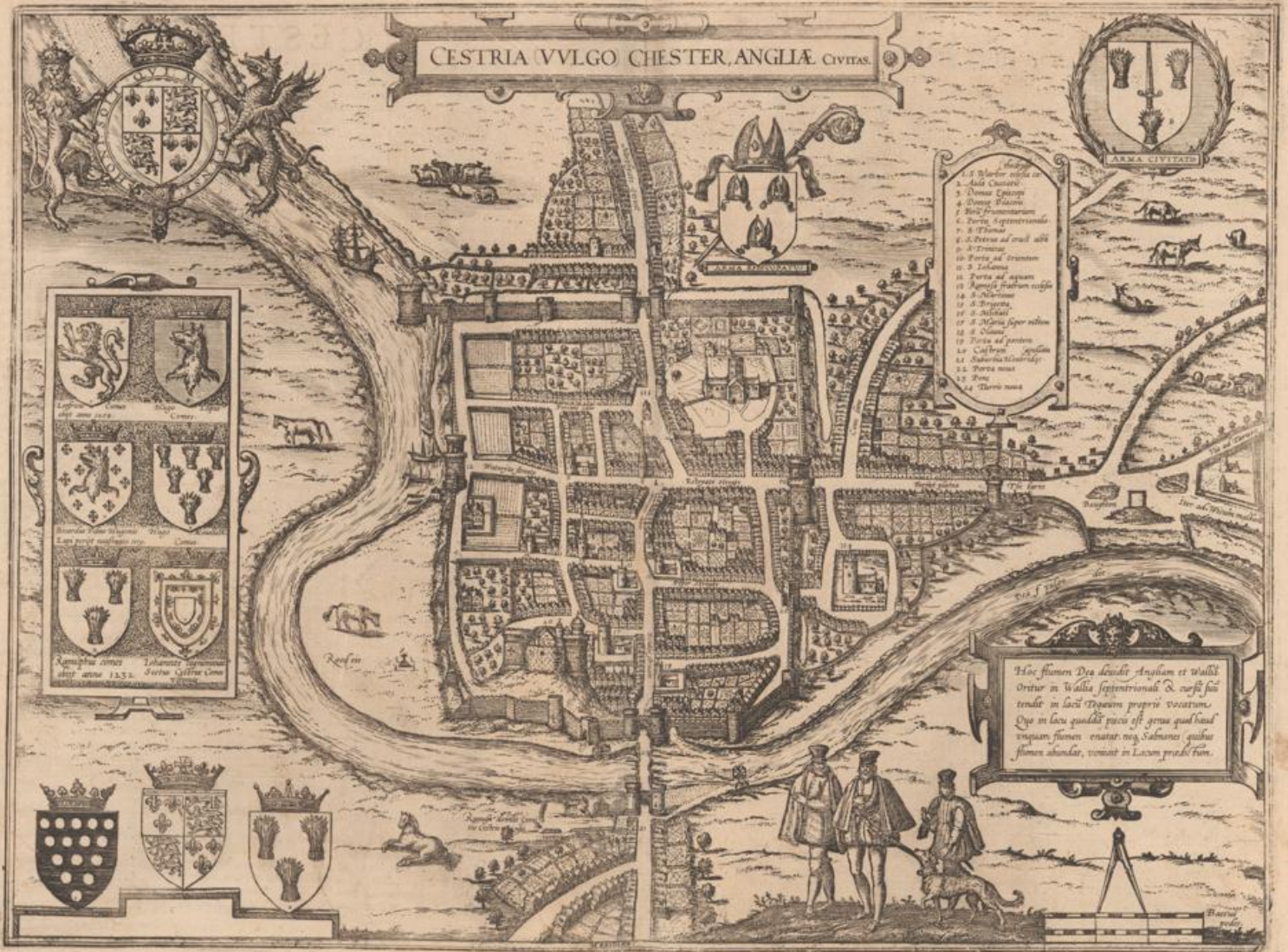
1. The place where men are executed	11. S. Martin at St. Peter
2. S. Martin's Gate, the same	12. The new bridge
3. The Cathedral Church, called Christ Church	13. S. Peter's Gate, the same
4. S. Martin at the Palace Gate, Church	14. S. Peter's Gate, the same
5. S. Peter's Gate	15. S. Peter's Gate
6. S. Peter's Gate	16. S. Peter's Gate
7. S. Peter's Gate	17. S. Peter's Gate
8. S. Peter's Gate	18. S. Peter's Gate
9. S. Peter's Gate	19. S. Peter's Gate
10. S. Peter's Gate	20. S. Peter's Gate
11. S. Peter's Gate	21. S. Peter's Gate
12. S. Peter's Gate	22. S. Peter's Gate
13. S. Peter's Gate	23. S. Peter's Gate
14. S. Peter's Gate	24. S. Peter's Gate
15. S. Peter's Gate	25. S. Peter's Gate
16. S. Peter's Gate	26. S. Peter's Gate
17. S. Peter's Gate	27. S. Peter's Gate
18. S. Peter's Gate	28. S. Peter's Gate
19. S. Peter's Gate	29. S. Peter's Gate
20. S. Peter's Gate	30. S. Peter's Gate
21. S. Peter's Gate	31. S. Peter's Gate
22. S. Peter's Gate	32. S. Peter's Gate
23. S. Peter's Gate	33. S. Peter's Gate
24. S. Peter's Gate	34. S. Peter's Gate
25. S. Peter's Gate	35. S. Peter's Gate
26. S. Peter's Gate	36. S. Peter's Gate
27. S. Peter's Gate	37. S. Peter's Gate
28. S. Peter's Gate	38. S. Peter's Gate
29. S. Peter's Gate	39. S. Peter's Gate
30. S. Peter's Gate	40. S. Peter's Gate
31. S. Peter's Gate	41. S. Peter's Gate
32. S. Peter's Gate	42. S. Peter's Gate
33. S. Peter's Gate	43. S. Peter's Gate
34. S. Peter's Gate	44. S. Peter's Gate
35. S. Peter's Gate	45. S. Peter's Gate
36. S. Peter's Gate	46. S. Peter's Gate
37. S. Peter's Gate	47. S. Peter's Gate
38. S. Peter's Gate	48. S. Peter's Gate
39. S. Peter's Gate	49. S. Peter's Gate
40. S. Peter's Gate	50. S. Peter's Gate

CESTRIA VVLGO CHESTER, ANGLIAE CIVITAS

AVRELIA FRANCIA CIVI
TAS AD LIGERĪ FLV: SITA

RHOTOMAGVS, Galliae Lugdunensis
ad Sequanam flu. Opp. vulgo Rouen.

A. Notre Dame	N. Les Carmes	R. St. Denis
B. Palais de Roi	O. St. Martin de Rade	S. St. de la grande
C. Le Chiffre	P. Notre Marie	terrace
D. Le Vieux Palais	Q. Marché aux	de la Cour
E. L'Herberge	R. Marché aux Vins	T. St. Julien
F. St. Nicolas	S. Notre Dame de la Roche	U. Les communs
G. St. Lo	T. D'Armes pour	V. St. Gervais
H. St. Omer	X. Font de Notre	W. St. Germain
I. Le Grand Vieux	Y. Grand rue de	X. St. Pierre
K. St. Omer	Z. Les Halles	Y. La mare aux
L. St. Alou	1. Rue de la	Z. Cimetière de
M. Les Cordiers	2. Rue de la	1. Rue de la

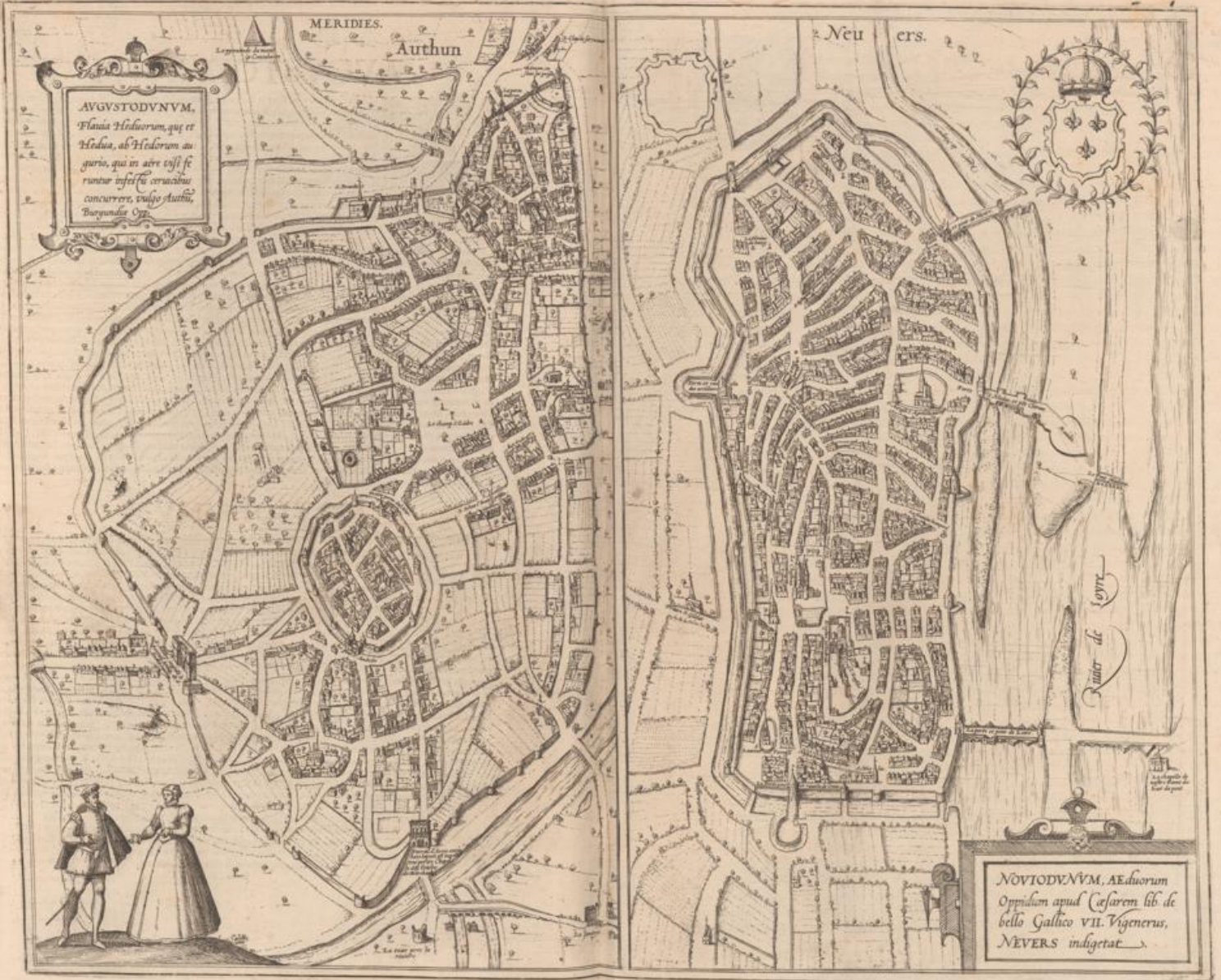

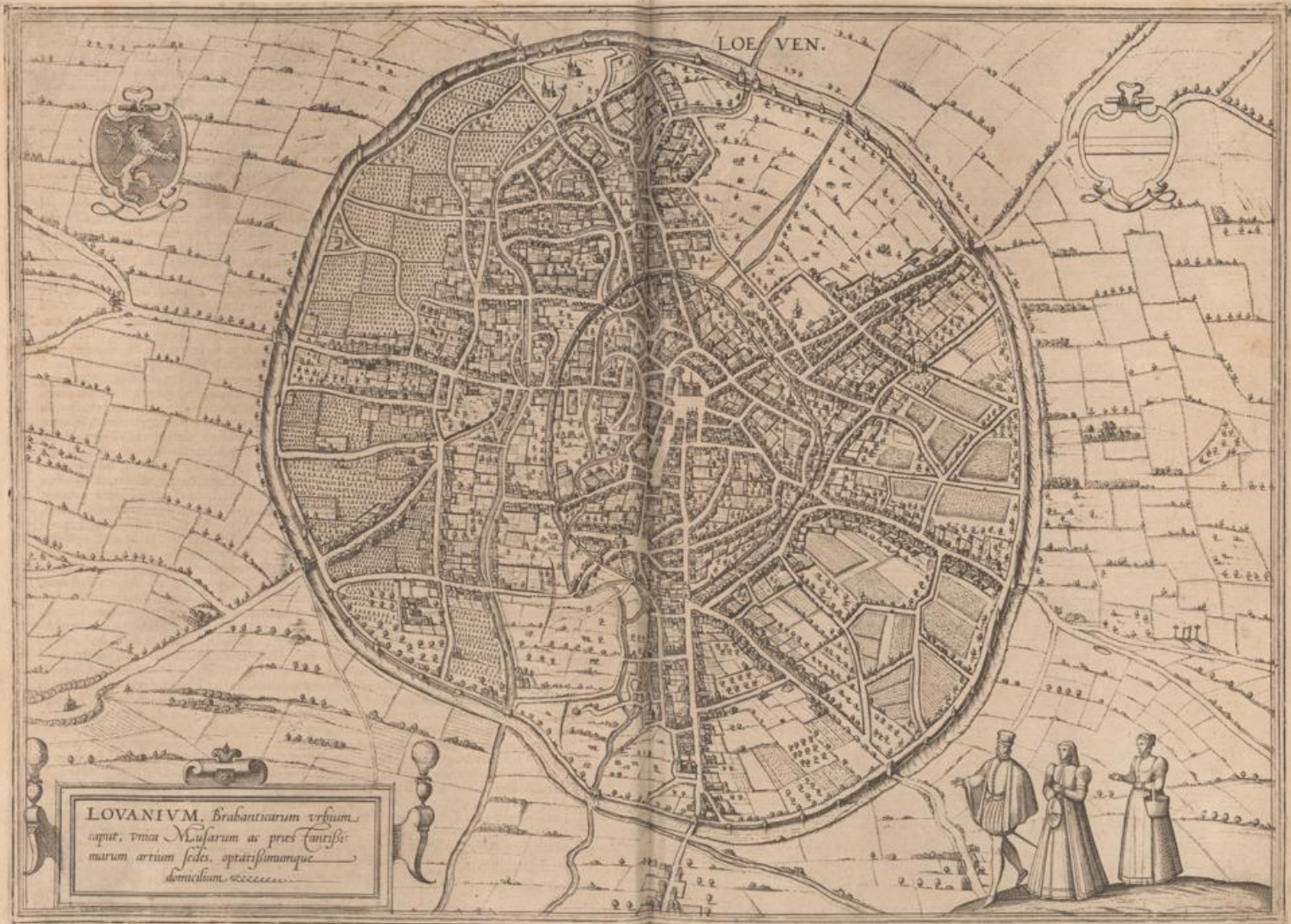

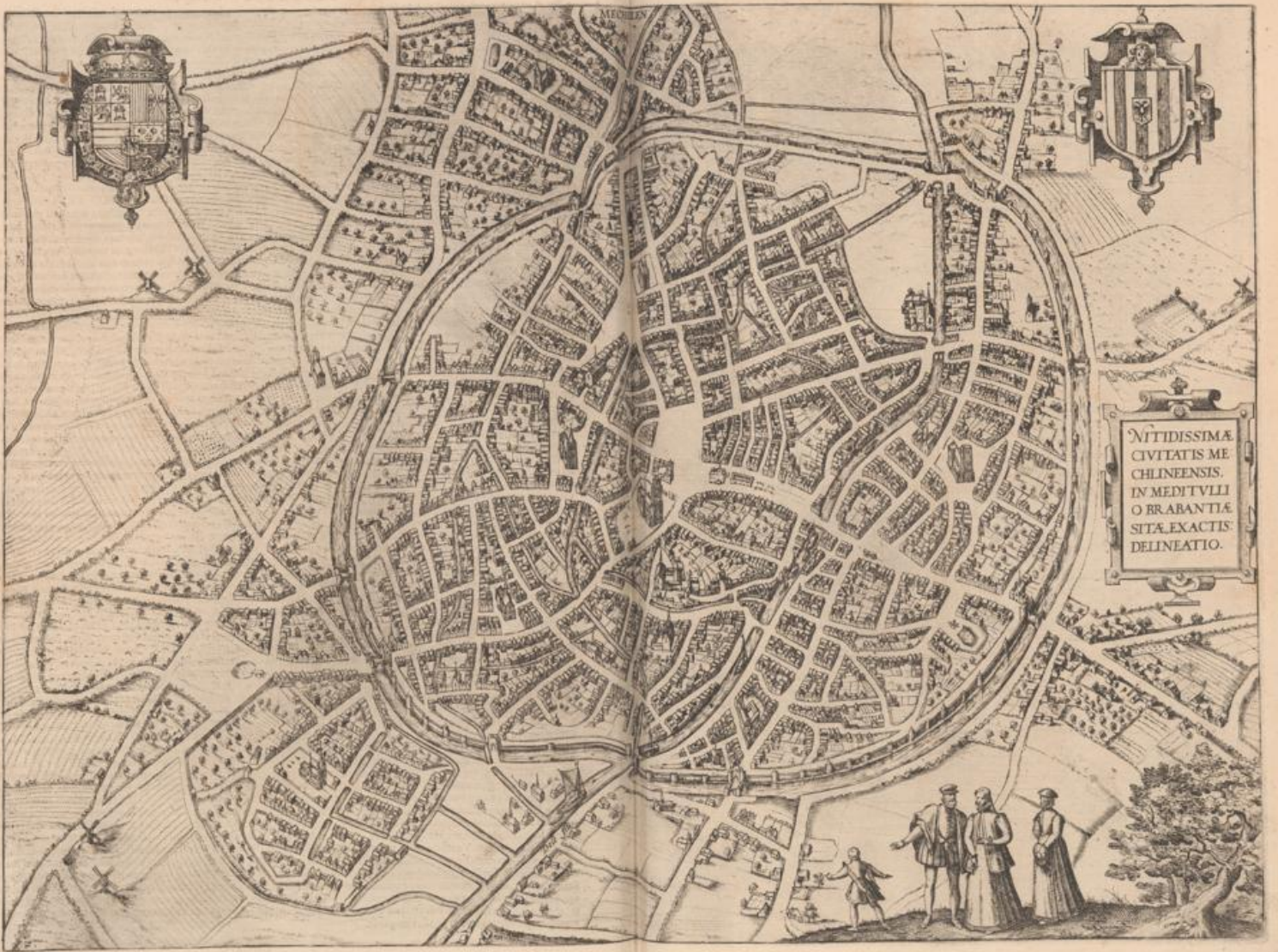

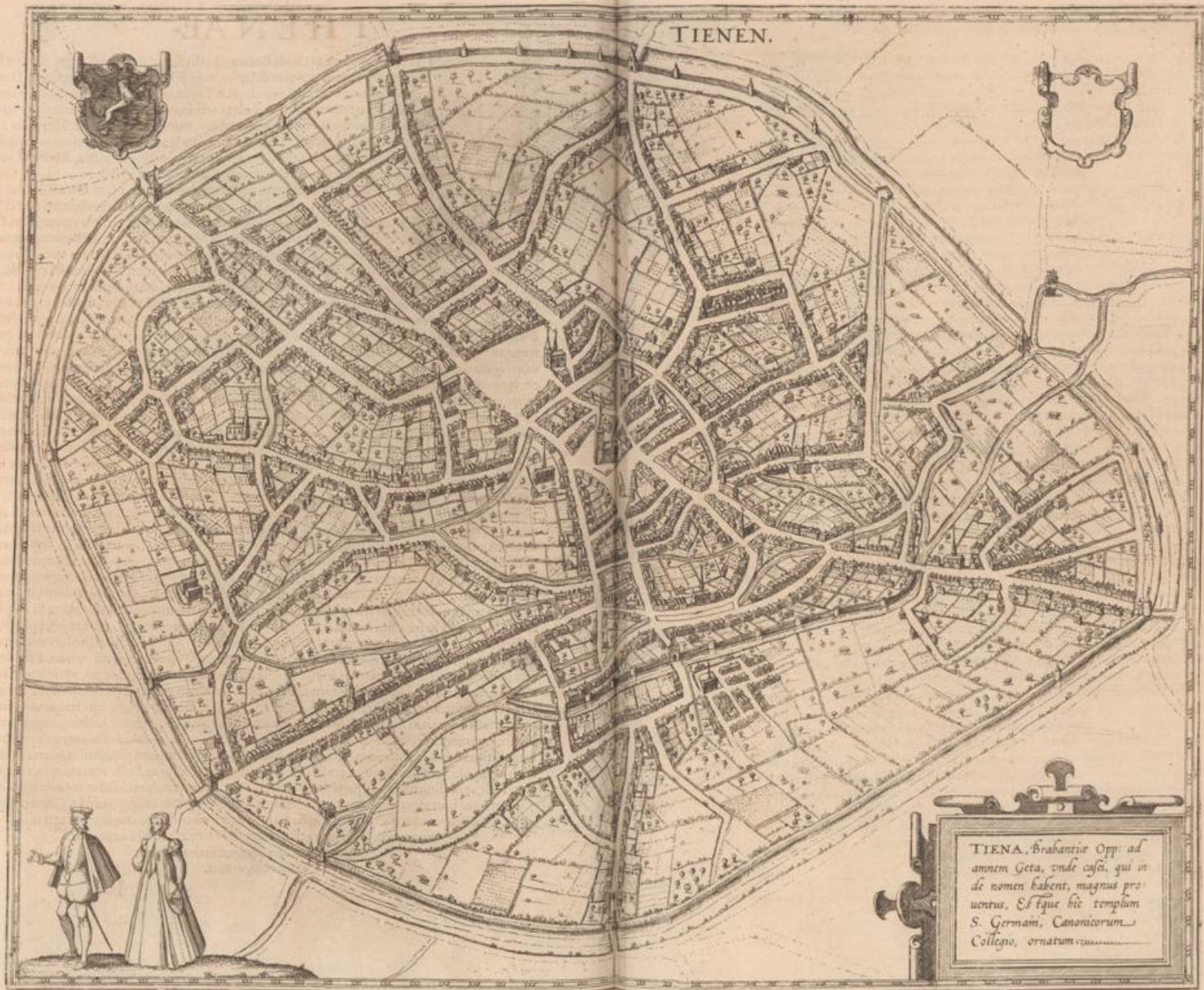

NITIDISSIMA
CIVITATIS ME-
CHLINEENSIS.
IN MEDITVLLI
O BRABANTIAE
SITA. EXACTIS
DELINEATIO.

TIENEN.

TIENA, Brabantie Opp: ad
annem Geta, unde castra, qui in
de nomen habent, magnus pro-
uentus, Et huc hic templum
S. Gernani, Canonicoꝝ
Collegio, ornatum.

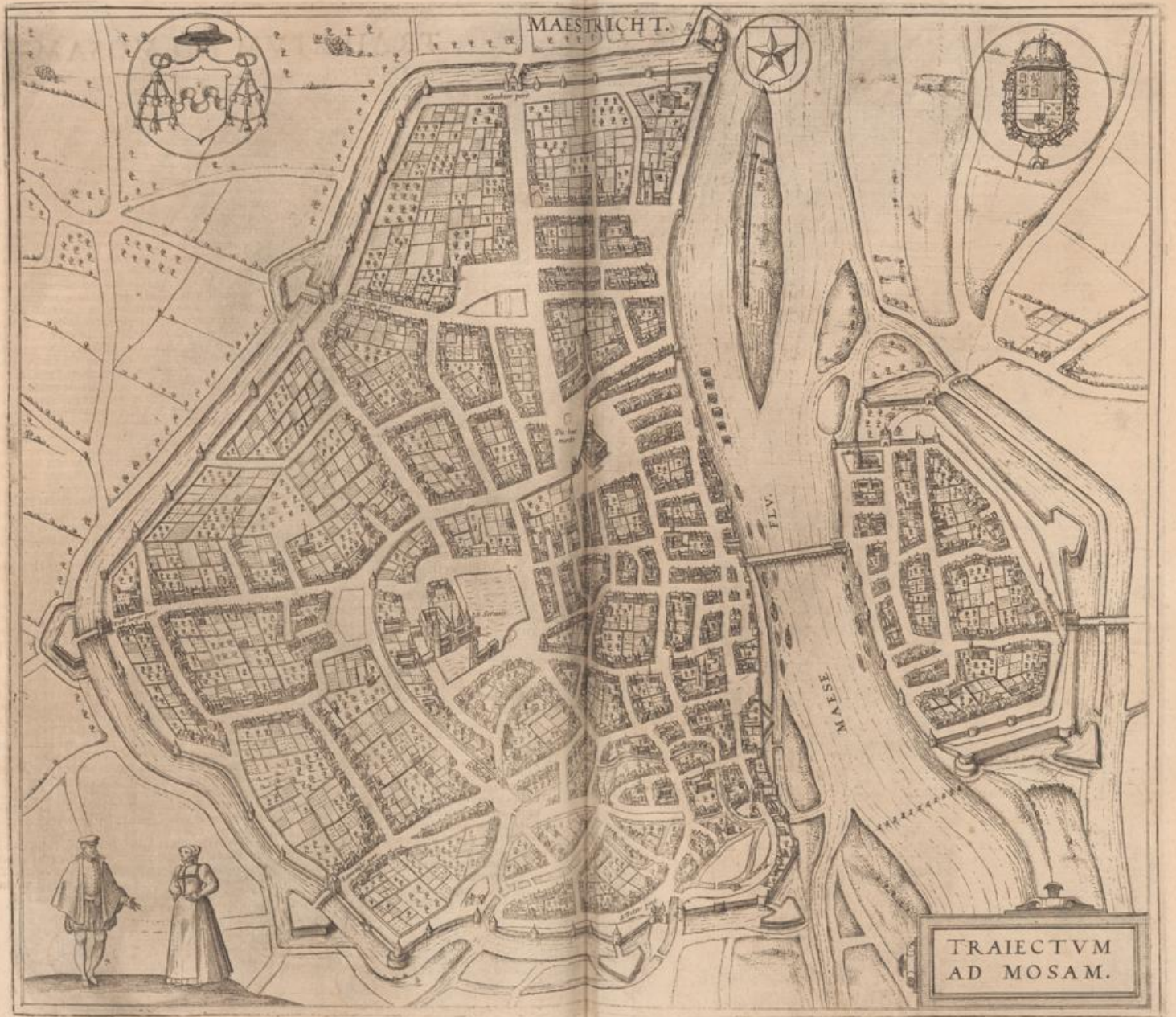
BERGEN OP ZOO M.

BERGA. ad Sonam, Brabantiae Opp. a fluvio
oleo sic dicto, qui eam irrigat, cognominata, mundi
in aliquando fœderis, pœne vixi ob Amersipie vicin
tate minus ab ceteris Mercatorib. frequentatum.

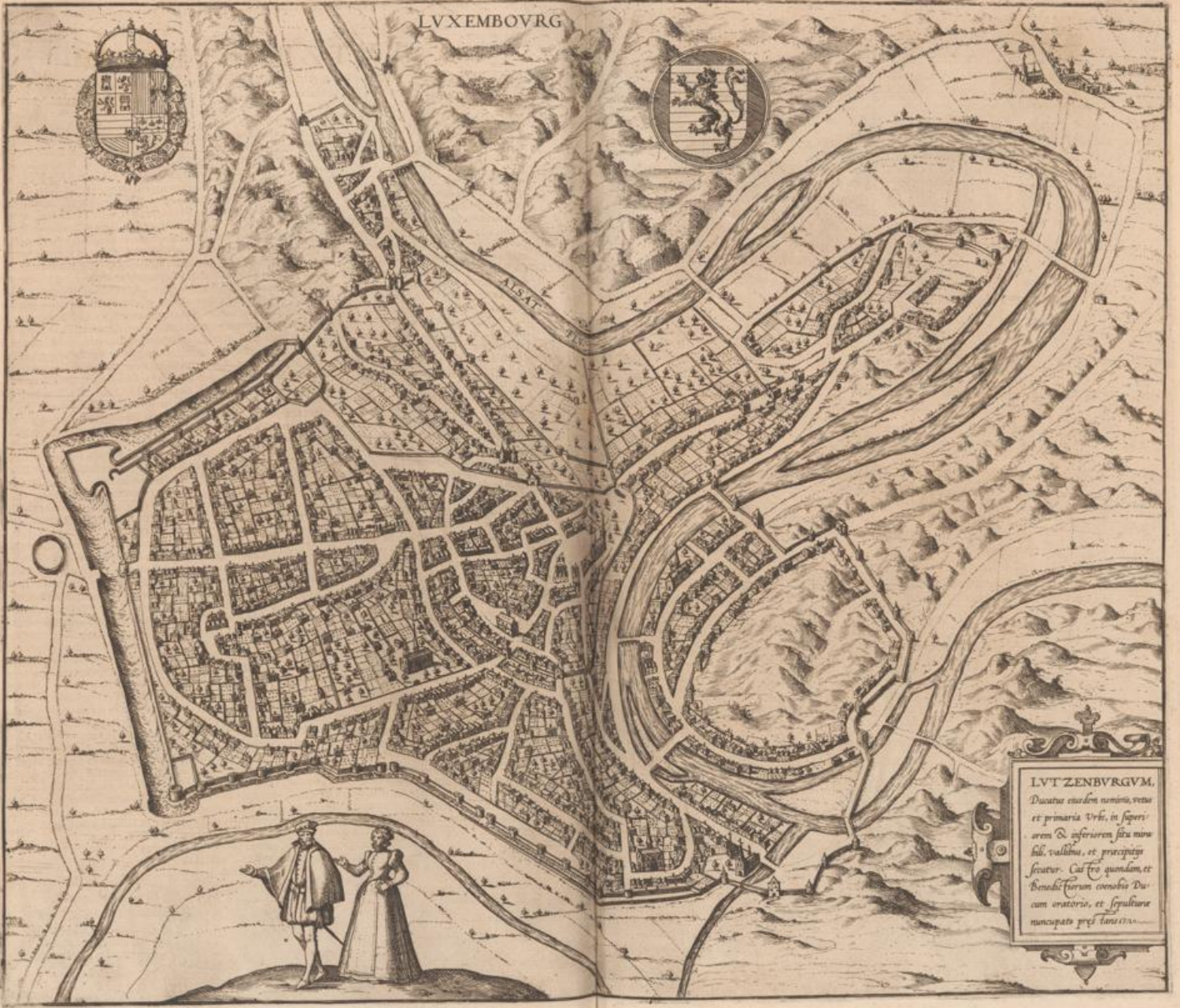

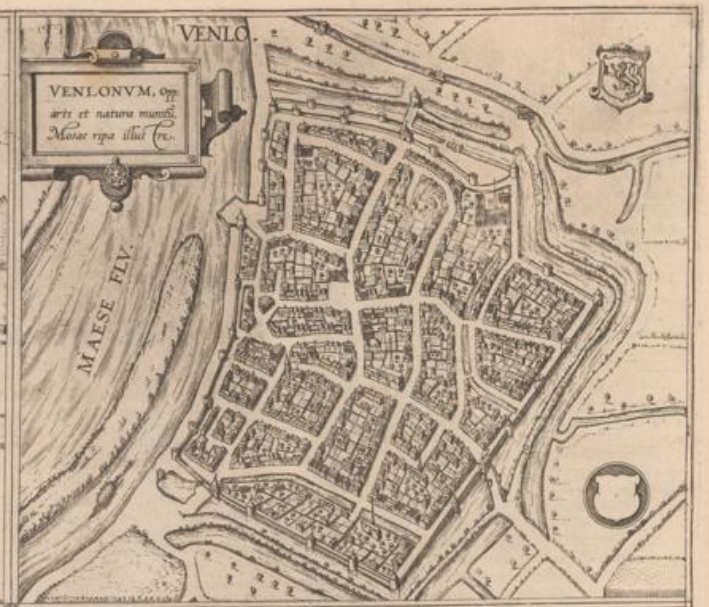
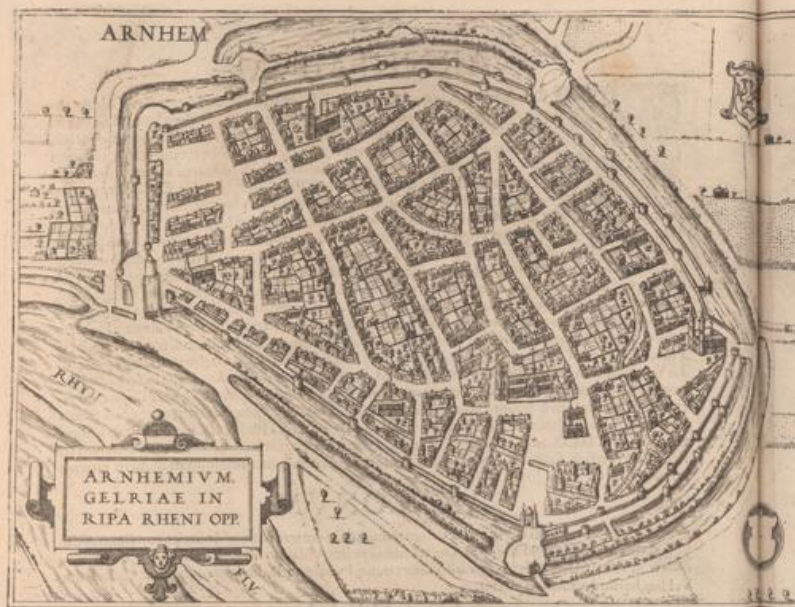

LUXEMBOVRG

LVTZENBURGVM.
Ducatus eiusdem nominis, vetus
et primaria Vrbs, in superi-
ori & inferiori sita mo-
niti, vallibus, et precipitijs
fractur. Cal tro quondam, et
Benedicti forum coenobio Du-
cum oratorio, et sepulchris
nuncupato pxi lantia.

1. La porte de S. Pierre.	12. L'eglise de S. Catherine.
2. La porte de courtois.	13. L'eglise de S. Sulpice.
3. La porte de venon.	14. L'eglise de S. Sulpice.
4. La porte de feu.	15. L'eglise de S. Jean.
5. La porte de S. Sulpice.	16. L'eglise de S. Nicolas.
6. La porte de malade.	17. Les Cordeliers.
7. La porte de malades.	18. L'eglise de S. Etienne.
8. La porte de S. Pierre.	19. Le tour de l'eglise.
9. L'eglise de S. Pierre.	20. La maison de la ville.
10. L'eglise de S. Pierre.	
11. L'eglise de S. Maurice.	

DOVAY.

DVACVM. Catuacorum vrbs, tam
situ, quam incolis, et literarum stu-
dio elegantissime ornata. *Quint.*

MERIDIES.

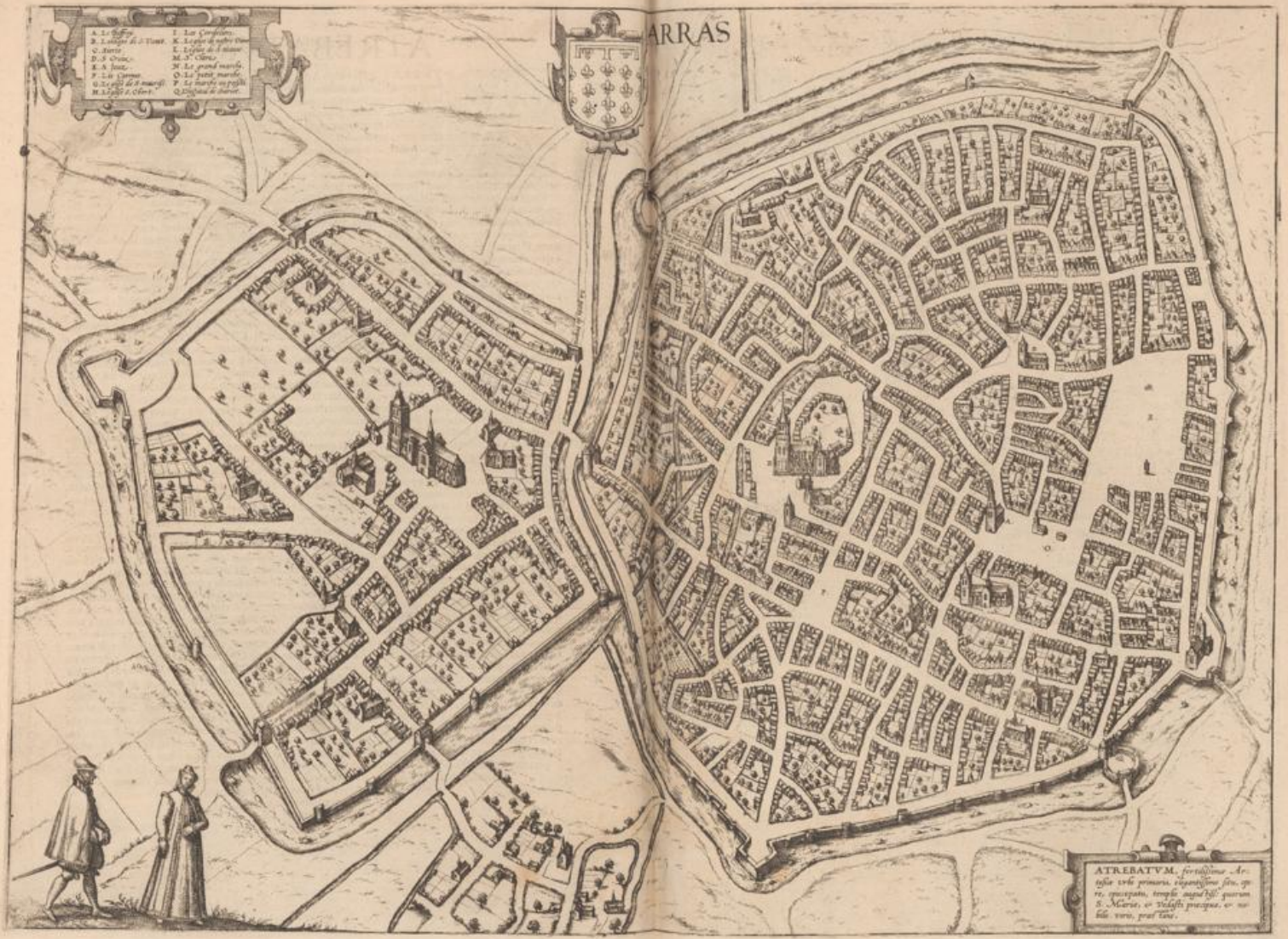
SLVYS.

SLVSA. TEVTONICÆ
 FLANDRIÆ OPP.
 ADMODVM ELEGANS.

Composita et delineata a G. W. Blaeuw

- A. Le Roy
- B. Le Roy de la Tour
- C. Le Roy
- D. Le Roy
- E. Le Roy
- F. Le Roy
- G. Le Roy
- H. Le Roy
- I. Le Roy
- K. Le Roy de la Tour
- L. Le Roy de la Tour
- M. Le Roy
- N. Le Roy
- O. Le Roy
- P. Le Roy
- Q. Le Roy

ARRAS

ATREBATVM. *fortitudo Ar-*
tebis vrbis prima, circumdatur fte. qd
re. quare, tempore magistri gueron
S. Martini, in vrbis praecipua, et no
llo. anno. post 1500.

MONS.

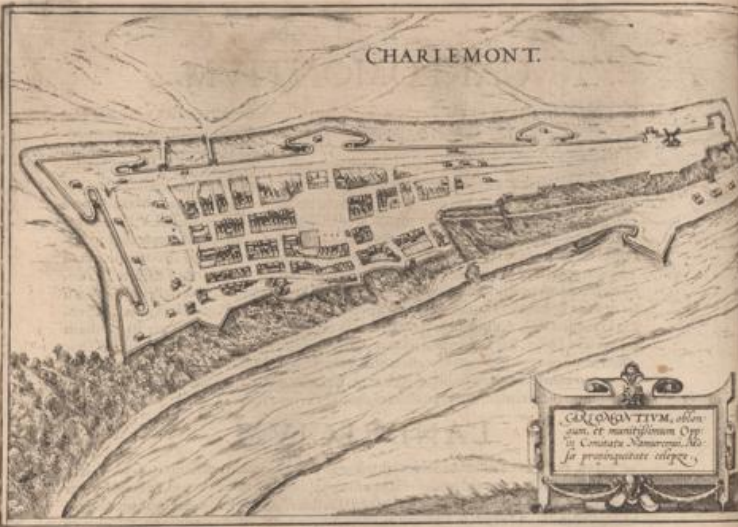
MONS. *Hannonia* vrbis *petrae* & *an-*
pla. a *Carolo* *Magno* *Metropolitano* *mu-*
nere et *sancti* *prothegii* *donata*, *trullis*
su *allatus*, *propugnaculo*, et *notory* *loci*,
munitione, *Gen* *humana* & *opinta*,
Sagittaria *negotiorum* *libera*.

CHARLEMONT.

CHARLEMONTIUM, ab Henrico secundo, et mansuetissimum Oppidum in Comitatu Normannico. Ad sua propinquitate situm.

LANDRECHIES.

LANDRECIUM, quia et propinquitate situm Henrico secundo Oppidum.

AVESNES.

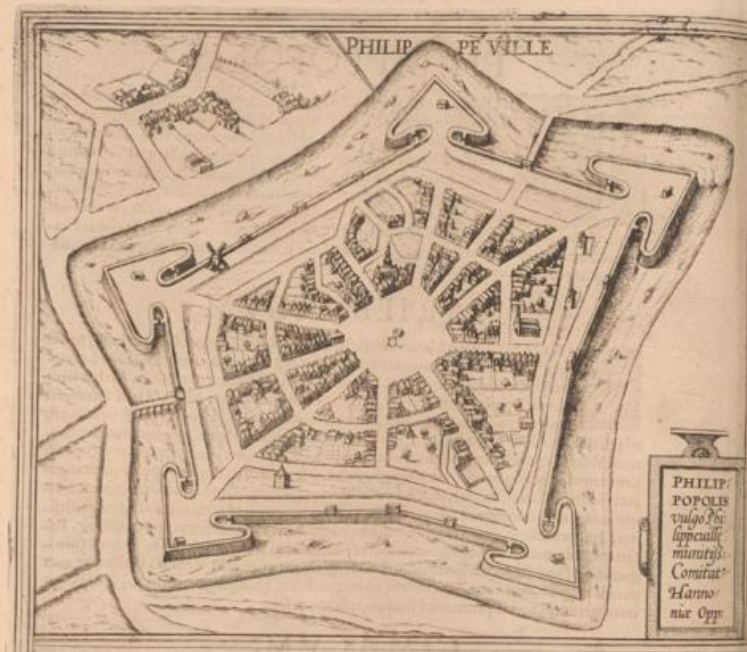
AVENTIAE, vulgo, Avesnes, in regione Hainnensi. Oppidum ad hunc fluvium propinquitate situm.

BEAUMONT.

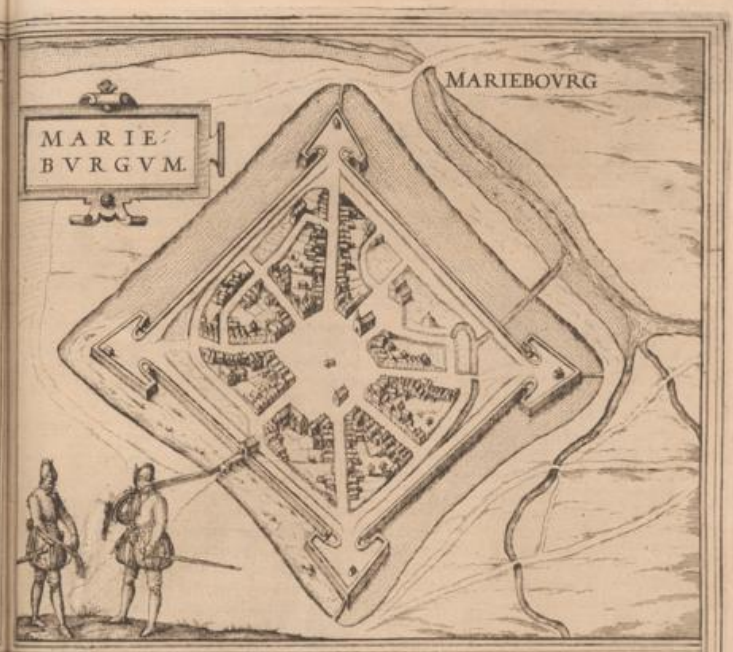

BEAUMONTIUM, in regione Hainnensi. Oppidum ad hunc fluvium propinquitate situm.

PHILIPPEVILLE
 vulgo Phi
 lippenville
 munitio
 Comitatus
 Hannov
 niae Opp

MARIEBURGV

CHIMAY, sive Chimay
 Præcipua civitas in illius prole opp

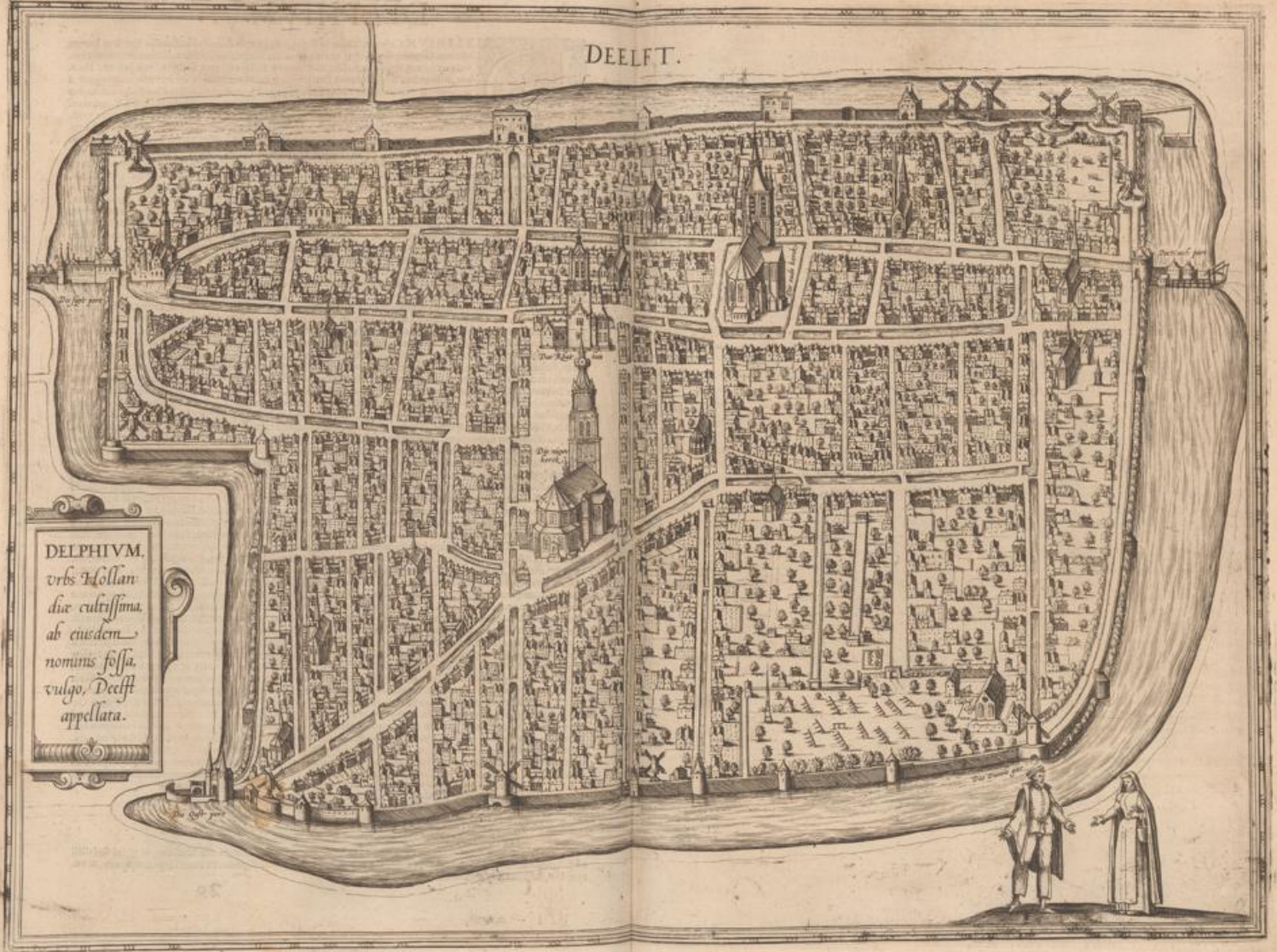
WALCOVRT, sive Walcourt
 Comitatus Namurcensis Oppidum

DEELFT.

DELPHIVM.
vrbs Hollan-
diæ cultissima,
ab eiusdem
nominis fossa,
vulgo, Deelft
appellata.

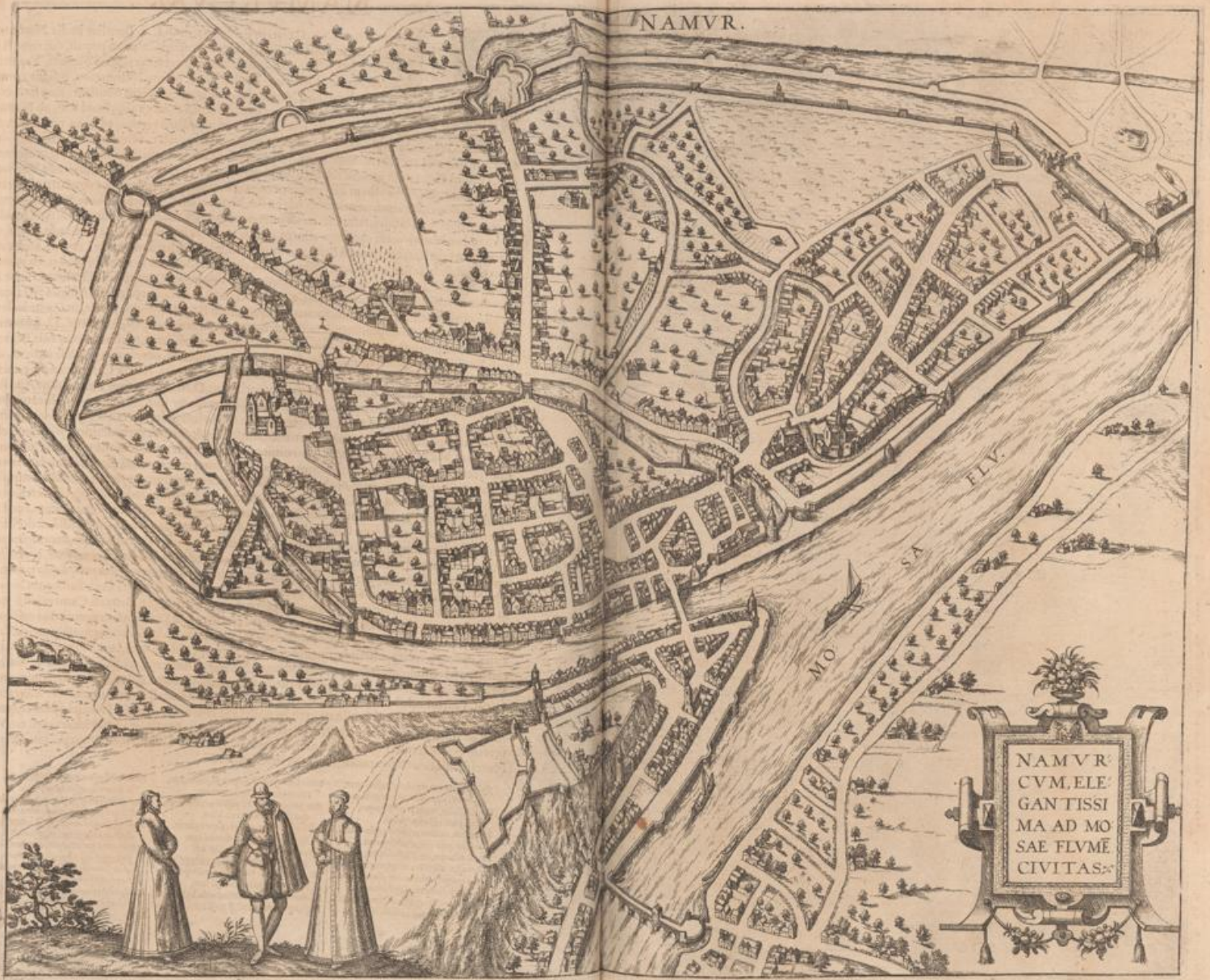

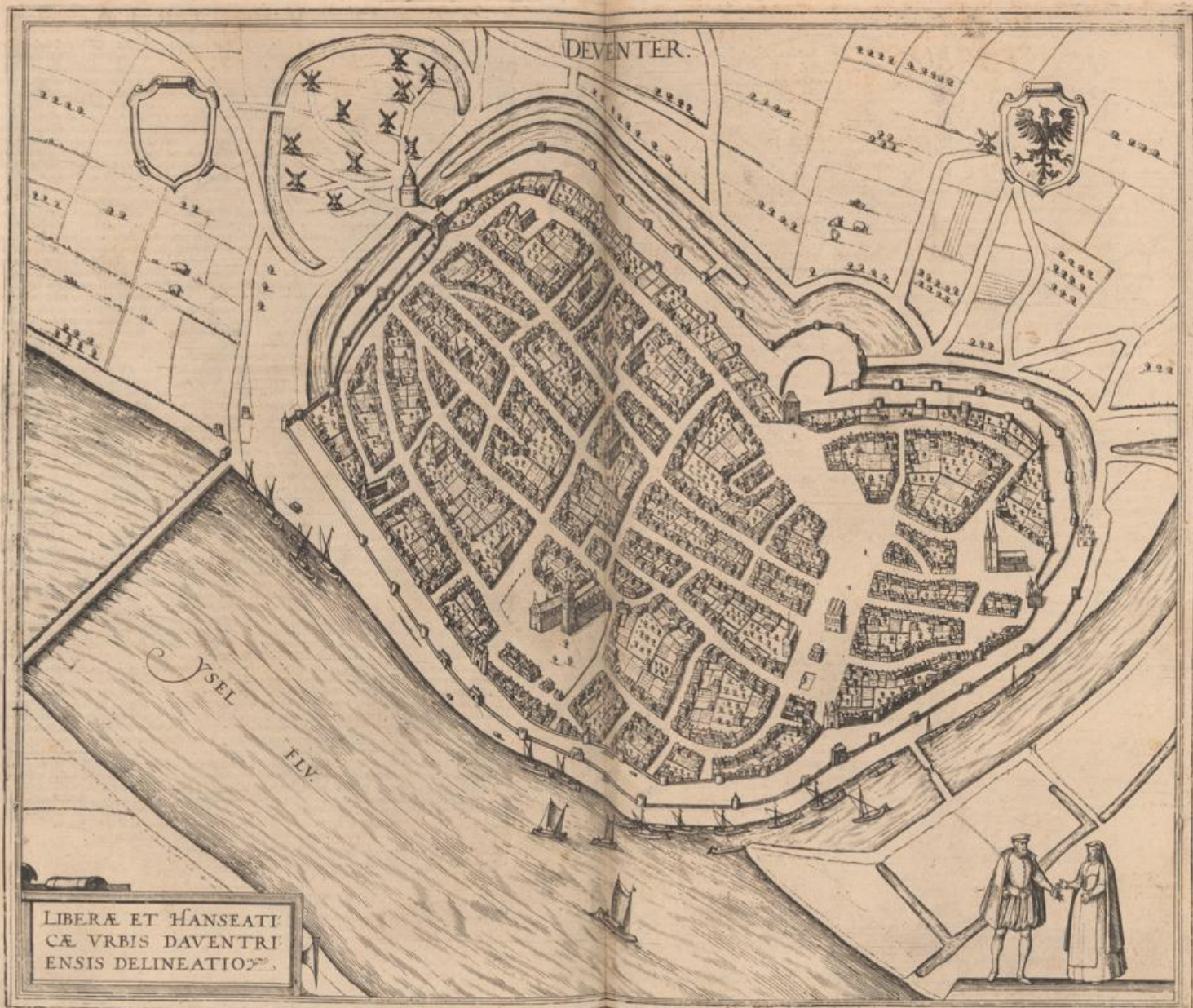
NAMVR.

MO SAE FLV.

NAMVR
CVM, ELE-
GANTISSI-
MA AD MO-
SAE FLVMÉ
CIVITAS.

DEVENTER.

LIBERA ET HANSEATI
CAE VRBIS DAVENTRI
ENSIS DELINEATIO.

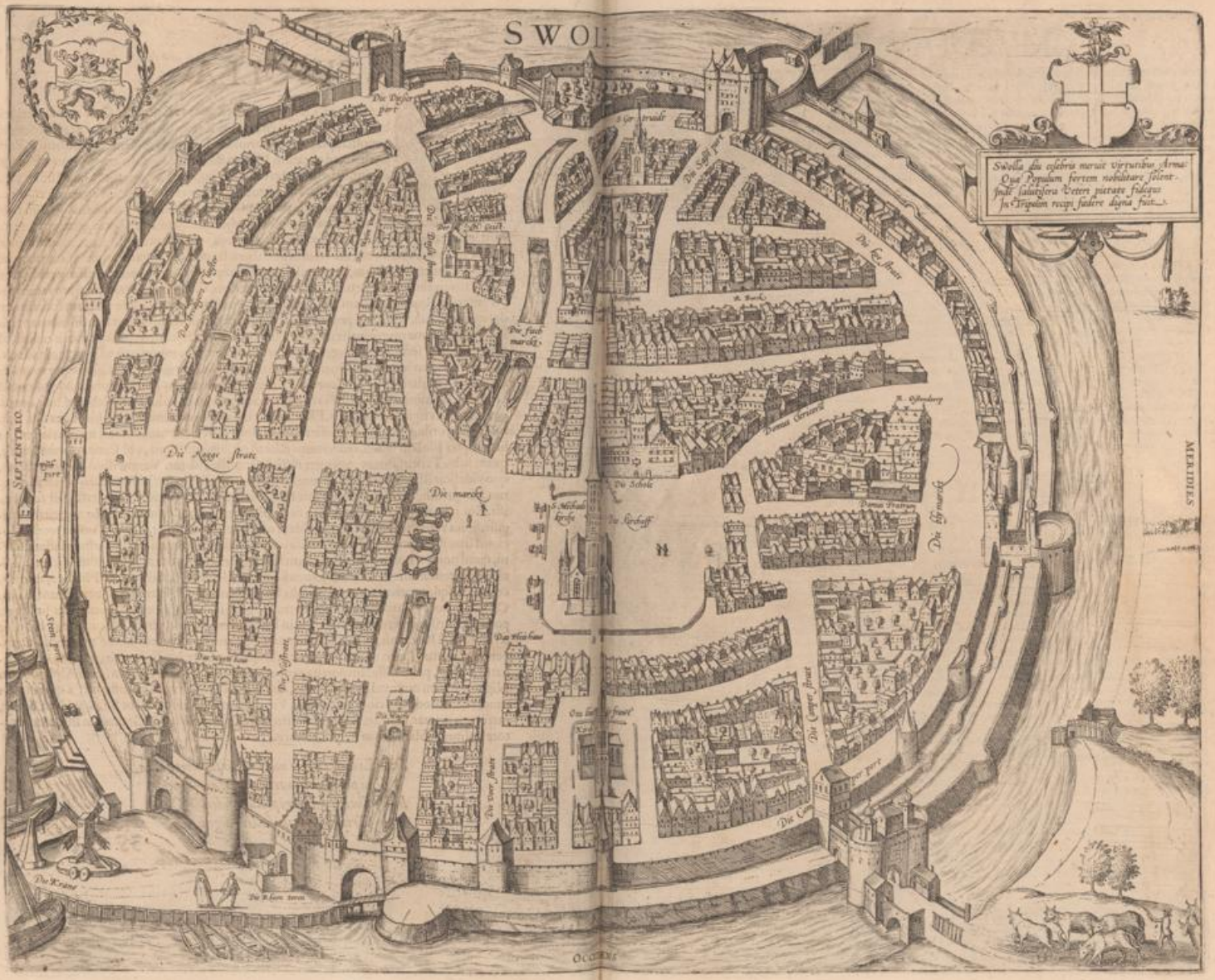

SWO

Swedia in ceteris meruit vicariis Arma
Qua Populum ferrem nobilitate flectit.
Pulc. sanctiora Veteri parare solent
In Arripam recipi saltem digna possit.

OCCIDENS

MEDITERRANEA

SEPTENTRIONALIS

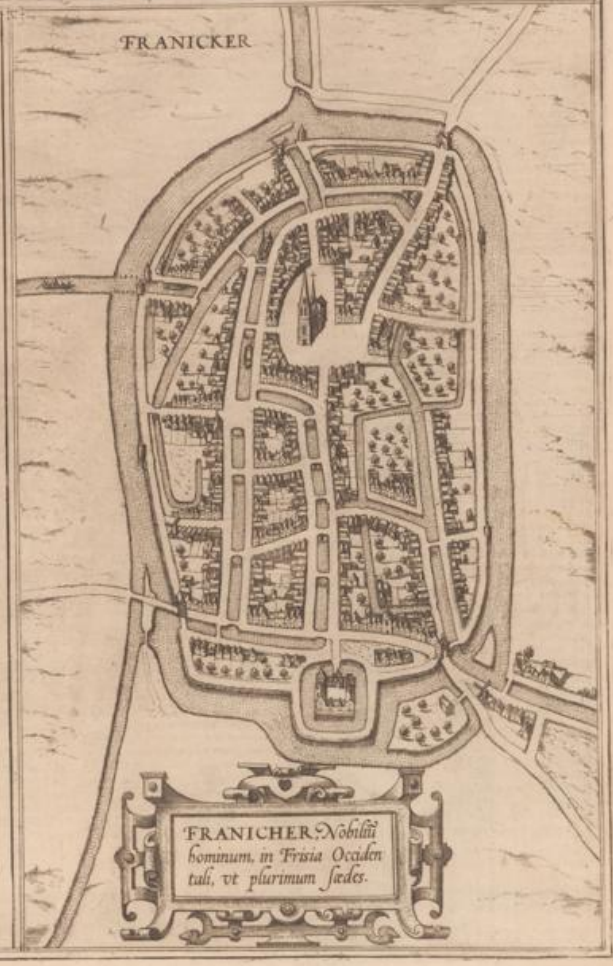
LEEVWAERDEN.

LEWARDVM.
Occidentalis Fri
siae Opp. 1580.

FRANICKER

FRANICKER. Nobilitati
hominum in Frisia Occiden
tali, ut plurimum sedes.

SOEST.

S. Petri ad u. alt. p. De alle
 S. Pauli p. S. Mariae p. S. Vincentii p. S. Margarethe p. S. Viti p. S. Blasii p. S. Leonardi p. S. Godefridi p. S. Eusebii p. S. Hilarii p. S. Severini p. S. Praxipetri p. S. Victorii p. S. Modesti p. S. Gervasii p. S. Prothasii p. S. Pancratii p. S. Agathe p. S. Ursulae p. S. Apolloniae p. S. Juliane p. S. Katharine p. S. Agathe p. S. Ursulae p. S. Apolloniae p. S. Juliane p. S. Katharine

SVSATVM civitas fore inter
 Westphaliae maxima, et opulenta
 tyllma C. 1111

WARBORCH.

Warburgum, decanus Westphaliae Off.

1. Die Althofen Kirche.
2. Die Althofen Kirche.
3. Die Althofen Kirche.
4. Die Althofen Kirche.
5. Die Althofen Kirche.
6. Die Althofen Kirche.
7. Die Althofen Kirche.
8. Die Althofen Kirche.

11. Die Althofen Kirche.
12. Die Althofen Kirche.
13. Die Althofen Kirche.
14. Die Althofen Kirche.
15. Die Althofen Kirche.
16. Die Althofen Kirche.
17. Die Althofen Kirche.
18. Die Althofen Kirche.

11. Die Althofen Kirche.

12. Die Althofen Kirche.

13. Die Althofen Kirche.

14. Die Althofen Kirche.

15. Die Althofen Kirche.

16. Die Althofen Kirche.

17. Die Althofen Kirche.

18. Die Althofen Kirche.

DIMYLA

FRANCENBERGVM. vel. vr. aliq.
Hallicæ Opp.

Francoburgum

HALBERSTADIVM, Urbis Saxonie
tam politica institutione, quam situ et Ca:
noniorum Collegio, nobilissima

QVDELINBVRGA, ANTI:
QVISSIMVM SAXO:
NIAE OPPID:

WEIN MAR

WINMARIA. FERTILISS. THV
RINGIAE VRBS PRAESTAN-
TISSIMA VVLGO *Winmar*

Die Fürstliche Hauptstadt Königsbayt
in Preußen

MONS REGIVS; PRVSSIA.
SIVE BORVSSIA. VRBS
MARITIMA. ELEGANTIS-
SIMA PRINCIPIS SEDES.

Die Haupt-Stadt in Lifflandt

RIGA, percommode ad Duna
amnem sita, Emporium cele-
bre, & Livoniae Metropolis.

TIGVRVM, sive Tu-
roqum, Caesari, ut
plerique eorū simant,
Tigurinus Pagus, vul-
go Sürich; vrbis in
Helvetijs vt vniuersissi-
ma, ita maxima, &
omnium celeberrima.

ALBERTVS COM: PAL:
RHENI VTRIVS BAVARIA DVCI
VNICO NOSTRI SECVLVS MVNVSQVE ALVMNO
A. 1571.
DE PING: GEORGIVS BRUGEL ANTVERPIAN.
VIRTUTE DVCI IN STRA NATVRA.
MONACH: A. D. LXXVIII.

Salsburg

1. Das Pöschel Bildl	11. S. Augustin	21. Die alte Post	31. Klosterkirche
2. Das Wölfl' Bildl	12. S. Peter & Paul	22. Die Post	32. S. Michael
3. Das Nibel Bildl	13. S. Michael	23. S. Michael	33. S. Peter
4. S. Rupert	14. S. Peter	24. S. Peter	34. S. Michael
5. S. Michael	15. S. Michael	25. S. Michael	35. S. Peter
6. S. Peter	16. S. Peter	26. S. Peter	36. S. Michael
7. S. Michael	17. S. Michael	27. S. Michael	37. S. Peter
8. S. Peter	18. S. Peter	28. S. Peter	
9. S. Michael	19. S. Michael	29. S. Michael	
10. S. Peter	20. S. Peter	30. S. Peter	

RECENS. ET ACCVRATIS
SIMA VRBIS SALISBVR
GENSIS DELINEATIO.

Saltzburg

1. Der Fischel-Stein	11. Ansbühl	21. Der Alte Hof	31. Kasperl-Stein
2. Der Salzer-Stein	12. Der Heilige Geist	22. Der Wappstein	32. Mitter
3. Der Neue Hof	13. Michael-Stein	23. Kaserl-Stein	33. Mitter
4. Kasperl-Stein	14. Peter-Stein	24. Kaserl-Stein	34. Mitter
5. Kaserl-Stein	15. Der Thron	25. Der Kaserl-Stein	35. Mitter
6. Kaserl-Stein	16. S. Michael	26. Der Thron	36. Mitter
7. Kaserl-Stein	17. Kaserl-Stein	27. S. Peter	37. Mitter
8. In der Höhe	18. Peter-Stein	28. S. Peter	
9. Peter-Stein	19. Peter-Stein	29. S. Peter	
10. S. Margarethe	20. Der Markt	30. Der Peter-Stein	

RECENS. ET ACCVRATIS
SIMA VRBIS SALISVR'
GENSIS DELINEATIO.

MAGNA ILLA
CIVITAS VERONA

1. Castellum S. Pauli
2. Castellum veteris
3. Castellum S. Petri
4. Villa Franca
5. S. Mariae

COLONIA AVGVS
TA VERONA NO
VA GALLIENIA
NA.

VERONA.
celeberrima, amplissi
ma, Germanorum
vrbis. Ptolemeo; Eupa
rope; Plinio; Germanis
vero; Dietricho Bern

AMPHITHEATRUM IN FORO
BOARIO SIT.

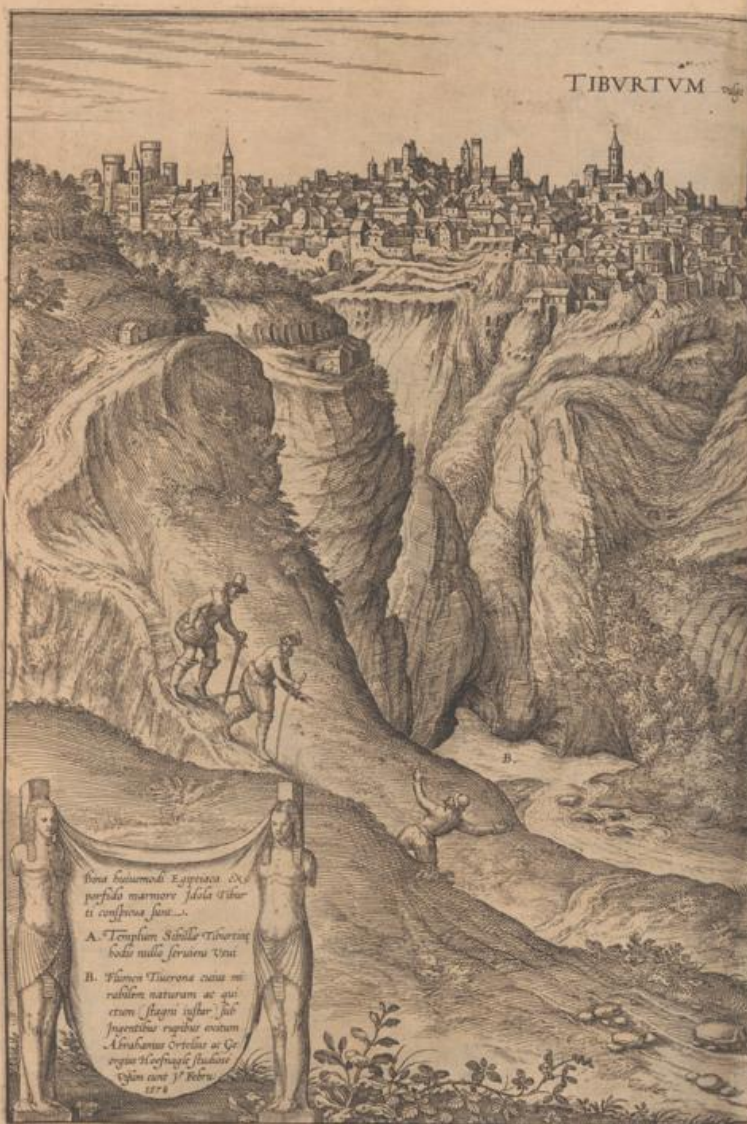

- A Mons Circus vbi
Circus habitasse fahu
sanctus Poeta.
- B Pontia Insula
- C Mare Tyrrhenum
- D Pontinae paludis
- E palmarola Insula

DEPINGERAT GEOR.
GIVS HOEFNAGLE.

VETVSTISS. AD MARE THYRRHENVM
TERRACINAE OPPIDVM.

- A TERRACINA, cum dicta ANXVR
B Monasterio di S. Angeli
C Theatrum quadratum
D Antiquissima Arx, vocata dicta li Regia dicta
E Mare Thyrrhenum
F Via Appia Neapolim versus
G Diversorium, Hosteria.

IN QUOQ. LIT. TORIS. NOSTRIS. SENIA
LIT. AD. ATEL. MORIENS. FAMA. CAIETA
DIDISTI

Georgius Meffingius
dignitissimi ad
Mare Tyrrhenum
CAIETAE prae-
fectus depictus.

Abrahamus Ortelius
Studijse Contemplator
admirationis, finem
Neapolitanici conies
juvandissimus

MOLA

CASTEL NOVO

VIA. ALTA

AVVLVS IN ORBE LOCVS

PRAELVET AMOENIS

HIC VER ASSIDVVM EST MENSIBVS ASTAS. BIS GRAVIDA FRIGES EST TILIS ARBOS.

ABRAHAMO ORTIVS VITI HOENAGIAS

Com vt fructu... (Latin text describing the vineyard and its produce)

- A. Mare Thibetanum
B. Promontorium Mianum...
C. Procipta Insula
D. Insula insulae...
E. Mare nortium
F. In Viceribus...
G. Castrum huanam
H. Sinus huanam
I. Templum herediti...
L. Insulam Thrali...

- N. Mle est...
O. Mle sit...
P. Laza Acorus...
Q. Mle nouu...
R. Mle Gauru...
S. Sinus Pattolauu...
T. Oppidum Patroli...
X. Via...
Y. Templum Antiquum...

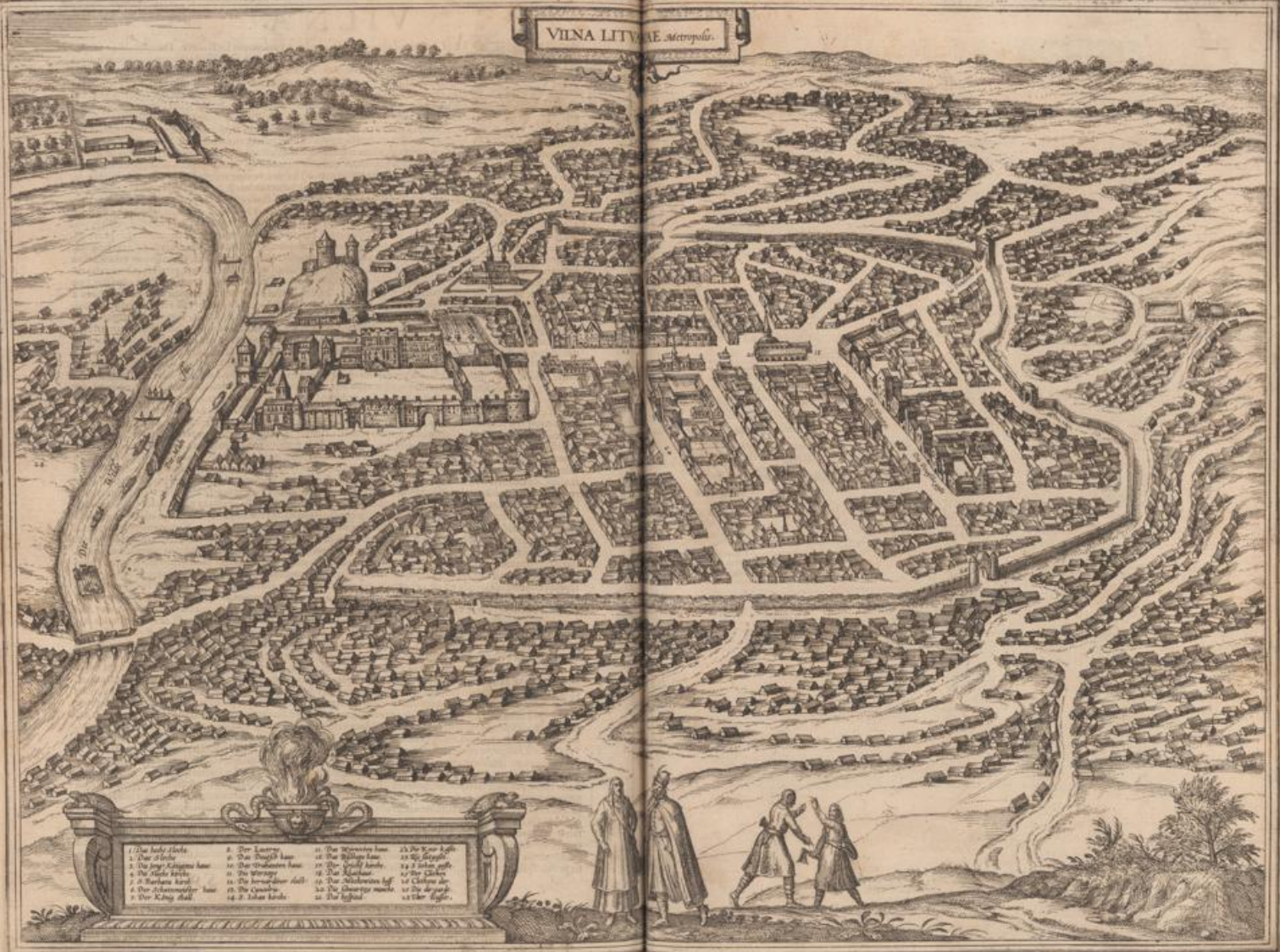
Mirabilem
Sulphureorum Mō-
tium Apud Paucos
campos Flegrosi Pār.
Vulcani forum Strabo
Vulgo nunc Solfatarā vō
cant Napolitanū genuina
accuratissima ad Viam
liquā representatō

A.
Ex horum mon-
tium Terra ac lapidi
sua Sulphur conficitur.
B.
Ex hisse allicantibus magna
fit copia aluminae.
C.
Aqua hie est perennis nigra ac
pechū et crassa sua feruida et
omni crudum fatuclum
coctū etrahatur cū mare
coctū est vix ad 3-4
palmos etiam fer-
atiditum.

VIENA LITVANA Metropolis.

1. The Lady Church	8. The Lazary	15. The University house	22. The New Castle
2. The Church of St. Nicholas	9. The Church of St. Anne	16. The Bishop's house	23. The Castle
3. The Holy Spirit house	10. The Church of St. John	17. The Church of St. Elizabeth	24. The Castle
4. The Church of St. Peter	11. The Church of St. Michael	18. The Church of St. George	
5. The Church of St. Paul	12. The Church of St. James	19. The Church of St. Andrew	
6. The Church of St. Martin	13. The Church of St. Francis	20. The Church of St. Basil	
7. The Church of St. John the Baptist	14. St. John's Church	21. The Church of St. Peter and Paul	

